

PRINCIPATELE ROMÂNE
ȘI
POLITICA ORIENTALĂ

A
IMPĂRATULUI SIGISMUND

— NOTE ISTORICE —

DE

I. MINEA

*Quid sit transcriptum respicere, aetas
nostra nequit, nisi quae ratio ves-
tigia monstrat.*

LUCRETIUS

BUCUREȘTI
TIPOGRAFIA „CONVORBIRI LITERARE”

17, Strada Câmpineanu, 17

1919

BIBLIOTECA
FUNDATIVNEI
UNIVERSITARE
CAROL I.

Nº Curent *40.088* Format

Nº Inventar *A 77.868* Anul

Sectia *Depozitii* Raftul

547738

Inu. A. 11.868

PRINCIPATELE ROMÂNE
ȘI
POLITICA ORIENTALĂ

A
IMPĂRATULUI SIGISMUND

— NOTE ISTORICE —

DE

I. MINEA

*Quid sit transcriptum respicere, aetas
nostra nequit, nisi quae ratio ves-
tigia nonstrat.*

BUCUREȘTI

—
TIPOGRAFIA „CONVORBIRI LITERARE”

17, Strada Cămpineanu, 17

1919

42119

INTRODUCERE

Primii Basarabi creaseră, mai ales, prin Vladislav I situația politică permanentă a Țării-Românești, iar Mușatinii cei dintâi acomodară țara Moldovei creându-i suficientă independență de acțiune pentru vremea dela sfârșitul secolului al XIV-lea, când dela orizontul sudic se ridică întunecătoare primejdia turcească. Turcii amenințau statele creștine din Balcani, apoi Țara-Românească, Ungaria, Moldova și indirect Polonia. Ce ar fi fost mai firesc, decât o alianță a tuturor celor interesați? Coaliția balcanică a fost însă zdrobită. Țara-Românească și Ungaria aveau diferende importante, cari se pot amâna, dar rezolvî, numai în sensul politicei românești și nu al politicei medievale ungurești urmată cu stăruință încăpățanată, deși Țara-Ungurească avea totdeauna nevoie de ajutorul principatelor române.

În fața primejdiei turcești se cerea o colaborare. De câte ori Ungurii n'a înțeles aceasta, i-a mers prost. Marii Domni ai principatelor au redus-o totdeauna la realitate, impunându-i a se desbrăca de orice veleități politice în Balcani, la sud și est de Carpați. Pericolul turcesc era mare. În astfel de vreme intervin oscilațiile, nestatornicia și lipsa de energie a lui Sigismund de Luxemburg, ajuns rege al Ungariei, ales apoi împărat roman-german și moștenitor al tronului încurecat al Boemiei. La început vroî să imite pretențiile socrului său, Ludovic I și avu aceleași desiluzii. Numai după ce văzû desăvârșitul faliment al politicei angevine, luă atitudinea corectă, turburată și aceasta de pretențiile ungurești, de prea marea rază a intereselor sale și totdeauna de ușurința, cu care își schimbă planurile politice. S'a crezut și susținut că finta principală a domniei lui a fost lupta în contra Turcilor. Faptele dovedesc însă, că impresia aceasta o provoacă numai stăruința neîntreuptă a Turcilor de a avea acum un succes hotărîtor aici, în acest colț al Europei, unde se dă lupta pentru dreptul la existență a imperiului turcesc în Europa.

Lupta Turcilor n'a isbutit deocamdată, strădania lor s'a amânat cu mai bine de 100 ani. Nu Sigismund i-a oprit însă,

ci Mircea cel Bătrân. Este adevărat, că Sigismund atât ca rege al Ungariei, cât și mai apoi ca împărat roman-german—sub care titlu mai ales îl cunoaște istoria — a fost neconținut amestecat în politica românească, fie că era în Nürnberg, în Roma, fie în Constanța conciliară, fie în Ungaria.

În această vreme se pun și bazele politicii tradiționale românești: participarea la toate cruciatele în contra Turcilor. Astfel când acum câțiva ani am început să studiez epoca lui Vlad Dracul, a trebuit să colaționez, să coordonez informațiile și să rezum cercetările în mod genetic dela vremea de statornicire a politicii românești, dela epoca lui Mircea cel Bătrân și chiar mai dinainte. Alte două lucrări, cari le-am publicat mai înainte, ca și notele istorice următoare derivă din aceste cercetări.

Am putut face aceste cercetări grație împrejurării că d. profesor **D. Onciul**, în nemărginita-i bunăvoință pentru mine mi-a încredințat postul de bibliotecar-ajutor la Arhivele Statului din București. Rog și cu acest prilej pe marele maestru al istoriografiei noastre, să primească expresiunea respectuoasă a nemărginitei mele recunoștințe.

* * *

În ce privește metoda de lucru, trebuie avut în vedere următoarele: fiind de multe ori nevoit a arăta isvoarele, dela cari pornesc anumite interpretări, am dat informația după locul interpretării. În felul acesta metoda de a citi nu are uniformitatea cerută, ca totdeauna să se citeze isvorul original după el însuși. Orice isvor, fiecare informațiune este dată iarăși, însă atunci când se stabilesc rezultatele, la cari s'a ajuns în această lucrare. Sunt oarecari interpretări noi. Când binevoitorul cetitor le va aprobă, îl rog să aibă în vedere, că întreg meritul este al marilor noștri învățați, ale căror lucrări mi-au servit totdeauna ca punct de plecare și cari mi-au dat puțința, ca despre vremea, pe care o cercetez, să pot alcătui aceste note istorice.

Lucrarea în o mare parte a ei are multe greșeli de tipar. Cer toată indulgența cetitorului, care trebuie să știe, că nefiind în Capitală, unde se tipărea lucrarea, primele coale au fost scoase după corectura altora. Fiecare greșală de tipar a fost însemnată în lista ce o dau la sfârșitul lucrării.

MIRCEA CEL BĂTRÂN ȘI RIVALITAȚILE POLITICE DIN SUD-ESTUL EUROPEI, PÂNĂ LA LUPTA DELA ANGORA

1. Vremea planurilor mari ale lui Mircea, până la tratatul dela Brașov.

După Ludovic I, mort la 11 Septembrie 1382, urmează ani de anarhie și desorientare atât în Ungaria, cât și în Polonia. Sigismund, fiul lui Carol IV, care era împărat roman-german și rege boem, avea numai 14 ani la moartea viitorului său socru — contractul matrimonial era din 1372, — și nici nu era cu totul sigur, că Maria va fi cu adevărat mireasa lui. Regina mamă ar fi schimbat bucuros pe Sigismund cu o rudă a regelui francez. Tot ea vârându-și favoriții în funcțiunile cele mai înalte a provocat nemulțumiri chiar între aceia, cari fuseseră sfetnicii cei mai devotați ai răposatului rege, Ludovic I. De aceea în Croația niște magnați, foști consilieri intimi și executatori energici ai politicii imperialiste angevine, urzesc și pun la cale răscoala, care a adus la tronul Ungariei pe Carol de Durazzo, iar când acesta muri de rănille primite cu ocazia atentatului din 7 Februarie, ei au transformat mișcarea în contra reginelor de la Buda într'o răscoală de liberare jugoslavă, căutând și reușind să-și câștige cooperarea statelor de connaționali, interesate prin simpatii de neam și menirea istorică de a se întregi. Astfel Tvrtko I și Dan I au putut urmări politica de întregire a hotarelor și neamului. Și dacă Dan prin prefaceri-e dela sudul Dunărei a fost reținut în această parte și nu și-a putut continua intervenția armată în contra Ungariei, Tvrtko a reușit într'un moment să realizeze aproape unirea, să cucerească teritoriile sud-slavice

subjugate de Ungaria, al căror rege se numește în 1390 și ca stăpânitorul Jugoslavilor, moare în culmea puterii la 23 Martie 1391.

Sigismund ales și încoronat rege al Ungariei, n'a putut împiedecă aceste evenimente, precum nu putuse zădărnici, ca Polonia să se separe definitiv de Ungaria. După tratative îndelungate fiica mai mică a lui Ludovic I, Hedwiga, a fost chemată, ca în numele ei să se guverneze Polonia, căci ea în acest timp era încă minoră.

A trebuit să-și părăsească nu numai mama și sora, dar și pe Wilhelm, ducele de Austria, și prieten din copilărie, a cărui soție cu deosebită bucurie ar fi primit să fie. Hedwiga își înnaibuși cu greu înclinațiunea inimii, căci interesele Poloniei cereau, ca Hedwiga să fie soția puternicului Jagello, stăpânul Lituaniiei. Înainte de a face pasul decisiv cu Jagello, Hedwiga, a cărei inimă nu pricepea interesele polone de stat, a chemat la Cracovia pe Wilhelm și de oarece acestuia nu i s'a permis intrarea în oraș, ea, însoțită de damele sale de companie, s'a înfâlnit cu el de mai multe ori în refectorul Minorităților. Interesele statului polon au curmat acest sentimentalism. Dieta dela Lublin (2 Februarie) a confirmat alegerea lui Vladislav Jagello ca rege polon, iar peste 16 zile s'a celebrat căsătoria acestuia cu frumoasa Hedwiga. Separarea dintre cele 2 țări se făcuse printr'aceasta.

Acum se puneă întrebarea: cine va continuă politica externă a lui Ludovic I, Polonia sau Ungaria? Prin unirea Poloniei cu Lituania se formase un mare stat nord-est-european, care aveă mari interese legate de drumul comercial, ce duceă spre Caffa, spre Cetatea-Albă și deci spre Marea Neagră. Marele stat slav dela marea Baltică și până la hotarele Moldovei începū lupta contra Germanilor, cari erau să germanizeze definitiv pe Slavii dela Baltica și de lângă Ruși, și având pretențiuni asupra moștenirii angevine din Ungaria și nedesinteresându-se față de soarta Slavilor din Europa centrală, intrighează, luptă pe față și pe ascuns împotriva lui Sigismund, cu ambițiunile și interesele căruia se încrucișau interesele polone pe tot cuprinsul hotarului de apus: Polonii pun lui Sigismund pretutindeni piedici agravându-i și mai mult greutatele. Și Ungaria și Polonia aleargă acum după prietenia acelora, cari fuseseră aliații sau

dușmanii lui Ludvic I și fiecare căuta să o izoleze politicește pe cealaltă. Precum vom vedeă, Polonia la un moment dat aproape izbutise să încercuiască pe Sigismund de Luxemburg. Tânărul de 19 ani, care eră Sigismund în 1387, nici pe departe nu corespondeă greutateilor, ce-l așteptau. Dacă totuși a putut nu numai să-și mențină, ci chiar să-și adauge puterea, faptul é a se atribui mai mult coincidențelor norocului, care l-a încărcat cu prea multe onoruri, decât intervenții sale personale, care — trebuie s'o recunoaștem însă — n'a lăncezit nici odată.

La urcarea lui Sigismund pe tronul Ungariei, partea sudică a țării eră în flăcări. Croația și Dalmația au avut-o mai întâi răsculații, apoi dimpreună cu ei Tvrtko. Țara-Românească abzisese Ungariei ori ce prietenie, iar Moldova ajunsese în sfera imediată a influenței polone prin faptul că, Polonia anexase și Rusia-roșie, din care Ludvic I crezuse să facă pentru totdeauna o provincie ungurească. O confederație nord-balcanică amenință integritatea stăpânirii lui Sigismund. Invoelile lui Mircea cu Poloniei ne arată, că această confederație balcanică își aveă intermediarul său față de regele polon. Cel puțin așa reiese dintr'un document datat 2 August 1388, în care se spune, că Sigismund a încheiat cu Vladislav armistițiu, pentru ca să poată pedepsi cu armele pe Domnii Țării-Românești și Moldovei, cari fuseră îndemnați la defecțiune de către Tvrtko¹⁾. Planurile confederației nord-balcanice n'au izbutit spre nord din aceleași motive, în urma cărora au eșust la sud: înaintarea ofensivei turcești înspre Dunăre.

Ce se întâmplase la sudul Dunărei cam în timpul, când Mircea a ajuns Domn Țării-Românești? În țara lui Dobrotici, stăpân după moartea tatălui a rămas fiul său Ivanco, dar poate nu peste întreaga moștenire. Sub presiunea înaintării Turcilor în spre Nord, se poate chiar în urma unei înțelegeri cu Turcii, Ivanco încheiă luptele cu Genovezii printr'un tratat semnat la 27 Mai 1387. Prin acest tratat «Ivanco, fiul magnificului domn de bună amintire Dobordiză» restabilește cu Genovezii legăturile comerciale și regulamentează răporturile reciproce între supușii Dobrogeni și supușii republicei, acordându-se reciproc protecțiune. De oarece în tratat se vorbește despre Dobrogeni re-

1) Hurmuzachi-Densușianu, Documente I, pag. 309

trași sau fugiți pe teritoriul genovez, putem presupune că posesiunile genoveze se învecinau cu țara lui Dobrotici? Calea de refugiu a fost de bună seamă marea, cum reiese din acelaș tratat. În acelaș tratat Ivanco cedă Genovezilor un teren convenabil pentru cartier și biserică, le promite siguranță în satele sale, protecție și azil în caz de naufragiu și consimte să primească în Varna și alte orașe consuli genovezi. Genovezii vor putea exportă grâu din țară făcându-se restricțiune, că n'au voie să exporteze numai atunci, când pentru oricine exportul e prohibit, precum în vreme de foamete. Vama la intrarea mărfurilor în țară va fi 1% și tot atât la eșire, nefiind vămuitoare însă mărfurile în tranzit. Aurul, argintul, mărgăritarele, givăricalele sunt iarăși scutite de vamă. Dacă ar izbucni război între cele 2 state, corăbiile trebuiesc lăsate Genovezilor stabiliți în țară, ca să se poată retrage cu lucrurile lor, fie la Caffa, fie la Constantinopol. Tratatul mai stipulează, ca negustorilor să li se lase răgaz de o lună în caz de război, pentru transportarea mărfurilor ușoare și șase luni pentru a plecă cu corăbiile¹⁾. Rolul lui Ivanco de altfel este șters în evenimentele, cari s'au succedat cu înțeleala pusă la cale de victorioasa ofensivă turcească. Se admite, că s'ar fi închinat Turcilor și că tratatul cu Genovezii e tocmai o dovadă în acest sens. Cronica turcească ne spune, că alătura de Șisman n'a dat ajutor în lupta de la Plocinik Turcilor nici Dobriță «care stăpâneă Varna dimpreună cu regiunea învecinată, numită Dobrița»²⁾, Chalkondyles îi ziceă

1) Mémoires de l'institut royal de France. Académie des Inscriptions et Belles Lettres. VIII. 1824. pag. 319—26 (= Sylvestre de Sacy. *Pièces diplomatiques tirées des Archives de la république de Genève: Notice extraite des manuscrits de la Bibliothèque du roi* XI pp. 65—71 = *Monumenta Hungariae historica*. Dipl. XIII. pag. 472 și urm. Sa afirmat, că Ivanco din acest tratat ar fi egal cu Mircea cel bătrân, fiindcă Mircea e numit numai „le prince Jean“, în istoria lui Carol VI de M-lle Lussan și în sprijinul aceleiaș păreri s'a mai adus cuvântul *sal* din tratat, traducându-se cu „sare“, care *sal* înseamnă însă aci avere mobilă, bagaj. Iar Ivanco mai e numit așa și în cronicile turcești.

Părerea și ipoteza e a d-lui Al. T. Dumitrescu, reproducă la G. Popa-Lisseau, *Incercare de monografie asupra cetăței Dârstorul Sîlistra*, București 1913, pag. 146 și urm.

2) *Leunclavius, Historiae Musulmanae Turcorum*, libri. XVIII. Frankfurt 1591 pag. 265.

țării Dobrodicia, iar rapoartele italiene mai adăogau și stăpânirea asupra Zagorei 1).-

Aceiași cronice turcești, ale căror știri trebuie bine filtrate, nu mai amintesc nimic despre acest fiu al lui Dobrotici, expun însă pe larg luptele Turcilor, cari au continuat pentru supunerea Bulgariei târnovene 2). S'a zis apoi pe baza unei știri italienești, care ne spune că Antoniu de Clavaro și Antoniu de Castelliono, scriitori ai curiei, au copiat pacea făcută de Ivenco cu Genovezii, că Ivenco trăia la 19 Octombrie 1390, fiindcă nu l se spune «răposat» 3). Dacă la această dată se copiază pacea făcută cu Ivenco, aceasta nu înseamnă, că fiul lui Dobrotici trăia pe acest timp. Mircea la 20 Ianuarie din acelaș an se numea «despot al țărilor lui Dobrotici și stăpân al Silistrei» 4). Dar și mai înainte, la 4 Septembrie 1389 Mircea își zice «domn țării Ungrovlahiei și peste părțile dunărene și părțile de peste munți» 5). Paceă se copiază și se trimetea la Pera probabil, pentru ca să se dovedească față de noul stăpân drepturile avute de Genovezi în cuprinsul țărilor lui Dobrotici.

În ce împrejurări s'a ocupat Dobrogea ?

1) Amănuntele și bibliografia vezi în lucrare mea: *Urmașii lui Vladislav I ect.* București 1916.

2) Pornind de la stirea cronicelor turcești, cari localizează stăpânirea lui Ivenco ca întindere, d. D. Onciul susține, că Ivenco de fapt stăpâneă numai regiunea, ce-o arată cronicile turcești, iar partea de lângă Dunăre a țării lui Dobrotici a fost unită cu Țara-Românească îndată după moartea acestuia, pe la 1386, odată cu Silistra; Ivenco s'a menținut numai în partea meridională, având Varna și Calliacra. Vezi *Curs univesitar, la domnia lui Mircea cel Bătrân și Idem, Mircea cel Bătrân*, București 1918 pag. 9 și nota 8.

3) N. Iorga, *Studii istorice asupra Chiliei și Cătăței-Albe*. București 1899 pag. 55, *Atti della Società ligure d'Istoria patria* XII pag. 152.

4) Harmuzaki-Densusianu, *Documente I*, pag. 322. Relativ la hrisovul pentru Cozia, pus în anul 1387, vezi lucrarea mea: *Din trecutul stăpânirii românești asupra Ardealului*, București 1914, pag. 16 nota 30 și consacrarea d-lui N. Iorga în *Revista istorică I*.

5) Arhivele statului S. I. Originalul slavon pentru M-rea Cozia. Eragment întregit de d-l St. Nicolaescu după Condica Brâncovească. Într'un document nedatat (originalul slavon la Acad. Rom.) găsim următorul titlu al lui Mircea „domniand și stăpânind toată țara Ungro-Vlahiei și peste părțile de dincolo de munți și peste toată Duuărea”.

Am arătat altă dată, că Silistra a făcut parte din moștenirea, ce Dan a lăsat fratelui său¹⁾). Cronicile turcești amintesc relativ la Silistra și țărmlul sud-dunărean știri interesante, când povestesc evnimentele anului 1388. În 1387 cneazul Lazăr din Serbia, în tovărășia Bosniacilor, câștigase asupra Turcilor marea bătălie de lângă satul Plocinic, unde sunt distruse complet trupele turcești, cari înaintau spre inima Serbiei. Era ultima victorie a confederației balcanice. În urma acestei victorii trecură pe față de partea aliaților Șişman,²⁾ ginerile lui Lazăr și Ivanco. Sultantul trimite trupe pentru a pedepsi pe Șişman, sub comanda vizirului Ali-pașa. Provadia, Ventzina, Șumla sunt ocupate sau se predau, iar teritoriul e trecut prin foc și sabie. Și Varna lui Dobriță fu atacată, dar nu putu fi cucerită. Șişman se prefăce, că se închină sultanului, merge la sultan, care era în Jamboli. cere și obține iertare, promițând, că va preda Turcilor fortărețele de la Dunăre. Murad trimise pe Ali-pașa să ia Silistra în primire și să pue sangeac pe lacși-beg, fiul lui Timurtaş. Dar Șişman s'a răsgândit, nu mai predă cetatea. Atunci Ali începe din nou rășboiul pentru cucerirea de cătăți. Ajuns înaintea Târnovei, cetățenii înspăimântați i-au predat cheile cetăței. S'a ocupat și Kirastozai, unde se aduc sultanului cheile cetăței Giurgiu. Șiștovul rezistă cu disperare, dar se predă. «După ocuparea Șiștovului înaintă cu armata spre acele fortărețe și castele, pe care odinioară le ocupaseră în Bulgaria Români transalpini, trecând Dunărea». Totul fu cucerit. Cu lacrimi în ochi s'a prezentat acum țarul Șişman înaintea pașei, căruia i se făcu milă și-i iertă, dându-i înapoi fărămituri din țara, ce-o avusese³⁾. În felul acesta ar fi câștigat Turcii întreaga linie a Dunării. Români înșiși

1) Vezi lucrarea mea : Urmașii lui Vladislav I.

2) Trebuie să amintim aci părerea interesantă și care trebuie cunoscută, că Șişman pentru a intra în coaliția balcanică a fost încurajat de succesul avut față de Dan I, pe care l-a prins și mai târziu l-a omorât. Astfel interpretează d. N. Iorga nota marginală din *Cronica-Bogdan* și pasajul din Chalkondyles. „Mircea însă a luptat în mod fericit contra țarului din Târnova, cu ajutorul căruia câștigase tronul princiar și a putut să-i ocupe câteva orașe, de pe țărmlul drept al Dunării” (*Gesch. des Osm. Reiches* I pag. 257—8).

3) Thüry Iószef, *Török történetirók* I, Budapesta 1893, pag. 50=51, 122, 123 ect. Seadeddin *Chronica dell'origine e progressi della casa otomana* I. Viena 1648, pag. 133 și urm. (traducere de Vincenzo Bratutti).

ar fi trebuit să părăsească Giurgiul, fără să se lase în luptă cu Turcii.

Aceiași cronicari turci afirmă însă la anul hegirei 819 (1416 Martie — 1417 Februarie 17), că sultanul a ocupat și zidit, adică fortificat Giurgiul, cu această ocazie. Expunerea cronicei turcești este însă după părerea mea contaminarea tuturor știrilor tradițiunii relative la ocuparea de către Turci a țărmlui stâng al Dunărei de jos. Această ocupație s'a făcut însă în mai multe etape, nu a fost înlanțuirea neîntreruptă a unei serii de evenimente. Anul 1393 ar putea fi hotarul. Și din cronologia expunerii cronicilor turcești rezultă, că mai întâi a fost ocupată Bulgaria lui Șișman și numai după aceea partea, ce o ocupaseră Românii, trecând Dunărea. Felul, în care Mircea amintește în titlul său posesiunile sud-dunărene, ne permite să conchidem, că el a ocupat teritoriile lui Dobrotici, ridicând pretenții de moștenitor¹⁾.

Nu în contra litoralului Mării Negre trebuiau să lupte deocamdată soldații lui Murad I. Stăpânirea asupra Dunărei de jos începe și fu mai ușoară în porțiunea de la Belgrad și Vidin și din această parte trebuia începută ofensiva cuceritoare. În Serbiă despotul Lazăr se prepară adunând și cerând ajutoare de pretutindeni, ca să poată opune rezistență disperată.

Regele Sigismund nu pricepea adevăratul rost al evenimentelor. Regele Ungariei nu putea ierta lui Lazăr alianța lui cu rebelii din Croația. Astfel la începutul anului 1389 regele urmărea ideea să atace pe Lazăr, care ocupase cetatea Golubaci²⁾. La 10 Aprilie regele este în Utvin, iar la 24 ale lunii era în Timișoara³⁾ de unde însă n'a înaintat spre Serbia, către care se îndreptaseră Turcii cu puternică armată sub comanda personală a sultanului.

Lupta de pe Câmpia mierlei (15 Iunie 1389) este prima mare luptă, pe care Turcii o dau pentru stăpânirea Dunării de jos. Cronicarii turci vorbesc de cooperarea tuturor acelor po-

1) Cf. însă N. Iorga, *Veneția în Marea Neagră* I, p. 15 și *Idem*, *Notele unui istoric cu privire la evenimentele din Balcani* pag. 34—35.

2) *Pesti-Ortvay, Oklevelek Temesvármegye és Temesvárváros, történetéhez* I. Pojon 1896 nr. 177; *Mon. Hung. hist. dipl.* XXXIII pag. 23.

3) *Ráth, A magyar Királyok hadjáratai*, pag. 94 și *Pesti-Ortvay, op. cit.* nr. 108. Cf. și *Milleker Bádog, A törököknek első betörése Dél-Magyarországba*. Timișoara 1914 pag. 4—5; *Codex dipl. patrius* II, pag. 321, 322; *Fejér, Codex dipl. X*, pag. 517.

poare, cari au luptat sau vor mai lupta în această parte în contra imperiului otoman. Ca atare se amintește, că și Mircea ar fi trimis trupe de ajutor ¹⁾. În biserica Notre-Dame se serbă victoria Sârbilor la Cossovo: astfel explica Apusul îndepărtat moartea lui Murad I pe câmpul de luptă. Creștinii apropiați, mai ales Sigismund, în miopia lui politică, a lăsat Serbia să cadă și să se supună Turcilor. Căci între morți era și despotul Lazăr și urmașul lui, ca să-și poată menține țara, trebui să plătească Turcilor tribut, să le dea trupe de ajutor, în fiecare an să se prezinte la Înalta Poartă și să dea pe soră-sa în harem. De aci înainte Sârbii supuși Turcilor vor face împreună cu aceștia incursii în Ungaria lui Sigismund ²⁾. Venețienii interesați în prefacerile politice din Balcani, după bătălia dela Cossovo, au încercat numai să reparați situațiunea prezentă în profitul lor, pentru ca urmașul lui Murad să nu le stânjenească comerțul și aprovizionarea cu grâne din părțile Mărei Negre. Care putea să fie în aceste împrejurări atitudinea lui Mircea cel Bătrân? Este puțin probabil, că Mircea să fi trimis contingente de ajutor, fie la bătălia de la Plöcinik, fie Sârbilor la Cossovo. El trebuia să facă strajă, să asigure țara față de vechiul dușman: Coroana Sf. Ștefan. Atitudinea lui Sigismund față de Serbia în pericol a putut da de gândit Domnului român. Iar după ce Serbia fusese învinsă, Sigismund în loc să o salveze, căută să ocupe el hotarele Serbiei către Ungaria. La 21 Septemvrie 1389 regele era în Lipova. Înainte de această dată, la 7 Iulie Sigismund însărcinase pe banul de Maciava, Nicolae de Gara, ca să meargă la voevodul Wlk, generale lui Lazăr, cneazul Rasciei. Ambasadorul regal avea depline puteri ca să trateze în chestiunile privitoare la Serbia. Care a fost scopul și rezultatul acestei solii, nu știm. Era în vre-o legătură cu expedițiunea, ce a făcut-o Sigismund imediat după aceasta în Serbia? ³⁾.

Armata lui Sigismund a pătruns în Serbia împingând spre

1) Thury, *op. cit.*, pag. 32 și urm., 109 și urm.—Cf. D. Onciul, *Titlul lui Mircea etc.*, (Conv. lit., 1903 pag. 214).

2) Wertner Mór, *Magyar hadjāratok a XIVszázadban în Tzàzàdok* 1905 pag. 448—9.

3) Ràth *op. cit.*, pag., 94, *Gelcich-Thallöczy, Diplomatarium relationum reipublicae Ragusanae cum regno Hungariae*. Budapesta 1787 pag. 113.

sud armata sârbească și pe Turcii, cari i se opuseseră. În Noemvrie ocupase cetățile Borici și Chesnek. Branicevo fusese cucerit mai înainte¹⁾. Dar nu s'a putut ocupa definitiv, trainic nici un teritoriu. Turcii ocupară și Golubietul și hârțuelile la graniță nu mai conteneau²⁾. Încercarea aceasta făcută de Sigismund cu armelile îi dovedi, că el singur fără colaborarea statelor dela sud nu poate să facă nimic în contra Turcilor, ci din contră îi aduce pe aceștia și mai aproape de hotarele Ungariei. La Buda se judecă situația după pretențiile ungurești, cari pretinzând hegemonie politică dărau stâlpii echilibrului politic tocmai în momentul, când era mai mare nevoie de ei.

Sigismund va putea încerca o ofensivă în contra Turcilor, numai cu colaborarea lui Mircea, care, pe acest timp însă, trăia în relațiuni încordate cu țara ungurească,

Domnia lui Mircea cel Bătrân merită o deosebită atențiune. În vremea lui teritoriul țării s'a mărit mai mult decât sub oricare alt Domn, afară de Mihai Viteazul, deși a găsit o situație politică internațională foarte turbure și a trebuit să asigure țara din toate părțile ca față de dușmani. Vecinii lacomi, au căutat să-și stabilească, dacă nu stăpânirea imediată, dar cel puțin influența efectivă în țară. Din acest punct de vedere domnia lui Mircea cel Bătrân este timpul de probă și asigurarea neatârării p. inci, atului dunărean. În aceasta constă și marea importanță istorică a aceluia, care a dat țării organizarea definitivă cu colorit slavo-bizantin. Vremea aceasta dintre epocile istoriei muntenești trebuie iarăș și iarăș studiată. Căci nimic nu lămurește mai mult calitățile și vitalitatea unui popor, ca vremea înainte mergătoare marilor succese sau inevitabilei catastrofe. Vremile de criză arată forța de vitalitate, scot în evidență tenacitatea unui neam, a unei țări. Cel care a trecut peste durerile primei lovituri fără să fi fost desființat arată, că individualitatea sa nu poate fi niciodată suprimate. Țara Românească în prima

1) Milleker, op. cit. pag. 5; *Monum. Hung. Hist. Dipl.* nr. 2, 66, 68; pag. 24, 25, 26, 27, 28 și 29; *Pesty-Ortvay op. cit.* pag. 181; *Sztáray oklevéltár* I, pag. 490; *Sopron vármegye oklevéltára* I, pag. 542, 543; *Wertner* I. c. pag. 449; *Pesty, Krassó vármegye oklevéltára* pag. 192.

2) *Pesty, A Szörényi bánság és Szörény vármegye története* Budapesta 1878 pag. 33, III nr. 18; *Idem, Krassó vármegye története* III Budapesta 1883, nr. 130.

încercare mai mare și primul contact mai îndelungat cu Turcii, ceea ce a fost domnia lui Mircea cel Bătrân, în lupta cu Baiazid Fulgerul, a dovedit lumii, că nu este o Bulgarie oarecare și că, dacă oastea muntenească este biruită odată de către Turci, această înfrângere trebuie considerată întocmai ca aceea a craiului Sigismund dela Nicopole. Pe de altă parte lupta Turcilor în contra Țării-Românești eră începutul luptelor pentru stăpânirea Dunărei de jos. După ce Mircea într'un timp reușește să ajungă singur stăpân peste Dunărea de jos, Baiazid prin atacul său contra Țării-Românești introduce problema aceasta între acelea ale istoriei generale și punând chestiunea rivalității în stăpânirea Dunărei de jos, ridică o chestiune, de rezolvirea căreia va atârna și soarta Ungariei. Nici nu mai amintesc marele dezastru, ce a urmat pentru civilizațiunea noastră în urma ruperei contactului direct cu apusul cult și cu civilizația mediteraneană, care în bazinul răsăritean și central fusese distrusă și la ea acasă prin stăpânirea turcească. Lupta și succesul domnitorului muntean față de Turci avea astfel pentru Ungaria interesul cel mai apropiat și mai vital. De câte ori regii Ungariei n'au înțeles acest lucru, a urmat catastrofa inevitabilă. Căci Bazașul se dovedise incapabil nu numai să lupte în contra noilor năvălitori, cari întindeau tot mai mult și mai sigur dominația otomană, cum nu fusese în stare să împiedice nici expansiunea micilor state slave, cari nu odată au putut crede, că și ele ar fi chemate să adune la o laltă zădărnicele purpuri bizantine. Numai o confederație, care s'ar fi întins din Carpați până în Balcani ar fi fost în stare să împiedice ofensiva turcească, chiar s'o zădărnicească cu totul în Europa. Mihai Viteazu cucerește Ardealul de care țineau și Românii din celelalte părți ungurești, ocupă Moldova, căci numai așa se putea face ceva dăinuitor la Dunărea de jos. Se convinsese, că Ardealul «unguresc» nu-i poate da concursul necesar. Mihai arată lumii semnul, în care dreptatea istoriei se poate face cu perspective de trăinicie. Ungurii dovediseră, că nu sunt capabili a împlini aici o misiune istorică și i-am văzut cerșind dela Turci și prin Turci sperând reintregirea Ungariei în contra lumii creștine. Odinioară Tătarii le arătaseră, cât sunt de incapabili într'o vreme, când ei se credeau chemați a moșteni imperiul bizantin la nord, după cum în câteva ore, la începutul secolului XVI-lea, Turcii au înecat în

măștinele Mohaciului tot statul unguresc mai rămânând de aranjat pretențiile subsistente. Și în secolul al XIV Ungaria a lipsit de la postul său, deși, când se da lupta între principatele dunărene, între popoarele balcanice și Turci pentru neatarnare, se deslepa și chestia atarnării sau neatarnării politice și a țării ungurești. După cum cu tendințe de cucerire umblase Ungaria lui Ludovic I, politica lui Sigismund de Luxemburg trădează aceleași năzuințe. Astfel la începutul domniei sale vedem pe Mircea ocupat mai mult să-și asigure țara dinspre Nord în contra veleităților guvernului din Buda, de cât să poată interveni liber și fără grijă în afacerile din sudul Dunării sau din Balcani.

Prima știre, ce o avem despre Mircea, ni-l arată ca făcând parte din acea confederație balcanică, de care ținea de altfel și Domnul Moldovei și prin care se urmărea lupta în contra Ungariei lui Sigismund de Luxemburg. Acelaș Mircea într'un document din 1389. Septembrie 4, spune în titlu, că stăpânește toată țara Ungro-Vlahiei, părțile dunărene și părțile de peste munți¹⁾. Ce înseamnă părțile dunărene sau stăpânire «peste toată Dunărea», cum zice altă dată²⁾, ne spune tratatul de alianță încheiat în Lublin, la 20 Ianuarie 1390 cu regele polon Vladislav. În acest document Mircea își zice stăpân al Silistrei și despot țărilor lui Dobrotici. În lupta cu Turcii sau, mai bine zis, în împrejurări obscure — neavând nici o lămurire, Ivanco părăsește scena istoriei, pe care însemnase atât de puțin și întreaga posesiune revine lui Mircea, care se va fi pregătit s'o ocupe înaintea lui Șisman, strâmtorat de Turci și înaintea Turcilor ocupați la început cu chestiunea sârbească. Dobrogea întregă a fost ocupată în preajma luptei dela Câmpia Merlei, când împrejurările politice din Balcani ofereau pentru aceasta ocaziune ademenitoare. Căci altfel nu ne putem închipui, că Mircea s'ar fi aventurat într'un războiu lung dincolo de Dunăre, când raporturile Țării-Românești cu Ungaria nu erau normale. Dela fratele său Dan moștenise Silistra dimpreună cu oarecare teritoriu împrejmuitor. Dacă Mircea ține însă la moștenirea după Dobrotici, documentul

1) Arhivele Statului, originalul slavon întregit după condica Brâncovenească pentru Cozia XIII, netreb. S. I.

2) Originalul slavon la Acad. Rom. cf. pag. 9 nota 5.

citat mai sus ne dovedește că tot atâta sau poate mai mult ținea la posesiunile transcarpatiene ale Țării-Românești, căci îl vedem specificând în titlul său, că este herțeg de Făgăraș și Amlaş și comite de Severin, prin ceea ce vrea să scoată în relief special, că stăpânește și orașul, după cum de altfel ne-o arată aceasta și actele patriarhale, unde găsim amintit mitropolitul Țării-Românești, cu reședința în Severin¹⁾. Moștenirea lui Dobrotici fusese luată în primire înainte de tratatul dela Lublin. Dacă ar fi să credem cronicile turcești, Mircea a putut cuceri părțile sud-dunărene numai după atacul turcesc din 1388. N'avem însă nici un drept să luăm ca confirmate știrile prezentate de tradiția turcească, astfel că mijloacele de control trebuie să le căutăm în altă parte, în actele patriarhale. La sinodul din Constantinopol, care avea pretenția de ecumenicitate, în Noemvre 1387, găsim, ră mitropolitul Varnei, șeful organizației bisericești din moștenirea lui Dobrotici, nu ia parte la ședințe, pe când de ex. mitropolitul Mesembriei este de față. Lipsește dela ședințe și acel Antim al «celeialte Ungrovlahii», care reprezintă totdeauna biserica muntenească la sinoadele patriarhale²⁾. Acum cred, că Mircea a ocupat Dobrogea, căci la 17 Martie 1389 alături de reprezentantul bisericii Ungrovlahiei găsim la sinod și pe al Varnei, ceea ce ține până la 1390, când apoi lipsind reprezentantul bisericii muntene, lipsește și mitropolitul de Varna³⁾. Pe când de regulă, cum s'a arătat mai sus, mitropolitul Severinului reprezenta biserica muntenească, mitropolitul Varnei se va fi prezentat la sinod având însărcinarea domnească să reprezinte clerul sud-dunărean. În acelaș timp hotarul lui Mircea începea la Porțile de fier⁴⁾ până la gurile Dunărei, stăpânind «toată Dunărea», firește și Chilia. Astfel trebuie interpretat documentul din 27 Decembrie 1391, în care Mircea se numește voevod și Domn al întregii Țări-Românești începând dela munți până la hotarele țării tătarești⁵⁾, etc.

1) Vezi nota în *Urmașii lui Vladislav I, etc.*

2) *Miklosich-Müller, Acta patriarchatus Constantinopolitanj II*, pag. 109.

3) *Ibidem* pag. 115, 127, 130, 133, etc.

4) *Arhiva istorică I, pag. 3 și urm. cf. D. Onciul, Titlul lui Mircea etc.* în *Conv. lit. XXXVII (1903) pag. 29 și urm.*

5) *Hurmuzaki-Densusianu, Documente I, pag. 341 2.*

În timpul ce Mircea se numește comite de Severin, în documentele ungurești din anii 1337—1392 găsim bani ungurești de Severin ¹⁾. Pe acest timp însă centrul banatului ungar nu eră cetatea românească a Severinului, ci cetatea Keve, precum ne arată un document din 1391 Octomvre 22 ²⁾. În 1387 banii ungurești de Severin sunt și de Dalmația și Croația, ceea ce înseamnă, că au mai mult calitatea din urmă, or sunt bani de recuperare și că, în banatul Severinului, jurisdicțiunea lor se întindea numai până la Porțile de fier și valea Cernei, unde începea frontiera țării lui Mircea ³⁾. Că aceștia erau numai niște bani de recuperare față de cetatea românească, se vede din faptul, că în 1388—9, nu găsim bani de Severin, în documentele ungurești, ceea ce înseamnă, că titlul s'a putut omite; aceasta nu se poate admite la o instituție în activitate ⁴⁾. Dacă în 1390—2 găsim iarăși bani de Severin în documentele regale, trebuie de asemenea să-i considerăm ca bani cu gând și misiune recuperatoare, a căror existență în documente își găsește explicarea în încordarea relațiilor dintre Țara-Românească și Ungaria în anii 1389—1892.

Conform unui document, pe care l-am amintit la anul 1388, Mircea înainte de aceasta ar fi făcut parte din acea coaliție balcanică, care își avea legăturile stabilite cu regatul polon al lui Vladislav Jagello. În legătură cu aceasta activitatea politică a lui

1) Hurmuzaki-Densusianu, *Documente* I, pag. 307 și urm. (1387 August 15 și Septemvre 21); pag. 327—8 (1390 Septemvre 29); pag. 328—9 (1390 Noemvre 20); pag. 339 (1391 Mai 4); pag. 340—1 (1391 Octomvre 22); pag. 348 și urm. (1392, Iulie 12); pag. 350 (1390 Martie); pag. 351 (1392 August 30); pag. 350 (1390 Martie 10); pag. 351 (1392 Sept. 29); pag. 327—8 (1390 Mai 8); pag. 328—9 (1390 Decemvre 12); pag. 331—2 (1390 Martie 17); cf. *Ibidem* pag. 333—4, 340. *Mon Hung. hist. Dipl.* XXXV pag. 111, 115, 119 (1392); *Ibidem*, vol. XXXIII pag. 29 (1391 Mai 6); *Gelcich-Thallóczy, Diplomatarium relationum reipublicae Ragusanae* pag. 108 și urm. (1387 Octomvre 28); *Codex dipl. patrius* V, pag. 177—79 (1387, August 22); *Pesty-Ortvay, Temes etc.* . . . pag. 150—1 (1387, August 10); *ibidem* pag. 160 (1387 Octomvre 17); pag. 176, (1389, Aprilie 28 nu e ban de Severin); pag. 181 (1389 Septemvre 14). *Katona, Historia critica regum Hungariae stirpis mixtae* XI Buda 1790 pag. 197 (1387 Martie 1), pag. 198 (1387, 17 Iulie), pag. 210 (1387), pag. 324 (1392), pag. 351 (1394 Noemvre 13).

2) Hurmuzaki-Densusianu, *Documente* I, pag. 340—1.

3) *Ibidem* pag. 307.

4) *Codex dipl. patrius*. V, pag. 180 (1388 Noemvre 30); *Fejér, Codex dipl.* X/8 pag. 288 (1389 Iunie); cf. p. 290—1.

Mircea fusese în mod necesar îndreptată la început în aceleași direcțiuni, pe cari le arătase Dan I: să se câștige cât mai mult din moștenirea ungurească a Angevinilor, dar în acelaș timp să se urmărească cel mai mare profit și din apropiata prăbușire a stăpânirii bulgărești dela sudul Dunărei. Puterea lui Șişman eră în agonie și nu Mircea va scăpa țara aceluia, care totdeauna s'a arătat dușman Țării-Românești. Dacă Mircea nu și-a rotunjit posesiunile sud-dunărene în acest timp, trebuie să ținem seamă, că ar fi însemnat să provoace pe Turci, când relațiunile cu dușmanul în așteptare și la pândă dela nord, erau încordate și nelămurite. La începutul domniei sale Mircea a avut tot timpul și grija necesară de a prepara rezistența în contra unui eventual atac unguresc, mai ales după ce își mărișe țara anexând teritoriile lui Dobrotici. Pentru a contrabalansa pericolul unguresc și pentru ca neturburat să profite și să aranjeze hotarele achizițiunii sud-dunărene, Mircea încheie alianță cu Polonia. Soțul Hedwigei ridică aceleași drepturi și pretențiuni la tronul Ungariei, ca și Sigismund, soțul Mariei. Valorificarea acestor drepturi se puse mai cu seamă după moartea reginei mame. În astfel de împrejurări regele polon se oferă în mod natural lui Mircea ca aliat în contra lui Sigismund. A doua luptă a coaliției balcanice fusese zdrobită de Turci pe Câmpia mierlei. Mircea fusese pază față de o agresiune ungurească în contra Serbiei, atacată de Turci, și deci cu contingentele sale n'a luat parte în locuri așa depărtate¹⁾. Mai era evident, că Turcii, după supunerea celor două Bulgării și a Serbiei, vor ataca Țara-Românească.

Astfel de motive vor fi îndemnat pe Mircea să caute și să aprobe alianța cu Polonia, de unde în cazul unui atac turcesc să se paralizeze tendințele regelui Ungariei. Pentru Sigismund ar fi fost mai ușor să atace posesiunile transcarpatine ale lui Mircea. După 15 Iunie 1389 Domnul român trebuia chiar cu mai multă insistență ca mai înainte să caute aliați în contra lui Sigismund. Aproximarea Țării-Românești de Polonia s'a făcut prin intermediul Moldovei.

1) Informația cronicilor turcești, cari povestesc și despre o cooperare românească (*Thury, Török történelirök* I B-esta 1893 pag. 32 și urm. 109; *Seadeddin*, trad. *Bratutti* pag. 142 și urm.) nu poate fi primită ca adevărată, cronica cea mai veche turcească fiind abia din 1486, deci cu mult posterioară evenimentelor. Cf. însă *D. Onciul, Titlul lui Mircea etc.* în *Conv. lit.* XXXVII (1903) pag. 214 și *N. Iorga, Gesch. des osm. Reiches* pag. 302.

După ce Bogdan I făcù din voevodatul de la Baia, țara neatârnată a Moldovei, el a continuat să-și caute în altă parte prietenii și în țara de obârșie. Originea legăturilor politice ale Moldovei cu Polonia își are ipotezele sale. S'a susținut că, pe vremea voevodatului de la Baia exista un voevodat al țării Sepenitului, care recunoștea suveranitatea Poloniei. Bogdan I ar fi avut ocaziune apoi să intervină în cearta de succesiune la tron dintre Ștefan voevod și Petru Voevod, fii ai unui Ștefan voevod din Țara Sepenitului. Eră, cum relatează Dlugosz la anul 1359 — cearta așa de aprigă, că Ștefan ceru ajutorul regelui polon Casimir III (1333—1370), ca să alunge de pe tron pe usurpatorul său frate, Petru. Dar acesta ceru ajutorul «provincialilor ungari» și când armata polonă trecù prin pădurea cea mare din ținutul Sepenitului, pădurea fu pusă în mișcare de oștile voevodului român și se prăbuși îngropând sub trunchiuri aproape întreaga armată polonă¹⁾. Dar acest eveniment, cum îl găsim la cronicarii poloni, este luat fără critică din tradiția unei familii nobile polone, cum s'a susținut.

Sub Bogdan țara Sepenitului a ținut de țara Moldovii și acelaș Domn neatârnat a intrat în legături de înrudire cu principii lituani, cum vom vedea, și ar fi făcut și mai mult, dacă i-ar fi îngăduit dușmanul firesc răgaz și ar fi domnit timp mai îndelungat. Vom vedea, că fiul său Lațcu aranjează definitiv situațiunea politică a noului stat; iar când Ludovic I ajunse rege și în Polonia, raporturile politice ale Moldovei se împletesc și mai mult în evenimentele istoriei Ungariei. Evenimentele trebuiesc însă rezumate dela obârșie, pentru ca, cele ce au urmat, să fie puse în evidență clară.

Pretențiunile de suzeranitate ale Ungariei asupra Moldovei erau atât de vechi, cât și întemeierea principatului. S'a admis, că

1) Evenimentul îl povestește I. Dlugosz, *Historiae Polonicae* VI; Cromer, *De origine et rebus gestis Polonorum*, Basel 1568 pag. 213 etc. Interpretarea e a d-lui prof. D. Onciul, *Din Istoria României*, ed. II. București 1914 pag. 28—9. *Idem*, *Din trecutul Bucovinei*, Conv. lit. XLIX (1915) pag. 603; cf. și Czolowsky, *Początki Moldawii i wyprawa Kazimierza wielkiego r. 1359* [Kwartalnik historyczny. IV (1890)] și I. Bogdan în Conv. lit. XXIV (1890) pag. 538 și urm. — Vezi însă N. Iorga, *Geschichte des rumänischen Volkes* I. pag. 285. *Idem*, în *Bulletin de l'Institut pour l'étude de l'Europe sud-orientale* I (1914) pag. 163. *Idem*, în *Revista istorică* I (1915) pag. 81—2.

Mircea fusese în mod necesar îndreptată la început în aceleași direcțiuni, pe cari le arătase Dan I: să se câștige cât mai mult din moștenirea ungurească a Angevinilor, dar în acelaș timp să se urmărească cel mai mare profit și din apropiata prăbușire a stăpânirii bulgărești dela sudul Dunărei. Puterea lui Șişman eră în agonie și nu Mircea va scăpa țara aceluia, care totdeauna s'a arătat dușman Țării-Românești. Dacă Mircea nu și-a rotunjit posesiunile sud-dunărene în acest timp, trebuie să ținem seamă, că ar fi însemnat să provoace pe Turci, când relațiunile cu dușmanul în așteptare și la pândă dela nord, erau încordate și nelămurite. La începutul domniei sale Mircea a avut tot timpul și grija necesară de a prepara rezistența în contra unui eventual atac unguresc, mai ales după ce își mărișe țara anexând teritoriile lui Dobrotici. Pentru a contrabalansa pericolul unguresc și pentru ca neturburat să profite și să aranjeze hotarele achizițiunii sud-dunărene, Mircea încheie alianță cu Polonia. Soțul Hedwigei ridică aceleași drepturi și pretențiuni la tronul Ungariei, ca și Sigismund, soțul Mariei. Valorificarea acestor drepturi se puse mai cu seamă după moartea reginei mame. În astfel de împrejurări regele polon se oferă în mod natural lui Mircea ca aliat în contra lui Sigismund. A doua luptă a coaliției balcanice fusese zdrobită de Turci pe Câmpia mierlei. Mircea fusese pază față de o agresiune ungurească în contra Serbiei, atacată de Turci, și deci cu contingentele sale n'a luat parte în locuri așa depărtate¹⁾. Mai era evident, că Turcii, după supunerea celor două Bulgării și a Serbiei, vor ataca Țara-Românească.

Astfel de motive vor fi îndemnat pe Mircea să caute și să aprobe alianța cu Polonia, de unde în cazul unui atac turcesc să se paralizeze tendințele regelui Ungariei. Pentru Sigismund ar fi fost mai ușor să atace posesiunile transcarpatine ale lui Mircea. După 15 Iunie 1389 Domnul român trebuia chiar cu mai multă insistență ca mai înainte să caute aliați în contra lui Sigismund. Aproximarea Țării-Românești de Polonia s'a făcut prin intermediul Moldovei.

1) Informația cronicilor turcești, cari povestesc și despre o cooperare românească (*Thury, Török történelirök* I B-esta 1893 pag. 32 și urm. 109; *Seadeddin*, trad. *Bratutti* pag. 142 și urm.) nu poate fi primită ca adevărată, cronica cea mai veche turcească fiind abia din 1486, deci cu mult posterioară evenimentelor. Cf. însă *D. Onciul, Titlul lui Mircea etc.* în *Conv. lit.* XXXVII (1903) pag. 214 și *N. Iorga, Gesch. des osm. Reiches* pag. 302.

După ce Bogdan I făcū din voevodatul de la Baia, țara neatârnată a Moldovei, el a continuat să-și caute în altă parte prietenii și înu în țara de obârșie. Originea legăturilor politice ale Moldovei cu Polonia își are ipotezele sale. S'a susținut că, pe vremea voevodatului de la Baia exista un voevodat al țării Sepenitului, care recunoștea suveranitatea Poloniei. Bogdan I ar fi avut ocaziune apoi să intervină în cearta de succesiune la tron dintre Ștefan voevod și Petru Voevod, fii ai unui Ștefan voevod din Țara Sepenitului. Eră, cum relatează Dlugosz la anul 1359 — cearta așa de aprigă, că Ștefan ceru ajutorul regelui polon Casimir III (1333—1370), ca să alunge de pe tron pe usurpatorul său frate, Petru. Dar acesta ceru ajutorul «provincialilor ungari» și când armata polonă trecu prin pădurea cea mare din ținutul Sepenitului, pădurea fu pusă în mișcare de oștile voevodului român și se prăbuși îngropând sub trunchiuri aproape întreaga armată polonă¹⁾. Dar acest eveniment, cum îl găsim la cronicarii poloni, este luat fără critică din tradiția unei familii nobile polone, cum s'a susținut.

Sub Bogdan țara Sepenitului a ținut de țara Moldovii și acelaș Domn neatârnat a intrat în legături de înrudire cu principii lituani, cum vom vedea, și ar fi făcut și mai mult, dacă i-ar fi îngăduiit dușmanul firesc răgaz și ar fi domnit timp mai îndelungat. Vom vedea, că fiul său Lațcu aranjează definitiv situațiunea politică a noului stat; iar când Ludovic I ajunse rege și în Polonia, raporturile politice ale Moldovei se împletesc și mai mult în evenimentele istoriei Ungariei. Evenimentele trebuiesc însă rezumate dela obârșie, pentru ca, cele ce au urmat, să fie puse în evidență clară.

Pretențiunile de suzeranitate ale Ungariei asupra Moldovei erau atât de vechi, cât și întemeierea principatului. S'a admis, că

1) Evenimentul îl povestește I. Dlugosz, *Historiae Polonicae* VI; Cromer, *De origine et rebus gestis Polonorum*, Basel 1568 pag. 213 etc. Interpretarea e a d-lui prof. D. Onciul, *Din Istoria României*, ed. II. București 1914 pag. 28—9. *Idem*, *Din trecutul Bucovinei*, Conv. lit. XLIX (1915) pag. 603; cf. și Czolowsky, *Początki Moldawii i wyprawa Kazimierza wielkiego r. 1359* [Kwartalnik historyczny. IV (1890)] și I. Bogdan în Conv. lit. XXIV (1890) pag. 538 și urm. — Vezi însă N. Iorga, *Geschichte des rumänischen Volkes* I. pag. 285. *Idem*, în *Bulletin de l'Institut pour l'étude de l'Europe sud-orientale* I (1914) pag. 163. *Idem*, în *Revista istorică* I (1915) pag. 81—2.

la început voevodatul Moldovei de la Baia era un avantpost al Ungariei, alături din Români, în contra pericolului tătăresc. Ludovic I, regele Ungariei, care în spre sud, spre marea Adriatică, în Balcani etc., urmărea politica de expansiune a regilor arpadieni, spera să reinvie «vechi» drepturi arpadiene și în Carpații nord-răsăriteni, acolo, unde luptase Coloman, Andrei II etc., mai ales după ce în urma învoielii din luna Iulie 1339 asupra lui avea să cadă toată sarcina și onoarea coroanei polone, Casimir III neavând copii. Astfel Ludovic I ajută pe Casimir în Volhinia în contra ducelui lituan. Lubart și-i ocupă acestuia ținutul dintre San și Strij. Dar Lituanii se reculeg, lui Casimir începe a-i merge prost, când recurge la ajutorul lui Ludovic I, care la 19 Iunie 1351 pleca spre Cracovia. Armatele unite scot pe Lituani din Galiția și Lodomeria; însuși Lubart e prins. La 27 Iulie Ludovic era în Sandomir, iar puțin după aceea în Lublin. Deoarece Casimir era bolnav, Ludovic luă comanda trupelor. Dar a înaintă în deșertul sarmatic, era a te expune pericolului sigur al înfrângerei, astfel că Ludovic propune Lituanilor pacea. Lituanii își creiază însă numai un răgaz semnând pacea din 15 August, căci în primăvara următoare reîncepă războiul. La 22 Februarie 1353 Ludovic pornește din nou în contra lui Kieystut și la 21 Martie armatele aliate asediau cetatea Belcz, în jurul căreia s'a pierdut multă armată, dar Lituanii au putut străbate cu foc și fier Lodomeria și Galiția. După pierderi mari Ludovic și Casimir primiră bucuroși condițiunile lituane, conform cărora se încheie pace pe doi ani: Polonia vor stăpâni Galiția împreună cu orașul Lemberg, iar Lituanii Lodomeria. Deoarece însă Ungaria avea vechi pretențiuni asupra acestor provincii, în acelaș an se încheie un acord ungaro-polon, care stabilea, că cele două provincii sunt proprietate a Țării Ungurești, iar Ludovic le dăruiește regelui Polon Casimir până la moartea lui, când, de va avea fiu, Ungaria le va răscumpăra cu 100.000 fl; de altfel, fiind rege Ludovic, Galiția și Lodomeria revin lui Ludovic, ca și Poloniei. Ce doi regi nu țineau cont, că nici Lituanii nu abdiceau de țara Rusiei roșii, pe care Polonia o ocupaseră nu mult după 7 Aprilie 1340¹⁾.

1) Cf. Prochaska în *Kwartalnik Historyczny* VI. Despre expediția lui Ludovic în contra Lituanilor, vezi cronica archidiaconului Ioan de Tárnave ap. Schwandtner, *Scriptores rerum Hungaricarum* I, Viena, 1746, pag. 189., cap. XXIX-XXX. Arhidiaconul Ioan fusese în cancelaria

În legătură cu expansiunea aceasta a Ungariei se face, cum se mai făcuse și sub Arpadieni, răspândirea elementului românesc, care în secolul XIII—XIV era mai numeros și singurul în Carpații nord-răsăriteni. Cei ce au secesionat când cu expedițiile acestea ale lui Ludovic, au putut găsi acolo coloniile mai vechi refugiate în vremile arpadiene și bucuroase că nu mai îndură persecuțiile religioase, și alte persecuții, cari în secolul XIII—XIV se repețiau cu insistență în contra Românilor de sub Unguri. Viața coloniilor române din Galiția cu autonomia lor cuprinsă în *Jus Valachicum*, cu orașele și satele lor românești identice cu cele din Ungaria, ne arată originea lor. Astfel se respiră românimea din comitatele de mai târziu, care fuseseră țări românești precum: Maramureș, Bereg, Ugocea, Tolna, etc., pentru ca să se vâre între populațiile slave. Dacă s'au păstrat aci aceste colonii timp îndelungat, e a se atribui mult întâmplării fericite, că s'a înființat principatul neatârnat al Moldovei¹⁾.

În astfel de părți puteau găsi scăpare dinaintea urgiei regale aceia, cari neputându-se considera numai niște funcționari ai regelui, cum voia administrația feudală angevină să trateze pe voevozii și cnezii români, în aceste părți luau cu cetele lor

regală, deci aproape de isvorul cel mai sigur, uneori însă și cel mai neobiectiv al știrilor. Despre veracitatea știrilor lui și despre viața lui vezi *Pór Antal*, în *Századok* 1911 și *Dékáni-Kis*, *Ibidem*. 1915-6 Cf. și *Pesty-Ortvay*, *Temesvármegye* etc. pag. 10-12, 18, 30, 36. La 28 Aug. 1322, arhidiaconul de Târnave nu mai era vice-cancelar (pag. 33). Ediția lui Schwandtner nu mai corespunde cerințelor istoriografiei moderne. O ediție modernă nu există.

1) *D. Onciul*, *Originele principatelor române*, București, 1899, pag. 88 și urm.; *Dlugosz*, *Hist. Pol.* I ed. Lipsca pag. 989; *I. Nistor*, *Românii și Rutenii în Bucovina*, București 1915 pag. 19 și urm.; *Idem*, *Emigrările de peste munți*. (An. Acad. Române Ser. II. Tom. XXXVII 1915) pag. 5-6. Cf. *D. Onciul*, *Din trecutul Bucovinei* I. c. pag. 591 și urm.; *G. Popovici*, *Stărostia Sepenicensă în Omagiu lui T. Maiorescu*, București 1900, pag. 476-82, și *Idem*, *Postscriptum la „Stărostia Sepenicensă”*. *Conv. lit.* XXXIV pag. 432. Despre Românii din Galiția vezi și lucrarea contelui *Alex. Stadnicki*, editată și tradusă de *Hasdeu*, *Arhiva istorică* III, iar despre *Ius Valachicum* vezi, *Bernhaut Mendel*, *Przyczynki do historii prawa niemieckiego i wołoskiego w województwie ruskiem*. Brody 1913, precum și *D. Motofulescu*, *Ius Valachicum în Polonia*, București 1916.

drumul pribegiei. Astfel va fi fost și acel «răposat Bogdan voevod de Maramureș necredincios nouă», cum îi zicea în 1343 un document regal¹⁾. Acest voevod provocase o răsccoală întinsă, având tovarăși, cum era Ștefan, fiul lui Iuga și fratele lui Ioan voevod maramureșan la 15 Sept. 1349, cum ne spune documentul regal cu această dată²⁾.

Dacă mai înainte înaintarea stăpânirii ungurești spre răsărit oferea loc de refugiu legii românești prigonite în Ungaria, dacă îi mâna să-și caute alt sălaș dorinței lor de libertate, încătușarea Românilor în organizația feudală introdusă de Angevini și știrbirea autonomiei lor naționale prin aservirea voevozilor și cnezilor sub nobili, contribui ca mult element românesc nemulțumit să plece ca să colonizeze noua țară evacuată de Tătari.

E fapt dovedit și admis unanim, că țara Moldovei lui Dragoș s'a înființat după expediția în contra Tătarilor, la care a participat și Alexandru, Domnul Țării-Românești. Capitala ei fu Baia «civitas Moldaviensis»³⁾. Aci își va fi avut reședința sa Dragoș, căruia tradiția îi atribuie ridicarea bisericii din Volovăț, și fiul său Sas, care să fi zidit o biserică în Siret.

Regele crezu, că a câștigat nu numai ca o provincie a sa noile ținuturi cuprinse de Români dincolo de Carpații mara-

1) Acest Bogdan n'are nimic comun decât numele cu Bogdan întemeietorul. *Történelmi tár* 1837 pag. 406 și *Mihályi, Diplome maramureșene, Sighetul Marmăției* 190) pag. 17 și urm., pag. 26-7; Cf. *D. Onciul, Originile*, etc. pag. 242, nota 46.

2) *A. D. Xenopol, în Revista pentru istorie, arheologie și filologie* V, 1885 pag. 166 și urm.; *D. Onciul, Originile* pag. 242 nota 46. Cf. și *Mihályi, Diplome maramureșene*, pag. 33 și urm., 28, 26 și urm.

3) Despre întemeiere v. *D. Onciul, Dragoș și Bogdan, fundatorii principatului moldovenesc*. Conv. lit. XVIII, 1834 pag. 253 și urm. 304 și urm.; *Idem, Originile*, pag. 89 și urm.; *Idem, Din trecutul Bucovinei*, I. c.; *A. D. Xenopol, Intemeierea țărilor române în Revista pentru istorie, arheologie și filologie* V. 1885 pag. 128, 285-309; *Idem, ibidem* pag. 166 și urm.; *Idem, Istoria Românilor*, II Iași, 1889 pag. 36 și urm.; *N. Iorga, Geschichte des rumänischen Volkes* I. pag. 264 și urm. Mai nou *Idem, Ceva despre tradiția noastră istorică*. (An. Acad. Rom. Seria II, Tom. XXXIII, 1910) și *Revista istorică* I, pag. 181-2.

Despre Baia vezi mai nou *C. Auner, Episcopia de Baia, Revista catolică* I. București 1915, pag. 89 și urm. și observațiile d-lui *N. Iorga* în *Revista istorică* I, pag. 183-4.

mureșeni, ci și teritorii noi pentru lățirea credinței catolice, iar fiindcă era vorba de un teritoriu smuls din mâinile Tătarilor, e firesc că s'a gândit la restabilirea efectivă a episcopiei catolice de Milcov. Propaganda catolică începuse mai dinainte. Franciscanii Blaj și Mareu au dobândit coroana martiriului dela Tătari și au fost îngropați în anul 1340 în mănăstirea vicariatului lor din Siret. De bună seamă la insistența și cu aprobarea regelui Ungariei, papa Inocențiu VI numește în 1353 Februarie 12 pe dominicanul Bernard episcop al Milcovei. Înaintașul acestuia muria în scaun «în părțile acelea», ceea ce s'a putut întâmpla numai grație ultimelor evenimente politice¹⁾. Propaganda catolică nu prinde nici acum, cum nu prinsese nici în secolul XIII. Bernard trăia în mare sărăcie și în 1364 11 Oct. era transferat la Plock, în Polonia²⁾. Nici succesorul Albert de Usk n'a putut rezida în Moldova. Pe acest timp propaganda patronată de regele unguresc numai era tolerată în Moldova. Acest simptom arată, că noua țară românească era neatârnată.

Tradiția păstrată în cronici vorbește de Dragoș descălicătorul și de domnia fiului său, Sas voevod. Dar Domnii următori își socotesc începerea țării dela Bogdan, care mai întâi a stăpânit independent această țară³⁾.

După scurta domnie de 2 ani a lui Dragoș, îi urmă fiul său Sas, căruia vechile însemnări analiste îi dau patru ani de

1) I. C. Filitti. *Din arhivele Vaticanului I. Documente privitoare la episcopatele catolice în Principate*, București 1913 pag. 5 și observațiile d-lui N. Iorga, în *Bulletin de l'Institut pour l'étude de l'Europe sud-orientale* I, 1914 pag. 147 și urm.; N. Iorga. *Studii și documente I-II* pag. XX.

2) Hurmuzaki-Densusianu, *Documente I*, pag. 45-6. Despre același vezi și pag. 64-5, 65-6, 81-1 și Filitti op. cit. pag. 7 și urm.

3) I. Bogdan. *Vechile cronice moldovenesti până la Urechia*, București, 1891: *Cronica și analele putnene*, pag. 193. (Cf. *Idem*, *Letopisețul lui Azarie*, An. Ac. Rom. Ser. II. Tom. XXXI, 1909 pag. 81); *Cronica moldo-polonă* pag. 223; *Cronica anonimă*, ibidem. — I. Bogdan *Cronice inedite atîngătoare de Istoria Românilor*. București 1895: *Letopisețul de la Bistrița* pag. 49; *Cronica serbo-moldovenească de la Neamț* pag. 100. Cf. și pomelnicul de la Bistrița ap. Melchisedec, *O vizită la câteva mândst. și biser. antice din Bucovina*. An. Acad. Rom. VII. 1886 pag. 269. I. Bogdan. *Un document de la Alexandru cel Bun din 1403*. (Conv. lit. XXXV, pag. 357-8). Pentru discuția acestor date vezi mai ales D. Onciul, *Originile l. c. și Cursul universitar* (litografiat) și N. Iorga, *Câteva note despre cronicile și tradiția noastră istorică*. (An. Ac. Rom. Seria II. Tom. XXXIII, 1910), pag. 6 și urm.

domnie. Țara se mărise și Români refugiați acolo nu mai voiau să fie vasali lui Ludovic I, de stăpânirea căruia fugiseră, luând toiașul-priegiei. Bogdan, voevodul maramureșean, fu primit ca un liberator.

Fu înlăturat Sas voevod, neclintitul prieten al lui Ludovic. Cronica arhidiaconului de Târnave ne spune, că deși Ludovic a pornit mai multe războaie în contra Moldovei neatârnat, totuși numărul Românilor moldoveni crescuse așa de mult, înrât acea țară s'a întins în formă de stat. Restul de aderenți ce mai avea Ludovic I în Moldova au fost făcuți imposibili înlăuntru sau izgoniți de dorul de libertate de sigur al celei mai mari, covârșitoare majorități, care-și făurește soarta ca popor alcătuitor de stat. La 20 Martie 1360 regele Ludovic răsplătea pe Dragoș, fiul lui Iula din Maramureș, pentru că sfătuisse la fidelitate pe niște nobili rebeli¹⁾. Regele se arătase neputincios față de răscoala lui Bogdan. Exodul maramureșean avea proporții mari și dincolo de munți armata regală ar fi putut avea surprize neașteptat de nep'ăcute. Regele era bun bucuros, că lucrurile se potolesc printr'o amnestie în Maramureș. Acelaș document ne spune, că acest Dragoș ajutase pe rege în încercările de a recuceri Moldova. Dar încercările regelui au fost zadarnice. Căci ar fi permis el oare sau ar fi constatat singur cu amărăciune, că oamenii credincioși regelui să trăiască izgoniți în Maramureș, după ce și-au lăsat în Moldova «scumpii lor părinți și cât mai multe rude», după ce și-au părăsit toate bunurile «din acea țară» căreia regele și-acum îi zicea «a noastră». Astfel era acel voevod maramureșean Balc, fiul lui Sas²⁾. Că nu se făcuse restaurarea puterei ungurești în

1) *Hurmuzaki-Densustianu Documente* I, pag. 61-2.

2) *Ibidem* pag. 94 (= I. de Mihályi, *Dirolome maramureșene* pag. 56. În *Hurmuzaki* I. c. e numai o regestă. Din act nu reese, că acest Sas e fostul voevod moldovenesc. căci atunci, cum și-ar fi lăsat Balc pe părintii săi și rudele în Moldova? Documentele acestea trebuie supuse unui studiu mai amănunțit. În 1365 Febr. 2 ni se dă ca fiii ai lui Sas: Drag, Dragomir și Stefan. Noi avem un ordin regal de introducere în aceeaș moșie Cuhea și a dependentelor sale cu satele, cari însă în acest document din 1373 Aug. 11 nu-s numite, pe când în 1365 se amintesc precum Jood, Bociocol, cele două Vișee, Moiseni, Borșa și cele două Siliști (*Mihályi* I. c. pag. 56). Moșia fusese a lui Bogdan întemeietorul. În documentul din 1373 Aug. 11 (*Hurmuzaki-Densustianu, Documente*, I, pag. 211-2, Mihályi op. cit. pag. 65-7, se mai amintesc și moșiile.

ceea ce privește Moldova la 1369 și că documentul vorbește de o încercare neizbutită, ne spune documentul din 1365, unde se zice : că Bogdan și *filii săi*, trecând pe furiș, deci fără aprobare regală în țara moldovenească «încearcă să o păstreze spre bațjocura Majestății noastre» — cum se exprimă regele. Cronica oficială, după ce pomenește ridicarea Moldovei la rangul de s'a^t, adaugă : «iar voevozii, cari sunt aleși de Românii acelei țări se mărturisesc vasali ai regelui Ungariei, se obligă a presta omagiu și să plătească tributul obișnuit («cum censu persolvere consueto»¹⁾). Dar prin această cronică exprimă numai dorința regelui, care pentru totdeauna dorința a rămas, ca și relativ la Țara-Românească.

Bogdan, avu ocazia să-și întindă puterea la început poate nominală numai, și asupra voevodului românesc din țara Selenițului, unde interveni în cearta pentru moștenire²⁾, dacă se poate admite ipoteza, cum s'a pus.

Fiul său, Lățcu, avu să înfruntă împrejurări mult mai grele. În tratatul său cu Carol al IV, când Sigismund de Luxemburg este logodit cu Maria, fiica lui Ludovic I, regele Ungariei considera Moldova ca dependentă de Ungaria (1372). Recunoscuse

Boicoci, Biserica albă, Taras, Buștina, fără să se amintească, ale cui au fost aceste din urma moșii. În documentul din 1373, frații lui Balc sunt Drag și Ioan; aci Sas e numit voevod („ipsos filios Saaz Woyvode, „filii quondam Saaz Woyvode, aule nostre familiares“). În documentul din 1365 avem scris *saaz*. Dacă Sas a fost voevod, cum s'a uitat această calitate a lui în 1365 și cum și de ce s'a uitat, că a fost voevod credincios stăpânind Moldova? După documentul din 1365 e imposibil să indentificăm pe acest Sas, cu Sas voevodul moldovenesc. Și apoi de ce nu-s aceiași frații lui Balc în ambele documente? Din document reiese că Sas a rămas în Moldova. Și data documentului din 1373 e ceva rar „secundo die festi beati Laurentii Martyris“ deci sau 8 sau 11 August. La 22 Iunie 1384 regina Maria confirmând donația lui Ludovic I ne spune, că Balc Voevod și comite maramureșan, magistrii Drag și Ioan sunt fii lui Zaaz Vlahul, înălăturându-se prin aceasta orice identificare cu Sas voevodul moldovenesc (*Mihályi op. cit. pag. 82-4*). Vezi însă *N. Iorga, Gesch. d. rum. Volkes. I. Gotha 1905 pag. 237-8* și *D. Onciul, Originele, loc cit.*

1) Cronica arhidiaconului Joan de Târnave apud *Schwandtner, op. cit. cap. XLIX pag. 196*. Pasagiul începând dela „wayvode vero“ înainte, pare a fi o interpolare, căci e în contradicere cu rezistența Moldovei față de atacul regelui, povestită imediat înainte, în acelaș capitol.

2) Așa interpretează d. *D. Onciul*, cunoscutul pasagiu din *Dlugosz*, mai nou în *Convorbiri literare XLIX, 1915, pag. 397-8, 601-3*. Vezi însă *N. Iorga* în *Revista Istorică I, 1915 pag. 181*.

Lațcu această legătură? După 5 Noemvre 1370 Ludovic I ajunsese și rege al Poloniei. Lațcu însă de mai înainte luase măsuri, ca acordul ungaro-polon relativ la succesiunea regală în Polonia să nu-l găsească nepregătit.

În letopisețul lui Azarie ¹⁾, textul cel mai autentic și complex al vechei cronici a Moldovei, precum și în celelalte vechi însemnări istoriografice moldovenești i se dau 8 ani de domnie ²⁾. Din motive politice el a pus Românilor moldoveni întrebarea: dacă voesc a fi catolici sau rămân în ortodoxie. Chestiunea era pentru Lațcu să-și mențină nu numai integritatea țării, ci și neatârnrarea ei. «Organizarea catolică a Moldovei sub Lațcu — zice d. N. Iorga — a fost nu o iscodire diplomatică în vederea întăriri principatului, ci o realitate cu totul firească, Dacă ținem seamă de faptul descălicării din Maramureșul încă fără viață bisericească ortodoxă a noiei «țări a Moldovei ³⁾» „Feciorii de domni“, cum numește cronicarul vechiu pe Maramureșenii descălecați nu vor fi fost cu desăvârșită aversiune față de catolicism. Tendința regelui Ludovic I fusese de a uniformiza Ungaria și din punct de vedere religios. Influența regelui s' a exercitat însă mai ales asupra clasei conducătoare, așa că grosul populației refugiate în Moldova erau ortodoxii, ceace explică și nereușita catolicismului în Moldova și încercările de organizare a bisericei maramureșene de mai târziu. Căci în 1391, prin intervenția voevodului Baliță și magistrului Drag României maramureșeni avură stavropighia din Peri ⁴⁾.

1) I. Bogdan, *Letopisețul lui Azarie* loc. cit.

2) I. Bogdan. *Vechile cronicе*, pag. 193, 223, *Cronica anonimă*; *Idem*, *Cronice inedite*, pag. 49, 100. Cf. și *Cronica rimată a lui Dosoftei* ap. *Ti-mofei Cipariu*, *Crestomatia seav Analecte literarie*, Blasiu 1858, pag. 334 și *Cronica atribuită lui Ureche* ap. *Kogălniceanu*, *Cronicele României* I, pag. 133; vezi și ed. Giurescu, București 1916.

3) N. Iorga, *Condițiile de politică generală, în cari s'au întemeiat bisericile românești în veacurile XIV—XV* în *An. Ac. Rom. Seria II*, Tom. XXXIII, 1913 pag. 18—19.

4) Asupra chestiunii episcopiei maramureșene, vezi N. Iorga, *Istoria bisericei românești* I, Vălenii de munte 1908, prg. 223 și nota 3. Pentru bibliografie mai vezi *Cziple Alex*, *A maramarosi püspökség kérdése*. Bpesta 1910, pag. 6—5. Documentul în traducere latină ap. *Mihályi*, *Diplome maramureșene*, pag. 109 Cf. și *Hurmuzaki-Iorga*, *Documente XIV*, pag. 13 nr. XXX.

Dar independența câștigată de Bogdan s'a zămislit în semnul ortodoxiei ca contradicere a Ungariei catolice și catolicizante. Lațcu va fi socotit însă, că e interesul tocmai al neatârării țării sale, să-și creeze în papa un sprijin în contra tendințelor regelui Ungariei, care era să fie și rege al Poloniei. Situația generală a celor două biserici pare că favoriza planul lui Lațcu. Bizanțul, ajuns la aman, voia ajutorul și unirea bisericească cu apusul catolic. Împăratul Ioan V făcuse drumul la Buda și se hotărâse să facă alt drum, mai anevoios, tocmai la Avignon în 1369. La 18 Octomvre el se declarase gata a primi uniunea și a înlătura schisma dintre cele două biserici ¹⁾.

La 24 Iulie 1370, înainte deci de moartea lui Casimir III — ceea ce e bine să subliniem — papa Urban V scria arhiepiscopilor din Praga, Breslau și Cracovia ²⁾, că au venit la el Nicolae de Mehlsack, vicarul provinciei rutene a franciscanilor pelerini și Paul de Swidnicz, cari i-au comunicat, că «nobilul bărbat Lațcu, ducele Moldovei», vrea să treacă dimpreună cu poporul său la legea catolică și cere ca papa să ridice la rangul de oraș (civitas) târgul său Siret, care se află în diecesa ortodoxă a Halicului și să numească un episcop. Papa fusese informat, că Lațcu s'a luptat cu bărbăție în contra dușmanilor credinței. Episcopul va sta direct sub Sf. Scaun ³⁾. Mai târziu, în vremea lui Alexandru cel bun, regele Poloniei și regina Ana vor interveni la papa pentru înființarea unei episcopii la Baia ⁴⁾. Acum singur Lațcu, Domnul, cere și papa o încuviințează.

Ce înseamnă aceasta altceva, decât că papa recunoștea neatârarea și integritatea statului moldovenesc într'un timp, când marele Domn Vlaicu nu știm să fi fost invitat la congresul dela Teba, probabil numai pentru a nu se jicni pretențiozitatea lui Ludovic I. La aceeaș dată Lațcu ceruse ca episcop pe minoritul Andrei de Cracovia ⁵⁾,

1) C. Baronius. *Annales eccl.* XXVI, Paris 1872, pag. 162 — 4.

2) Deci la început nu din Ungaria s'au patronat silințele. Domnul lui Lațcu. Mai târziu, când regele Ungariei va domni și în Polonia, papa, — vom vedea — se adresează prelaților din Ungaria.

3) *Hurmuzaki-Densusianu, Documente I*, pag. 160 — 1.

4) Filitti, op. cit., pag. 28 — 31.

5) *Hurmuzaki-Densusianu, Documente I*, pag. 162 — 3. Cf. și *N. Iorga, Studii și Documente I — II*. Prefața, pag. XXVI — XXVII; *Dlugosz, Hist. Pol.*, lib. XI.

fost duhovnic al reginei Elisabeta. Bogdan zădărnice și funcționarea episcopiei de Milcov, căci în 1371 averile episcopiei, cari averi erau în Ungaria, erau să ajungă, de au ajuns, numai prin intervenția papei în mâinile episcopului nou numit acum, în vreme de libertate a catolicismului, în 3 Sept. 1371 ¹⁾, și când reimpăcarea cu Țara-Românească se făcuse ²⁾.

A intervenit însă o întârziere în așezarea noii episcopii. Sfințirea noului episcop s'a făcut abia la 9 Martie 1371, iar jurământul, ce-l trimite noul episcop papei, e datat din 9 Mai 1371 ³⁾. Conversiunea poporului mergea greu. Se pare, că tocmai instalarea lui Ludovic ca rege polon a împiedecat lăfșirea noii legi. Scrisori papale din acest timp trădează aceasta. Era pericol, ca și Domnul să revie la ortodoxie. Căci de ce l-a mai îndemnat la 25 Ianuarie 1372 papa să rămână și mai departe în religia catolică și să caute a readuce și pe soția sa la acea religie ⁴⁾. Dar doamna Ana muri ca drept credincioasă în legea răsăriteană.

Documentele papale din 21 Aprilie și 10 Iulie 1371 ne dau numele a doi canonici de Siret, cari după nume erau Poloni ⁵⁾. Lucrurile au început să meargă și mai rău, când Ludovic voi să aducă noua biserică din Moldova în mai strânse legături cu Ungaria,—trimitea acolo numai preoți unguri. Episcopul Andrei după 17 Ianuarie 1372 trăește mai mult în afară de diecesă, unde trebuia să lupte nu numai cu ortodoxia, ci și cu sărăcia ⁶⁾.

La 13 Octombrie 1374 papa știa, că propaganda catolică întâmpină serioase obstacole în Moldova: ar trebui să se numească un episcop dintre Români. Românii nu sunt mulțumiți de loc cu preoții unguri; ar trebui să se ridice o biserică catedrală și atunci vor trece mai mulți la catolicism. Papa propune regelui și mitropoliților de Strigoniu și Calocea pe Antonie de Spoleto, care făcuse multe convertiri în popor. Papa ar primi și pe altul, dacă e mai bun ⁷⁾. Era de bună seamă numai o com-

1) Hurmuzaki-Densusianu, *Documente* I, pag. 174—5, 176.

2) Cf. și C. Auner, *Episcopia Milcoviei în veacul al XIV*, (Revista catolică, București 1914, pag. 60—80.

3) Hurmuzaki-Densusianu, *Documente* I, pag. 168—71, 171—4, 176—8'

4) *Ibidem*, pag. 197.

5) Theiner, *Monumenta Poloniae*, I, pag. 671.

6) Cf. C. Auner, în *Revista catolică*, București II, 1913, pag. 234.

7) Hurmuzaki-Densusianu, *Documente* I, pag. 216,—7, 217, 220—1

prezență pentru rege, când papa amintea, că conversiunile făcute se datoresc sprijinului regal. Succesiunea regelui Ungariei, la tronul polon, a fost marea piedică pentru propășirea catolicismului în Moldova. Papa, amenințat de marea schismă, trebuia să menajeze pe Ludovic I, în care vedea pe campionul creștinătăței. Numai așa ne putem explica scrisorile papale din toamna anului 1374, ca și cea din 1372. Doamna Ana a rămas ortodoxă. Insuși Lațcu a fost înmormântat după ritul ortodox în cavoul princiar din Rădăuți și e alături de ceilalți Domni ortodoxi în pomelnicul dela Bistrița¹⁾ și în documentul din 1403. Se întâmplase așa dar, ceeace prevedea papa la data amintită? Lațcu nu a zidit biserică catedrală, nici nu a organizat catolicismul, lăsând pe episcopul catolic să tânjească în mizerie. Căci din Ungaria au venit preoți unguri, pionieri ai imperialismului angevin, deci rău văzuți de țară și Domn.

Regimul angevin ajunsese în scurt timp nesuferit și în Polonia, deși Elisabeta, mama regelui, își luase greaua sarcină de a conduce trebile țării în locul și în numele fiului său. Apoi Lituanii nu erau mulțumiți de loc cu noua vecinătate și și-au întins incursiunile lor dușmănoase pe Vistula în sus până la Cracovia. Ludovic anexase la Ungaria Lodomeria și Galiția, asupra cărora pretenții de moștenire aveau și Lituanii și în urma înrudirii lor cu dinastia apusă. La lupte cu Lituanii «în țara noastră a Rusiei», cum zice un document al reginei Maria din 22 Iunie 1384, luase parte voevodul și comitele maramureșan Balc și frații săi, magistrii Drag și Joan, fii lui Sas Românul. În această luptă Lituanii au fost bătute lăsând mulți prizonieri, mare pradă, steagul și pe căpitanul Prezkoya în mâinile dușmanului²⁾. Pe noi ne interesează faptul că, guvernatorii regali ajunseseră și din această parte în apropierea imediată a Moldovei. Din 1372 Ladislau de Opatov guvernă Galiția și Lodomeria. El așază castelani, staroști ungari în cetăți, precum în Camenița, Olesco, Hrodlo, Lopatyn și Snyatin. Despre acești staroști originari din Ungaria a însemnat o cronică mai târzie, că,

1) Vezi Melchisedec, *O vizită la câteva mănăstiri și biserici antice din Bucovina*. An. Acad. Rom. Seria II, VII, 1885, pag. 269—70; E. Kozak, *Die Inschriften aus der Bukovina*, Viena, 1903, pag. 105.

2) J. de Mihályi, *Diplome maramureșene*, pag. 82—4.

după moartea lui Ludovic I pentru bani au predat lui Lubart, duce de Luck, aceste cetăți¹⁾.

Pericolul unguresc amenința deopotrivă pe Moldoveni și Lituani. Apropierea deci a acestora a fost o operă firească. Coriatovicii bătănd pe Tătari ocupară în 1376 Podolia. Legătura politică între cele două neamuri, întocmai ca și legătură de înrudire se făcuse mai înainte. Ungurii și Tătarii erau dușmani comuni aj amândurora.

Mijloacele de luptă bisericească în contra Ungurilor catolici se pun la dispoziție și dela Constantinopol. În Mai 1371 patriarhia recunoaște din nou pe Antonie ca mitropolit de Haliciu, supunându-i Chelm, Tver, Przemysl și Vladimir. Mitropolitul Haliciului era pus în legătură cu mitropolitul din Ungrovlahia, trecându-se peste Moldova, unde se instala pe această vreme episcopul catolic de Siret²⁾.

În Moldova reacțiunea ortodoxă se făcuse de mult, înainte de moartea lui Lațcu, care nici până în 1374 nu organizase definitiv biserica catolică: catolicismul era o importățiune străină, care nu a găsit teren prinos, decât la exotici sau cei interesați. Este evident însă, că încercarea lui Lațcu a despărțit Moldova în două tabere, așa că după moartea lui țara a putut fi expusă turburărilor interne. Să fi existat un partid puternic de reacțiune ortodoxă, care să-și fi avut și sprijinit candidatul său în domnie? Hasdeu a prezentat și introdus în șirul Domnilor pe George, fiul lui Koryat lituanul³⁾. Dlugosz, care știe foarte multe lucruri interesante și de preț din istoria Moldovei, nu amintește nimic de acest Jurg Coriatovici, pe care ar fi trebuit să-l amintească și alte cronice polone. Singură cronica lituană ne-a păstrat știrea: «Pe cneazul Jurg României și l-au ales sie-și voevod și l-au otrăvit pe urmă»⁴⁾. Cronicarul Matei Strykowski a văzut în 1575 mormântul lui Jurg, într'o mănăstire moldovenească⁵⁾. Și e întrebarea, dacă știrea din cronica lituană nu e o inter-

1) *Herbut, Cronica historiae Polonicae*, Dantzig 1609 lib. XII, pag. 248 ap. Rasp, Beiträge zur Geschichte der Stadt Lemberg, pag. 388 și 407 în special nota 121.

2) Acta Patr. Constantinopolitani ap. Hurmuzaki—Iorga, Documente XIV, pag. 12.

3) *Hasdeu, Istoria critică* ed. II, București 1875, pag. 91 și nota 13.

4) Lat. Litwy, ed. Danilowicz, pag. 51; Kronika Bychowca, ed. Narbutt, pag. 19.

5) Traducere de Hasdeu în *Arhiva istorică* II, pag. 78.

polare ulterioară datorită tocmai textului lui Strykowski ?¹⁾ În Moldova nu amintesc pe Jurg nici letopisețele, nici pomelnicile. Dacă Alexandru cel Bun a luat de soție pe Ana, fiica lui George și a Anastasiei²⁾, precum s'a afirmat, de ce n'ar fi amintit și George în letopisețul și pomelnicul de casă al ginerului său ? Dar Anastasia în inscripție e numită cneajna, adică fiică de Domn și nu cneaghina, cum i s'ar fi zis, dacă bărbatul său ar fi fost Domn moldovean³⁾. Anastasia, fiica lui Lațcu voevod⁴⁾ și a doamnei Ana, a murit la 26 Martie 1420 și ca ortodoxă a fost înmormântată alături de tatăl ei. Ea dăruise episcopiei de Rădăuți moșia Coțmani, pe care i-o oferise la 6 Iulie 1413 Alexandru cel Bun⁵⁾. Ea, ca și mama sa Ana, n'a trecut la catolicism. Mușatei⁶⁾, care era catolică, zisă Margareta, i s'a rezervat menirea de a trăi spre binele catolicismului. Aceasta a sprijinit pe franciscanii din Siret și a adus aci și dominicani. Afară de o mănăstire, făcu și o biserică parohială cu hramul Sf. Ion Botezătorul. Și la Baia poate a zidit franciscanilor o mănăstire în 1377, căci o biserică catolică cu hramul Sf. Treimi, era de multă vreme. La 30 Ianuarie 1378 un dominican era duhovnicul Margaretei de Siret. La rugarea mamei sale Petru Voevod în 1 Mai 1384 dă din Hârlău dreptul de cântar în orașul Siret bisericii catolice a Sf. Ioan Botezătorul. Documentul lui Roman din 1393. Noembrie 18 ne spune, că Musata era numele ortodox al

1) Cf. pentru bibliografia istorică polonă [relativ la cronica lituană, *Hodinka Antal, A mnukácsi gör. Kath. püspökség kérdése*, Budapesta 1910 și *Zeissberg, Polnische Geschichtsschreibung, Leipzig 1873*.

2) Părerea lui G. Popovici, *Anul dela Martie în Moldova, în timpul lui Alexandru cel Bun*, (Conv. lit. XXIX, 1905, pag. 209 și urm.) și N. Iorga, *Studii și Documente VI*, pag. 625.

3) Interpretarea e a d-lui prof. D. Onciul. *Curs universitar*, I. c.

4) E. Kozak. *Die Inschriften aus der Bukovina*, pag. 109.

5) D. Onciul. *Datele cronicelor moldovenești asupra anilor de domnie a lui Alexandru cel Bun*. (An. Acad. Rom., Seria II. Tom. XXVII, 1905), pag. 13 nota 1; *Idem, Din Istoria României* ed. II, pag. 34 nota.

6) Asupra numelui Mușat, Mușata și bibliografia chestiunii vezi D. Onciul, *Datele*, etc. pag. 12, nota 2. Hasdeu. *Istoria critică* I. 83 și urm. susține „muntenismul” dinastiei Mușatinilor, Cf. *Idem, Negru-Vodă*, CCLI și urm., CCLXXVII. Despre același lucru cu modificări proprii, vezi *Petrovay în Századok* an. 1911, pag. 607—26. Numele Mușat se găsește și în țara Hațegului. Un Mușad (cetire greșită în loc de Musath) în 1362, (*Hurmuzaki-Densusianu, Documente I*, pag. 71—2); alt Musath în 1363. (*Ibidem*, pag. 74).

ăcestei Margarete¹⁾. Letopisețul Țării-Românești și al Moldovei (mă-nuscris din anul 1785), din care și-a luat Scarlatti lista de Domni²⁾, scrie, că Petru și Roman sunt fii lui Cosiea Mușatin și că Mușatin voevod a fost din neamul Domnilor sârbi, cum s'a aflat de istoricii, din care s'a compilat³⁾. Dar atunci ar trebui să avem pe «fiul lui Mușat» ca domnitor și nu pe «fiul Mușatei», cum era Petru I și cum găsim în hrisovul lui Roman I numele mamei. De ce Petru I numește însă pe mama sa, *Margareta*, iar Roman I, frate-său, *Mușata*? Discuția rămâne deschisă⁴⁾. În pomelnicul dela Bistrița găsim pe Costea Voevod, care, dacă nu e fiu al lui Bogdan, mai probabil este fiul lui Lațcu Voevod, care fiu însă n'a domnit, murind nevrăstnic. Evenimentele dintre 25 Ianuarie 1372 și 1 Mai 1384 sunt puțin lămurite prin știrile, ce ne-au rămas. Cine era bărbatul aceleia, căreia scrisoarea papală din 30 Ianuarie 1378 îi zicea «Margaretha dn Sereth, domina Valachie minoris?»⁵⁾ și al cărei duhovnic era unul dintre dominicanii, cărora aparținea mănăstirea din Siret la 28 Ianuarie 1378⁶⁾. Fii ei au fost Petru I și

1) *C. Auner. Episcopia de Siret.* (Revista catolică, București II, 1913, pag. 240, 244, 245. Cf. și *N. Iorga, Studii și Documente* III, pag. XXVII. Despre acea Margareta (văduva lui Petru-Voevod și cavaler) amintită într'un document din 1398 ianuarie 9 (*Monumenta Vaticana Hung.* Seria I, vol. IV Budapesta 1889, pag. 44); cf. și *N. Iorga* în *Revista istorică* I, 1915 pag. 182 nota 1.

Margareta-Mușata nu trebuie confundată cu Margareta, soția lui Alexandru cel Bun, îngropată la Baia, în mănăstirea catolică, a cărei clădire Alexandru o terminase în 1410 (*V. A. Ureche, Codex Bandinus* în *An. Acad. Române* XVI 1894, pag. 243—4). Despre această „Margaretha Hungara, Stephani Waywodae filia, nupta vero Waywodae Alexandro“, cum îi zice Bandinus în 1646, vezi și *Jos. Kemény, Ueber das Bisthum und das Franziskaner-Kloster zu Bakov, in der Moldau* (*Magazin für Geschichte, Literatur und alle Denk- und Merkwürdigkeiten Siebenbürgens*, vol. II, fasc. I. Brașov 1846, pag. 3—82). Kemény admite, că Margareta a putut fi fiica lui Ștefan Laczk (din neamul Apor) sau a lui Ștefan Chak, ambii voievozi ardeleni. Cf. și *N. Iorga, Istoria comerțului românesc* I, Vălenji-de-Munte 1915, pag. 83, unde se amintește „Margareta-Mușata, fiică a unei princese lituane... și a lui Lațco, trecută la catolicism“.

2) *Pray. Dissertationes historico-criticae.* Viena 1775, pag. 140. Cf. și *D. Onciul, Datele, etc.* pag. 9 nota 3.

3) *Trompelta Carpaților* 1871, Nr. 899.

4) *I. Bogdan, Letopisețul lui Azarie.* [*An. Ac. Rom. Seria II, Tom. XXXI, 1909*] pag. 90, 125 și nota 6.

5) *C. Auner*, l. c. pag. 240.

6) *Filitti, op. cit.* pag. 9 și urm.

Roman I, cum ne spune documentul din 1 Mai 1384 și uricul lui Roman din 1393 Noemvre 18. Numai pe acești doi frați îi aminteste scrisoarea regelui polon din 1388, Februarie 3¹). Că Petru I era frate cu Roman I, ne spun și vechile însemnări istoriografice moldovene, cari adaogă că și Stefan I era frate cu Roman I²).

Cine a fost soțul Margaretei? Costea Voevod în nici un caz, căci atunci, de ce amintesc cronicile despre Petru, că era «fiul Mușatei» arătându-i-se prin aceasta isvorul, de unde-și lua dinastia legitimitatea domniei? Mușata putea fi sora lui Lațcu Voevod. Am admis că Costea Voevod din Pomelnicul dela Bistrița a fost un fiu al lui Lațcu, mort însă la începutul tinereții. Numele lui ar fi și un indiciu pentru originea lituană a mamei sale, care a fost doamna Ana și care a putut fi lituană³). La 25 Ianuarie 1372 Lațcu nu avea copii și papa îi făgăduia, că-i va

1) *Archiva istorică a României* I, pag. 177. Calcularea corectă a datei este însă 3 Febr. nu 27 Ianuarie. Să se observe, că documentul lui Roman I zice mamei sale Kneaghina, adică doamnă, ceea ce ar denota, că bărbatul ei în adevăr a domnit. Sau i se zice așa, fiindcă era mama lui, asupra căreia se revărsa gloria fiilor săi? În acest caz nu există altă numire.

2) *I. Bogdan. Vechile cronicile moldovenești*, pag. 193. *Idem, Letopisețul lui Azarie* loc. cit., pag. 181, etc.; *Idem, Cronicile inedite*, pag. 49 etc., *Cronica Moldo-Polonă din 1566* [*Vechile cronicile*, pag. 223] prezintă pe Roman ca fiu al lui Petru. Roman „Petrilovicz” îi zice *Siryj-kowski, Kronika polska, litewska* etc. (ed. din 1582) II, pag. 104, 119 și *Arhiva istorică* II, l. c. Vezi discuția la *D. Onciul, Datele* etc. pag. 4 și nota 2, pag. 12 nota 2.

3) Despre Mușata, vezi părerea d-lui *N. Iorga*, mai nou în *Condițiile* etc. pag. 20 unde zice: „Mușata era... soră mai mică (=a Anastasiei) și măritată cu un boier, poate chiar cu un strein, ea nu putea să ridice în rândul întâi pretenții pentru fiii ei, Petru, Roman și Stefan, dintre care cel de-al doilea poartă un nume caracteristic galitian, în legătură cu vechile dinastii malo-ruse, iar ceilalți nume ale marilor sfinți latini, ocrotitori ai Ungariei”. D-l *N. Iorga* consideră, că Anastasia a fost soția, ce i-a adus lui Jurg drepturile ei. Despre originea soției lui Lațcu voevod, *ibidem* pag. 19: „o principesă rusă, de sigur dintre malo-rușii, cari intra-seră tocmai, păstrânduși privilegiile, sub stăpânirea Poloniei” și *Idem* în *Bulletin de l'Institut pour l'Etude de l'Europe sud-orientale* I, 1914, pag. 164: „nous croyons que la parenté entre Pierre et Vladislav Jagello, roi de Pologne et duc de Lithuanie, peut venir par la femme de Lațcu, probablement une princesse lithuanienne, orthodoxe”.

Și d-l *D. Onciul* admite probabilitatea căsătoriei lui Jurg cu Anastasia. (*Din istoria României*, ed. II, pag. 30).

considera legitimi pe cei ce-i va avea, chiar dacă Ana persistă în ortodoxie. Deci Costea s'ar fi născut după această dată.

Astăzi nu cunoaştem numele bărbatului, care a întemeiat noua ramură a Bogdăneştilor. Între martorii uricelor lui Român I găsim câţi-va boieri rudenii cu familia domnitoare, pentru aceea uricul le zice *Jupani*¹⁾, precum Jupan Ştefan «nepotul nostru de soră», al cărui tată nu ni-l prezintă ştirile rămase, apoi Jupan Bratul Niatedul (1393, Nov. 18²⁾ şi Jupan Juga Jurgevici, jupan Steţco şi fraţii săi, Bratul Niatedul, Stanislau (1392, Martie 30³⁾). Este cel din urmă identic cu Stanislau din documentul omagial al lui Petru I (1387 Mai 7⁴⁾)?

Cine a dat legitimitatea pretenţiilor lui George Coriatovici, dacă acesta a domnit în Moldova? George sau Jurg Coriatovici nu se găseşte nici în vechile anale ale ţării, nici în pomelnicul de la Bistriţa, nici în lista Domnilor din documentul lui Alexandru cel Bun (1403). Nici Dimitrie Cantemir nu ştia de acest Lituan, care în împrejurări complet necunoscute istoriografiei ar fi ajuns Domn al Moldovei⁵⁾.

Am admis originea lituană a Doamnei lui Laţcu Voevod. Acesta văzându-se şi la nord în apropierea imediată a stăpânirii angevine cu drept a putut căuta tot mai cu insistenţă prietenia vecinilor săi lituani. Nu este exclus, că George Coriatovici să fi avut femea din neamul Bogdăneştilor, aşă că la moartea lui Laţcu voevod, George era interesat în felul cum se rezolvă chestiunea moştenirii domneşti în Moldova. Ofensiva lituană în contra Tătarilor se înteeă tot mai mult. Tătarii sunt zdrobiţi şi Coriatovicii, ocupând în 1376 Podolia, sunt vecini de hotar cu Moldova. Dacă Jurg Coriatovici a domnit în Moldova, aceasta s'ar fi putut numai după sinodul de la Uniejow⁶⁾.

1) Despre distincţia aceasta vezi *D. Onciul, Datele etc.* pag. 12 nota 3. În documentul omagial al lui Ştefan I din 1395, Ianuarie 6 însă Mihail, fratele Domnului e *pan*, iar Juga Jurjevici în uricul din 1393 Nov. 18 e *pan*, pe când în 1392, Martie 30 e *jupan*.

2) *D. Onciul* în Revista pentru istorie, arheologie şi filologie VII. Bucureşti. 1894 pag. 367-70.

3) Arhiva istorică I, pag. 18.

4) *Hurmuzaki-Densuslanu, Documente I*, pag. 295-6.

5) Vezi *Operile principelui Demetriu Cantemiru*. Tom I: *Descriptio Moldaviae* ed. Ac. Rom. Buc. 1872 pag. 40.

6) Despre relaţiile Coriatovicilor cu regele Ludovic I şi cucerirea Podoliei vezi rezumatul bibliografiei istorice, polone, apud *Hodinka Antal, A munkácsi püspökség*, B-pesta 1910 şi *Zsatkovics Kalmán, A Koriatovicsok* (Századok, 1900 pag. 509 şi urm.)

Lui Jurg i se atribue și un document dat la 3 Iunie 1374 în Bârlad. Prin acest document Jurg Coriatovici, care se numește pe lângă «Domn al Țării Moldovenesti» și cneaz lituan, dăruiește satul Zubrouți lui Jacșa Litavor¹⁾, namiesnicul de la Cetatea Albă, pentru vitejie în lupta cu Tătarii la satul Vlădiceni pe Nistru. Dar autenticitatea acestui act este cu drept cuvânt grasă la îndoielă mai ales, că mai înainte de cucerirea Podoliei de la Tătari cu greu s'ar putea admite domnia unui Coriatovici în Moldova.

Terenul probabilităților e foarte întins și nimic nu e mai ispititor în istorie ca ipoteza, ceea ce o dovedesc și diferitele coniecturi relative la Jurg, începând de la Gebhardi²⁾ până azi. Nu s'ar putea presupune și următoarele: Ana rămasă cu fiul ei Costea minor și fiica sa Anastasia va fi recurs la ajutorul rudei sale Jurg din Podolia pentru a asigura fiului său Costea domnia. În acelaș timp Ana Doamna dimpreună cu Jurg și-au putut forma un partid, cu ajutorul căruia și secundați de reacțiunea ortodoxă au crezut, că pot face din Moldova o provincie lituană după moartea timpurie a lui Costea Voevod. Jurg Coriatovici a reușit să ocupe tronul, dar partidul național l-a înălturat prin otravă. Poate vre-o reminiscență a stăpânirii Coriatovicesților în Moldova este confuzia geografică, care o întâlnim la Chalkondyles, care știa, că Podolia este Bogdania neagră (ἡ μελαινα Πογγονία), a cărei capitală ar fi Lemberg (Leocopolé³⁾).

1) Documentul l'a publicat Hașdeu în *Fișta de istorie și literatură*, Iași 1860 No. 2 pag. 41 [= *Istoria critică* I București 1875 pag. 89 și nota 1. Etymologicum magnum Rom. tom. IV Introd. București 1898 pag. CCLV și urm.] Despre document și autenticitatea lui vezi G. Popovici, *Ordinea de succesiune în moștile donative moldovene în sec. XIV* (Prinos lui D. A. Sturdza, pag. 361); *Idem*, *Anul de la Martie în Moldova* [Conv. lit. XXXIX 1905 pag. 201 și urm.], unde autorul revine pentru autenticitatea documentului. N. Iorga, *Studii și documente* V, pag. 397-401 sustine falsitatea documentului. Cf. *Idem*, *Ist. biser. rom.* I pag. 37 nota 3 — I. Bogdan, *Documentul Răzenilor din 1484 și organizarea armatei moldovene în sec. XV*. An. Acad. Rom. S. II. T. XXX 1908 pag. 389 Nota 21, unde se consideră documentul ca autentic. Cf. *Idem* pag. 390 nota 22 — Domnul I. Bogdan propune *Litovoi* în loc de *Litavor* (Convorbiri literare XXXV pag. 353 nota 1) și *Vlădiceni* în loc de *Vlădiceni* (I. Bogdan, *Documentul Răzenilor*, etc. loc. cit. pag. 389 nota 21).

2) Hașdeu, *Istoria critică* I. c.

3) Chalkondyles, *De rebus Turcicis* ed. Paris 1650 pag. 71 — Imprejurarea, că Vladislav Jagello numește pe Petru I cumnatul său, poate fi un îndemn, că Jurg Coriatovici n'a putut fi căsătorit nici cu sora, nici cu o fiică a lui Iațcu Voevod. Cf. emendarea de traducere propusă de d. D. Onciul în Convorbiri literare XVIII, pag. 5.

Coriatoviceștii aveau cel mai mare interes, ca în urma morții lui Lațcu Voevod succesiunea la tron în Moldova să nu se facă cumva în favoarea politicei lui Ludovic I, căruia pe față sau în ascuns îi erau dușmani, ca unuia care în 1372 își instalase guvernatorii săi ungurești în orașele din Galiția și Lodomeria¹⁾, cum zicea cancelaria regală. Dacă ar fi fost nevoie de ajutor în ori ce chip, regele Ungariei l'ar fi acordat bucuros celor ce vor răsturnă pe Lituianul din Moldova²⁾.

Știrea din cronica lituană, care singură mai mărturisește pretinsa domnie a lui Jurg în Moldova, ar putea fi pusă în legătură și cu o altă știre.

Analistul din Thorn amintește la anul 1377, că Lituania înainte de sărbătoarea Crăciunului au atacat Valahia, dar au fost bătuti³⁾. Cari au fost cauzele acestui atac lituan în contra Moldovei? Interpretându-se știrea cronicei lituane s'a zis că Lituania prin această expediție au încercat să răsbune răpunerea prin otravă a lui Jurg Coriatovici⁴⁾. Nu s'ar putea admite însă, că cu această ocazie Jurg a voit să ocupe tronul Moldovei, a cărei rezistență n'a putut-o înfrânge? Căci reacțiunea ortodoxă n'a putut fi atât de puternică la moartea lui Lațcu în cât să producă schimbare de dinastie. Propaganda catolică în țară continuă și în timpul lui Petru I sub patronajul mamei domnitorului, iar biserica ortodoxă își așteaptă organizarea⁵⁾. Organizarea bisericei moldovene se poate atribui nu unui urmaș efemer al lui Lațcu Voevod, cum îl prezintă chiar cronica lituană pe Jurg, ci Domnului, care avea deplina încredere a țarei, cum era Petru I, la jurământul omagial al căruia a azistat un mitropolit ortodox, cel de la Chiew⁶⁾? Este probabil, că episcopatul mol-

1) C. W. Rasp. Beiträge zur Geschichte der Stadt Lemberg. pag. 388.

2) Despre rolul Coriatoviceștilor în Maramureș și diploma falsă din 1360 vezi cartea presărată cu multe tendințe politice maghiare a lui Hodinka, l. c. Despre influența probabilă a lui Ludovic I la căderea lui Jurg vezi N. Iorga, *Studii și documente* III, pag. XXVIII.

3) *Scriptores rerum Prussicarum* III pag. 106.

4) G. Popovici. *Anul de la Martie*, etc. l. c.

5) Despre organizarea bisericei moldovenești atribuită lui Jurg vezi N. Iorga. *Ist. bis. rom.* I. Vălenii de Munte 1908 pag. 36 și *Condițiile* etc. l. c. Vezi însă și D. Onciul. *Din istoria Românilor* l. c. *Curs univers.*

6) Din împrejurarea aceasta, că mitropolitul de la Chiew azistă la actul de omagiu al lui Petru I. s'a conchis că biserica moldovenească în

dovean pe această vreme — dacă eră — ținea de mitropolia din Chiew. Biserica moldovenească ținuse mai înainte de mitropolia Haliciului, cum ne spune corespondența papală în chestia episcopiei de Siret. În Mai 1371 patriarhia recunoscu din nou pe Antonie ca mitropolit de Haliciu și-i dete și Chelm, Tver, Przemysl și Vladimir. Pentru a face hirotoniri noul mitropolit e pus în legătură cu mitropolitul din Țara-Românească¹⁾. În Moldova domneă Lațco latinisantul. Dar Ludovic I îndrăsnă să în-lătare la 1375 pe Mitropolitul ortodox de Haliciu, să pue aci un catolic, căruia i se supuse și Przemysl și Vladimir. Dacă Siretul nu se amintește ca ținând de reprezentantul papal din Haliciu, aceasta se poate explica și în modul următor: papa voise în Moldova o biserică catolică dependentă direct de Sf. Scaun; dar Ludovic a voit să pună biserica moldovenească în legătură ierarhică cu Ungaria, cum ne arată scrisoarea papală din 13 Octomyre 1374²⁾.

Latinizarea a mers în Moldova mai greu chiar de cât în Galiția.

Un catalog al cancelariei patriarhale din 1386 sau 1387 zice: «In zilele noastre s'a înființat un mitropolit la Vidin și altul în Mauro-vlahia³⁾. În 1392, când patriarhia din Constantinopol voia să impună Moldovei ca mitropolit pe Eremia, Moldova avea 2 episcopi, pe Meletie și pe Iosif⁴⁾. Unul era pentru partea nordică și avea reședința, unii zic la Rădăuți, alții la Roman⁵⁾, altul era episcop în Cetatea Albă, pe care patriarhia o considera aparținând mitropoliei de Haliciu⁶⁾. Despre Iosif se face amin-

1387 nu-și avea mitropolitul său. Vezi E. Picot, *Chronique d'Ureche*, Paris 1878 pag. 35; A. D. Xenopol *Ist. rom.* II Iași 1889 pag. 140; N. Iorga *Ist. bis. rom.* I pag. 37 și *Condițiile etc.* pag. 21. Dar nici între mărturiile actelor omagiale de la Alexandru cel bun nu găsim pe mitropolii țarei.

1) N. Iorga, *Ist. bisericeii* I pag. 35; *Idem*, *Condițiile etc.* pag. 18.

2) Vezi însă N. Iorga, *Condițiile etc.* pag. 20.

3)

Athena 1857 pag. 501-2, ap. Hurmuzaki-Iorga, *Documente*, XIV₁, pag. 30.

4) Miklossich-Müller l. c. pag. 167, etc. Hurmuzaki-Iorga, *Documente* XIV₁, pag. 16.

5) N. Iorga, *Condițiile etc.* pag. 23 și nota 1; N. Dobrescu, *Istoria bisericeii române*. (Curs universitar litografiat), pag. 323.

6) *Ibidem*, passim. Conform documentului din 7 August 1413 episcop era și la Baia, episcopul reședinții domnești (*Filitti op. cit.* pag. 28-31).

tirea, că a fost sfințit de către mitropolitul de Haliciu¹). Mai târziu, când tovarășul de luptă contra pretențiilor patriarhiei Constantinopolitane murise—în 1401 Meletu era răposat—la 7 Ianuarie 1407 Iosif, «prea sfințit mitropolit al Moldovlahiei» însărcinează, cu învoirea domnitorului Alexandru cel bun, pe boerul Petre Urechea să încredințeze conducerea mănăstirilor, două, cea dela Neamț și cea dela Bistrița, popii Domentian, starețul dela Neamț. Boerul Petre Urechea va preda popii Domentian toată averea ce a dăruit-o Neamțului ctitorul Petru Vodă²). Dacă Petru e ctitor Neamțului și dacă Iosif numește mănăstirea dela Neamț³), mănăstirea «Vladiciei mele» biserica moldovenească își avea ierarhia sa sub Petru I.

Dacă pe lângă Anastasia, care-i dedia legitimitatea, reacția ortodoxă a dat lui Iurg Coriatovici tronul domnesc în Moldova, e firesc să se admită, că acelaș Iurg a întemeiat ierarhia oficială a bisericii ortodoxe în Moldova. Admițându-se, că Iurg e tatăl lui Iuga ologul, din anale și documente și Iurg neaflându-se în cronica atribuită lui Ureche, s'a susținut, că opera tatălui, anălele o trec asupra fiului. Prin urmare s'a făcut operă de restituire atribuindu-se tatălui ceea ce nu se potrivește cu vremea de domnie a fiului. În cronica amintită se zicea despre Iuga, că «au trimis la patriarhia de Ohrida și au luat blagoslovenie și au pūs mitropolit pe Teoctist⁴)». În sprijinul acestei teorii s'a mai

1) D. N. Iorga admite sau pe Tagaris sau pe fostul episcop de Lutsk. (*Condițiile etc.* pag. 24). N. Dobrescu, l. c., pag. 328-9, admite pe Antonie. Cf. și I. A. Grigoriu, *Notița istorică asupra lui Iosif I.* (Iosaf) Mușat, București 1898.

2) *Arhiva istorică* I, pag. 140-1 cf. N. Iorga, *Istoria bisericii* I. pag. 53 și N. Dobrescu l. c.

3) Vezi și N. Iorga, *Mănăstirea Neamțului*, Vălenii de Munte 1913.

4) Cf. D. Onciul, *Din istoria României* ed. II pag. 38-9, *Idem*, *Datele*, etc. pag. 12-13 și Nota 1). *Idem*, *Curs universitar* l. c., *Idem*, *Iuga-vodă*, *Domn al Moldovei* în Conv. lit. XVIII, 1884, pag. 1-8, XX, 1886 pag. 266-78. (Cf. *Datele etc.* pag. 8, nota 2). G. Popovici în *Anul de la Martie etc.* (Conv. lit. XXXIX 1905 pag. 201 și urm.). A. D. Xenopol, *Despre Iuga-vodă*. (*Revista pentru istorie etc.* IV, 1885 pag. 714-7, unde se susține însă, că Iuga a fost fiu natural al lui Roman I. Despre origina lui Iuga vezi și N. Iorga, mai nou în *Câteva note despre cronicile și tradiția noastră istorică* l. c. pag. 6 și *Bulletin de l'Institut pour l'étude de l'Europe sud-orientale* I, 1914 pag. 165. Despre organizarea bisericii atribuită lui Iurg, vezi N. Iorga, mai nou în *Istoria bisericii* I pag. 36 și *Condițiile* l. c.

putut aduce și corespondența lui Ștefan cel mare cu patriarhatul din Ohrida, despre care s'au adus însă acum dovezi irefutabile, că este plasmuită¹⁾.

În vechile cronice nu se află nimic din pasagiul, ce-l găsim în cronica atribuită lui Ureche, așa că cu drept am putea pune întrebarea: nu avem cumva înainte interpolarea vreunui adnotator al cronicei lui Ureche?

Căci nici Cantemir nu știe să adauge nimic la luga, nu știe nimic de organizarea administrativă, trecută apoi pe seama aceluiași lurg, în care se descoper calitățile și meritele, ce le-au dovedit Coriatoviceștii, în Podolia²⁾.

Dacă lurg a domnit, dacă a fost soțul Anastasiei și socrul lui Alexandru cel Bun, de ce nu-l găsim în vechile însemnări istoriografice ale țării, de ce nu în însemnările pioase, cum îl găsim pe luga în pomelnicul dela Bistrița, cronica rimată a lui Dosoftei, în anale și dacă lurg a organizat biserica moldovenească, de ce nu l-au pomenit și pe el episcopii de la Rădăuți, ca pe Bogdan, Lațcu, Petru, Roman, Ștefan și Alexandru, cum ni-i enumără documentul din 1403?

Petru I dădu bisericii moldovenești organizarea sa și tot el dadu statului orientarea politică conformă vremilor celor noi. Fiul Mușatei a fost prieten și aliat politic al noului rege polon, căruia îi era și cumnat. Prietenia cu Polonia, a cultivat-o în cursul întregii sale Domnii favorizând planurile polone în politica orientală, cari considerând veleitățile de suzeran ale lui Sigismund de Luxemburg, ajuns rege al Ungariei, nu erau protivnice intereselor statului neatârnat moldovenesc.

Petru va fi intermediarul Poloniei față de coaliția balcanică. Regele Vladislav anexase Rusia roșie, din care Ludovic I voise să facă o provincie a Ungariei. Pe toată granița de nord Mol-

1) I. Bogdan, *Documente false atribuite lui Ștefan cel Mare* pag. 106-122 în *Buletinul comisiei istorice a României*, București 1915. Părerea mai veche a d-lui I. Bogdan în *Vechile cronici* pag. 249-51 și *Idem*, *Letopisețul lui Azarie* I. c. pag. 66-7 și în special nota 1. Cf. și interpretarea lui C. Auner, *Episcopia de Siret* (Revista Catolică II, 1913, pag. 226-45). *Dimitrie Cantemir în Descriptio Moldaviae* (ed. Academiei pag. 144-5) spune că Mitropolia Moldovei până la soborul dela Florența atârna de patriarhia constantinopolitană, pe care o schimbă atunci cu cea dela Ohrida și abia Vasile Lupu restabilește legăturile cu Constantinopolul. Cf. în legătură cu aceasta și rolul lui Vasile Lupu N. Iorga, *Vasile Lupu ca următor al împărașilor de răsărit în tutelarea patriarhiei de Constantinopol* Acad. Rom. Seria II, Tom. XXXVI 1913).

2) Cf. și G. Popovici, *Cronica lui Ureche despre ocoalele lugaene*, (Conv. lit. XXIV, pag. 1009-23).

dova eră în vecinătate imediată cu Polonia. Alăturarea Moldovei la politica polonă își avea deci și motive mai grele, de cât înrădirea cu regele polon. La 7 Mai 1387 Petru, însoțit de consilierii de frunte ca Stâncel, Stanislau, mareșalul Drăgoi, Jula căpitanul, Bârla, jură în Lemberg credință regelui și reginei Polone¹⁾. Documentul e un tratat de alianță ofensivă și defensivă, prin care Petru I își asigură concursul polon la un eventual atac, care nu putea fi de cât al regelui Ungariei, sau în contra Tătarilor, cari amenințau deopotrivă hôtarele polone ca și pe cele moldovenesti. Petru I prin aceasta e urzătorul politicei, care mult timp a fost a statului moldovenesc. Ca semn al neatârării sale Petru înființează monetăria moldovenească și bate bani²⁾. Alte știri despre el sunt puține. Am văzut, că el la rugăciunea mamei sale Margareta a dăruit bisericei catolice din Siret veniturile de cântar din acel oraș.

Între martori găsim pe căpitanii Bârlă și Jula³⁾. Siguranța cheazășuită statului prin domnia lui Petru produse o epocă de bună stare economică, favorizată și de împrejurările, că Moldova stăpâneă marile căi de negoț spre Marea Neagră. Nimic nu ne împiedică să credem, că la sfârșitul domniei sale Petru I a stăpânit Cetatea-Albă. La 10 Fevruarie 1388, Domnul moldovean putea imprumută pe ruda sa regală cu 3000 ruble, care sumă regele se obligă a o restitui lui Petru în curs de 3 ani dela lăsatul secului de atunci. În caz contrariu regele se obligă a-i da administrarea orașului Halici cu provincia și Domnul Moldovei

1) Hurmuzaki-Densușianu, *Documente* I² pag. 295 și urm.; cf și Hurmuzaki-Bogdan, *Documente*, Supl. II, vol. III, pag. 282, unde diferența de dată trebuie atribuită cetirei greșite a vechiului inventariator. cf. *I. Nistor, Românii și Rutenii în Bucovina*, București 1915 pag. 7 și urm.

2) Cf. bibliografia ap. *Const. Moisil, Monete vechi românești inedite sau puțin cunoscute*, în *An. Ac. Rom. S. II. tom. XXXVIII și studiile aceluiasi în Buletinul Societăței numismatice*.

3) Vezi documentul ap. C. Auner, *Episcopia de Seret*, l. c. pag. 244—5. În loc de Borda trebuie cetit probabil Borla, a sau a nefiind redabile cu caractere latine. Burla e în documentul din 1387, Mai 7, [Hurmuzaki-Densușianu, *Documente* I, pag. 297.]. *Poruczno* dat apud C. Auner ca nume propriu trebuie să fie traducerea polonă a vorbeii latine *capitaneus*, ceea ce s'a echivalat cu staroste. Vezi *G. Popovici, Starostia sepecinensă în omagiu lui Titu Maiorescu*, București. 1900 pag. 476—82 și *Convorbiri literare* XXXIV pag. 432. Terminul slavon în documentul latin ar dovedi marea influență polonă, căruia Petru I i-a deschis largi porți.

va stăpâni în Halici, până ce-i se vor înapoia banii. Obligațiunea regelui polon se precizează «căt-re el (Petru), căt-re fratele său Roman și căt-re copiii lor»). Astfel se începea chestiunea Pocuției, pentru care nu o dată vor fi diferende rezolvite cu armele între Moldova și regatul polon.

Termenul de 3 ani a trecut fără ca Vladislav Jagello să-și fi plătit datoria. Luat-a Petre în posesiune Pocuția? Neînțelegerile dintre Roman I și Polonia au putut isvori și din chestia Pocuției. Tot Petru I a negociat tratative diplomatice cu Mircea, Domnul Țării-Românești pentru încercuirea lui Sigismund de Luxemburg.

Regele Sigismund nu putuse primi fără protest și fără împotrivire noua directivă a politicei Moldovenești. Și aceasta cu atât mai mult, că în Ardeal teritoriile întregi se organizaseră din punct de vedere industrial și comercial pentru vremurile, când Moldova este în prietenie cu Țara Ungurească. Alipirea Moldovei la Polonia înseamnă însă în aceste vremi ostilități față de Ungaria. Situația Țării-Românești era de asemeni favorabilă, pentru că Petru și din această parte să aibă țară prietenă. Cariera lui Dan I predestinase oarecum politica imediată a urmașului așa că n'a putut mira pe nimeni, când s'a auzit, că la 10 Decembrie 1389 Manea și Roman Herăscul, boieri ai lui Mircea, apoi Drăgoi, mareșalul lui Petru al Mușatei, erau în Radom și semnau în numele lui Mircea tratat de alianță cu Polonia¹⁾. În tratat se spuneă, că Mircea va ajuta pe Vladislav din toate puterile în contra regelui Ungariei, ca amic, îl va ajuta și în contra altor dușmani, după buna sa chibzuință. De asemenea ca prieten Vladislav va ajuta pe Mircea în contra Ungariei și altor dușmani. Pe la mijlocul postului mare ce vine, Mircea va trimite în Moldova un document întărit cu sigiliul său cel mare, prin trimiși solemni, cărora Vladislav le va da tot un astfel de document. Imprejurările politice poate au făcut; ca Mircea să fie mai grăbit. Din 20 Ianuarie 1390 este datat documentul, prin care Mircea în Lublin ratifică alianța cu Polonia. Condițiile sunt cele cunoscute din actul ambasadorilor munteni. Mircea, Domn al Țării-Românești, herțeg de Făgăraș și Almaș, comite de Severin,

1) Hașdeu. *Arhiva istorică* I, pag. 177.

2) Hurmuzaki-Densușianu, *Documente* I, pag. 315.

despot al țărilor lui Dobrotici, se obligă să dea ajutor lui Vladislav contra regelui Ungariei, de câte ori va fi nevoie, contra altora după putință ca prieten. Regele are aceleași obligațiuni față de Mircea¹⁾. Suceava este centrul, de unde pornesc acum alianțele, după cum tot de aci se va plâni dușmănia în contra lui Mircea, la ceea ce se va obliga Ștefan I.

Mircea prevede însă, i se trimisese vorbă, că o apropiere eră tot ceea ce doreă mai mult Sigismund chiar în 1390. Astfel el se simte obligat a preciza față de regele polon, că Țara-Românească nu în ori ce împrejurări urmează dușmănia cu Sigismund. La 17 Martie de ex. plenipotențiarilor lui Mircea, Roman Herăscul și Radu Gadky sunt în Suceava, unde împreună cu trimișii regelui polon stabilesc condițiile alianței și prieteniei inviolabile. Să stipulează, că regele Poloniei va anunța totdeauna pe Mircea și divanul acestuia despre relațiile cu Ungaria și că regele Poloniei nu va porni cu război, nici nu va provoca certuri cu regele Ungariei fără să fi comunicat lui Mircea și divanului calitatea fiecărei certe sau război și numai după ce chestiunea a fost aprobată de dieta polonă. Regele polon este dator să ratifice, dacă oarecum s'ar face pace sau învoială între Mircea și regele Ungariei, neeliminand firește pe regele Poloniei. Ori ce membru nou al uniunii va fi obligat la toate dispozițiile stabilite în tratat. De altfel în ziua de sf. Ion următor (6 Mai) Mircea și Vladislav își vor da întâlnire în Suceava, când vor discuta și ratifica personal toate condițiile²⁾. Tratatul acesta dovedește deplina egalitate a celor doi contractanți aliați și că în Țara-Românească cercurile conducătoare erau convinse despre o posibilitate a ameliorării relațiilor cu regele Sigismund, deși până în 1392 documentele regale amintesc bani ai Severinului. Nu știm ca Sigismund să fi făcut vre-o încercare de a pune mâna pe această cetate și teritoriul văii Cernei aparținând ei, căci altă întindere teritorială de mult nu mai însemnă pentru Țara-Ungurească. Din contra Mircea neturburat stăpânește posesiunile de peste munți. În anul următor la 27 Decembrie, din Argeș îl vedem dând un hrîsov, în care pe lângă voevod și Domn al întregii Țări a Ungro-vlahiei, începând din munți până la hotarul țării tătăraști, își

1) *Ibidem* pag. 322.

2) *Ibidem* pag. 323—4; *Dogiel Cod. dipl.* I pag. 598 transformă data în Noembrie 15, 1390.

mai zice, *terrae Fogaraș perpetuus dominus* și da egumenului Stanciul satul Scorei din Țara-Făgărașului¹⁾. În acelaș an, la 16 Mai, o bulă papală vorbește de Francisc călugăr carmelit, episcop catolic al Argeșului²⁾. Impăcarea între cei doi vecini nu se făcuse în mod oficial, dar din arătatele fapte rezultă că Sigismund a fost silit să accepte starea politică creată în Țara-Românească. Regele Ungariei avea nevoie de concursul lui Mircea, când după 1390 se vede silit a-și apăra fronturile în contra invaziunilor Turcești ajunse în Serbia la Dunăre. Și apoi Tvrtko, murise și cu el se coborise în mormânt pentru multă vreme, — e atâta vreme până în zilele noastre — visul Jugo-slav al unui imperiu adriatico-dunărean. Tratativile și prietenia cu Polonia continuă încă. La 6 Iulie 1391 din Lemberg Mircea ratifică învoielile de mai înainte cu Polonia: va ajuta pe regele polon în contra regelui Ungariei cu toată puterea; în contra altora din prietenie ca prieten. Comiții Manea și Vâlcul sigilau în numele lui Mircea această învoială, care încheie partea întâia a legăturilor lui Mircea cu Polonia³⁾. Regele polon a încercat să izoleze pe Sigismund și din altă parte. La 13 Iulie aveau să se întâlnească delegații regelui polon cu reprezentanții ordului, când erau să se aplaneze toate divergențele⁴⁾.

Planurile politice s'au năruit chiar când erau mai aproape de realizare. Liga dintre cele două țări române și Polonia n'a fost tradusă nici odată în rezultatele politice practice. Polonii n'au înțeles nici odată să încheie alianțe cu Domnii moldoveni sau munteni de cât din nevoi imediate și căutau alianța cu ei numai atunci, când interesele polone erau amenințate. Documentele din August 1388, când se vorbește despre o împăcare între Sigismund și Vladislav ne dovedesc, că Vladislav ar și fi gata să părăsească chiar fără să aibă vre-un folos vădit pe foștii săi aliați.

Două motive silesc pe Mircea să primească ofertele, ce-i se trimeteau din Ungaria lui Sigismund: pericolul turcesc, care pe ambii îi amenința deopotrivă și-i sileau la o conduită egală, și evenimentele din Moldova.

1) *Ibidem* pag. 341—2.

2) *Ibidem* pag. 330. cf. *N. Iorga* în *Bulletin*, etc. I pag. 150.

3) *Ibidem* pag. 334—5.

4) *Codex. dipl. Lithuaniae* ed. *Rączynski*, *Vratislavie* pag. 76 și urm.

Petru I, după ce supusese și țărmul Mării Negre, moare. La 20 Ianuarie 1391 Petru trăiește¹⁾, dar la 30 Martie 1392²⁾ găsim pe «Roman voevod stăpânind țara Moldovei de la munte până la mare» făcând danie «slugii» sale Janăș viteazul. Boerii documentului domnesc sunt: Jupân Juga Jurjevici, Junân Ștețco cu frații săi, Bratul Niatedul, Stanislau, panii Drăgoi, Andrieș, Jurja, Drăguș viteazul, Ioan Stroici, Vlad, Hidea, Grozea, Costin, Oriș. În același document sunt amintiți fii domnești, Alexandru și Bogdan. Aceștia se mai găsesc și în documentul din 18 Noemvrie, care coprinde iarăși o danie domnească³⁾. Martorii documentului sunt: Jupânul Ștefan «nepotul nostru de soră», Jupân Bratul Niatedul, Stanislau, Elovski, panii Juga Jurjevici, panu Jurie stolnicul și fratele său Andrieș, Vlad vornicul, Baleacin, fiul lui Bârlici, Sâncul Bârlici, Drăgoi.

Roman I nu peste mult timp schimbă politica predecesorului său. Polonii aveau alt candidat pentru tronul Moldovei. Noul Domn nu se prea grăbește a reînoui legăturile politice cu Polonia. Abia la 5 Ianuarie 1393 Roman, «voevod al Moldovei și moștenitor al întregii țări a Vlahiei dela munți până la țărmurile mării», dimpreună cu «copiii noștrii», dimpreună cu boerii săi, din cari cei de frunte întăresc documentul omagial cu pecetea lor, precum Vlad, Stanislau, Bârlici, Bratu, Dragoș, Ion Stroici, Andrieș, Radul etc. jură, că va păstra totdeauna credința regelui Vladislav și reginei Hedwiga. Documentul omagial este interesant prin aceea, că ne arată felul legăturilor originale ale Țării Moldovei cu regatul polon: Domnul moldovean va da regelui ajutoare, îi va da cele mai bune sfaturi și-l va ajuta cu întreagă țara sa în ori ce război afară de regiunile Prusiei și Lituaniei care sunt dincolo de Cracovia⁴⁾. Prin aceasta se specifică, că oastea lui Roman I va fi totdeauna alături de oștile polone în contra Ungurilor și Tătarilor. Dar când prietenul antecesurului său se va apropia de Sigismund și va forma același cartel politic

1) D. Onciul, *op. cit* și Czolowski, *Sprawy woloske w Polsce a. r.* 1412, Lemberg 1891 pag. 28 și urm.

2) *Archiva istorică I*, pag. 18. cf și emendațiunea lui G. Popovici, *Moștile donative* l. c. pag. 366. Poate și „Ostravici“ e citire greșită în loc de Jon Stravici (= Stroici).

3) D. Onciul în *Revista pentru ist. fl. și arch.* VII pag. 367—8.

4) Hurmuzaki-Kaluzniacki, *Documente I*, pag. 815—6.

Domnul moldovean va părăsi Polonia, care adăposteă pe fii lui Petru I și pe Ștefan cu gânduri uzurpătoare¹⁾.

Intr'adevăr Mircea trece în curând pe față de partea lui Sigismund, care tot mai sigur se așteptă la un atac din partea Turcilor. Serbia se încovoiasse sub loviturile turcești; și urmașul lui Lazăr fu constrâns să recunoască suzeranitatea sultanului și să-i promită tribut. Partidul neapolitan din Ungaria începă din nou să se miște. Partizanii lui Ladislau neapolitanul trimit în 18 Octomvre 1392 un ambasador la sultan, căruia să-i se ceară ajutor în contra lui Sigismund, iar pentru pretendentul Ladislav, fiul lui Carol de Durazzo, să se ceară mâna unei fete a sultanului²⁾.

Încă înainte de această dată avem știri precise despre realizarea ameliorării raporturilor dintre Mircea și Sigismund (Iunie 17, 1392³⁾). În acelaș an Sigismund reîncepe ofensiva în contra Turcilor. La 12 Iulie într'un document dat în Serbia Sigismund vorbește de lupte avute cu Turcii și în anul trecut, despre asediul cetății Borych și despre o luptă avută cu Turcii iarăși în Serbia⁴⁾.

Ofensiva regelui în contra Turcilor și campania pentru ocuparea Serbiei a putut avea loc numai după împăcarea, sau cel puțin îmbunătățirea raporturilor dintre rege și Mircea, ceea ce eră în 1392. În Februarie se amintesc lupte la hotarul dinspre Serbia⁵⁾. Mobilizarea s'a ordonat după Paști. Trecând pe la Keve în dreptul Moravei, Balazid i-a eșit înainte cu armata fără să încerce a împiedecă trecerea. La 9 Iulie Sigismund eră dincoace de fluviul Morava în districtul Brancho «în țara sârbească»⁶⁾. Stim de o ciocnire lângă cetatea Borici și că armata

1) Nu eră oare la început și în Moldova principiul de a urma frate după frate în domnie, precum am constatat, că eră până la Mircea cel Bătrân în Tara-Românească? În Moldova observăm un fenomen, care nu l-a putut înlătură nici Alexandru cel Bun; asocierea fratelui în domnie precum Petru și Roman în 1388 sau Alexandru cel Bun și Bogdan, cf. cazurile apud. *D. Onciul, Datele etc.* pag. 14—15.

2) *Documenta Hung. hist. Dipl. Acta externa III* pag. 720, 742.

3) *Atti della Società Ligure etc.* XIII pag. 172.

4) *Hurmuzaki-Densusianu. Documente I*, pag. 348 și urm. cf. A. Huber, *Die Gefangennehmung der Königinnen Elisabeth und Maria von Ungarn etc.* (Archiv f. Österr. Geschichte LXVI. 1885, pag. 509 și urm.).

5) *Pesty, Szörényi bánság III* Nr. 19 și *Mon. hung. hist. dipl. XXXIII* pag. 31.

6) *Zichy-okmánytár VI.* pag. 139.

regală a pătruns spre sud până la cetatea Izdril. În aceeaș campanie s'a asediat *Golubaciul*¹⁾. La 25 Iulie regele eră tot în Serbia, iar la 9 August treceă pe la Keve înapoi spre casă²⁾. Campania aceasta încheiă prologul ostilităților, ce abiă de acum încolo se vor începe în mod mai serios și în proporții mai potrivite împrejurărilor.

Înainte de a se începe ofensiva turcească în contra Ungariei, sultanul a căutat să supună ținutul dintre Balcani și Dunăre. În felul acesta Mircea, care de asemenea stăpâneă la sudul Dunărei, se găseă în acord de interese cu toți aceia, cari luptau în contra Turcilor. N'am admis, că Turcii ar fi ocupat teritoriile lui Dobrotici în 1388. Atacuri și încăerări între Munteni și Turci au fost în acel timp, când Turcii au ajuns stăpâni peste o parte din Bulgaria târnoveană. Cronicile turcești pretind a ști, că în 1391 Firus-Beg trimes să ocupe Vidinul ă trecut și în Țara-Românească, unde a prădat fără să fie pedepsit și s'a întors înapoi cu multă pradă³⁾.

Prin nimic nu se confirmă această știre, cu care, precum vom vedea, s'a pus de către unii istoriografi străini și români, în legătură prima închinare a Țarei-Românești către Turci.

Când s'a făcut atacul turcesc în contra posesiunilor transdanubiene ale Țarei-Românești? Nu numai, că n'avem știri relativ la aceasta, dar izvoarele ne permit numai un foarte întins teren de probabilități. Domnul român n'a intervenit de loc în ameliorarea soartei lui Șișman din Târnova, a cărui carieră politică a fost un lanț neîntrecut de ostilități contra Țării Românești. Să fi fost așa de mare ura între cele 2 case domnitoare, chiar când pericolul eră comun? Ura și pisma bulgărească a fost întreținută prin afirmarea puterii românești asupra moștenirii lui Dobrotici. Sau trebuie să admitem că Turcii au atacat posesiunile Țarei-Românești numai după căderea și dispariția Bulgariei târnovene (17 Iulie 1393).

Irezistibila ofensivă a Turcilor trebuia să precizeze tot

1) *Hurmuzaki-Densusianu, Documente* I, pag. 380—1, 375—6; *Mon. Hung. hist. dipl.* XXXIII, Nr. 111, pag. 32, *Történelmi tar* 1896 pag. 512.

2) *Mon. Hung. hist. dipl.* XXXIII pag. 32.

3) *Thúry, op cit.* I, pag. 16, 117 și urm; *Leunclavius, Annales sultanorum Othmanidarum*, Frankfurt 1596 pag. 14; *Idem, Historiae Musulmanae Turcorum etc.* Frankfurt 1591 pag. 310.

mai mult prietenia între Mircea și Sigismund. La 26 Mai 1394 Sigismund trimete pe Grigore Bethlen în misiune la Mircea, după ce voevodul ardelean Frank i-a dat instrucțiile necesare¹⁾. Pericolul turcesc făcea să triumfe politica lui Sigismund în cele 2 țări române, căci schimbarea de directivă politică ajunsese și în Moldova.

Roman I trăia la 19 Noemvre 1393²⁾. Eră oare la această dată îndușmănit cu Polonia? În Iulie 1394 regele polon se întâlnește la Chelm cu Ștefan pretendentul, căruia îi dăruia o plătoșă aurită și un coif³⁾. Să fie Ștefan identic cu «Jupan Ștefan, nepotul nostru de soră», cum îi zice Roman I în 1393 Noemvre 19⁴⁾

Pe «Jupan Ștefco și frații săi» îi întâlnim la 30 Martie 1392 la curtea lui Roman I. N'avem nici un indiciu nici pentru a identifica, nici pentru a combate o identificare a lui Ștefan I cu acesta⁵⁾ Cronicile țării prezintă pe Ștefan ca fratele lui Roman I și deci și al lui Petru I⁶⁾. Letopisețul Țării-Românești și Moldovei⁷⁾ ne spune că Roman I a avut fiii pe Alexandru, Bogdan, Ștefan, Mihail, Iorga (pentru Juga!) și alt Alexandru. Dar Roman I amintește în hrisoavele sale numai pe Alexandru și Bogdan și anume către sfârșitul domniei sale, iar actul omagial al lui Ștefan I ni-l arată pe acesta frate cu Mihail. Și se pune întrebarea de ce nu amintește regele polon obligația sa în chestia împrumutului de 4000 ruble și față de Ștefan alături de Roman? Toată cariera lui Ștefan I e o contracuzere fățișe a domniei înaintașului său imediat. Înălăturarea fiilor lui Roman I din documentele lui Ștefan I și nu numai de la domnie, precum și împrejurarea, că Ștefan I urmează calea de

1) Hurmuzaki-Iorga, Documente XV, pag. 1821.

2) Inscripția clopotului de la Neamț (6901 Sept. 12) e greșit citită așa apud Melchisedec, Mitropolitul Grigorie Țamblac (Revista pt. istorie etc. III pag. 41 cf. G. Popovici, Anul de la Martie etc. I. c.

3) Monumenta... Poloniae etc. XV pag. 199.

4) Cf. D. Onciul, Datele etc. I. c.

5) Ibidem I. c.

6) I. Bogdan, Vechile cronici, Letopisețul de la Bistrița, pag. 193 Cronica anonimă pag. 223; Idem, Cronice inedite, pag. 49; Idem, Letopisețul lui Azarie pag. 181.

7) Trompetta Cârpaților loc. cit.

supunere umilă față de Polonia, ne face să adoptăm părerea, că Ștefan I a ajuns la domnie prin o lovitură politică.

Nu cunoaștem amănunțit împrejurările, în care Ștefan I se urcase pe tron. În actul său omagial Ștefan declară, că a ajuns pe tron cu ajutorul regelui polon. A fost deci o luptă pentru tron. De ce nu aranjase însă cu acesta chestiile de litigiu până la 6 Ianuarie 1395 ? N'avusese vreme oare, fiindcă ocupase tronul nu mult mai înainte ? Dar lucrurile s'ar fi putut aranja în timpul de pretendență în Polonia, cum o vor face mai târziu în neputința lor fiii lui Petru. Evenimentele pot avea și o altă explicație. Raporturile lui Roman I cu Polonia se răciseră, cu ne-ar arăta documentul omagial al aceluiaș Ștefan I, pentru chestia Pocuției, pe care, deși nu plătise datoria, regele polon nu voise s'o predea lui Roman. Din aceste motive și în legătură cu noua orientare a lui Mircea, de cartelul căruia ținea Domnul Moldovean, acesta ajută pe Teodor Coriatovici, căruia Vitold, omul regelui voia să-i ia Podolia. Teodor stăpânind Podolia ca urmaș al fratelui său Constantin, ar fi voit s'o emancipeze din legăturile ei de vasalitate cu Polonia și s'o închine Ungariei, al cărei vasal era pentru posesiunile sale din Maramureș. Față de tendințele lui Teodor, Vitold, omul regelui polon, preconiză incorporarea Podoliei la Lituania. Teodor Coriatovici s'a împotrivit cu armele și e probabil, că Domnul moldovean i-a dat ajutorul său. Drept aceea Roman I împarte cu aliatul și ruda sa urmările înfrângerii de la Bratzlau¹⁾. Noua politică a lui Roman găsisse adversari dintre boieri și'n legătură cu aceste nemulțumiri trebuie să punem misiunea din 1393 a partidului polonofil din Moldova, despre care amintesc socotelile curței regale polone²⁾. Vitold, care a patronat și reprezentat politica regală față de tendințele autonomiste ale Coriatovicilor în Podolia, dă concurs lui Ștefan, ca să ajungă la tron. Ștefan I e omul lui Vitold și de aceea înainte de expediția lui Sigismund noul Domn moldovean nu aranjase chestiile litigioase cu Polonia regelui. De aceea în actul său omagial nu găsim pe fiii lui Roman, deși acolo e Mihail, fratele domnesc. Alexandru cel bun la

1) Strykowski, *Kronika polska* etc. II pag. 104. 109. Cf și D. *Onciut Datele*, etc. I. c.

2) *Monumenta... Poloniae XV* pag. 157 și urm.

12 Martie 1402 în actul său omagial față de regele polon reia tradiția demnă și hotărâtă a unchiului și tatălui său și cu nici un cuvânt nu amintește aranjamentul făcut cu Polonia de Ștefan I. căci acesta făcuse un act de umilință și abdicare față de moștenirea lui Petru I¹),

Schimbrările în politica orientală se succedau cu repezițiune neașteptată. Mircea trecuse de partea lui Sigismund. Primul pas trebuie să-l fi făcut acesta din urmă. Cercurile din Buda vor fi fost de mai înainte avertizate despre terenul bun, ce se pregătea la Argeș, prin evenimente, pentru o apropiere între Mircea și Sigismund, astfel că solia amintită în 1394 Mai, însemna probabil preliminarile unei învoielii, ce avea să fie stabilită în curând. Pentru fiecare era evident, că Turcii vor începe lupte strașnice contra Ungariei, după ce vor fi zdrobit statele slave din Balcani. Ei, cari ajunseră dinspre Serbia până la Dunăre, vor căuta de altă parte să aibă și în cursul ei de jos cel puțin Dunărea ca hotar. Sigismund, luptând în contra Turcilor, apără existența Ungariei, căci pierderea Serbiei și Țării Românești către Turci ar pune, după cum s'a și întâmplat mai târziu, în discuție, problema existenței Ungariei. Aceleași evenimente, cum au urmat, au dovedit, cu prisosință, că Turcii pot lupta cu succes în contra Ungariei, numai după ce vor fi supus țările române. Căci țările române au rămas singurul obstacol, prin înlăturarea căruia Turcii și-au putut statornici puterea, și stăpânirea lor în Ungaria. Pricipatul ardelean, vasal Turcilor, s'a putut forma numai după înfrângerea definitivă a neatârării moldovenești, pentru care a luptat Petru Rareș. În acest timp Muntenia de mult ajunsese jocul frivol al înaltei Porți. De aceea după căderea Bulgariei târnovene Țara Românească nu mai putea face parte dintr'o ligă în contra lui Sigismund. Iar cel din urmă după ofensiva încercată fără rezultate în 1391-2 trebuia să primească cu brațele deschise pe colaboratorul prețios în luptele cu Turcii.

Abia împăcat cu Mircea, Sigismund a și încercat să pună în practică speranțele realizate prin detașarea lui Mircea de la politica polonă.

Ce putuse comunica Grigorie Bethlen lui Mircea în Mai 1394 ?
Din cele ce au urmat rezultă, că acum i s'a comunicat lui

1) *Harmuzaki-Kalazniacki, Documente I, pag. 823,*

Mircea intențiile lui Sigismund de a ataca și a aduce la supunere pe Ștefan, noul Domn Moldovean. Sau dacă în acest timp Ștefan I, nu era Domn efectiv al Moldovei, Sigismund va fi putut propune lui Mircea, ca acesta să nu lase pe Roman pradă ușoară Poloniei.

Nici Sigismund, nici Mircea, nu au putut împiedica căderea lui Roman.

Domnia lui Ștefan I. era triumful politicii polone în Moldova. La 6 Ianuarie 1395, Ștefan I, spunea clar, că a ajuns la domnie cu ajutorul regelui polon și cu concursul acestuia spera să-și mențină tronul. Roman I e adevărit mort prin documentul din 28 Noemvrie 1399, când se apropia răzbanarea întreagă prin fiul său Alexandru, asistat de frate-său Bogdan. 1)

Frate-său Mihail, precum și boierii foști sfetnici ai lui Roman I sprijinesc pe urmaș, precum Bratul Niatedul, Stanislau²⁾. Dragoș viteazul, Stroici, Vlad vornicul, Grozea viteazul, Hidea, (sau Ghidea) poate începătorul neamului Hudiei, Burla, etc.

Actul omagial din 6 Ianuarie 1395 ne explică și altele. Noul Domn moldovean jură, că va ajuta pe regele Poloniei în primul rând în contra regelui Ungariei, în al doilea rând contra voevodului din Țara Românească, apoi în contra Turcelor, Tătarilor, Rușilor. Din acelaș act reese, că diferendul dintre Roman I și Polonia a fost și pentru stăpânirea Pocuției³⁾. Ștefan

1) Revista p. istorie, etc. IV. pag. 714 și Ghibănescu l. c. cf. și interpretarea lui G. Popovici pentru Roman din Iunie 1394, (*Mon. Pol.* XV. 197), care nu poate fi identificat cu Roman I, ci e Roman, pentru care cheazășuește Ivașcu (Conv. lit. f. c pag. 213 nota 2).

2) Este Stanislau din 1387 identic cu Stanislau din 1392, Martie 30 și iarăși cu Stanislau din 1397. La 18 Noemvre 1393 se specifică Stanislau Elovsehi. In 1397 (*Mon. Pol.* VI pag. 43) găsim pe Stanislau Rotempan, care poate fi acelaș cu Stanislau [fără alt atribut] din 6 Ianuarie 1395 (*Hurmuzaki-Kaluzniacki Documente I*, pag. 817—19).

3) *Hurmuzaki-Kaluzniacki, Documente I*, pag. 817—19; *Hurmuzaki-Bogdan, Supl. II. Vol. III* pag. 283. Din documentul omagial al lui Iliăș [1437] rezultă, că cetățile Țetina, Chmielow dimpreună cu Hotinul făceau parte din țara Sepinefului, Ștefan I n'a cedat în această chestiune presiunii polone, ci a continuat să păstreze aci stăpânirea moldovenească, căci d. e. între martorii domnești din 3 Ianuarie 1397 găsim pe Ștefan de Hotin. *Monumenta medii aevi historica res gestas Poloniae illustrantia VI: Codex epistolaris Vitoldi, Cracovia 1882*, pag. 43 și *Hurmuzaki-Bogdan I. c.* pag. 284.

își luase și obligații mai grele de cât înaintașii săi. Luând ca martor pe boierii Mihai «fratele voevodului», pe Bratul Niatedul, Stanislau, Dragoș viteazul, Grozea viteazul, Ioan Stroici, Vlad vornicul, Mihai Ivanîș viteazul, Ghidea viteazul, Roman Costea viteazul, el jură față de Polonia credință «dimpreună cu copiii noștri» și viitorii succesori și Domni ai țării Moldovei.

Ștefan I mai promite, că va ajuta pe rege și dincolo de Cracovia. Boierii, cari aduc regelui polon jurământul omagial al Domnului Moldovean, asigurau pe rege că Ștefan va veni să depună jurământul personal, nu va cere înapoi Sniatyn, Colomea și Pocuția, iar relativ la Kieszyn și Chmielow se va înțelege, așa cum va vrea regele. Aceasta ne spune pe de altă parte în mod indirect că Roman I a stăpânit Pocuția.

2. Alianța lui Mircea cel Bătrân cu Sigismud de Luxemburg și ofensiva sultanului Baiazed.

La 6 Ianuarie 1395 relațiile lui Mircea cel Bătrân cu Polonia erau rele. Domnul român era considerat ca dușman alături de vechiul dușman, regele Ungariei. Polonia își putuse așeza omul său în Suceava, iar alianța și apropierea lui Mircea de Sigismund avea nevoie numai de parafare. Înlăturarea volnică a lui Roman I și neamul acestuia făcuse din Mircea un dușman neîmpăcat pentru Polonia Jagellonilor.

Împăcat cu Mircea, Sigismund deveni imediat mai energic în politica sa orientală. Polonia făcea de fapt lui Sigismund numai război de diplomație fără să caute conflictul armat cu Sigismund, contra căruia lucra numai prin interpuși. Regele Ungariei la 24 Iulie 1394 a vizitat pe cumnata sa Hedwiga și s'a întors probabil cu convingerea, că Polonia va rămâne neutră în cazul că Sigismund va încerca să atace pe Ștefan I din Moldova.

În Iulie 1394 se știa, că armata regală va pleca să apere granițele țării din părțile de jos¹⁾. Regele plecase la 1 Mai din Buda, unde la s'ârșitul anului căutându-l nu l'a putut găsi ambasadorul lui Francisc de Mantua. Ambasadorul sosise în Buda

1) *Sztáray oklevéltár* I, pag. 531—2, 533, 534: *Zimmermann-Werner-Müller-Urkundenbuch* III pag. 107 și urm.

la 11 Noemvre. La 24 ale luni i se spusese, că regele a plecat să ocupe Bosnia, al cărui rege murise și să-și asigure țara în contra neîncetatei invaziuni dușmănoase ale Turcilor. Din Transilvania regele e în drum spre Bosnia și s'ar afla «lângă oarecare moșie Nogimbaz», care este în spre Bosnia¹⁾ Solul mantuan nu eră însă bine informat. Sigismund în loc să plece în Bosnia, pornise în contra Moldovei lui Ștefan I. Crăciunul l-a făcut în Turda. La 3 Ianuarie următor eră în Criscior²⁾.

Spanul săcuesc, Ștefan de Kanișa, fusese trimis înainte cu banderile transilvane și cu Săcuii, ca să asigure și să forțeze trecerea munților, păziți și fortificați de Moldoveni. Spanul a putut forța defileurile Carpaților răsăriteni numai după lupte strașnice cu voevodul Ștefan și Moldovenii acestuia. Documentele regale amintesc, că oastea ungurească a avut cu Moldovenii o luptă crâncenă. Sigismund, care pătrunsese pe teritoriul moldovean, eră strâmtorat rău de oastea lui Ștefan, când, în toiul luptei, Ștefan de Kanișa intervine atacând din flanc cu trupele sale și, provocând o diversiune, silește oastea moldovenească să se retragă urmărită de dușmani până la reședința domnească.

Ce făcuse Ștefan I, ca să abată ori să poată înfruntă pericolul ce-i venea dela apus? În ziua de Bobotează a anului 1395, în Suceava, Domnul moldovean face actul omagial față de regatul polon. Deși fusese ridicat la tron cu ajutorul regelui polon, el pe acest timp nu rezolvise însă chestiunile în litigiu cu Polonia. Motivele probabile le-am arătat mai sus. Nu s'aranjase chestia Sniatynului, Colomeei, Pocuției. Nu se hotărâse soarta Chmielowului și Kieszynului. În actul său omagial³⁾ Ștefan I promite, că va fi credincios regelui polon, că-l va ajuta cu

1) Makusev. *Monumenta hist. Slavorum meridionalium vicinorum que populorum* II în Glasnik Seria II vol. XV (1883) pag. 23, 34.

2) Zimmermann etc. *op. cit.* pag. 108, 110 și Fejér. *Cod. dipl. X/2* pag. 139 și urm.

3) Hurmuzaki-Densușianu, *Documente* 1, pag. 382—3, pag. 333 și Schwandtner *Scriptores rerum Hungar. I. de Theorocz, Chronica Hungarorum* cap. V pag. 218 — cf. și Bonfini, *Rerum Hungaricarum Decadis*. III lib. II pag. 382 (ed. Lipsca 1771) — Hurmuzaki-Bogdan *dipl. II vol. III* pag. 286—7. Cf. *Inventarium omnium et singulorum privilegiorum etc.* din 1682 (ed. Rykaczewski) pag. 132—3, unde ambele acte sunt trecute cu data 1395 [Hașdeu. *Archiva istorică*. I. c.] Cf. *Monumenta... Poloniae etc* XI. pag. 34 nr. 362 sub anul 1396 și науковън сборникъ pag. 194.

armată în contra regelui Ungariei, în contra voevodului din Basarabia Turcilor, Tătarilor și Rușilor. Ștefan își ia în strămătorirea sa obligațiuni mai mari decât predecesorii săi: el va ajuta pe rege și «în regiuni mai depărtate ale regatului Poloniei, dincolo de Cracovia și dincolo de Polonia în contra Teutonilor». În aceeași zi depun jurământ și boierii lui Ștefan și promit, că Domnul moldovean va merge să depună personal jurământul, că Ștefan nu va mai cere înapoi Sniatyn, Colomeea și Pocuția, iar despre Kieszyn și Chmielow se va aranja în convorbirea sa personală cu regele. O soție solemnă compusă din boieri, înrușiți cu dinastia precum și din fratele domnesc, duc în Polonia actul omagial. Ștefan I credea, că prin o așa solemnă deputație își va ajunge scopul.

Nu știm anumit, ce rezultat a avut misiunea compusă din boierii Bratul, Stanislau, Mihail și Șandru. Ștefan I credea, că boierii trimși în Polonia cu actul omagial plin de atâtea renunțări și multă servilitate îi vor aduce ajutorul dorit în contra înaintării armatelor ungurești. Ștefan n'a primit ajutorul polon și închinarea față de Polonia a fost pentru regatul dela Nord numai prilejul, ca să ciopârțească hotarele nordice ale Moldovei. Oastea moldovenească, după ce a trebuit să cedeze presiunii dușmane în lupta decisivă, s'a retras urmărită până aproape de reședința domnească. Cronica oficială ungurească nu prezintă evenimentele în concordanță cu expunerea documentelor, ce Sigismud a dat lui Ștefan de Konișa¹⁾. După aceste isvoare regele va fi înaintat până la reședința domnească, unde Ștefan s'a prezentat înaintea regelui, i-a cerut iertare și a promis tribut. Inscripția pusă de Ștefan cel Mare pe mormântul străbunului său «Ștefan cel bătrân» spune însă urmașilor, că Ștefan a bătut pe Unguri la Hindov²⁾.

1) Hurmuzaki-Densușianu, *Documente I*, vezi nota 4, (p. urm.).

2) E Kozak *Die Inschriften aus der Bukovina I* Viena 1903 pag. 105 vechiul analist moldovenesc folosind probabil această inscripție detaliază în notele sale istorice, că Ștefan I a bătut pe Sigmond, craiul unguresc; la Hindău. Cf. I. Bogdan, *Vechile cronice* pag. 193; *cronica și analéle putnene* (Cf. și nota 7 pag. 245—8), precum și cronica moldopolonă (pag. 223) amintesc acest război fără a-i specifică data. Cronica anonimă (*Ibidem* pag. 238) și nici Urechia nu amintesc războiul acesta cu Sigismund. Cf. *Idem*, *Letopisetul lui Azarie* pag. 115 (și traducerea română din sec. XVIII a analélor putnene) în *An. Acad. Rom. II vol. XXX (1909)*. Cf. și *Letopisetul dela Bistrița* ap. I. Bogdan, *Cronici inedite* pag. 49, unde de asemenea nu se amintește lupta aceasta cu Ungurii.

Dacă Sigismund la 3 Ianuarie 1395 eră în Cherestur ¹⁾, iar la 2 Februarie da documente înaintea cetății Neamțului ²⁾, rezultă : că până în ziua redactării actului omagial față de Polonia, Ștefan nu avusese ciocnirea decisivă cu trupele dușmane. Se vor fi început luptele pentru forțarea Carpaților apărați cu îndârjire de Moldoveni. Trupele, care au forțat trecătorile, erau sub comanda lui Ștefan de Konișa. Oastea regală a înaintat înspre Neamț. În felul acesta ar fi probabil, că lupta decisivă s'a dat la Ghindoani din județul Neamțului ³⁾. Cronica oficială și documentele regale spun, că Sigismund cu armata sa a înaintat până la reședința domnească ⁴⁾.

S'ar putea da și interpretarea următoare avându-se în vedere, că Ștefan I și după expediția lui Sigismund rămâne omul credincios al Poloniei. Dacă Sigismund la 2 Februarie era înaintea cetății Neamțului, înseamnă, că oastea regală nu ocupase cetatea și nici nu o va mai ocupa, căci Sigismund la 14 Februarie era la Brașov. Dinaintea Neamțului, unde nu făcuse nici o ispravă, Sigismund va fi venit spre casă peste Ghindoani — Hindău după tradiția păstrată în condică, — unde Ștefan care — poate — primise ajutoare din Polonia, s'a aruncat asupra oastei dușmane, care se retrăgea și, strâmtorând-o în timp de iarnă, a gonit-o dincolo de munte. Documentele regale nu amintesc însă așa ceva, cum vom vedea, că detaliază, când Sigismund a fost surprins la Posada. Inchinarea și promisiunile lui Ștefan I au fost numai un simulacru și Sigismund, care bine știa acest lucru, a trebuit să admită faptul, fiindcă împrejurările reclamau prezența lui Sigismund în țara sa, la Sudul căreia se petrecuseră evenimente importante. La 14 Februarie regele era în Brașov, când începe seria recompensițiilor pentru participarea la expediția ⁵⁾ din Moldova.

1) Zimmermann etc. *Urkundenbuch* etc. III pag. 110.

2) Schönherr Gyula, *Az Anjouház örökösei* pag. 422 (vol. III din *Szilágyi*).

3) I. Bogdan, *Vechile cronice* etc. I. c.

4) Schwandtner I. c.; *Hurmuzaki-Densusinu, Documente* I₁, pag. 362, 382—3 (egală cu expunerea cronicei oficiale) 369—70, 373; *Hurmuzaki-Iorga, Documente* XV₁, pag. 4—5 (=I, pag. 364 și urm.); *Idem, Documente* I₂, pag. 333. S'a identificat Hindov din înscrisții și cu Hărlău, care s'a zis, că era pe acest timp reședință domnească. [N. Iorga, *Studii și Documente* VI₁, pag. 624]. Dar Ștefan I își datează documentul omagial, din Suceava, ca și Petru I, chiar după ce Roman I își întemeie orașul său [*Hurmuzaki-Kaluzniacki, Documente* I₂, pag. 815].

5) *Pesty-Ortvay, Temesvármegye* etc. pag. 250 și urm.

Recompensiile date Braşovenilor pentru participarea la expediţie în contra Moldovei, lămuresc importanţa evenimentelor. La 18 Februarie regele acordă Braşovenilor mari privilegii pentru comerţul cu Ţara-Românească. Braşovul ajunge centrul comerţului de către Apus şi Nord cu Ţara-Românească¹⁾. Orcă marfă, care se exporta pentru Ţara-Românească, prin Braşov, avea să fie oprită şi desfăcută aci, şi numai Braşovenii vor avea dreptul să o importe în Ţara-Românească. Toată ceara, ce se importa din Ţara-Românească în Ungaria, trebuia oprită în Braşov, topită şi curăţită aci şi numai de aci desfăcută apoi în ţara crâului. În acelaş document se aminteşte, că bănia Severinului e vacantă, ceea ce ca şi celelalte dispoziţii arată legăturile de deosebită prietenie, ce exista atunci între Mircea şi Sigismund.

La 7 Martie fiind asişderea în Braşov, Sigismund reînnoeşte Braşovenilor privilegiile acordate de Ludovic I pentru comerţul cu Ţara-Românească. Acum li se acordă exclusiv Braşovenilor dreptul de a face comerţ în regiunea dintre Buzău şi Prahova, adică ţinutul mărginit de cursul Ialomitei şi Siretului, până unde ambele râuri se varsă în Dunăre²⁾. Ţinutul acesta e din teritoriul vechei Ciumanii, care teritoriu apoi dimpreună cu ţara Bârsei a fost organizat de cavalerii teutoni şi cari poate în 1358 să nu fi fost încorporat ţării lui Alexandru I? Din moştenirea cavalerilor alungaţi, însă, regii Ungariei n'au stăpânit niciodată nimic dincolo de munte, mulţumindu-se cu pretenţiile în titlu.

Sigismund noia acum vechile privilegii, nu fiindcă doar avea pretenţii politice, ci fiindcă Ţara-Românească a lui Mircea îi eră aliată. În aceeaş zi de 7 Martie şi Mircea era la Braşov şi semna tratatul de alianţă cu Sigismund. În exemplarul tratatului dat de Domnul român el se numeşte între altele duce de Făgăraş, în ceea ce se cuprindea şi posesiunea Amlaşului, precum şi ban de Severin. Mircea aminteşte deosebita favoare şi ajutorul, ce i l'a acordat regele, de când l'a cunoscut («ex quo nos novit»).

1) Hurmuzaki-Iorga, *Documente*, XV₁, pag. 45 [=I₂, pag. 364 şi urm.]. Hurmuzaki-Densusianu, *Documente* I₂, pag. 58 şi mai bună lectură ap. Hurmuzaki-Iorga, *Documente* XV₁, pag. 1.

2) Hurmuzaki-Densusianu, *Documente* I₂, pag. 369, 370. Cf. şi pag. 373, pag. 58 (=mai bună lectură în Hurmuzaki-Iorga, *Documente* XV₁, pag. 1). Cf. N. Iorga, *istoria Comerţului Românesc* I, Vălenii-de-Munte 1915, pag. 40.

Drept aceea încheie alianța ofensivă și defensivă cu Sigismund în contra Turcilor. Punctele tratatului erau următoarele:

1. Mircea promite că va ajuta pe rege cu armata ori de câte ori va porni în contra Turcilor și celor aliați cu ei. Dacă regele ia parte la expediție în persoană, Mircea va face acelaș lucru; dacă regele nu e cu armata sa, Mircea își va trimite numai contingentul său. 2. Oastea regelui va avea trecere liberă prin țara lui Mircea; 3. Cât timp regele rămâne la vreo expediție, atât timp se va afla lângă el și Mircea. 4. Dacă regele va lăsa garnizoană în vreun loc ocupat, Mircea încă e dator a lăsa acolo oaste. 5. Dacă aceste locuri vor fi atacate de Turci și dușmanii vor fi numai atâția, că Mircea singur li se poate împotrivi, Domnul român e dator a ajuta pe oamenii regelui cu oaste și a-i apăra. 6. La astfel de expediții în contra Turcilor, Mircea se obligă a îngriji de aprovizionarea oastei regale cu condiția, ca totul să se plătească în bani gata. Țara-Românească va da destulă zacherea oștilor craiului pe bani și în ținutul de dincolo de Dunăre (spre Serbia) învecinat cu Țara-Românească¹⁾.

2. *Urmărilor tratatului de la Brașov: Inceputul ofensivei creștine în contra Turcilor.*

Unit cu Sigismund, Mircea spera să facă mai ușor față atacurilor turcești. Tratatul dela Brașov este încheiat între părți egale ca o urmare naturală a impetuosității cu care Turcii înaintau în spre Nord. Nici un cuvânt al tratatului nu trădează vreo inferioritate în rang a lui Mircea față de aliatul său regal. Prin nimic iarăși nu se amintește, că Mircea la 7 Martie era refugiat la Brașov dinaintea unei invazii turcești în Țara-Românească. Mircea însă prin alianța cu regele Ungariei în contra Turcilor urmărea și altceva, ce nu spunea tratatul, dar ne lasă să bănuim. Din titlul întrebuițat de Mircea într'un act așa de solemn, cum era tratatul dela Brașov, reiese, că el pierduse posesiunile de dincolo de Dunăre, care aci nu mai sunt amintite în titlul domnesc, sau mare parte din ele. Mai înainte de aceasta, la actele de alianță încheiate cu Polonia, am văzut, că Mircea avea obiceiul de a aminti consequent stăpânirea sud-dunăreană.

Ce se întâmplase?

Încă din primii ani ai domniei sale, noul Sultan căutase să

1) *Hurmuzaki-Densusianu. Documente I.*, pag. 359—60.

rezolve drepturile la existență ale stăpânirii turcești la Nord de Balcani. Turcii puteau stăpâni statornic în această parte numai având în mâinele lor posesiunea Dunărei de jos.

Din două părți trebuia asigurat imperiul turcesc: trebuiau înlăturate și distruse stăpânirile particulariste din Asia-Mică, iar țările dela Dunărea de jos trebuiau cucerite, pentru ca să se asigure stăpânirea nord-balcanică. Murat I încercase să împingă stăpânirea turcească până la Dunăre. Căci ce alt obiectiv aveau luptele lui cu Bulgarii și Sârbii? Pe câmpia dela Cossovo a plătit însă cu viața tendința de înaintare în spre nord. Dar pe aceeaș câmpie a Mierlei s'a înfrânt în acelaș timp pentru multă vreme puterea de rezistență a Sârbilor.

Încercările ulterioare ale Sârbilor de a rezista au continuat, dar trebuie considerate ca ultimele sforțări ale unui popor, care nu înțelege să se predea fără cel puțin câteva lupte mari, cum nu făcuseră Bulgarii. Și apoi câtă vreme în Țara-Românească exista un Domn independent de Turci, Serbia mai putea să nutrească oarecare speranțe. Mircea însuși nu putea privi cu inima liniștită, cum cele două Bulgarii cad sub Turci, fiindcă în primul rând aceste schimbări politice se făceau fără ca el să profite ceva și, pe de altă parte, stăpânind țările lui Dobrotici și Silistra până la mare, se vedea amenințat în mod imediat prin mutarea stâlpilor de hotar ai imperiului turcesc la granița deschisă în spre sud a noiei sale achiziții. După înlăturarea Bulgariei târnovene prin Turci, conflictul armat între Mircea și aceștia era iminent. Cronicarii turci¹⁾ amintesc în 1391 primul atac turcesc, care s'ar fi făcut în contra Țării-Românești de către Feriz, begul instalat la Vidin. Cu mare pradă, neturburat de nimeni s'a întors acesta la locul, de unde a plecat. Tot pentru acest an se aminteste în cronica turcească înscrierea în condicele împărătești a Țării-Românești ca tributară. Altă știre nu confirmă acest atac turcesc al begului, care în 1391 nu putea fi la Vidin, iar despre ofensiva turcească, care ar fi atins nu numai posesiunile sud-dunărene ale lui Mircea, ci ar fi înaintat și pe teritoriul propriu muntenesc ocupându-se și prădându-se Giurgiuul, am arătat în altă parte că nu se ratifică prin controlul comparativ al izvoarelor.

1) Thury, *Török történetirók* I, pag. 16, 32, 109, 117; Leunclavius, *Historiæ Musulmanæ* etc. pag. 315; *Idem*, *Annales* I, c.; Seadeddin ap. Bratutti, pag. 160.

Este evident, firește, că ofensiva turcească a atins Țara-Românească mai întâi în posesiunile ei Sud-Dunărene. Imediat după prefinsa ofensivă turcească din 1388, la 4 Septembrie următor, găsim în un hrisov al lui Mircea dat Coziei, că Mircea se numește și Domn «peste părțile dunărene și părțile de peste munți», iar în tratativele urmate cu regele polon el arată în titlu, că stăpânește toată moștenirea lui Dobrotici. Că conflictul dintre Mircea și Turci s'a iscat pentru posesiunile Sud dunărene, ne arată și acea știre a cronicelor turcești, după care Sultanul a atacat pe Mircea cel Bătrân, fiindcă acesta, în timp ce Sultanul era în Asia-Mică, a atacat și prădat șesul Cadiu sau Carinovasis ¹⁾.

După cucerirea Bulgariei Baiazid porni cu război în contra Țării-Românești. Despre acest război cronica anonimă ne-a păstrat știrea următoare: «Mircea Vodă Bătrânul. Acesta au avut mare război cu Baiazit-Bei dela Nicopole. Făcutu-s-au acest război pe apa Ialomitei; biruit-au Mircea-Vodă pe Turci și fără de număr au pierit trecând Baiazit-Bei Dunărea fără vad; și alte multe războaie au avut cu Turcii» ²⁾. Constantin Căpitanul Filipescu repetă după George «Frantzi», că Mircea a avut război cu Baiazid, unul către Nicopola, altul pe apa Ialomitei și la amândouă l-au biruit pe Baiazit bei». Acelaș amintește că alt istoric, al cărui nume nu ni-l dă, scrie că un război, ce au avut Mircea Vodă a fost la Rovine, unde ca tovarăși ai lui Mircea au perit Marcu Cralevici și Constantin și Dragaș. Mircea a bătut oastea lui Baiazid; «cei trei oameni de neam mare sârbi» au pierit. Dar Mircea după această izbândă «văzând obrăznicia Turcilor s'au împăcat cu ei și i-au fost dând plocon pentru ca să se odihnească țara cu pace» ³⁾. Letopisetul Țării-Românești conține urmă-

1) *Cronicele turcești*, k. c.

2) *Magazin istoric pentru Dacia*, Tom. IV, București 1847, pag. 233 (= ed. Joanid 1838, pag. 3).

3) *Ibidem* pag. 95 (= ed. N. Iorga, București pag. B). Despre autorul cronicii afară de lucrările d-lui N. Iorga și D. Onciul, vezi *Em. Panătescu, Cronicarul Radu Popescu și Istoriile Țării-Românești*. București 1908. De unde se iau știrile despre bătălia la Rovine? De bună seamă din cronică lui G. Brancovici, care are următoarea știre luată din analele sârbești „6903. Domnul Mircea voevodul Țărei-muntenesti au bătut pre împăratul Baiazit la Rovine, atunci au perit Marco Cralevici, Constantin și Dragaș” — (*Revista critică literară Iași* 1893 pag. 382). Despre cronicile muntene vezi C. Giurescu. Contribuții la studiul cronicelor mun-

toarele despre războiul lui Mircea cu Turcii: «Făcutu-s-au acel război pe apa Ialomitei și au biruit Mircea-Vodă și au trecut Baiazet Dunărea fără vad și au făcut și alte războaie multe cu Turcii» repetând astfel știrea din Cronică țării ¹⁾. Că lupta lui Mircea cu Turcii a fost la Rovine, dându-ne și anul 6903, ne-o spun analele sârbești și cronică lui George Brancovici ²⁾. Alte anale însă iarăși sârbești ne dau și ziua luptei: 10 Octomyre și atunci am avea 1394, Octomyre 19 ³⁾. În ambele texte, cari ne dau ziua luptei, ni se specifică și locul luptei «la Rovine». Dar versiunea letopisetelor sârbești din sbornicele moldovenesti de la Kiev ⁴⁾ și Petersburg ⁵⁾, nu conțin decât anul 6903, când Turcii au plecat cu război contra Țării-Românești și că atunci au perit Marcu craiul și Constantin. *Analele de la Cētinje* ⁶⁾ dau același text. Versiunea care ne dă data completă a luptei e cel mai detaliat, precum: «În anul 6903 Mircea Voevodul Țării-Romă-

tene. București 1906. Despre craiul Marcu v. Arch. f. slav. Phil. V pag. 438 și urm.; mai nou N. Tomić, *Istorijska u narodnina epskim pesmama o Marku Kralevicu*. Belgrad 1939. Vechiul manuscris de istorie bulgară dela Zografii zice că Marcu Craievici, fiul lui Vukasin, stăpânind Prilepul s'a închinat sultanului și a mers dimpreună cu acesta în contra lui Mircea și a pierit lovit de o săgeată în gât. Cf. *Jordan Ivanof. Monumente bulgare din Macedonia* (bulgărește). Sofia 1908 pag. 171.

1) Ed. St. Nicolaescu în Revista pentru istorie etc. vol. XI (1910) pag. 108 și urm. Cf. prelucrări din Cronică țării ap. Engel, *Geschichte der Moldau und Walachey* I. Halle 1804 pag. 60 N. Iorga, *Cronici muntene* (An. Acad. Rom. XXI pag. 7) și Arhivă Istorică II, pag. 46 și urm. Lupta după aceste izvoare a fost între Bazail bey de Nicopol și Mircea, care a învins. Lupta s'a dat „lângă Ialomita“.

2) Rev. crit. lit. Iași 1893 pag. 381-2 și Arkiv za povjestniku-jugoslavensku III. Agram 1854 pag. 16. Rovine ca loc al luptei a intrat în Cronică lui Brancovici din cântecele vitejești ale Sârbilor. Cf. și Hasdeu în *Columna lui Traian*, 1878. Despre cronică lui Brancovici, vezi I. Radonic, *Centele George Brankovici și vremea sa*. Belgrad 1911 pag. 617 și urm. (Recensie interesantă de Silviu Dragomir în *Neamul Românesc* din acelaș an). Data de an și zi a putut fi luată din vre-un pomelnic sau inscripție funerară.

3) Glaznik, Belgrad, LIII, pag. 75 și Spomenik III (1890) pag. 132

4) I. Bogdan. *Ein Beitrag zur bulgarischen Geschichtschreibung* in Archiv für slavische Philologie XIII (1891) pag. 521.

5) I. Bogdan, *Letopisetul lui Azarie* (An. acad. Rom. Seria II Tom XXXI (1909) pag. 141 și 8-9.

6) Ed. Jagic în Archiv f. slav Phil. II (1876) pag. 94 după un manuscris sârbesc din sec. XVI.

nești bātu pe împăratul Baiazid la Rovine și muriră Marcu Craljevici și Constantin și Drăgaș¹⁾. Versiunea textului din secolul XVII ca o interpolare târzie exprimând subiectivitatea interpolantului nu poate avea în discuție decât valoare dialectică²⁾.

Constantin filosoful — ca să rămănem la izvoarele sârbești — prezintă faptele în legătură și concordantă cu Letopisețul sârbesc în versiunea lui cea mai veche.

„...Mândrul și îngâmfatul Baiazid s'a ridicat cu război în contra Ungro-vlahilor și, mișcându-și tabăra a sosit cu toate trupele sale și trecând Dunărea în anul 6903 a dat lupta cu marele și de sine stăpânitorul voevod Ion Mircea, în care s'a vărsat nespūsă cantitate de sânge. Tot atunci au pierit Craiul Marcu și Constantin. În acest loc și la această luptă a participat și cneazul Ștefan», a cărui viață o scrie cronistul, ce e Constantin Filosoful. Despre rezultatul luptei ne dă încheierea, ce o găsim și la Phrantzes: «împăratul (= Baiazid) însă reîntors în țară se făcu pace cu acestea (Ungro-vlahii³⁾). «Cronica bulgărească din sbornicul dela Chiew, adaogă, fără a da data luptei, amănunte prețioase. Lupta a fost mare și crâncenă: mulți Turci au fost omorîți. Văzduhul se întunecase de mulțimea săgeților — ca să împrumutăm liber traducerea lui Moxalie. Aici și-au găsit moartea Constantin Dragasievici și Marcu Cralievici. Lupta s'a dat lângă un râu, care «se umpluse de sânge». Baiazid fugi, după ce a lăsat țara în administrația unui boier. Mircea fugi la Unguri. Baiazid în fugă trecu Dunărea lăsând păzitori pe la toate vădurile Dunărei⁴⁾. Ambele izvoare din urmă sunt prin urmare de

1) Spomenik I. c. cf. și Glasnik, Belgrad, LIII pag. 75. Să se observe, că în celelalte versiuni se spune că au perit „craiul Marcu și Constantin“, pe când aci se adaogă „Marcu Craljevici și Constantin și Drăgaș“. Constantin Filosoful amintește numai că „tot atunci au pierit craiul Marcu și Constantin“. (C. Jirecek, *Zur Würdigung der neuentdeckten bulgar, Chronik* pag. 267 în Archiv f. slav. Phil. XIV), pe când cronica Bogdan, vorbește de Marcu Cralievici și Constantin Dragasevici, ceea ce justifică, că cronica nu e lipsită de interpolări și prelucrări mai târzii, cum cu drept a observat Jirecek. Cf. și cronica lui Moxa, ap. *Hasdeu, Cuvente den batrani*. București 1878, pag. 402.

2) Cf. însă Jirecek I. c. 272-3.

3) Glasnik, Belgrad XLII pag. 269. Cf. și C. Jirecek: *Zur Würdigung etc.* I. c. pag. 267.

4) I. Bogdan *Ein Beitrag etc.* I. c. pag. 538-9 și B. P. Hasdeu în *Cuvente den betrani*. Tom I pag. 402.

acord, că Sulttanul acum a ocupat militărește linia Dunărei și probabil în legătură cu acest fapt trebuie pusă împrejurarea, că Șisman a fost omorât la 3 Iunie 1395. Cronica bulgărească adaugă la aceasta mult discutata glosă, că acest Șisman omorâse pe Dan, fratele lui Mircea, în 6902 (1393) Septemvrie 3. Cronica bulgărească ne prezintă două date prețioase: că lupta s'a dat lângă un râu și că Baiazid a lăsat în țară Domn pe un boier, despre care din alte izvoare știm, că era Vlad pretendentul.

Relativ la lupta aceasta cu Turcii găsim în Orbini¹⁾ știrea etimologizantă, că Marcu «Kraglievich» a murit în o luptă a lui Baiazid în contra lui Mircea, care s'a dat lângă Chraglievo, cetate a Valahiei. În cursul luptei el a fugit într'o pădure unde a fost omorât de un Român. După această știre bătălia ar fi fost prin urmare aproape de Craiova, care nu era oraș în timpul lui Mircea. Luccari²⁾ ne spune, că Baiazid, după lupta de la Nicopol, a trecut peste Dunăre în Țara-Românească pe la cetatea Severinului și a încercat luptă sub cetatea Chraglievo și a fost bătut, Leunclavius³⁾ rezumând expunerea cronicarilor turci povestește despre lupta, care s'a dat între Mircea, după ce trei ani de a rândul plățise tribut, și Turci; la Argeș (Arcaș sau Artzes sic!) După lupta, în care Mircea a pierdut mare parte din oștirea sa, s'a rugat de iertare și sub condiții noi va plăti din nou tribut sultanului. Seadeddin, a cărui traducere o avem în întregime, ne spune, că Mircea în anul hegirei 793 a pustiit ținuturile turcești învecinate la sud de Dunăre. De aceea sultanul plecă cu armată în contra lui. Mircea se retrage la munți, urmărit de armata sultanului, se dă luptă, după care Mircea căindu-se de fapta sa, cere și obține iertare, obligându-se să plătească tributul obișnuit și să servească sultanului⁴⁾. Despre o luptă dată între Mircea și Turci în regiuni muntoase vorbește și Chalkondyles⁵⁾, Cronicarul bizantin povestește această expe-

1) M. Orbini, *Il regno degli Slavi*. Pesaro. 1601 pag. 279.

2) Luccari, *Copioso ristretto degli annali di Ragusa*; Venetia 1605. pag. 72.

3) Leunclavius, *Historiæ Musulmanæ etc.* Frankfurt 1591 pag. 319. Idem, *Annales sultanorum Othmanidarum*, Frankfurt 1596 pag. 15.

4) Seadeddin, *Chronica dell'origine e progressi della casa ottomana* trad. de Vincenzo Bratutti I Viena 1649 pag. 165 și urm.

5) Chalkondyles, *De rebus turcicis* II. pag. 79-80 (ed. Bonn): ed. Paris, 1650 pag. 40 și urm.

diție a sultanului ca întâmplată după bătălia mare dela Nicopol, la puțină distanță de timp. Motivul ar fi, că Mircea a ajutat la Nicopole pe Sigismund. Domnul român, în contra căruia sultanul a venit cu armată, s'a mărginit la lupta de guerrillă atacând și distrugând detașamentele răslețite de grosul armatei. Odată când armata înainta printr'un defileu, Mircea o atacă cu deosebită îndrăzneală și de atunci armata sultanului s'a păzit în contra lui Mircea numai căutând să rămână totdeauna în tabăra întărită. De aceea sultanul văzând, că nu face nici o ispravă s'a întors în grabă înapoi. De cu vreme Mircea își dusesese supușii, în special femeile și copiii, așezându-i în muntele Prasobos. Ori și cui îi va bate la ochi marea asemănare între felul cum Chalkondyles prezintă această campanie a lui Baiazid în contra lui Mircea cu campania turcească în contra lui Vlad Țepeș din anul 1462 ¹⁾. Phrantzes, în rezumatul său de istorie turcească ²⁾, înainte de povestirea luptei de la Nicopole, spune, că după expediția din Asia, ce a urmat bătăliei de la Cossovo, Baiazid pornește în contra Ungurilor, îi învinge de două ori și abia după ce a ocupat și Albania, s'a întors împotriva lui Mircea, dar când Mircea oferi lupta «într'un oare care loc greu» (aceiași expresie o găsim și la Chalkondyles pentru caracterizarea locului luptei), după ce Turcii pustăiseră multe locuri, sultanul, evitând lupta, a ordonat retragerea. După aceea au căzut la învoială și s'a făcut pace, Mircea promițând să plătească tribut. Tot Mircea a primit nu puține locuri din Bulgaria și Serbia. Expunerea lui Phrantzes cu felul acesta se apropie de a lui Chalkondyles, iar prin pasagiul din urmă se încearcă o explicare a stăpânirii sud-Dunărene în timpul lui Mircea. Și pe baza acestui pasagiu s'a zis, că Mircea ar fi avut după lupta de la Angora malul drept al Dunărei ca feud din partea Turcilor ³⁾.

Prin urmare avem următoarele feluri de știri : Cronica țării și prelucrările ei ne spun, că lupta lui Mircea cu sultanul Ba-

1) *Ibidem* lib. IX și *Dukas, Hist. Byz.* (Ed. Bonn) pag. 82-3.

2) *Phrantzes, Chronikon* ed. Bonn pag. 82 și urm.

3) *D. Onciul, Curs universitar* pag. 422 și urm.; *Idem, Din istoria Românilor* ed. II. pag. 40; *N. Iorga, Notele unui istoric etc.* pag. 35 — Chalkondyles, care reprezintă aspirațiile bizantine și folosește arhaisme geografice, prefăcându-le după știrile primite oral, știe că Mircea stăpânea până la Marea Neagră și Dunăre (ed. Paris. pag. 40).

iazit au fost la lalomita. Cronica lui Brankovici și versiuni mai noi ale analelor sârbești povestesc despre lupta de la Rovine. Cei doi istoriografi italieni expun lupta de la Craiova. Croniciarii bizantini vorbesc de un «loc greu», în care s'a dat lupta, iar cronicarii turci arată Argeșul ca loc de desfășurare al luptei. În sfârșit cronica bulgărească din sbornicul de la Chiev arată, că lupta s'a dat lângă un râu. Această diversitate de informații rezultă din împrejurarea, că nici unul din aceste izvoare nu e contemporan — opera lui Constantin filosoful, scrisă pe la anul 1431 nu vorbește nimic de locul luptei, și aceasta deci încă nu e contemporană—și că în toate se contopesc într'una și se confundă cele două lupte, pe care Mircea le-a avut cu Turcii lui Baiazid ¹⁾). Luptele lui Mircea cu Turcii din anii 1394-1395 sunt în legătură nu numai cu contrastul de arme între lumea creștină din sud-estul Europei și Turci, ci reprezintă și o fază din diferendul, ce pe acest timp continua a fi în politica orientală, între acești doi moștenitori ai imperialismului angevin. După alăturarea lui Mircea la politica lui Sigismund, Polonii au căutat să prepare acestuia, dușmăni atât cu Turcii, cât și cu proprii săi supuși. Mai târziu la 28 Mai 1396, în Argeș, Vlad, Domn al Țării-Românești, face jurământ de credință Regelui și Reginei Poloniei ²⁾).

Prin Moldova, Vlad va fi ajuns la Turci, cu care vine în locul lui Mircea ca să-l înlocuiască.

Ofensiva turcească, în contra Țării-Românești a lui Mircea punând în discuție probleme cardinale ale istoriei țării, a preocupat cu deosebită insistență istoriografia română, începând mai ales din vremea, când din vrednicia înaintașilor cu ajutorul marilor puteri europene spiritele alese au început să ceară o soartă mai bună pentru urmașii acelora. Marele istoriograf muntean, Banul Mihai Cantacuzino ³⁾, a cunoscut un hrisov dat Mănăstirei

● 1) Relativ la lupta aceasta Cf. *N. Iorga, studii și documente* III Prefața III, *P. S. Srećicovići* în *Spomenik XXXVI* pag. 7 și urm.; *Hasdeu, Originele Craiovei, Columna lui Traian VIII* pag. 668.

2) *Harmuzaki-Densușianu, Documente* I, pag. 374-5.

3) *Genealogia Cantacuzinilor*, ediție adnotată de *N. Iorga*-București 1902 pag. 495-99. Cf. și pag. 61. unde se atribuie lui Mircea numai învingerea „la satul Rovine”. Cf. de același *Γεωργίου τῆς Βλαχίας* ediția frații *Tanasli*, Viena 1806 pag. 12 și urm. (= traducerea lui *G. Sion*, București 1863 pag. 66 și urm., 70, 129).

Tismana, în care se spunea, că sultanul a trimis contra lui Mircea întâi pe un seraschier al său cu oști, pe care Mircea le birui însă la Ciroluși din Ilfov. După trei luni însuși sultanul a condus armatele năvălitoare, care și acum au fost bătute la Rovine de pe Ialomița. Hrisovul nu ne-a rămas, așa că suntem avizați a controla știrea din celelalte izvoare.

Sigismund, abia împăcat cu Mircea, face preparative pentru ofensivă în contra Turcilor. De oarece însă mai întâi voia să readucă Moldova în clientela sa politică, am văzut, că s'a decis pentru expediția în această parte, luând în dieta ținută în Aprilie la Buda, numai măsuri de defensivă la hotarele sudice în contra Turcilor. Insuși palatinul și mitropolitul de Strigoriu sunt trimiși contra Turcilor în părțile sudice. Mircea va împiedica însă pericolul mai mare, ce ar veni de la sud, cum s'a și întâmplat. În vreme de iarnă, după ce Mircea înlăturase primejdia turcească fără concursul lui Sigismund, am văzut oștile regale înaintând spre Moldova. Turcii din Serbia au făcut incursiuni în Ungaria, până la mănăstirea Paulina din Gațaia și până la Ersomlyó¹⁾, unde s'au ciocnit cu trupele lui Petre Perenyi. Mircea a înfruntat și respins greul ofensivei turcești din toamna acestui an.

Documentele regale relative la expediția din 1395, terminată cu recucerirea Turnului de la Turci, ne detaliază, că Baiazid sultanul atacase cu oști mari și multe țara Românească, a pustiit mare parte din ea și luase cu forța Nicolopolul-Mic, unde a lăsat garnizoană²⁾. Dar abia numai în diploma dată voevodului Stibor găsim, când se povestesc evenimentele din 1396, că în 1396 era în țară Domn pus de Turci³⁾. Sunt și documente cari amintesc că Sigismund a pornit expediția, ca să innăbușe răscoala Românilor transalpini «qui tunc temporis a nobis et sacro nostro dyadematē contumaciter se abstraxerant». De loc nu se amintește însă, că regele a intenționat să restabilească pe Mircea în scaun, de unde urmează, că Mircea rămăsese

1) Pesty, *Krassó vármegye* IV Pesta 1883 pag. 176. *Monumenta Hungariae hist. dipl.* XXXIII Nr. 10.

2) Hurmuzaki-Densusiannu, *Documente* I, pag. 431-2, 476, 415; *Monumenta Hungariae dipl.* XXXIII pag. 41.

3) Hurmuzaki-Iorga, *Documente* XV² pag. 1822-6 (= *Wenzel Gusztáv. Stibor vajda* în *Disertațiunile Acad.* din Bpesta 1874, pag. 99 și urm.

Domn și după lupta cu sultanul Baiazid. Singura ispravă, ce a rămas a fost, că sultanul a cucerit și întărit cu garnizoană Turnul, pe care l'a avut după o rezistență dâră a Românilor. Aci a trebuit deci să fie prima luptă pe malul stâng al Dunărei între Turci și Mircea. Înaintat-a Baiazid mai departe pe teritoriul Țării-Românești? Urmat-a după ocuparea Turnului lupta cea mare, în care să se hotărască soarta domniei lui Mircea? Documentele regale amintesc, că trupele turcești au devastat și pustiiit țara «aproape în cea mai mare parte». Mircea, neliniștind trupele turcești, s'a retras și «într'un loc mai anevoios» pentru dușman, i-a oferit lupta, după isvoarele bizantine. Baiazid a recunoscut cursa și a început retragerea fiind mulțumit, că în grabă poate fi dincolo de Dunăre. Nimic nu stă împotriva, că această întâlnire armată, în care oastea lui Baiazid n'a făcut mare ispravă, să fi avut loc la 10 Octomvrie 1394, deși n'avem nici un indiciu, de unde a luat versiunea mai târzie a letopiseșilor sârbești data de zi și lună.

Dacă Sigismund în expediția din 1395 ar fi restabilit pe Mircea în scaunul domnesc, documentele regale în unanimitate ca la Dan II, ar fi amintit pe pretendentul Turcilor, instalat în Argeș, ceia ce amintesc mai târziu pentru anul 1396 și 1397. E adevărat, că în 1408, când — cum vom vedea — relațiile dintre Mircea și Sigismund erau iarăși încordate, documentul regal pentru Nicolae de Gara, vorbind despre expediția din 1395, amintește despre «Merch etiam Vaivoda nostro Transalpino, qui per ipsos Turcas oppressus extiterit, in nomine ipsorum fideiium nostrorum suo dominio restituto».

Această violență ofensivă turcească din toamna, anului 1394, trebuia să provoace acțiunea comună a lui Sigismund alături de Mircea, care nu putea admite ca Turcii să dețină teritoriile ale Țării-Românești.

S'a admis până acum, că expediția lui Mircea și Sigismund pentru alungarea Turcilor de pe pământul românesc ar fi fost în primăvara anului 1395. S'a admis chiar, că lupta dintre trupele creștine și Turci s'a dat la 17 Mai. Când s'a reconstruit astfel evenimentele, s'a avut totdeauna în vedere expunerea cronicei oficiale, care zice că în timpul acestei expediții a murit regina Maria, ceia ce a fost la 17 Mai. Documentele regale și locul lor de datare însă lămuresc amănunțind fără să infirme expunerea cronice.

La 6 Aprilie armata regală era gata de plecare spre Țara-Românească. Condițiile sub care a urmat cōoperarea lui Mircea fuseseră stabilite în tratatul de la Brașov, care dovedește clar, că Mircea nu era refugiat în Ardeal, ci trata cu Sigismund în deplină egalitate de tovarăș, care nici nu recunoștea oare care superioritate față de aliatul său cu stăpânire mai întinsă.

La data amintită Grigorie de Bethlen primea ordinul să meargă la armata condusă de Stefan de Lossonch, Francisc Bebek și alți baroni, care va pleca în contra Turcilor spre Țara-Românească ¹⁾. La 18 April se amânau procese pentru 8 Octomvri, fiindcă împričinații aveau să plece la armata ridicată în contra Turcilor ²⁾. Și la 15 Mai se amână un proces, iarăș, fiindcă împricinatul plecase «în armata regală pornită contra Turcilor» ³⁾. Moartea Mariei a împiedicat probabil grăbirea expediției. Au trebuit trimise trupe și contra Polonilor, cari năvăliseră în părțile nordice ale Ungariei. Abia la 21 Iunie găsim pe Sigismund cu armata lângă Brașov, unde dă drept de târg Feldioarei ⁴⁾.

Luat-a Sigismund dela început personal parte la această expediție? Diplomele regale nu ne dau informație așa de amănunțită. De sigur grosul armatei a fost trimis înainte, căci pe Sigismund îl găsim la 6 Iulie la Lypche, unde cere de la cetățenii din Kremnitz să-i dea 1000 de florini de aur, fiindcă la 25 Iulie va pleca cu mare armată în contra banului Bosniac și altor dușmani ai regatului, ceia ce reclamă mari cheltueli ⁵⁾. Tot la 6 Iulie găsim pe Sigismund aproape de Hozymezen (Câmpulungul maramureșan ⁶⁾), iar la 12 ale lunii este aproape de Eperjes ⁷⁾. Prezența regelui în părțile nordice ale Ungariei este în legătură cu turburările provocate de învaziunea polonă, după moartea reginei Maria.

La 28 Iulie, Sigismund era în Buda-veche ⁸⁾, adică nu plecase la expediția, pentru care hotărâse ca termen ziua de 25,

1) *Hurmuzaki-Iorga, Documente XV*, pag. 1821—2.

2) *Zichy-Okmánytár IV* pag. 596. cf. pag. 612 n. 614.

3) *Ibidem*.

4) *Zimmermann etc., Urkundenbuch III*, pag. 151.

5) *Fejér, Cod. dipl. XI*, pag. 310—11.

6) *Ibidem* pag. 277 și *Zimmermann l. c.* pag. 153: *Zichy Okmánytár l. c.* pag. 603.

7) *Zichy okmánytár IV* pag. 603.

8) *Fejér, l. c.* pag. 329.

precum am văzut. Mers-a grosul armatei regale și muntene înainte și Sigismund prin prezenta sa — cecece o atestă documentele pentru lupta din jurul Turnului — lua numai cunoștință de mersul evenimentelor? La 18 August găsim pe rege aproape de Neugrad, în drum spre Bulgaria, cum adaogă documentul ¹⁾. El ar fi făcut deci drumul prin Bulgaria lui Sracimir și poate din Vidin sau de aiurea a venit să-și vadă trupele, ce înainteau spre Turnu. La 24 August, întors din expediția în Țara Românească, îl găsim la Orșova, în tabăra de lângă Severin, iar în 25 datează documente tot acolo, lângă vadul Dunării ²⁾. În aceeași zi a făcut drumul până la Sebeș, unde în «coborâre exercițială» Sigismund răsplătește serviciile făcute de către comiții de Blagay în special «în părțile transalpine contra atacurilor puternice ale Turcilor și altor păgâni schismatici» ³⁾. La 13, 14, 16 Septembrie regele era în Sibiu ⁴⁾, la 26 ale lunii era în Mediaș ⁵⁾, iar la 5 Noembrie era tocmai la Baci ⁶⁾.

Documentele regale după ce, în legătură cu modul de participare al celor distinși apoi de rege cu răsplăți și recompense, înșira evenimentele principale ale domniei lui Sigismund până la sfârșitul campaniei din 1395, adaogă: «denique medio tempore et uterini, dum fierent et agerentur»!... moare regina Maria și cu această ocazie scoate în evidență meritele celor ce au ajutat pe rege la respingerea tentativelor de invazie polonă în părțile nordice și turburările interne, ce au urmat după moartea reginei. Dlugosz are în cronica sa data morții reginei Maria, Lunia în 17 Mai 1395, după ce povestise expediția, care s'a terminat la Nicopolul-Mare cu înfrângerea creștinilor, înșelând-o în evenimentele aceuiaș an ⁷⁾. Moartea reginei nu a întrerupt, ci a întârziat expediția și poate mai mult participarea personală a lui Sigismund.

Rezultatul final al expediției a fost cucerirea Nicopolului-mic, unde se retrăseseră cetele turcești și române neputând opri îna-

1) *Fejér*, l. c. pag. 331. cf. și pag. 353.

2) *Thallóczy*: *Lajos, Mautorai Követjárás Budán 1395* bon. pag. 35.

3) *Mon. Hung. hist. Dipl.* XXVIII pag. 186—7.

4) *Zimmermann etc. Urkundenbuch III* pag. 156—7 și *Fejér op. cit.* pag. 322.

5) *Zimmermann etc. l. c.* pag. 158.

6) *Pesty-Ortvay-Temesvárváros etc.* I pag. 259.

7) *Dlugosz, Historiae Polonicae* lib. X. col. 147, ed. Frankfurt 1711.

intarea victorioasă a trupelor aliate. În Turnul luat înapoi dela Turci s'a lăsat garnizoană conform tratatului dela Braşov¹⁾. Trupele victorioase s'au reîntors apoi în Ungaria peste coborîşurile Carpaţilor. În Carpaţi, pe când Sigismund cu trupele sale trecea vârful Paserea, pe poteci strâmte şi locuri înguste, Românii, cari ţineau cu pretendentul, pe cari Turcii voiseră fără să reuşască a-l pune Domn, în ţară, au atacat cu înverşunare trupele turceşti, cari au trebuit să susţină o luptă în toată regula²⁾.

Cronica oficială scoate în evidenţă armătura strălucitoare şi îmbrăcămintea cavaleriească a armatei creştine dinaintea căreia ca dinaintea luminei orbitoare a soarelui fugeau cetele duşmane³⁾. În legătură cu expunerea cronicei oficiale regale, trebuie să amintim prelucrarea românească, cum o găsim în *Letopiseful Ţării-Româneşti din descălicătoare*, etc. Explicând greş pasagiul din cronică ungurească despre lupta dintre Dan şi Mircea, compilatorul târziu brodează evenimentele în legătură cu luarea Nicolului-mic în modul următor: «acesta (Dan) au fost frate cu Mircea Vodă Bătrânul şi au domnit împreună amândoi câtă-va vreme în pace, apoi se învrăjbiră şi începură a se scula unul contra altuia.

Deci Dan-Vodă trimise la împăratul turcesc, ca să-i dea ajutor, să se scoale asupra frăţine-său Mircii Vodă. De acest lucru foarte bine părû Turcilor şi îndată îi trimise oşti într'ajutor. Iar dacă au auzit frate-său Mircea Vodă, că vine cu mare putere asupra lui s'au speriat şi au fugit în ţara Ungurească, în Buda, la Jăcmont craiul şi îngenuchie înaintea craiului şi tare se

1) *Hurmuzaki-Densuşianu*, Documentul I, pag. 382 şi urm., 394 şi urm., 412 şi urm., 430 şi urm., 456 şi urm., 475 şi urm., *Mon. Hung. hist. dipl.* XXXIII. pag. 41.

2) Atacul acesta îl avem prezentat în două versiuni de documentele regale. În toate locurile se vorbeşte expres de „munţii Pazata” (*Hurmuzaki-Densuşianu*, *Documente* I, pag. 460, şi „alpium cacumina volgô Pazara dicta” (*Ibidem*, pag. 394 şi urm.). În documentul din 1408 pentru Nicolae de Gara se spune că Mircea ar fi condus pe Românii, cari atacau trupele regale (*Ibidem*, pag. 456 şi urm.) Lucrul acesta nu corespundea realităţii şi scriitorul diplomei atribuind atacul din munţi lui Mircea transpunea situaţiunea acestuia faţă de Sigismund în 1408, când erau în duşmănie. Căci de ce nu se specifică autorul atacului în 1397, când iarăşi avem amintitul document regal, pentru Nicolae de Gara?

3) *Ioh. de Thwroc, Chronica Hungarorum*, ap. *Schwandner, Scriptores rerum Hungaricarum*, I, Viena 1746 pag. 219 corp. VI.

ruga, ca să-i dea ajutor, ca să meargă asupra frăţine-său şi asupra Turcilor şi închină scumpe şi frumoase daruri. Iar Jăcmont craiu strănse mari oşti şi mai mulţi era inzoaţi şi merse în ţara românească şi dacă au eşit la loc limpede, la şăs, unde era Turcii şi Muntenii tăbăraţi, el tocmi patru otoluri de voinici în patru mîchi şi au purces asupra Turcilor şi asupra Românilor şi pre cei inzoaţi i-au pornit înaintea oştilor, de strălucea ca soarele. Această văzând Turcii şi Muntenii s'au speriat foarte şi nu mai aşteptară să se lovească, ci îndată au plecat fuga. Deci Jăcmont craiu alese o seamă de oaste, călăreţi uşori şi începură a-i goni şi uade ajungea ori Turc ori Muntean, tot îi tăia şi i-au gonit până la Dunăre. Şi a doua zi au pornit Jăcmont craiu toate oştile, spre Nicopolul cel mic, ce este în ţărmurile Dunării şi l'au ocilit şi în cetate era Munteni, iar în oraş era Turcii. Şi începă a-i bate foarte tare şi din lăuntru încă se apăra bine. Iar dacă sărămară zidul oraşului şi al cetăţii, făcură mare năvală şi îndată luară cetatea şi oraşul şi i-au tăiat şi i-au robit foarte rău şi au pus oaste în cetate¹⁾.

Turcii, a căror stăpânire se hotără de către Mircea spre fosta Bulgarie târnoveană numai prin Dunăre, nu vor lăsa ca rezultatele campaniei din 1394 să se piardă aşa uşor. Polonii de asemenea nu vor lăsa, ca succesul politicei lor în Orient să fie atât de efemer. Încă în toamna anului 1395 o puternică armată turcească, iarăşi sub conducerea Sultanului înundă Ţara-Românească a lui Mircea. În acelaş timp în Ungaria sudică au fost mici hârţueli cu detaşamente năvălitoare de Turci. Pe la Sân-Mihai, Turcii au năvălit în comitatele Craşova şi Timiş, înaintând spre Timişoara. Comitele Nicolae, folosindu-se, de întunericul nopţii, îi surprinse lângă Csak şi, după o luptă dărză, îi bătu²⁾. Dar lupta cea mare s'a dat în Ţara-Românească. Hârţuit de 2 ani în lupte continue Mircea, căruia nu i s'a lăsat răgazul necesar ca să-şi organizeze armata, se va fi retras dinaintea duşmanului foarte numeros. Într'un loc greu, poate în mlaştine formate de lalomiţa, s'a dat lupta şi de aceea s'a zis lupta de la Rovine. Trupele lui Mircea au susţinut cu vitejie furia atacurilor duşmane, răul s'a umplut de sânge, văzduhul se întunecase de

1) Revista pentru istorie etc. vol. XI, (1910) ed. *St. Nicolaescu* pag. 168.

2) *Pesty-Ortvay, Temesmegye, etc.* nr. 154 şi 188.

mulțimea săgeților, Mircea a rămas biruitor ca și Mihai Viteazul la Călugăreni. În luptă au pierit aliații sârbi ai Sultanului, Marcu Craiul și Constantin¹⁾). Aceasta e lupta, care se poate identifica cu cea descrisă mai exact în Cronica-Bogdan. Să presupunem, cum am văzut, că susțin cronicile turcești, că Mircea ca și Mihai s'a retras în spre munți și poate n'a vrut să abandoneze, trecând și dincolo de Argeș, fără luptă. Turcii însă erau prea mulți; vitejia românească îi obosea, dar nu-i desființa, astfel în cât în Argeș rămase Vlad, vasalul Sultanului și prietenul Polonilor, iar Mircea se refugiază la Sigismund conform tratatului dela Brașov²⁾). Un detașament turcesc ar fi pătruns în aceste vremi chiar până la Brașov³⁾).

1) Tipicul de la Chilanda, făcut însă probabil mai târziu pe baza tradiției păstrate în vre-o versiune de letopiseți, ne spune, că Constantin Dragas a murit la 17 Mai, iar editorul socotește pentru anul 1395 (*Fr. Miklosich, Monumenta Serbica*, Viena 1888 pag. 227). cf. *N. Iorğa în Conv. lit.* 1901, pag. 473 și urm. Punându-se această știre în legătură cu fania făcută de împărăteasa Elena la Mănăstirea Petru, s'a admis ca dată a luptei ziua de 7 Mai 1395 (*C. Litzica. Din domnia lui Mircea Vodă. Conv. lit.* XXXV. 1901 pag. 366 și urm.). Actul de danie însă nu contrazice nici afirmarea noastră, că lupta în care a perit Constantin s'a dat în toamna anului 1395. Șirul parastaselor poate armoniza și cu această dată (*Miklosich-Müller, Acta patr. Const. II.* Viena 1862 pag. 262). Ediția mai veche a analelor sârbești vorbește de Constantin și de Marcu craiul. Versiunile mai noi au Marcu Craiul și Constantin și Dragoș. Cronicile, a lui Constantin Filosoful și cea bulgărească, vorbesc de Marcu Craișevici și Constantin Dragașevici. Forma Constantin și Dragaș, dă de bănuț, că ei ar trebui să fie cel mult Constantin Dragaș (*Mon. Serbica* pag. 227), astfel Dragaș ca tată ar trebui amintit înaintea lui Constantin, precum e *Ibidem*, pag. 186 nr. CLXXX și CCXIII pag. 227 atribuindu-se greșit anul 1395.

2) Cf. *D. Onciul, Titlul lui Mircea cel bătrân* etc. în *Conv. lit.* 1903 pag. 215 și nota 2, unde se admite o victorie a lui Mircea la Rovine, în 10 Octomvrie 1394, apoi o înfrângere la Argeș, după care Mircea s'a retras în Transilvania; în fine o victorie a lui Mircea în unire cu Sigismund la 17 Mai 1395. *C. Jirecek* vede în rezultatul luptei dela Rovine o înfrângere a lui Mircea. Izvorul dela care pornește, nu-l îndreptățește însă la această judecată. Căci fragmentul de anale sârbești, de la care pornește, e din secolul XVII, deci a fost accesibil interpolărilor și reprezintă ca conținut un rezumat al situațiunii politice a vremii, vorbind în general despre înfrângerea lui Lazăr, a lui Mircea, a lui Sigismund, în ceace analistul ca naivitate medievală vede pedeapsa lui Dumnezeu, pentru păcatele noastre. Vezi *C. Jirecek, zur Würdigung* etc. I. c. pag. 272—3.

3) *Monumenta Hungarive vaticana Ser. I, Tom. IV* pag. 461—1.

Rămase Mircea în stăpânirea vreunei părți din țară? Era Mircea în Transilvania sau stăpânea o parte din țară, când Maternus, episcop ardelean, scria Sibienilor să-i trimită un om știutor de românește, ca să fie trimis alături de un altul «la Vlad Voevod în anumită solie solemnă». Solii aveau însărcinarea să cerceteze și să caute în secret știri și noutăți despre Turci¹⁾. Căci dacă în Ungaria se făceau preparative pentru o campanie nouă și mare, nu e mai puțin probabil, că irica de Turci era mare. Se zice, că trupele turcești, după ce au instalat pe Vlad în Târgoviște, au înaintat și în spre Ungaria cucerind Orșova. Atunci ar fi pierit Ștefan de Lășonch, căruia îi fusese încredințată paza hotarului²⁾. Avem și știrea că i s'a comunicat lui Sigismund atacul Turcilor în Țara Românească și că atacul acesta și-a avut detașamente, ce au înaintat până în preajma Timișoarei. În aceeaș campanie Turcii și-au supus și Bulgaria apuseană ocupând Vidinul, al cărui țar a fost lăsat în scaun, numai fiindcă s'a închinat Turcilor³⁾.

Politica polonă prin concursul ofensivei turcești din toamna anului 1395 ajunse la rezultate nesperate în chestia orientală. Căci Vlad, instalat acum de către Turci în Argeș, era indirect instrumentul politicii polone. În actul său omagial (Argeș 28 Mai 1396) uzurpatorul aminteă, că regele Poloniei și regina i-au dăruit de curând «voevodatul Basarabiei și domeniile din Ardeal⁴⁾». Și mai fărziu, alungat din țară, speră tot cu ajutorul Poloniei să reocupe tronul. Speranțele i-au fost însă deșarte. Cine era el? Cronica — Bogdan zice «că Mircea a fugit în Ungaria după luptă și sultanul a încredințat țara administrării unui boier. Față de tradiția dinastică e greu să admitem, că Vlad ar fi fost simplu boier. Poate a fost vreun fiu nelegitim al lui Dan, fiindcă vedem că are partizani în țară. Dar Mircea avea mult mai mulți, decât să se lase înlăturat. El se desfiacuse de Poloni — s'ar putea deduce — și pentru legăturile acestora cu Turcii. Succesul politicii polone în Orient — căci Poloni;

1) Hurmuzaki-Iorga, Documentele XV., pag. 6. cf. și Erdelyi történelmi értesítő, 1912 pag. 45.

2) Schönherr, op. cit., pag. 428 nota 1 și Pesty, Szörényi banság III, pag. 395.

3) Thallóczy op. cit. pag. 86 și 110.

4) Hurmuzaki-Densușianu, Documente, I, pag. 374—5.

se puteau mândri iarăși că Domnii români sunt aderenții lor — a fost efemer.

Inlocuirea lui Mircea era o lovitură prea mare adusă politice și marilor interese luxemburgice și creștine în Orient. Față de irezistibila înaintare continuă a Turcilor era necesară o expediție creștină în stil mare în contra păgânilor amenințatori. O expediție generală a creștinilor trebuia să administreze Turcilor lovitura fatală, în urma căreia să dispară din Europa orice putere turcească. Se începe epoca marilor cruciate. Dacă în timpul primelor cruciate nu a putut fi o colaborare a creștinilor, în împrejurările cele noi cooperarea creștină pare mai posibilă prin faptul că contrastul între apus și răsărit scăzuse în mod simțitor. Sigismund, acum vicar general al imperiului, a invitat la luptă în contra păgânilor toată creștinătatea. Erau câțiva ani, de când solii lui Sigismund pregăteau ideea cruciatei printre puterile creștine. De deosebit preț ar fi fost cooperarea Veneției. Dar în Aprilie 1393 Senatul venețian răspunde solilor regali în mod evasiv asigurând pe rege de bunăvoința republicei față de țara lui Sigismund. În toamna anului 1394 soli ai regelui Ungariei cereau din nou concursul republicei sf. Marcu pentru ofensiva, ce regele o anunță pentru primăvară în contra Turcilor. Venețienii se declarară gata a da ajutor, dar puneau condiția, ca și cealaltă creștinătate a Apusului să colaboreze. Spre sfârșitul anului soli din Burgund și Bizanț erau de asemenea în Veneția, cerându-i-se să se declare pentru război în contra Turcilor. În Martie următor Senatul republicei auzia propunerile noi ale lui Sigismund. Sigismund promitea, că va înainta cu armatele sale și contingentele lumii creștine până la Constantinopol, în acelaș timp o flotă să păzească și să împiedece trecerea și aprovizionarea Turcilor prin Bosfor. Venețienii răspunseră, că ei vor da a patra parte din flota necesară, dar cereau ca regele să câștige colaborarea și participarea ducelui de Burgund, a ducelui de Orleans și Lancaster. Ora deciziunii se apropie. La sfârșitul lui Februarie 1396 se știa în Veneția, că regele Sigismund și împăratul Manuel au încheiat un tratat și că începutul războiului nu e departe. În Aprilie se răspundea solilor regali, că republica, deși nu se vorbește despre o participare a ducilor de Burgund, Orleans și Lancaster, totuși din considerație față de rege, îi pune la dispoziție 4 galere în Bosfor,

ajutorul banesc cerut însă îl refuză. La 18 Mai se dădeau amiralului venețian din Adriatică instrucțiunile necesare. Pregătirile de război începuse în Ungaria din Ianuar 1396¹⁾. Regele francez este invitat printr'o solie specială a colaboră²⁾. Încă în timpul expediției lui Sigismud în Țara Românească fratele lui Ștefan de Kanisa era în solie către regele francez și în Italia³⁾.

Multi cavaleri mândri din Franța și Burgundia sosiră în luna Mai la Buda. Venețienii s'au obligat să colaboreze cu flota lor. Dacă cronică franceză amintește, că la lupta dela Nicopole au participat și contingente moldovenești, aceasta e un anacronism, când știm, că în Suceava domnea Ștefan I, tovarășul Polonilor. Trebuiau preparative foarte serioase. Turcii deveniseră de o îndrăsneală mai mult decât obișnuită. Când întreaga Ungarie răsună de zăngănitul armelor și platoșelor, ei în mici detașamente au năvălit în Ungaria sudică, eșind din Serbia și între Fyzesorozy și Maroz pe la 13 Iulie au avut ciocnire cu trupele regale, care i-au înfrânt pe cei ce ajunseră până la orașul Wybeeč⁴⁾.

Cartierul principal al armatei și comandantului suprem a fost în vremea preparativelor lângă râul Crașova⁵⁾. Consiliul de război al cruciaților alese ca loc de atac linia spre Nicopole și această turcească cetate întărită.

Mircea a făcut între cei dintâi parte din expediția și după cum spunea un fost colaborator în 1445⁶⁾, colaborarea lui era considerată ca ceva foarte prețios. Schildtberger⁷⁾, bavarezul,

1) *Zichy okmánytár* V pag. 3.

2) *Mlle Lussan, Histoire et règne de Charles VI*. II. Paris 1753 pag. 5-6, 158 și urm.

3) *Hurmuzaki-Densusianu, Documente* I, pag. 383: „ad regem Franciac et cetera loco Italiae”. Nu e dovedit, că Boncicaut din însărcinarea împăratului Manuil II ar fi mers în Ungaria înaintea luptei dela Nicopol, ca să înceapă tratative cu Sigismund, cum se susține ap. *Aut. Momphe-ratos, Ανδροτακτικὰ ἐπιστολάκια Μανουὴλ Β' ἐν Παλαιολόγοις ἐν Ἐδρῶντι καὶ Ἀσῶν*. Atena 1913. cf. *N. Iorga* in *Bulletin etc.* I pag. 394; *Mon. Slav. Mer.* IV, pag. 305, 335, 338, 340, 360.

4) *Pesty-Orivay, Temesmegye etc.* pag. 264.

5) *Történelmi Társ* 1896 pag. 512.

6) *Jean de Wavrin, Anchiennes chroniques d'Engleterre* ed. Mlle Dupont. II. Paris 1869 pag. 126 și urm.

7) *Reisen des Johannes Schildtberger*. München 1859 ed. Neumann, pag. 93. Părți referitoare la istoria română în traducerea lui B. P. Haș-

atunci de 16 ani, care de asemeni a luat parte la expedițiune și la luptă și a căzut prizonier, ne spune în memoriile sale de călătorie, că după ce Mircea, însoțit de banul Ioan — adăogăm după o diplomă regală — este însărcinat să spioneze armata turcească, care sub conducerea sultanului înaintă spre Nicopole asediat și împresurat de creștini, roagă pe Sigismund să-l lase să conducă singur primul atac, ca unul ce cunoaște obiceiurile de luptă ale Turcilor. Dar ducele de Burgundia reclamă pentru sine și ai-săi cinstea de a fi cei dintâi la atac, fapt fatal pentru creștine.

La 13 August Sigismund era în Orșova, iar la 18 ale lunii este aproape de Neugrad «în țara noastră a Bulgariei»¹⁾. Pe la Porțile de fier s'a făcut trecerea Dunărei într'o totală lipsă de disciplină²⁾. În drum Sigismund ocupă Vidinul, al cărui domitor se predete, cuceri apoi Oryk (Rahova)³⁾ și, ajuns pe câmpia dela Nicopoli, începă asediul orașului. Din Târnova porniă în grabă sultanul cu oști, ca să împiedce căderea orașului. Garnizoana turcească a rezistat cu succes, până ce sosi sultanul cu trupele sale. Mai înainte va fi sosit și cealaltă armată regală, pe care o conducea voevodul ardelean Stibor. Acesta cu trupele ardeleni unindu-se cu Mircea a înaintat prin Oltenia, unde au întâlnit pe Vlad voevod pus de Turci. Când acestă cu trupele sale de Români și Turci încercă să-l oprească în drum, Mircea și Stibor împrăștiară armata usurpatorului, luptând cu bărbăție și după o luptă, în care Vlad, pretinsul voevod fusese grav rănit și pus pe fugă, ajunseră la Nicopol. În 28 Septembrie s'a dat lupta groaznică între armata turcească, atunci modernă cu infanterie de eniceri și artilerie și armata medievală creștină. Rezultatul a fost înfrângerea totală a creștinilor. «Și dea rea chiverniseala creștinilor au biruît Baiazit pe creștini tăindu-i și re-

deu, în *Foaia de istorie română*, sub redapciune lui Bogdan Petriceicu-Hăjdău I. Iasi, Anul Unirii I pag. 39 și urm.

1) *Pesty-Ortvay, Temes megye etc.* 263, 267; *Mon. Hung. hist. dipl.* XXXIII pag. 38.

2) *Sisity, Die Schlacht bei Nikopolis in Wiss. Mitt. aus Bosnien VI* pag. 308, 309.

3) Vezi cronică lui Jean de Wavrin, l. c. și *Hurmuzaki-Densușianu, Documente I*, l. c.

bindu-i» scria cronicarul ¹⁾). Sigismund dimpreună cu resturile armatei s'a grăbit spre Dunăre și, pe apă, însoțit de câțiva intimi, merse la Chilia, de unde a trimis pe uscat acasă pe voevodul Stibor, pe Ivan fiul lui Niculae de Gara și alții. Regele se imbarcă pentru Constantinopol, de unde făcû inconjurul pe apă, ca să ajungă în Dalmatia. În trecere pe la Gallipoli, Turcii puseră în bătae de joc pe prizonierii aduși acolo, să ceară ajutor dela regele, care însuși scăpa cu fuga.

Armata turcească făcuse mulți, foarte mulți prizonieri. Catastrofa o descrie în culori sângerânde o diplomă regală din acelaș an: «se face foarte mare măcel și ruina nespusă se imprăstie din ambele tabere căzând în ascuțișul sabiei însângerate nenumărate persoane din ambele părți». Schildtberger, care știe că Țara-Românească are două capitale și vorbește și de Brăila ca important centru comercial, ne spune, că trupele turcești în ziua a treia după luptă au început să urmărească rămașitele oastei creștine, până în Ungaria, unde au ocupat Mitrovița. Constantin Filozoful știe că și Zemlinul a fost distrus. Sracimir a fost luat din Vidin, dus la Brussa, iar Țara lui s'a încorporat imperiului otoman.

Infrângerea lui Sigismund la Nicopol a înlăturat pentru totdeauna hegemonia politică a lui Sigismund în Balcani. Sigismund nu s'a mai putut reculege pe deplin multă vreme, deși nici sultanul nu a putut exploata în deajuns rezultatele biruinței sale. Turcii vor avea să lupte încă mult și bine, pentru ca să fie siguri la Dunărea de jos. Forța Țării-Românești nu va

1) *Constantin Capitanul în Magazin istoricu* I, pag. 96. — În armata turcească luptară și contingente de ale cneazului Ștefan C. *Pér. Spis.* I Sofia 1881, pag. 51 ap. *C. Jirecek, zur Würdigung*, l. c. și pag. 271 din *Glasnik* Vol. XLII.

2) *Harmuzaki-Densusiana, Documente* I, pag. 387 și urm. 1389 394 și urm., 416, 430 și urm., 456 și urm.; *Harmuzaki-Iorga, Documente*, XV, pag. 1822-6. *Thury, Török történetirok* I pag. 117 și urm., 32 și urm., 120, 50, 36-7 și urm.; *Seadeddin* ap. *Bratutti* I pag. 172 și urm. *Leunclavius, Annales*, pag. 16; *Idem Historiae* l. c. — Cf. și *J. Bogdan-Ein Beitrag* etc. pag. 539-40; *C. Jirecek, zur Würdigung* etc. l. c. și *Viața lui Ștefan Lazarovici* în *Glasnik*, XLII pag. 271. Pentru izvoarele apusene și alte opere vezi *N. Iorga, Geschichte des osm. Reiches* II. c. Cf. și *Theod. Godefroy, Histoire de M-re Jean de Boucicaut, maréchal de France*. Paris 1620 pag. 79 și urm., pag. 91 și urm.

ajunge niciodată la gradul de epuizare al Serbiei; cu Bulgaria nici nu e permisă o asemănare, căci ea cade dela primele lovituri și o ridică din căderea ei abia Românii și Rușii în secolul al XIX-lea. Urmarea imediată a expediției dela Nicopoli și felului cum s'a terminat a fost dispariția ca stat a Bulgariei vîdine.

S'a zis, că în 1397, sultanul a afăcat din nou Țara-Românească și s'a găsit sprijin acestei păreri în pasajul lui Dlugosz, că Turcii în anul următor au îndreptat un nou atac în contra Ungariei ¹⁾ și atunci ar fi fost oprîți în Țara-Românească ²⁾. Cromer adaogă, că în urma acestui fapt voevodul transalpin Vlad s'a pus sub scutul regelui Vladislav și reginei Hedviga, făcând astfel legătură între actul omagial al celui dintâi și lupta de la Nicopole, pe care Dlugosz, autorul parafrizat de Cromer, o dă ca întîmplată în 1395 ³⁾.

Documentul din 1397 pentru voevodul Stibor ne spune însă, că din contra în 1397, avem o campanie a lui Stibor — unit firește cu Mircea — în contra lui Vlad, întors în Țara-Românească — Stibor cu trupe multe intră în Țara-Românească, pătrunde până în cetatea Dâmboviței, în care se închisese Vlad cu oamenii săi, o asediază. Iar când Vlad încercă o eșire, el fu prins și dimpreună cu întreagă familia sa, cu soția și copiii e dus în Ungaria, ca să ceară iertare dela Sigismund, pe care prin prezența sa în Țara-Românească, pretendentul îl jignise desconsiderând tratatul dela Brașov. Astfel s'a încheiat în istoria română pagina urâtă a lui Vlad, de numele căruia e legată pomenirea din condicele sultanului, unde e trecută Țara-Românească ca tributară.

Campania turcească în contra Țării-Românești pentru anul 1397, cum ar putea fi scoasă din Dlugosz și confirmată de re-

1) Dlugosz lib. X.

2) Cf. N. Iorga, mai nou în *Gesch. des osm. Reiches* I, 297. Sultanul ar fi dus în primăvara anului 1397 o expediție de răsbunare contra lui Mircea. I se luă lui Mircea Silistria. Dar Turcii trecând Dunărea, se văzură împiedecați în mișcările lor în mlaștinele Borcei așa că abia putură să se retragă, după Leunclavius *Annales 15 Historiae* 325, 332—3, Nöldeke 349 și Chalkondyles pag. 77—8. cf. și D. Onciul, *Din Istoria României* ed. II. pag. 43 și *Idem*, în *Convorbiri literare* 1903 pag. 218 și urm.

3) Martin Cromer., *De origine et rebus gestis Polonorum*, Basel 1566 pag. 251.

zumatul lui Phrantzes, care împrumută știrea probabil din Chalcondyles, unde se amintește o singură campanie a sultanului contra Țării-Românești după lupta dela Nicopole, deci prezentată ca o răzbunare a sultanului, fiind-că Mircea se aliase cu Sigismund, a fost, confirmându-se prin știrile din izvoarele turcești, de unde s'a luat data, punctul de plecare pentru a se explica prima capitulațiune a Țării-Românești, pusă de tradiția istorică în socoteala lui Mircea cel Bătrân, Vlad rămânând necunoscut acestei tradiții. S'a zis, că Mircea și sultanul au căzut la învoială, cel din urmă i-a acordat celui dintâi Dobrogea, ce i-o luase și Mircea, vasal al sultanului pentru posesiunile sud-dunărene, în schimbul unui tribut avu acum pace din partea Turcilor.

Desfășurarea evenimentelor istorice înlătură orice închinare a lui Mircea până la 1400. E posibil, ca Baiazid să fi căutat înainte de lupta dela Angora, în toiul preparativelor, să ajungă la o înțelegere prietenească cu Mircea. Dovezi istorice irefutabile n'avem însă în această privință. Vom constata chiar, că Mircea, după dispariția lui Baiazid Fulgerul, ajunge la oarecare hegemonie în afacerile orientului apropiat. Chiar domnia lui poate fi împărțită în două mari epoci tocmai având în vedere aceasta. Epoca primă ar ține până la turburările ivite în imperiul otoman imediat după apunerea lui Baiazid. La început Mircea eră dușman și aveă greutăți cu Țara-Ungurească. Pentru a face față dușmăniei înspre nord, am văzut că Mircea încheie alianță cu Polonia. Conflictul cu Ungaria a fost însă numai un șir de neînțelegeri, cari n'au dus niciodată la ciocniri cu armele, nici la diferende mai serioase. Tratatивele și învoelile lui Mircea cu Polonia erau mai mult o demonstrație din partea ambilor contractanți: Mircea luă măsuri să nu rămână izolat. Regele Poloniei îi eră firescul aliat în contra tendințelor și pretențiunilor juvenile ale Ungariei. Pe de altă parte, situația lui Sigismund eră așa de șubredă încât Mircea mai luă măsuri ca să poată exploata și vremea, când puterea lui Sigismund ar fi prăbușită, ceea ce s'ar fi putut întâmpla, dacă regele polon Vladislav ar fi fost mai stăruitor în măsuri și nu ar fi făcut prea multă diplomatie, dacă nu și-ar fi absorbit întreg timpul și toată energia în diferendul cu ordinul teutonic.

Din 1392 avem urme în izvoare, că situația politică se

schimbă. După ofensiva fără rezultat în contra Turcilor, încercată în 1391—2, Sigismund se convinge, că fără Mircea întru nimic nu poate schimba cercul de fier al dușmanilor, strâns tot mai mult din Polonia și continuat în altă parte prin Turci. La organizarea ofensivei generale creștine în contra Turcilor, Sigismund avea absolută nevoie de Țara-Românească a lui Mircea. Prin supunerea Bulgariei târnovene, Turcii amenințau posesiunile sud-Dunărene ale lui Mircea, așa că acesta—de forța împrejurărilor e mânat spre Sigismund, pentru țara căruia oprirea înaintării turcești înspre nord eră deasemenea chestiune de a fi sau a nu fi. Rezultatele ofensivei turcești desființaseră apoi sprijinul, ce Mircea putea să aibă înspre sud dela statele slave independente legate într-o unitate balcanică. Și singur Sigismund s'a oferit ca aliat la lupta contra Turcilor, cari în toamna anului 1394 au și atacat Țara-Românească. Nici în 1394, nici prin faptele de arme din anii următori Turcii nu numai n'au putut desființa Țara-Românească, dar n'au fost în stare nici să-i înfrângă rezistența.

Bătălia dela Nicopoli n'a dovedit altceva decât că soarta Bulgariei e pecetluită cu sigiliu sigur și poate a hotărât soarta provinciei române sud-dunărene, dovedind însă Turcilor că deocamdată nu vor putea forța linia Dunărei românești. Vlad usurpatorul, închinatul Turcilor și aliatul Polonilor, a fost dus în țara lui Sigismund să-și ispășiască trecutul puțin, dar urât.

3. Defensiva generală a aliaților față de Turci până la bătălia dela Angora,

Baiazid se arătase dușman de neînving. El prin Serbia se apropiase de granițele Ungariei. Prin Țara-Românească Baiazid nu și-a putut face însă drum sigur spre Ungaria. Oricât de covașitoare a fost învingerea turcească la Nicopole, ea nu a desființat puterea Țării-Românești. Din contră contingentele ardeleni au ajuns la Nicopol având lupte cu Voevodul Vlad, omul Turcilor, care n'a putut opri joncțiunea armatei ardelenesti cu oastea regală. Dimpreună cu Stibor voevodul ardelean, a fost de bună seamă și Mircea, al cărui contingent a avut rol deosebit de prețios în lupta dela Nicopole, căci a scăpat armata creștină de ruină, asigurându-i retragerea. Din faptul că restul trupelor regale s'au înapoiat prin Țara-Românească reiese, că drumul prin

Serbia și Bulgaria apuseană era barat de oaste turcească și chiar trupele de urmărire ale lui Baiazid în această direcțiune au fost active. Trupele turcești au trecut chiar granița ungurească în Sirmia și au ocupat Mitrovita¹⁾. Rezistența Țării-Românești n'a fost înfrântă. Vlad pretendentul a rămas stăpân peste o parte din țară, unde se putea face legătura cu armata turcească din Bulgaria apuseană și Serbia. Dar, tăiat definitiv de legătura cu Turcii — am văzut — în anul următor e silit să capituleze, atacat de Șteior, asociat firește cu Mircea.

Ba ce e mai mult: atacul Turcilor în anii 1394—96 nu desființase toată stăpânirea sud dunăreană a lui Mircea. Căci altcum, cum s'ar fi aprovizionat în fuga sa spre Constantinopol, după înfrângerea dela Nicopol și cum ar fi voit, ca pentru viitoare operațiuni contra Turcilor să fie ca bază și Caliacra alături de Chilia (Licostomo²⁾). Caliacra deci la 26 Ianuarie 1397 era în stăpânirea lui Mircea, întocmai ca și Chilia. Aceasta firește nu înseamnă, că Caliacra nu s'a pierdut scurt timp după aceea ca o consecință inevitabilă a întinderii puterii turcești până la Dunăre. Acest oraș împreună cu gurile Dunării Mircea le avea din acelaș timp, când a ajuns stăpân peste moștenirea lui Dobrotici. În 1396 Septembrie 4, Mircea era «Domn țării Ungrovlahiei și peste părțile danărene și părțile de peste munți³⁾», iar un document din 27 Decembrie 1391 ne spune că Țara-Românească⁴⁾ se întindea din munți până la hotarele Tătarilor. Expresiunea «până la hotarele Țării-tătărești» o găsim în documentul lui Mircea din 27 Dec. 1391, deci într'o vreme, când stăpânirea tătărească de pe litoralul Mării-Negre în ce privește Cetatea-Albă fusese înlocuită cu stăpânire moldovenească, cum ne arată documentul dat de Roman I la 30 Martie 1392⁵⁾, care stăpânește «Țara Moldovei

1) Seadeddin apud. Thury op. cit. I. pag. 121—2. Și Thuróczy și Schildberger amintesc o năvălire postnicopoleană în Sirmia (l. c.) cf. și *Constantin Filozoful* l. c.

2) *Monumenta spectantia historiam Slavorum Meridionalium* IV ed. Ljubie, Zagreb 1874 pag. 398 și urm.

3) *Arhiva statului*, M-rea Cozia. S. I. fragment întregit după codica Brancovenească de St. Nicolaescu și *Monumenta Slav. Merid.* l. c. și pag. 374—6.

4) *Hurruuzaki-Densușianu, Documente I*, pag. 341—2. Cf. *N. Iorga, Istoria comerțului* I. pag. 45—6.

5) *Arhiva istorică* I, pag. 18—19.

dela munte până la mare». Felul expresiunii din titlul lui Mircea ne dovedește că Țara-Românească a ocupat Chilia și împrejurimile cu gurile Dunării înainte de stăpânirea moldovenească pe litoralul euxin. Și în al doilea titlu lung al lui Mircea, cum îl găsim mai întâi în anul 1406¹⁾ expansiunea spre sudul Moldovei e exprimată prin «părțile tătărești». Poate în imediată apropiere de anul 1360, prin aceste părți stăpâna Dimitrie, principele Tătarilor, pe teritoriul căruia Brașovenii au putut trece fără să plătească vamă pentru mărfurile lor²⁾.

S'a admis că Chilia dimpreună cu Cetatea-Albă a trecut de la Bizantini la Tătari, iar de la Tătari în stăpânirea Genovezilor. Steagul cu cruce roșie al Sf. Gheorghe ar fi fâlfâit deasupra primelor și celor mai de frunte schele românești în vechime. Dacă însă la 1381 în Chilia se constată un consul genovez, dacă Nicolae de Porta, notar genovez, scriind: «Istoria strămutării moaștelor Sf. Ion Botezătorul la Genova» nu prenumără între orașele genoveze la 1410 Chilia, dar o adaugă pe Cetatea-Albă, aceasta s'ar putea explica și altcum, decât că a fost o stăpânire genoveză în aceste locuri³⁾. E drept, că prin stăpânirea Perei și prin legăturile lor politice Genovezii formară pe vremuri din punct de vedere comercial o mare genoveză din Marea Neagră. Dar acești Fenicieni ai evului mediu, au întemeiat și au stăpânit politicește numai Caffa crimeică, însă consului și i-au împrăștiat prin toate orașele de pe litoral, cum prevede și tratatul din 1387 între ei și urmașul lui Dobrotici. Tratatul acesta ne arată din punct de vedere al dreptului internațional, care era situațiunea Genovezilor în orașele maritime, asupra cărora li se atribue și stăpânire politică. De ce ar fi fost alta situațiunea în Chilia și Cetatea Albă? În Chilia se aminteste consul la anul 1381⁴⁾, când orașul nu era românesc și

1) Documentul e publicat ap. A. Ștefulescu, *Documente slavo-române*, Târgu-Jiu 1908 pag. 11—12, *Sbornik* (Sofia) IX pag. 329 (cu data greșit transformată; *Arhiva istorică* I, pag. 98 după *Venelin* op. cit. pag. 22—3.

2) *Zimmermann-Werner-Müller*, *Urkundenbuch* II pag. 315. cf. și *N. Iorga*. *Istoria comerțului* I pag. 50—1.

3) Cf. însă *N. Iorga*, *Studii istorice asupra Chiliei și Cetății-Albe* București 1894. pag. 38, 39, 48, 57, 60.

4) *D. Onciul* în *Curs universitar* susține, că genovezii aveau ocupată în 1381 Chilia insulară, în delta Dunării, Chilia Veche. Tot aeolo se

poate nici al lui Dobrotici a cărui țară — ne asigură Schildtberger — se întindea până «unde Dunărea se varsă în mare». Altfel nici nu s'ar putea înlătura contradicerea dintre știrea, ce ne-o dă Nicolae de Porta referitor la Cetatea Albă și celelalte informațiuni istorice.

După Nicolae de Porta, Cetatea Albă în 1410 aparțineă posesiunilor maritime ale Genovei. Dar atunci, cum se întindea țara lui Roman «de la munte până la mare» în 1392¹⁾, Martie 30? Că în litoralul maritim al Moldovei lui Roman I se cuprindeă și Cetatea Albă, reiese din privilegiul comercial acordat de Alexandru cel Bun la 8 Oct. 1608 negustorilor din Lemberg²⁾, care privilegiu ne spune apriat, că Cetatea Albă eră moldovenească înainte de 1410, ceea ce însă pe Nicolae de Porta nu-l împiedică să enumere Cetatea Albă între cetăți Genoveze. Grigorie Tamblac, scriind viața sf. Ioan cel nou, probabil în 1402, ne spune că Alexandru cel Bun e «stăpânitor a toată Moldovlahia și al țărmlui mării³⁾».

Dacă documentul lui Jurg Coriatovici din 1374 ar fi autentic, atunci acesta numai în urmă unei izbânzi asupra Tătarilor a putut pune pârcaľab (namestnik) la Cetatea-Albă pe laeșă Litavor. Roman I în această direcție vedeă viitorul țării.

Deaceea stăpânirea lui asupra litoralului Mării-Negre e menționată cu stăruință și la 18 Noembrie 1393, când se explică

sustine că Basarabii își întindeau stăpânirea la sud până la Marea Neagră în vremea, când Maramureșenii luau în stăpânire nordul Moldovei. „Spre părțile tătărești“ sunt părțile dinspre răsărit până la mare și au fost luate în stăpânire pe timpul expediției lui Ludovic I în contra Tătarilor din Moldova. Din stăpânirea basarabeană asupra acestui ținut a rămas numirea Basarabia. În ce privește Chilia, au ocupat-o dela Munteni înainte de Alexandru cel Bun. „O mărturie sigură în privința aceasta ne lipsește“. Dar din tratatul comercial al lui Mircea cu Poloniei se vede, că orașul cel mai depărtat dunărean al lui Mircea era Brălla. Cf. *N. Iorga, Istoria comerțului românesc* I pag. 46.

1) Archiva istorică I, pag. 18—19.

2) Cf. *D. Onciul, Din Istoria României*, ed. II. Buc. 1914 pag. 42 și *I. Bogdan, Inscripțiile de la Cetatea-Albă și stăpânirea Moldovei asupra ei* (An. Acad. Rom. Seria II. T. XXX, 1908) pag. 30 și nota 8.

3) *Revista pentru ist. arch. și filologie* III, pag. 173, 166, *I. Bogdan*, I. c. pag. 31 nota 2.

mai bine, că e «Domn al țării Moldovei de la munte până la țărnul mării¹⁾ și stăpânirea aceasta e amintită și la 5 Ian. 1893²⁾).

Roman așează aici și un episcop în persoana unei rude a sale, Iosif³⁾).

Stăpânirea asupra Chilie⁴⁾ și deci asupra brațului navigabil al Dunării spre mare, făcea și mai importantă Țara-Românească în viitoarea ofensivă creștină în contra Turcilor. Căci eră necesară, cum vom vedea, o colaborare a flotei pe Dunăre și cine avea Chilia putea împiedeca sau deschide calea flotei, ce avea să vie de cătră Marea Neagră. După înfrângerea de la Nicopole, amiralul venețian Thomas Mocenigo cu flota unită creștină de la gurile Dunării luă pe regele Sigismund, care fugă de peire, și-i făcū posibilă reîntoarcerea acasă.

Dunărea cu cursul ei a fost pentru sultan și Turci un obstacol serios, așa că victoria turcească de la Nicopole nu a putut fi exploatată. De aceea învingerea turcească de la Nicopole a avut urmări mai îndepărtate; a împiedecat instalarea hegemoniei lui Sigismund în Balcani, dar Țara-Românească a rămas în ființa sa independentă și fără ingenunchierea acesteia stăpânirea Turcilor la Dunăre putea fi oricând contestată cu arme victorioase. Cât timp va fi o Țară Românească independentă, Sigismund nu își va pierde, speranța de a relua cu succes ofensiva în contra Turcilor. Încă la 26 Ianuarie 1397, soli ai lui Sigismund erau în Veneția și așteptau răspuns favorabil, ca să înduplece pe Venețieni să între într'o ligă contra Turcilor⁵⁾. Venețienii răspundeau: să aranjeze Sigismund alianța cu celelalte puteri creștine. În cazul unui război ei se ofereau, că vor păzi împreună cu Genovezii Marea și Constantinopolul. În aceeași lună patriarhul trimitea un episcop în Polonia, care avea misiunea să convingă pe regele polon, ca să se alieze cu regele Ungariei la războiul

1) Rev. pt. ist. arch. și fil. VII 367—8.

2) *Uljanskiĭ, Materialy* pag. 6—7 = *Hurmuzaki-Kaluzniaki, Documente* I, pag. 815—6.

3) Cf. și *N. Dobrescu, Intemeierea Mitropoliilor*. București pag. 91 și urm.

4) *Fotino, Istoria generală a Daciei*, trad. G. Ston II pag. 21—2. interpretează știrea din cronica atribuită lui Ureche în senzul, că Mircea s'a bătut cu Iuga-Vodă și învingându-l i-a luat Chilia.

5) *Monumenta slavorum Meridionalium* IV ed. Syubic. Zagrab 1874. pag. 398 și urm., 405—7.

în contra necredincioșilor și astfel se va face și uniunea bisericească¹⁾. Situațiunea din Constantinopol inspiră îngrijiri serioase. Balazid, liber deocamdată la nord — era de prevăzut — își va concentra toată forța contra restului de stăpânire bizantină în peninsula. Solii lui Manuil cerșeau ajutor pretutindenea și de la toți pentru apărarea metropolei bizantine.

În Ianuarie, Venetienii cereau învoirea Genovezilor, ca să fortifice Tenedos, pentru ca de acolo să supravegheze strâmtoările și să îngreueze înaintarea turcească. Papa umblă să înghebeze o ligă generală creștină. Incureăturile din Franța nu permiteau însă executarea revanșei pentru Nicopole. Totul ce se făcu, fură măsuri luate adhoc, de la cari nu se puteau aștepta rezultate statornice²⁾.

Din o învoială făcută la 15 August 1397 între plenipotențari de-ai împăratului bizantin și reprezentanți ai regelui francez, vedem că împăratul ar fi fost gata a cedă regelui tot dreptul ce-l are «în imperiul Romaniei» dacă regele va trimete, ori va veni în persoană în părțile Romaniei cu armată puternică, care să reziste dușmanului imperiului și dacă se dă împăratului și moștenitorilor lui în regatul francez suma de 25.000 florini în aur ce venit anual și i se va da și o cetate ca reședință sau să-l facă de acum în trei ani. Regele e obligat a-și da răspunsul până la ultima zi a lui Aprilie viitor³⁾.

Această învoială e foarte semnificativă. Înfrângerea de la Nicopole scăzuse atât de mult vaza politică a lui Sigismund, încât Bizanțul, ajuns în nevoie, cerea ajutor de la Apus și nu de la Sigismund. Acesta trebuia în primul rând să-și reorganizeze forțele. O lună de zile a ținut dieta deschisă la 25 Oct. 1397 în Timișoara și care avea să pue pe baze mai bune apărarea Ungariei și în special a marginilor. Se stabilește în principiu obligativitatea generală a serviciului militar.

Dacă atac dușman amenință în aceste vremi de război hotarele și domnul cu steag cu slujbă acolo nu poate apăra hotarul, fiecare domn cu steag și nobil cu moșie, de pe curiile comuze, neîmpărțibile câte 1, dintre ceilalți, adică cei divizați

1) *Acta Patriarhatus II* pag. 280 și urm.

2) *N. Iorga, Geschichte des osm. Reiches I* pag. 296—304.

3) *Νέος Ελληνοβυζαντινός* Atena 1913 pag. 248 și urm. Vezi recenzia în *Bulletin* etc.

fiecare personal e obligat a lua arma și cu regele, sau acesta fiind împiedecat, dimpreună cu palatinul e obligat a merge în părțile amenințate, nobilii cu iobagii mai sunt datorii a da după fiecare al 20-lea iobag câte un soldat înarmat cu un arc¹⁾. Jumătate din toate veniturile bisericilor se confiscă pentru scopuri militare și au să fie plătite regelui nu în natură ci în bani. Nobilul cu iobagi lipsind de la expediție se poate înlocui prin iobagii săi sau plătește de fiecare iobag 1 galben; nobilul fără iobagi, de lipsește, fiind sănătos, plătește 3 mărci amendă.

Nici vorbă nu eră de o ofeńsivă: toate acestea sunt măsuri defensive, după cum erau și cele din anul următor. Sigismund se pregăteă. La 13 Noemvre 1398 luă măsuri pentru o accelerare a mobilizărei în direcțiunea Timișoarei²⁾. Linia Dunărei trebuia asigurată ca linie de defensivă. Pentru apărarea organizaiei aici, Sigismund ar fi voit să aducă și cavalerii Teutoni, căroră după lupta de la Nicopole și înainte de 21 Octomvre 1397, le-a oferit țara Bârsei, care mai fusese a ordinului, și încă alte două țărișoare³⁾. Sigismund se aștepta să vadă pe cavalerii Teutoni să facă și aici ceea ce făcuseră în Prusia, mai ales că în anii de tinerețe ai lui Sigismund ordinul eră în culmea puterii. În răspunsul său din 21 Octomvre 1397, Marele Maestru scriă, că ordinul primește oferta țării Bârsei, pe care ordinul o mai stăpânise mult timp, dar pe celelalte două țări nu le cunoaște. Dar pentru a face pază contra Turcilor trebuesc fortărețe și întărituri. Nu știm, care ar fi putut fi acele două țărișoare. Să fi fost Hațegul și Severinul? Acestea erau cele două regiuni pe unde se făceau incursiunile în Ungaria. Operă mare săvârșită de acest ordin cu masa amorfă a Slavilor din Germania nord-estică îi dedă lui Sigismund mari speranțe. Ei făcuseră mare ispravă în Prusia și la Marea Baltică în zilele lor de tinerețe, la sfârșitul secolului al 14-lea ordinul eră în culmea puterii și vlăgii sale. Dar a da Severinul ordinului ar fi însemnat a jigni pe Mircea și dacă nu a-l aruncă în brațele Turcilor, dar a-l face să revină la alianța polonă, în calea căreia stătea ca piedică singur Ștefan uzurpatorul din Moldova.

Dar Teutonii aveau alte griji, decât ca să-și mai ia asupra

1) *Magyarország vármegyéi*, Temes pag. 291 op. Milleker. op. cit.

2) *Pesty-Ortváy*, op. cit. nr. 161.

3) *Voigt, Cod. dipl. Prussiae*, XI pag. 49 și 52.

lor paza Dunării. Diferendul cu Polonia și Vitold se deschidea tot mai amenințator și în această direcție ordinul va avea nevoie de toată energia, pentru ca să se poată menține. Sigismund a trebuit să menajeze pe Mircea, care singur putea închide sau deschide poarta unui atac turcesc spre Ungaria. În mâinile lui Mircea pune Sigismund apărarea hotarelor sudice ale Ardealului până la Severin. Il face span al Săcuilor, dându-i și Branul, iar Severinul unguresc dimpreună cu cetățile sale și districtele sale românești sunt date iarăși domnului român. Districtele românești severinene par a fi ajuns în stăpânirea lui Mircea încă din ziua tratatului de alianță sau poate de mai înainte din ziua împăcării. Căci în Oct. 1394. Sigismund ține ședință comună cu comitatele Timiș, Crașova și Cianad, pe când Severinul lipsește. În vremea, când comitatele sudice se organizează pentru apărarea în contra Turcilor, precum Timiș și Crașova în Noemvre 1399 sub președenția comitelui timișan și în 4 Octomvre 1405 Arad, Cianad, Timiș, Crașova și Keve, Severinul lipsește consequent¹⁾. El era încorporat Țării-Românești. De aceea Mircea avea nevoie de un locuitor în aceste părți, al cărui nume, nu putea fi de cât ban, cum e banul Drăgan (27 Dec. 1391,²⁾ banul Radu (11 Mai 1409 și 28 Martie 1415³⁾ Aga Banul⁴⁾, (28 Martie 1415). Din această vreme mitropolitul țării ajunge și exarch al Ungariei, cum ne spune o scrisoare patriarhală.

Domnul Țării-Românești a îndeplinit cu prisos așteptările lui Sigismund și ale creștinătății. Paza întotdeauna trează a lui Mircea a împiedicat ori ce ofensivă mai mare a Turcilor spre Dunăre și spre Ungaria. Lui Sigismund i-a rămas să-și apere numai granițele spre Serbia. În vremea când Baiazid era în culmea puterii, calea lui spre nord a găsit-o irevocabil închisă de voința nestrămutată a lui Mircea de a i se opune. Turcii lui Baiazid vor ataca de acum înainte Ungaria dinspre Serbia.

Preocupățiunea principală a lui Baiazid nici nu era acum spre nord, ci scopul său imediat ținea cucerirea întregului Balcan înspre sud și în spre vest până la marea Adriatică, ba chiar

1) *Pesty-Ortvay*, nr. 145. 164 *Márki*, Arad-vomörténete I pag. 119.

2) *Hurmuzaki-Densuşianu. Documente* I, pag. 341-2.

3) *Arh. stat.* orig. slav. M-rea Strugalia și M-rea Cozia.

4) *Ibidem*. Aceiași doi și la 10 Iunie. 1415 I. *Bogdan. Un chrisov al lui Mircea-cel-Bătrân* din 10 Iunie 1415 A. A. R. S. II. T. XXVI. 1903.

cucerirea Constantinopolului, de s'ar putea. Ajutor francez scapă Constantinopolul de impresurarea Turcilor, iar împăratul Manuil, împăcat cu nepotul său Ion, pleacă în călătorie prin apus la 10 Dec. ca să ceară personal ajutorul puterilor creștine pentru salvarea creștinătății orientale. De aci s'a întors abia după lupta de la Angora. Căci mai înainte de toate în Asia-mică trebuia Baiazid să dea lupta cea mare pentru existența puterii sale.

Înspre nord au luptat în acest timp numai armate de a doua mână. Tratativerile de a înjghebă cruciate n'au încetat. La 4 Maiu 1399 papa știa, că Tătarii au năvălit în Polonia, Lituania, Rusia, Podolia și Valachia, iar la 6 Martie Bonifaciu IX-lea predică cruciata contra Turcilor, cari voesc să distrugă Constantinopolul, să devasteze Țara-Românească și Ungaria¹⁾. În primăvara acestui an 1399 Mircea comunicase, că Baiazid cu o mare armată e la Adrianopol și în 5 zile ajunge în Țara-Românească. Sigismund, ordonând mobilizarea generală, fără răgaz a putut grăbi să preîntâmpine atacul, ce amenință și Ungaria²⁾. În Timișoara se știa în Martie, că o parte a oștii turcești a sosit în Serbia³⁾. La 2 Iunie se amână un proces pentru expedițiunea în contra Turcilor⁴⁾. Atacul contra Ungariei s'a făcut abia în anul următor. Sigismund s'a ocupat numai cu apărarea hotarelor. La 27 Mai 1400 papa Bonifaciu IX înștiință lumea catolică, că Baiazid încurajat de discordia, ce desparte pe creștini a atacat Constantinopolul și a năvălit în Valahia și regatul Ungariei⁵⁾. Dintr'un raport mai târziu știm că oastea, care atacase Ungaria numărase vre-o 66.000 ostași. După ce au prădat în Ungaria, au încercat să se inapoleze peste Țara-Românească. Dar Mircea le-a eșit înainte și i-a împărștiat, zdrobindu-i. Au scăpat abia vre-o 3.000 de Turci⁶⁾.

Nu peste mult timp puterea lui Baiazid a fost înfrântă acolo.

1) *Hurmuzaki-Densuşiann, Documente*, I, p. 402-4, 405-8, pentru călătoria împăratului Manuil în Apus, vezi Échos d'Orient 1912 și bibliografia mai nouă ap. N. Iorga, *Veneția în Marca Neagră* II. An. Acad. Rom. S. II. Tom. XXXVI. 1914 pag. 21 nota 1.

2) *Schönherr op. cit.* pag. 443.

3) *Pesty-Ortvay op. cit.* pag. 286.

4) *Zichy-okmł. V.* pag. 111-2.

5) N. Iorga. *Notes et extraits* II. pag. 81 și nota 2.

6) N. Iorga. *Acte și fragmente* III. București, 1897, pag. 4-5. Despre isprăvile oastei în Ungaria, vezi și *Pesty, Eltrünt vármegyék* I, pag. 374 și *Wértner în Századok* 1905 pag. 451, *Pesty-Ortvay op. cit.* Nr. 337, 173, 186

unde de la începutul domniei sale căutase să facă ordine indis-
cutabilă. Timur cel Șchiop, în marș forțat, cuceri aproape tot pa-
trimoniul turcesc din Asia Mică. Baiazid, care nu voia să se su-
puie, i-a eșit înainte la Angora, dar a fost distrus (1402, Iulie 28)
și luat prîns, nu peste mult, muri, lăsând o moștenire în anarhie,
pe care, dacă lumea Creștină n'a folosit-o în deajuns, însemnă,
că nu era pregătită la așa ceva').

Lupta de la Angora puse pentru cîtva timp capăt periclu-
lului turcesc, care amenință lumea creștină.

Urmările înfrîngerii lui Baiazid au fost însemnate. Imperiul
bizantin era prea putred încât să poată lua locul puterii turcești, care
fusese cu temelii așezată, așa că nici criza cea mare, ce-a urmat,
nu a sguduit-o din temelie. Sigismund s'a mulțumit cu suzera-
nitatea platonice în Serbia. În acest timp singura țară, care cu
succes s'a folosit de împrejurări a fost Țara-Românească. După
lupta dela Angora pînă la moartea sa, Mircea a avut hegemonia
în aceste părți răsăritene ale Europei sudice. I-a lipsit concursul
lui Sigismund. Cu toate acestea rolul său a fost mai bogat în
succese, decât învingerile balcanice de mai târziu ale unui alt Ro-
mân, care se zicea lăncu de Inidoara.

1) N. Iorga. *Geschichte des osmanischen Reiches* I pag. 320-1 și
nota 2 pag. 321.

TIMPUL HEGEMONIEI LUI MIRCEA CEL BĂTRÂN (1403—1418)

1. Recucerirea malului drept al Dunării.

Prăbușirea puterii lui Baiazid la Angora a dat prilej să se reia expansiunea românească spre Sud de Dunăre. În vremea, când toată lumea se întregea pe socoteala Turcilor, Mircea nu putea lăsa să-i scape ocaziunea.

Venețienii voiau să ia în stăpânire porturile maritime turcești și să câștige astfel hegemonia în Levant. Genovezii de astădată în înțelegere cu Francezii visau să-și refacă imperiul lor colonial, Grecia să-și vindece rănile de teritoriu¹⁾. Constantin Filosoful spune, că în aceste vremi s'ar fi răscolat și orașele Bulgariei, cari s'au putut revolta contra Turcilor, ridicate probabil de Constantin, fiul lui Sracimir și Frujin, fiul lui Șișman. Răscoala a fost însă înăbușită de Suleiman²⁾, care fusese recunoscut Sultan în părțile Europene ale Turciei, căci în Asia Mică Sultan recunoscut era Mohamed, alt fiu al lui Baiazid. Soliman din Europa prin prietenii și învoeli cu vecinii a încercat să se prepare de marea luptă, care cu siguranță știa, că o va provoca fratele său. El încheiă un tratat de strânsă prietenie cu «Kyr Manoli» reintors în grabă din Apus³⁾, îi dădu ostăteci pe frate-său mai mic și pe sora-sa; el însuși se căsătorii cu o rudă a casei imperiale, restitui împăratului orașele maritime dela Panid până la Mesembria, unde pe vremuri nu tocmai în-

1) N. Iorga, *Geschichte des osm. Reiches* I pag. 326 și urm.

2) *Glasnik* XXVIII pag. 411.

3) Vezi *Mompherratos* op. cit.

departate era granița românească, apoi Salonicul și insulele din apropierea țării tracic¹⁾. S'au făcut promisiuni Venetiei. În Balcani și pe litoralul Mediteranei și Egeei, ca și al Adriei dispariția lui Baiazid provocase o viață nouă.

Mircea n'a privit cu indiferență evenimentele, ci le-a dat direcția. Oamenii mari, chiar dacă nu pot crea evenimentele, le da însă direcțiunea voită de ei. Mircea n'a fost un prieten al lui Soliman, după cum se va vedea din legăturile și sprijinul acordat lui Muza. Nu știm împrejurările, în cari Mircea a recuparat părțile dobrogene. O cronică franceză spune, că Sigismund în 1404 a scris lui Filip Temerarul, că împăratul din Constantinopol și Mircea au repurtat fapte frumoase, ca succese în contra Turcilor și că el Sigismund le-a trimis ajutoare²⁾. Dar împăratul bizantin era pe această vreme împăcat cu Sultanul european, așa că scrisoarea se poate referi numai la fapte de arme din 1399—1400.

Nu știm, ce rezistență au desfășurat Turcii, când Mircea a recucerit Dobrogea. În 1406 un document intern reia iar vechiul titlu, care ne spune, că Mircea săvârșise reintregirea hotarelor, caei acum documentul îl dă: «Io Mircea marele voevod și de sine stăpânitor Domn a toată țara Ungrovlahiei și al părților de peste munți și încă și tătarești și Amlașului și Făgărașului herțeg și domn banatului de Severin și de amândouă părțile pe toată Dunărea până la marea cea mare și stăpânitor al cetății Dărsatorului³⁾».

Recucerirerea Dobrogii se făcuse de bunăseamă fără întârziere după lupta dela Angora.

1) N. Iorga, *op. cit.* 1 pag. 325 nota 5. *Dukas, Historia Byzantina* ed. Bonn pag. 78 și urm. Despre luptele pentru tronul otoman și *Phrantzes, Chronikon* ed. Bonn pag. 86 și urm.; *Chalkondyles, Historiarum* lib. IV, ed. Paris, pag. 90 și urm. *Seadeddin ap. Bratutti* 1 pag. 269 și urm. *Leunclavius, Annales* pag. 20 și urm.; *Idem Historiae Musulmanae Turcorum* 1. c.

2) *Hurmuzaki-Densusianu, Documente* 1, pag. 429 după *Fesér, Cod. Dipl. X/IV* pag. 324. *Ex. Annalibus Flandricis Mayeri ad. annum. 1404.*

3) Mai în urmă publicat apud. A. Stefalescu, *Documente slavono-române* pag. 11-12.

2. Mircea cel bătrân și noile turburări interne din Ungaria la ajunul noiei orientări politice a lui Mircea.

Mircea ar fi întins poate mai departe hotarul stăpânirii sale sud-dunărene, dacă, în imediata apropiere a luptei dela Angora atențiunea lui n'ar fi fost atrasă cu inzistență și spre nord.

Falimentul ofensivei contra Turcilor lângă Nicopole, cum Pa avut Sigismund, apoi împrejurarea că se înconjură numai de streini lăsând la o parte, desconsiderând nobilimea de țară, precum și preocupațiunile regale streine de trebuințele Ungariei, cum eră alegerea după coroana boemă și ahtierea după demnitatea de împărat roman-german provoacă nemulțumiri așa de mari în contra lui, că malcontenții în adunarea lor din Buda-vechie hotărăsc depunerea lui Sigismund. Acesta nici nu bănuia așa ceva. Înainte de Paști trimisese pe voevodul-ardelean Stibor să-i aducă logodnica, pe Margareta, fiica lui Hermann, ducele de Brieg¹⁾. Înainte miresei sosi însă revoluția. Răsculații la 28 Aprilie 1401 îl prind, îl duc și-l țin sub pază în Vișegrad²⁾. Într'un consiliu de Stat se declară tronul vacant. Pretendenți erau destui. În Dalmația și Slayonia se aclamă ca rege Ladislau Angevinul din Neapol; nobilimea din nordul Ungariei chiamă la tron pe Vladislav Iagello (11 Iunie)³⁾ și mai erau alți doi pretendenți. Tocmai mulțimea pretendenților a fost norocul lui Sigismund. Pașirea energică a partizanilor lui Sigismund, mai ales atitudinea rezolută, înarmată a voevodului Stibor⁴⁾, apoi desinteresarea regelui polon, înrudit din Februarie cu Hermann de Cilli, a cărui soră mai mică, Ana, o avea de soție, contribuă mult la salvarea lui Sigismund. Ladislau Neapolitanul nu s'a mișcat din regatul său italian, Venetia refuzând să-l asigure de bunăvoința sa, iar Sigismund la 26 Octomvre se împacă cu răsculații, cari l-au liberat.

1) Pfothenhauer. *Eine schlesische Princessin als ung. Königsbraut.* (Zeitschrift des Vereins für Gesch. u. Alterth. Schlesiens XXV pag. 331).

2) Archiv. für ältere deutsche Gesch. I pag. 347-9: *Fejér. Cod. dipl.* X/IV pag. 330.

3) *Fejér, op. cit.* X/IV pag. 79.

4) *Wenzel Gustáv, Stibor vajda Akad. értekezések a történetud. köréből* IV Nr. 2.

Planurile neapolitane însă n'au fost abandonate prin aceea, că nu s'a putut exploata prima revoluție contra lui Sigismund. Dușmanii mai înverșunați ai lui Sigismund nu depuseseră armele, ci pentru a aștepta vremuri mai bune s'au retras în Bosnia, unde regele Ostroia visă să reinvie vremurile lui Tartko. Sigismund a rămas cel vechiu așa că nemulțumirile contra lui nu s'au stins, ci s'au generalizat. La sfârșitul anului 1402 sau la începutul lui 1403 nemulțumiții magnați, mulți și însemnați la Orade, în catedrală, lângă moaștele sf. Ladislau jurau, că nu mai recunosc ca rege pe Sigismund și ridică la tron pe Ladislau din Neapoli¹⁾. Mișcarea în contra lui Sigismund era așa de generală, încât Veneția însăși o aprecia și se declară neutră, în conflictul ca va urma²⁾.

Și papa pășeste pe față acum alături de regele Ladislau Venceslav, regele boem și împărat roman-german la înțelegerea din Rheims cu regele francez depune pe Bonifaciu IX, papa din Roma, iar regele francez, pe Benedict al XIII, papa din Avignon, vrând astfel să înlăture schisma, ce bântuia biserică catolică. Bonifaciu prin partizanii săi depune din demnitatea de împărat pe Venceslav, alegându-se Ruprecht, elector de Rin. Contra lui Sigismund, în numele căruia frate-său mai mare încă făcuse declarații dușmane papei din Roma, Bonifaciu n'a pășit pe față, ci prin cler, prepară drumul spre tron al lui Ladislau Neapolitanul. În 1403 papa începe luptă pe față cu Sigismund, pe care din Martie nu-l mai recunoștea de rege. La 2 Iunie trimite pe cardinalul Benedict Acciaiuoli ca legat apostolic în Ungaria spre a ajuta pe regele Ladislau să câștige tronul Țării-Ungurești³⁾.

Scrisoarea papală spune, că legatul apostolic avea să meargă în Ungaria, Slavonia, Dalmația, Croația, Serbia, Bosnia, Valania și Bulgaria. Cuibul partizanilor lui Ladislau era într'adevăr Slavonia, Dalmația, Croația, Bosnia, cum am văzut. Papa ar fi do-

1) *Schönherr, op. cit.* pag. 456 și nota 1.

2) *Mön. Slav. Merid.* IV pag. 473.

3) *Monum. Val.* I/IV pag. 509, 516, 519, 531, 567. cf. și *Hurmuzaki-Densușianu, Documente* 1/2 pag. 423 și urm. cf. și *Goeller, König Sigismunds Kirchen politik vom Tode Bonifaz IX bis zur Berufung des Konstanzer Konzils. (1404—1415)* [Studien aus dem Collegium Sapientiae zu Freiburg im Breisgau. vol. 7.]

rit mult ca Serbia și Valahia să intervină în favoarea lui Ladislau Neapolitanul ¹⁾.

La 16 Noemvre 1403 Raguzanii știau că Români nu vor turbura pacea pentru Ladislau Neapolitanul ²⁾. Mircea a rămas credincios alianței sale cu Sigismund în tot acest conflict, deși ultimile resturi ale revoluțiunii au trebuit stinse în Ardeal, adică în imediata vecinătate a Țării-Românești. Români maramureșeni, au susținut în acest timp deasemenea partidul regelui neapolitan. Și de astădată Stibor a scăpat pe Sigismund. Stibor a împrăștiat armata răsculaților lângă Sebeș în ținutul Rabei. Ladislau regele a sosit abia la 9 Iulie. El se mulțumi că a fost încoronat la 5 August cu coroană binecuvântată de trimisul papal, după ce în adunarea de la Zara partizanii îi oferiseră în mod sărbătoresc tronul. Dar în loc să înainteze în interiorul țării, spre Ardeal, spre Buda, el rămase la Zara, de unde la 7 Noemvre plecă spre casă. Din Octomvre soarta hotărâse, că Sigismund va rămâne rege al Ungariei ³⁾. Revoluția, ce a mai fost, era ca jeraticul nestins de sub cenușe, căci în urma neactivității lui Ladislau, toți au depus armele,

Nu avem nici un document, care ne-ar lămuri asupra atitudinii lui Mircea, față de evenimentele din Ungaria. Trebuie să luăm cunoștință de faptul, că n'a intervenit nici în favoarea lui Sigismund, deși acesta îi creiase în Ardeal o situație excepțională. Polonii iarăși nu s'au ridicat în contra lui Sigismund, a doua oară, de și la 4 Aprilie 1403 răsculații semnaseră alianță defensivă și ofensivă cu trimișii națiunii polone ⁴⁾. Lipsa intervențiunii polone s'ar putea explica, fie prin tratatul de la Iglau ⁵⁾, (14 Iunie 1397), fie iarăși prin influența reginei Ana, acum în bune speranțe de înrudire cu Sigismund.

Evenimentele revoluționare din Ungaria s'au produs într'un timp când pentru norocul lui Sigismund Turcii nu mai erau un pericol pentru Ungaria. Aceleași evenimente au zădărnicit o ofensivă mai puternică a lui Mircea spre Sud de Dunăre. În vremea

1) *Gelcich-Thallóczy. op. cit. pag. 133.*

2) *Mon. Vat. I/IV pag. 612-3; Mon. Slav. Merid. IV pag. 479; Fejér. op. cit. X/IV pag. 225.*

3) *Codex dipl. patr. VII pag. 442.*

4) *Fejér. Cod. Dipl. X/IV pag. 196.*

5) *Codex epistolaris Vitoldi [Mon. Pol. VI] pag. 47.*

când istoria deschidea pentru prima oară moștenirea turcească în Europa, Mircea avea nevoie de toată forța sa pentru a-și crea o situațiune favorabilă la Dunăre, recucerind Dobrogea.

Mircea a luat măsuri, ca să nu-l găsească nepregătit o revoluție, dacă s'ar face în stil mai mare și necesar succesului în Ungaria. Din ce alte motive ar fi reînnoit în anul 1403 alianța veche cu Polonia? Căci la 13 Mai într'un document scris în Giurgiu, unde Mircea ridicase o fortăreață, promite regelui polon Vladislav «marele și prea iubitul nostru prieten» că va respecta și îndeplini condițiile, învoelile cuprinse în scrisorile și tratatele de mai înainte (*scripturas nostras*), cum s'a obligat sub semnătură mai înainte. Mircea va păzi, tot ce este scris în acelea¹⁾. Invoelile anterioare erau îndreptate în contra Ungariei lui Sigismund. Dacă acțiunea munteano-polonă față de Ungaria nu s'a produs, explicațiunea o putem găsi numai în curioasa întorsătură a evenimentelor ajutate de atitudinea lipsită de energie a regelui neapolitan. Reluarea legăturilor politice cu Polonia este un pas de multă importanță în desfășurarea activității politice a Domnului muntean. Domnul român se reîntoarce la marile planuri din vremea ce a preiners ofensivei iurioase și întezite a lui Baiazid Fulgerul. În acest timp Mircea era pe cale să câștige hegemonia politică în orientul sudic al Europei. Prin reînnoirea alianței cu Polonia se relua firul vechilor planuri.

Aliatul vechi și nou al lui Vladislav putea fi acum împăcat și prin schimbările politice din Moldova în pragul secolului al XV-lea.

3. Mircea cel Bătrân și luptele pentru tronul Moldovei până la Alexandru cel Bun.

Ștefan I ajunsese la domnie cu ajutor polon înlăturând pe Roman și pe fiii acestuia. Expresiunea actului omagial — am văzut — are nevoie de un amănunt foarte necesar. Actul oma-

1) *Hurmuzaki-Kuluzniacki*. Documente I, pag. 824. Documentul e datat „în Duminica după Sf. Matei sau conform calendarului rusesc în Dumineca după Înălțarea sf. Cruci” [“оу неделю по евѣромъ маѣвю а по пуску по оузѣбеженн уеснго хреста” cf. *Martinov. Annus ecclesiasticus Graeco-Slavicus*, Bruxellis 1863 pag. 375. S'ar putea deci lua numai 6 Mai ca ziua sf. Matei și 7 Mai pentru sărbătoarea Crucii și astfel data de zi a documentului este 13 Mai.

giai al lui Ștefan I și omagiul scris al boerilor lui ne spune, că Ștefan I nu aranjase cu regele chestiunea Pocuției etc. Cum a ajuns atunci el la domnie cu ajutorul regelui polon? Ajutorul îl dase Vitold în numele regelui polon? Vitold dusesese lupta în contra lui Teodor Coriatovici, el așezase pe omul său Domn în Moldova. Incepându-și domnia sub auspiciile Poloniei, Ștefan, a mai fost legat de această țară și prin căsătoria sa. Nu știu, care a fost aceea rudă (consanguinea) a regelui polon pe care Ștefan I a luat-o de soție, cum știa și Marele Magistru că Ștefan I, ruda regelui polon, îi trimite acestuia arcași temuți pentru lupta în contra ordinului Teuton ¹⁾.

Despre Ștefan I mai avem o știre din 3 Ianuarie 1397. La această dată el dă salvconduct lui Spythko, palatinul Podoliei și îl invită la sine ca să trateze afaceri necesare. Ca martori găsim pe Mihail «căpitanul moldovean» (capitaneus Moldaviensis), Ștefan de Hotin, Stanislau (Stan) Rotempan, Ioan Stroiici și Ianuș dvornic ²⁾.

Ștefan, care fusese ridicat la domnie cu ajutorul lui Vitold și mai departe rămâne tovarășul acestuia. Astfel în 1398, când Tătarii au năvălit în posesiunile lituane ale Poloniei, Ștefan ia parte la expediția lui Vitold contra Tătarilor și fu părtaș la înfrângerea ce au suferit-o oștile creștine la Worskla (12 August ³⁾.) Ștefan poate că nu s'a mai întors din această expedițiune. În timpul absenței sale, locul i l-a ținut luga, fiul lui Petru I, cum ne spune documentul din 28 Noevmre 1400 ⁴⁾. luga fusese însărcinat cu locotenența domnească și în timpul absenței lui Ștefan I, ceea ce reese din faptul că luga în documentul său nedatat pomeneste pe Ștefan I între martori distingându-l dintre ceilalți cu amintirea demnității sale. Intre martori, însă, alături de Ștefan și fiii lui (pe cari nu-i cunoaștem) și afară de boierii cunoscuți

1) *Codex epistolaris Vitoldi*, pag. 1027.

2) *Ibidem* pag. 43.

3) Cf. *D. Onciul. Datele etc.* pag. 10 nota 4, unde se admite anul 1399, care corespunde zilei de Marți 12 August 6906, cum o dă *Kronica ruska*, ed. Danilowicz 1827 pag. 217 și *Kronica litewska*, et Narbutt 1846, pag. 35. Vezi și *Mon. Pol.* VI 43, *Theiner Mon. vet. Pol. et Lithuaniae* t. pag. 769 și urm. apud *Idem, ibidem*.

4) Publicat mai nou ap. *G. Ghibănescu, Ispisoace și Zaplsee* vol I, Iași, 1906, cf. observațiunile și interpretarea d-lui *Onciul*, anterioară acestei ediții în *Datele etc.* l. c. pag. 4, nota 1 și pag. 8-9.

din puținele documente, ce avem de mai înainte de aceasta sau din timpul posterior precum Bratul Niatedul, Stănilău Rotempan, Costin, Stroici, Bărlici de la Hârliău, Roman Balici (sic!), Braea și frate-său Petru, găsim încă pe Alexandru și Bogdan, cărora în 28 Noemvre 1400 le zice frați¹⁾.

Compiatorul Leunclavius ne spune că Ștefan I a fost răsturnat de Roman²⁾. Strykowski scrie că «Roman Petrilowicz», a detronat pe Ștefan I, dar când a voit să ajungă el domn, l'a prins Svidrigelo, voevodul Podoliei, după Bătălia de la Worskla³⁾. Nu știm, de unde își ia știrea Leunclavius, dar nici Strykowski, care a putut cunoaște documentul prin care în 1400 la Berești-Roman promite lui Vladislav, regele Poloniei precum și ducelui

1) Documentul fără dată al lui Iuga Voevod apud. *Kogălniceanu, Arhiva românească* ed. I. 1840, pag. 17, ed. II 1866 pag. 14-15. Documentul din 1400 Noemvre 28 amintește pentru întâia oară că răposati pe Roman I și Ștefan I. Stabilirea filiațiunii genealogice a primilor Bogdani-Mușatini este anevoioasă din cauza insuficienței izvoarelor. Din actul omăgiat al lui Petru I precum și din adevărta din 1388 a regelui Vladislav reiese că și Petru I a avut urmași bărbătești. Să fie oare fiul lui acel Ivașcu, care în 1400 își zice fiul lui Petru, moștenitor [ДѢДУЧЕ], al Valahiei *Hurmuzaki-Kaluzniacki Documente* I, pag. 819-20? E drept, că actul nu amintește că Petru e răposat, ceea ce poate față de regele Poloniei nu eră nevoie. Acest Ivașcu la 9 Dec. 1400 își zice „fiul voevodului Petru” ceea ce înseamnă, că tatăl său a domnit. (*Ibidem* pag. 820-1). Ivașcu cheazășuește înaintea regelui polon pentru Roman, care iarăs se numește pe sine fiul „palatinului” „moldovean” Petru. (*Monumenta medii aevi res gestas Poloniae Illustrantia* XI pag. 44). De aci ar rezultă că Iuga, Ivașcu și Roman erau frați. De ce nu-i amintește însă Iuga în documentele sale? În documentul fără dată al acestuia găsim un Roman, dar la urmă, între boerii martori. De ce se scoală însă fiii lui Petru cu pretențiunile lor de moștenire abia după domnia lui Ștefan I? Eră oare și în Moldova succesiunea fratelui după frate, până la Alexandru cel Bun, cum am constatat, că oră în Tara-Românească până la Mircea cel Bătrân? Ori eră principiul succesiunii celui mai în vârstă membru al dinastiei? Despre documentete de la Iuga V. mai vezi *G Popovici, Moșiile donative* I, c. pag. 368 și emendațiunea de la pag. 369. (La *Hurmuzaki, Documente* I, pag. 838 s'a strecurat greșala în traducere); *Idem, Anul de la Martie*, I, c. Despre Iuga vezi *N Iorga* mai nou în, *Câteva note despre cronicile și tradiția noastră istorică* pag. 6-7, An. Ac. Rom. Seria II. Tom. XXXIII (1910). Teoria a-lui *D. Onciul* în *Datele etc.* I, c. pag. 3 și urm. discuție interesantă în *Curs universitar*, I, c.

2) *D. Onciul, Curs universitar*, passim.

3) *Strykowski, op. cit.* ed. 1582 II, pag. 104, 119.

Swidrigelo că nu-și va răzbuna, nici nu se va plânge pentru nedreptatea ce i s'a făcut. Bereștii era locul, de unde se dau acum profesiunile de credință ale pretendenților la tronul Moldovei. Tot în 1400 și iarăși în Berești este datat actul, prin care Ivașcu, fiul voevodului Petru, și dimpreună cu el boierul Vâlcea, chezașușe înaintea regelui, că Roman va servi pe rege cu credință că nu va face nimănui imputări, etc.). Ivașcu voia cu orice preț tronul și în ambițiunea sa nu se dă inapoi de la nici o înjosire a țarei. Căci ce însemnează făgăduelile lui din 9 Decembrie 1400.)? Pretendentul e vesel, că regele și Vitold s'au milostivit să-i primească slujba, pentru ceia ce el îi va servi cu credință dimpreună cu toți boierii săi, dacă Dumnezeu îi va ajuta să ocupe tronul Moldovei. Același pretendent e gata a ceda regelui țara Sepințului și orașele ce sunt în ea. Tot el iartă datoria, pe care regele n'o plătitse lui Petru I, tatălui, nici urmașilor acestuia. Moldova a fost însă ferită de a-l avea Domn pe acela care pentru ambiții personale oferise regelui atât cât Ștefan I, omul Poloniei, nu-i cedase în vreme de grele primejdii. Ștefan I restituise numai Pocuția.

Promisiunile lui Ivașcu au fost însă făgădueli de nevoinic. Căci nici regele polon, nici Vitold nu vor hotări acum succesiunea pe tronul Moldovei.

Letopisețul dela Bistrița ne spune, că în 23 Aprilie 1399 a început să domnească Alexandru Voevod, «iar pe luga Voevod — căruia *analele putnene* îi zic *Ologul*» — Pau luat Mircea Voevod). Primul document cunoscut dela Alexandru cel Bun e din 11 Februarie 1400, iar cel de-al doilea din 29 Iunie ur-

1) Hurmuzaki-Kaluzniacki, *Documente* I, pag. 819 fără indicarea lunii și zilei.

2) *Ibidem* pag. 820—21. Acest document e unul din cele mai evidente probe, că în Moldova n'a fost eră bizantină. cf. *Martinov. Annae ecclesiasticus Graeco-Slavicus*, Bruxellis 1863 pag. 374. col. e.

3) I. Bogdan, *Cronice inedite atingătoare de istoria Românilor*, București 1895 pag. 69 cf. *Idem Vechile cronice moldovenești până la Urechia*, București 1891 pag. 193.

Cronica anonimă pag. 160 și pag. 233, *Idem, Letopisețul lui Azarie* [An. Acad. Rom. Ser. II. Tom. XXXI 1909 pag. 181] cf. *D. Onciul. Datele*, etc. I. c., vezi *Cronica atribuită lui Urechia* op. *Kogălniceanu, Cronicele României* I pag. 136: „Și au domnit doi ani și 1-au luat Mircea V., Domnul muntenesc la sine”.

mător¹⁾, altul din August al aceluiaș an. Am văzut însă că la 28 Noembrie următor, Iuga Ologul «cu frații domniei mele domnul Alexandru și domnul Bogdan» dăruia lui Taban «slugii noastre», «două sate, unul în Gârboveți și altul pe Bârlad în gura Crasnii», dacă documentul ar fi autentic, cum nu este²⁾.

Dimitrie Cantemir susținea, că Iuga a răsturnat cu forța pe Ștefan, dar acelaș Iuga înainte de a implini anul, e dat jos de pe tronul «pe care-l ocupase pe nedrept» de către Alexandru și cu aceasta tronul revine dinastiei legiuite «a Dragoșizilor» (sic³⁾). Nu știm, pe ce se bazează această înseilare a evenimentelor, care pornește însă dela o redacțiune a cronicii lui Urechă. Căci nefiind cunoscut fără posibilitate de contradicere felul vechiu al succesiunii la tron, uzurparea lui Iuga rămâne o chestiune deschisă. După vechile însemnări cronografice Iuga ar fi domnit 2 ani, ceea ce a primit și Urechă. Iuga a urmat în domnie probabil după moartea lui Ștefan I pierit în catastrofa dela Worskla, unde au rămas morți pe câmpul de luptă mulți fruntași poloni și lituani. Alexandru, fiul lui Roman, este constatat Domn din 23 Apr. 1399, înlăturându-se părerea, că putea fi asociat la domnie, când a dat documentele din 11 Februarie și 29 Iunie 1400. Iuga va fi fost prietenul regelui polon și tovarăș al planurilor polone în răsăritul Europei, cum mai târziu, la 9 Decembrie 1400 vedem, că e frate-său Ivașcu. Întrucât a favorizat el politica orientală a Poloniei? Din 23 Noembrie 1400 avem probabil în legătură cu aceasta o scrisoare, interesantă. La această dată magistrii Mihai și Ioan de Sombor scriau din Oradia-Mare prietenilor lor, cari erau comiții timișeni Nicolae de Marchal și Nicolae de Chak, că trimișii sau secretarii ducelui Vitold merg foarte des la niște Români și adică Vlad, Lucaci banul și Gurzo,

1) D. *Onciul Datele etc.* I. c. pag. 3 și I. *Bogdan, Un document de la Alexandru cel Bun din 1403* (Conv. lit. XXXV pag. 353 și urm.). Cf. și D. *Onciul, Curs univ.* Documentul din 29 Iunie și cel din August îl dă Alexandru împreună cu frate-său Bogdan.

2) Vezi artioulul meu: Despre un document dela Iuga Vodă în Conv. lit. a. 1919, pag. 65—70.

3) D. *Cantemir, Operele*, Tom. I ed. Acad. Rom. București, 1872, pag. 40. Expunerea cu „Ocoalele” și organizarea administrativă etc. atribuită lui Iuga Vodă în cronica zisă a lui Urechă, nu o găsim la Cantemir. Descrierea Moldovei etc., de unde s’ar putea presupune, că pasagiul respectivei redacțiuni a cronicii este o interpolare mai târzie. Constatarea aceasta o făceam înainte de apariția ediției *Popovici*, Buc. 1911 și *C. Giurescu*, Buc. 1916,

că cari au tratative continue¹⁾. Să fi cerut Vitold intervențiunea lui Mircea în contra lui Iuga, care ar fi fost patronat de Svidrigail?²⁾ Dar Vitold singur ar fi fost în măsură și poziție să intervină în Moldova. Dedesuptul evenimentelor pare a-fi altul. Pe Vlad îl întâlnim la 1392 Decembrie 27, când era vornic³⁾ și când aflăm și pe acel Gurzo, care trebuie să fie Grozea dela aceeaș dată. Pe Vlad îl mai întâlnim, dar ca simplu boier de divan, într'un document nedatat al lui Mircea, dar care după titulatură seamănă cu documentul din 1389, Septembrie 4⁴⁾. Pe «jupan» Lucaci îl găsim într'un document scris în Octombrie (fără dată de an), al cărui divan însă ne spune, că documentul este anterior datei luptei dela Rovine⁵⁾. Lucaci a fost probabil banul lui Vlad pretendentul, căruia i se va fi atașat și Vlad fost vornic. În toamna anului 1400 cu ajutorul lor și de bună seamă și prin Iuga, Vitold plănuia a da o lovitură în contra lui Mircea. În Ianuarie 1400 magistrul ordului Teuton aflase dela însuși Vitold, că acesta a trimis o solie la Domnul din Valahia și că solia a primit răspuns favorabil și oferte de supunere⁶⁾. La 9 Decembrie din acelaș an regele polon și Vitold primeau serviciile lui Ivașcu, care aspira la moștenirea fratelui său. Regele și Vitold erau acum prin urmare dușmanii lui Alexandru cel Bun, care era Domnul Moldovei. Contra aspirațiilor polone urcase Alexandru cel Bun treptele tronului. Mircea încrezător în puterea sa, mai ales după zdrobirea oastei turcești, despre care am vorbit, a făcut regulă în Moldova. Domnul muntean a prevenit planurile lui Vitold. Cronica scrisă sub ochii lui Alexandru cel Bun, ne spune că Mircea a luat la sine pe Iuga voevod. Aceasta se va fi întâmplat nu mult înainte de Aprilie 1399, când tronul Moldovei ajunsese în mânele fiului prietenului, care fusese Roman I pentru Mircea cel Bătrân⁷⁾.

1) Scrișoarea nu are dată de an. Editorul o pune însă la 1400 *Pesty-Ortvay, Temes-megye* etc. pag. 297—8.

2) Cf. D. Onciul. *Datele* etc. pag. 13.

3) *Harmuzaki-Densusianu, Documente I*, pag. 341—2.

4) *Original slavon*. Arhivele statului. M-rea Cozia. Fragment întregit după conдика Brâncovenească de St. Nicolaescu. cf. și *Original slavon* nedatat la Acad. Rom.

5) Orig. slav. la Acad. Rom.

6) *Codex epist. Vitoldi* pag. 64; cf. însă și G. Popovici, *Anul dela Martie* etc. I. c. pag. 212 și urm.

7) Despre sfârșitul lui Iuga voevod vezi mai ales D. Onciul, *Datele* etc. pag. 14 și G. Popovici, *Anul dela Martie* etc. I. c. pag. 213.

Înzadar s'au mișcat fii lui Petru în Polonia, căci în Moldova a rămas ordinea stabilită și susținută de Mircea. Între Alexandru cel Bun și Polonia erau diferite, cari trebuiau înălturate. Alexandru nu putea primi situațiunea umilită a înaintașilor creată prin Ștefan I. El nu putea abziice de Pocuția, când banii nu i se înapoiaseră. Sprijinind-se pe Mircea, Alexandru aștepta, ca Polonii să deschilă vorba de împăcare, cum s'a și făcut. Condiția primordială era recunoașterea fără rezervă că Domn. Polonii au trebuit să se răsmeze la aceasta: ei aveau nevoie de concursul lui Mircea cel Bătrân în planurile lor de politică orientală. Împrejurarea, că Mircea poate așeză pe fiul prietenului său ca Domn moldovean: în contra voinții Polonilor, *ne arată, că vremea hegemoniei lui Mircea în Europa sudorientală a început*. Față de Ungaria și ca straja în contra înalțării turcești, Mircea avea o situație excepțională. Stăpânind Severinul dimpreună cu o parte din districtele românești ale acestuia din Ungaria, având țara Făgărașului, Amlașul și Branul, Mircea reprezenta în acest timp din punct de vedere cultural și bisericesc, unitatea Românilor dela Dunăre și din Carpați. Mitropolitul său era și «exarh al întregii Ungarii și al plaiurilor»¹⁾. El va fi mijlocul împăcarea dintre Alexandru cel Bun și patriarhia din Constantinopol.

Conflictul începuse din vremea lui Petru, care în grabă a trimis înapoi, de unde a venit, pe trimisul patriarhiei, iar când sub roman patriarhul numește mitropolit moldovean pe grecul Iremia, țara și Domnul rezistă cinstind și mai departe pe episcopii Meletie și Iosif²⁾. Se pare că Ștefan a fost pentru o rezolvire a conflictului, a primit ca proto-popul Petru să fie vicar al bisericii moldovenești. Țara era însă cu cei doi episcopi, așa că nici Domnul acesta n'a îndraznit să se atingă de Meletie și Iosif, care era în legături strânse de rudenie cu tii lui Roman³⁾.

Idem, Cronica lui Ureche despre ocoalele Iugaene. (Conv. lit. XXIV 1890 pag. 1009 și urm. Iuga e și în pomelnicul dela Bistrița după Ștefan I. Melchisedec, *O vizită la câteva mănăstiri și biserici antice din Bucovina* An. Acad. Rom. Ser. II. Tom. VII. 1885. pag. 269 — 70.

1) Miklosich-Müller, *Acta patr.* II pag. 494 — 5.

2) *N. Iorga, Ist. bisericii I.* pag. 49 și *Condițiile I. c.*

3) Cuvântul *συνετός* înseamnă rudă, iar *συννεός* înseamnă „de aceeașnațiune”; cf. însă *N. Iorga, Condițiile I. c.* pag. 23 și *Huemuzakilorga, Documente XIV.*, la anul respectiv.

Conflictul s'a aplanat definitiv abia în 1401, când Meletie murise. La 26¹⁾ Iulie din acest an plecau spre Moldova din Constantinopolul, care cedase, călugărul Grigore Țambiac și diaconul Manuil să așeze după o cercetare — numai de formă — pe Iosif ca mitropolit al Moldovei, pe care patriarhia dela Constantinopol îl recunoaște. Mitropolitul Iosif este așa dară primul mitropolit al Moldovei, recunoscut de patriarhia dela Constantinopol. Aceasta va fi avut-o în vedere și Urechă, când scria în cronica sa: «Întâiaș dată au trimis la patriarhia dela răsărit, de au luat binecuvântare și au făcut mitropolit²⁾». E vorba de Alexandru cel Bun, «Marele Voevod a toată Moldovlahia», cum îi zicea patriarhul Matei, sub care s'a făcut împăcarea. Organizând biserica țării, îi așeză și un patron. Iosif, care acum fu recunoscut la Constantinopol ca mitropolit al Moldovei și în această calitate Alexandru îl instalase în reședința sa domnească din Suceava, fusese mai înainte episcop al Cetății-Albe, poate din ultimii ani ai domniei lui Petru I. Înainte cu «70 ani și ceva mai mult suferise martiriu de creștin în acea Cetate-Albă de sub stăpânirea Tătarilor, negustorul Ion din Trapezunt, care după moartea-i de martir în urma minunilor săvârșite, fu canonizat de biserică. Mitropolitul Iosif, ajuns la Suceava, «trimite un boiâr cu destulă oaste ca să aducă la dânsul cu mare cinste vrednicul de slavă trup al mucenicului». Astfel, Sf. Ion cel Nou ajunsese patronul statului lui Alexandru cel Bun, despre care *Viața sfântului* zice, că stăpânea întreagă Moldovlahia și țărmul mării³⁾.

Stăpânind țărmul mării, Alexandru cel Bun putea deschide «drumul moldovenesc» pentru mărfurile tătărești, sau putea să le oprească de a trece în Polonia. O așa le polone totdeauna au

1) Miklosich-Müller, Acta patr. II. pag. 223, 241 și urm., 256 și urm. 278 și urm. 283, 359 și urm., 494-5, 519, 528-33.

2) Kogălniceanu, *Cronicele României* I pag. 137.

3) *Melchisedec, Mitropolitul Grigorie Țambiac, Viața și operile sale* în Revista pt. ist. arch. și fil. III, pag. 1 — 64 și *Viața lui Ștefan cel Nou dela Suceava*, Ibidem pag. 163—174; cf. lucrările lui A. I. Iacimirskij ap. I. Bogdan, *Inscripțiile dela Cetatea-Albă și stăpânirea Moldovei asupra ei.* (An. Ac. Rom. Ser. II Tom. XXX, 1938), pag. 31 (341), nota 2. Pe un antimis al mitropolitului moldovean Macarie din 1429 mitropolitul se zice al «Moldovlahiei și al părților de lângă mare. (An. Acad. Rom. s. II. T. VI pag. 46, nota).

căutat să favorizeze bunele relații între Polonia și Moldova, căci de pe drumul Halici Colomea, Sniatyn, Siret, Suceava, Cetatea-Albă, le surădea îmbogățirea sigură și ușoară. Marea importanță a «drumului moldovenesc» spre țara tătărească, spre porturile genoveze o scoate în evidență marea și îndelungata ceartă dintre Cracovia și Lemberg, care pretindea monopolul, că numai prin Lemberg și din Lemberg să se facă comerț cu și prin Moldova¹⁾. Visteria domnească și bunăstarea comerțului moldovenesc avea deasemenea interese mari legate de acest comerț de tranzit și de exportul în Polonia. Dar nu numai aceste considerațiuni, cari dau comerțului moldovenesc un rol deosebit de important în interdependența comerțului mondial — mărfurile moldovenești și cele de tranzit ajungeau și aprovizionau și țările baltice, linia Căminia-Caffa rămânând tot mai mult în părăsire, — nu fapte generale precum ar fi acela, că Moldova mijloca pentru răsăritul Europei produsele civilizației mediteraneane, după ce Turcii închiseră drumurile prin Balcani, împiedecând legăturile cu civilizația mediteraneană, îndemnau pe Poloni să fie cât mai concesivi față de Alexandru cel Bun. Vladislav Jagello n'a abzis nici o dată de planul său favorit de a ingenunchia pe cavalerii Teutoni sprijiniți de Sigismund, regele Ungariei, care aspira la demnitatea de împărat roman-german, și de a izola sau a împiedica influența regelui Ungariei, care se îngrija să-și asigure tronul Boemiei, un punct, unde iarăși erau atinse interesele polone. Nu lipsea nici chestiunea Sileziei. Regele polon a cules roade prea amare ale politicii sale față de principatele române cu ocaziunea turburărilor antidinastice recente din Ungaria. Iarăși Alexandru cel Bun era bucuros să fie acolo, unde își ridicase semaforul revendicațiilor sale Mircea, care din 13 Mai 1402 era iarăși aliatul regelui polon.

Impăcarea dintre Alexandru cel Bun și Polonia a precedat reînnoirea alianței dintre Mircea și regele Vladislav. Impăcarea a fost pregătită după anumite tratative. În cursul acestora vedem că boierul Costea făgăduiește regelui sub jurământ și sărutând crucea, că va fi credincios regelui polon, că dimpreună cu frații săi îl va servi, că nu va atăța nici odată pe Domn în contra

1) Cf. I. Nistor. *Die auswärtigen Handelsbeziehungen der Moldau im XIV, XV și XVI Jahrhundert*. Gotha 1911 pag. 18 și urm., 178 și urm.

regelui și că el se va ridica în contra Domnului, dacă acesta ar porni contra regelui și în sfârșit, că va ajuta pe rege în contra tuturor dușmanilor ¹⁾. E foarte posibil, ca Costea să fi condus tratativele de pace, în cursul cărora a făcut declarațiunea dela Stecareț ²⁾. Impăcarea, cum ne-o comunică actul omagial al lui Alexandru cel Bun din 12 Martie 1402, scris în Suceava corespundea necesităților iminente ale ambelor state. Alexandru cel Bun e suveran neatârnat «din mila lui Dumnezeu Domn al Moldovei. «Văzând bunavoința regelui față de noi» el se declară gata ca și înaintașii săi, Petru-Vodă și tață-său Roman-Vodă să servească și să favorizeze planurile regelui polon, căruia îi va da cele mai bune sfaturi ³⁾.

Cât de mare importanță prezenta Moldova pentru regatul polon și din punct de vedere economic, reiese din graba, cu care regele Vladislav confirma negustorilor din Lemberg în 1403 favorul de a merge cu mărfuri în «Valachia» și de aci în țara tătărească ⁴⁾.

Sub auspiciile lui Mircea, care în Mai 1403 reînnoește alianța cu Polonia, se reia în Moldova frumoasa tradiție a lui Petru I și Roman I, când stăpânirea moldovenească se întinse de la munte până la mare. Polonii pierd situațiunea privilegiată, ce o ajunseseră în Moldova sub Ștefan I, care abzisesă de Pocuția. Regele Vladislav nici acum nu plătise banii. Nici Alexandru nu putea recunoaște așa dar renunțarea făcută de Ștefan prin boierii săi ⁵⁾. De aceea la 12 Martie 1402 el se declară gata

1) *Hurmuzaki-Kaluzniacki-Documente* I, pag. 822.

2) Interpretarea aceasta e a d-lui prof. D. Onciul, *Curs universitar* I, c.

3) *Hurmuzaki-Kaluzniacki. Documente* I, pag. 823. În acest document omagial Alexandru cel Bun amintește numai de legăturile lui Petru I și Roman I cu Polonia ignorând pe Ștefan I. Dar în actul redactat cu ocaziunea întâlnirii de la Cămenita, când regele polon mersese în Podolia să inspecțeze fortărețele la 1 August 1414 pomenește și pe „Stetco voevod“, [*Hurmuzaki-Kaluzniacki, Documente* I, pag. 826—7]. Cf. și *Cromer, De origine et rebus gestis Polonorum*. Basel 1568 pag. 257.

4) *Heyzmann, Balthazaris Behem, Codex picturatus etc.* în *Archiv für Kunde östereichischer Geschichtsquellen* vol. XXXIII, 1865 pag. 196, 203.

5) *Akty Zapad. Ross.* I, pag. 26 și urm.; *Codrescu, Uricariul III* pag. 67 și urm.; *Archiva istorică II*, pag. 51.

să urmeze față de Polonia pilda lui Petru I și Roman I, neamintind cu nici un cuvânt de Ștefan I.

În 1404 regele Vladislav inspecta fortărețele¹⁾. Ajuns la Cămenița, în apropierea hotarului moldovenesc, îi ură bună venire Alexandru cel Bun, înconjurat de boierii și dregătorii săi din aceste părți nordice ale țării, precum Balita, Bârlăci și fratele său Simco, Ianus viteazul, Stanislau Rotampan, Vlad-vornic, Hoteo de la Tețina, Șandru de la Neamț, Bârlă de la Hărlău, Iașco pisar, Horaet vistiernic, procelnic Stoian, Iușca al lui Tudor, Bratul Stroici și frate-său Liuban, precum și Ion Junătate. Alexandru la 1 August cu acești boieri și în numele întregii țări promise a fi față de Polonia cu aceleași bune sentimente și credință, cum au fost Petru Vodă, Roman Vodă și Ștefan Vodă. Alexandru cel Bun renunțase la Pocuția, ceea ce dovedește, că cele 2000 de ruble, pe cari documentul regal din 1411²⁾, le presupune plătite, erau restituite pe acest timp sau de nu, i s'au restituit Domnului moldovean aici, la Cămenița³⁾.

Actul scris la 1 August 1404 în Cămenița de logofătul Braței și pisarul Iașco⁴⁾, dovedește felul legăturilor lui Alexandru cel Bun cu Polonia, că puternicul rege al celui mai întins regat din răsăritul Europei a putut fi constrâns și obligat să restituie banii împrumutați înainte cu mai bine de un deceniu și că orice diferend între Moldova și Polonia dispăruse. Alexandru cel Bun se va dovedi un prieten credincios, care va ajuta efectiv pe prietenul său regal. Astfel în 1406 găsim în oastea lui Vitold, care lupta în contra Moscoviților și ostași din «Valahia»⁵⁾. Marea problemă a regelui polon era paralizarea fostului său cumnat, patronul cavalerilor Teutoni. Nu era deocamdată vorba de un război în contra Ungariei. Relațiunile lui Alexandru cel Bun cu Sigismund nu erau clarificate. Atacuri moldovenesti în ținuturile învecinate se făceau fără să poată lua Sigismund vre-o măsură de represivie. Astfel la 6 Aprilie 1407, niște nobili maramureșeni se plâng, că și-au pier-

1) Martin Cromer, *De origine et rebus gestis Polonorum*. Basel 1568. pag. 255 și Długosz, *Historiae Polonicae* lib. X.

2) Hurmuzaki-Kaluzniacki, *Documente* I, pag. 892.

3) Cf. și I. Nistor, *Die moldauischen Ansprüche auf Pokutien*. Wien, 1910 pag. 37.

4) Hurmuzaki-Kaluzniacki, *Documente* I, pag. 826 și urm.

5) *Codex Vitoldi* pag. 136.

dut documentele cu ocazia unei năvăliri a Moldovenilor în acele părți¹⁾.

Polonii trebuiau să se prepare a da lovitura în contra cavalerilor Teutoni. Li va ajuta oare pe aceștia Sigismund? Cheia situațiunii era în mâna lui Mircea cel Bătrân.

4. Mircea cel Bătrân și luptele pentru succesiunea lui Baiazid, în legătură cu rivalitățile polono-ungare în Orient.

În titlul unui document, al cărui original nu ni s'a păstrat, nici data exactă nu i-o avem, după ce se amintesc posesiunile lui Mircea din titlul cel lung folosit în a doua parte a domniei sale, se adaugă: «(domn) al tuturor țărilor și orașelor până în hotarele Adrianopolei»²⁾. De bună seamă în legătură cu această știre cronică cantacuzinească știa, că Mircea, după lupta delă Rovine în județul Ialomița, i-a izgonit pe Turci până la hotarele Adrianopolei³⁾.

Istoria poate povesti într'adevăr de o înaintare a trupelor muntene până la Adrianop I și chiar ceva mai departe.

1) Mihalyi, *Diplome maramuresene* pag. 147.

2) Dion. Fotino, *Istoria generală a Daciei* trad. de G. Sion. Tom. II. pag. 16-22 și III. București 1859 pag. 216 nota 1, și pag. 217. Cf. și titlul lui Mircea, însemnat pe condica veche a Coziei. Radu Bălăceanu, fiul lui Constantin bivvel stolnicii, la 1776 Noemvre, gășind «titulus»-ul l-a «scos după un hrisov al mănăstirei Brâncoveni de peste Olt». În condică la 18 Ianuarie 1781 l-a însemnat arhimandritul Sofronie, precum urmează: „Eu cel întru Hristos Dumnezeu, bine credinciosul și bun creștinul și iubitorul de Hristos, Io. Mircea Voievod și Domn, cu mila lui Dumnezeu și cu dumnezeiasca dărnicie obladitor și Domn și stăpânitor a tot pământul Ungrovlahiei și peste munții platurilor și încă și până la Tara Tătărăscă și Amășului și Făgărașului Herteg și Domn banatului despre apus și stăpânitor a amândoa părțile Dunării până la marea cea mare și al cetății Dârstorului stăpânitor și până în hotarele Odrului și tuturor Secuilor Span” [Arch. Stat. Condica nr. 18, fol. C. publicat de A. Vasilescu în *Convorbiri literare* XLIX pag. 444. Titlul acesta, departe de a fi probă istorică pentru întinderea stăpânirii lui Mircea, e evidentă probă a spiritului național și cărturăresc, care era în marea Cozia. Este constatat în epoca anilor, în cari e goană după știri istorice relativ la Mircea. E surprinzător, cum de n'a cunoscut acest titlu acel învățat ban Mihail Cantacuzino. Titlul e o reconstrucție făcută de cineva, care nu știa să traducă exact ca Dionisie Eclisiarhul din slavonește.

3) *Genealogia Cantacuzinilor* I. c.

Lumea creștină nu s'a arătat unită în chestiunea otomană, după moartea lui Baiazid. Bizantinii și Venețienii s'au mulțumit cu succese momentane; în Bizanț era prea mult putregai, în Veneția se făceau prea multe socoteli negustorești. Sigismund era încurcat cu turburările interne, iar după aceea, apărat de neplăceri momentane din partea Turcilor prin energia lui Mircea cel Bătrân, nici nu mai dădu multă atențiune chestiunii balcanice, cât timp Mircea a fost în Țara-Românească. Pe seama lui Mircea a rămas întregă greutatea situațiunii. Atitudinea acestuia atârna în aceste vremi numai de interesele țării sale și idealul urmărit. Timpul turburărilor din Ungaria și lipsa intervențiunii lui Mircea în favoarea lui Sigismund a lăsat răceală în relațiile foștilor aliați. Reînnoirea alianței cu Polonia arată deplina independență a acțiunii politice în Țara-Românească.

Sigismund s'a mărginit la defensivă spre fruntariile sârbești, pe unde până la 3 Iulie 1411 ¹⁾ Turcii puteau străbate în Ungaria. Fost-au ostilități în acest timp între Ungaria și Țara-Românească? La 12 Ianuarie, 1404 se amintește într'un document regal Ioan de Marot, ban severinean ²⁾. Acest ban nu locuia, nici n'avea Severinul, căci în 1406 Severinul era în posesiunea Țării-Românești ³⁾. La 15 Noemvre Mircea plecase la Severin să se înâlnească cu craiul. Aceasta ne-ar dovedi, că banul Ioan de Marot a putut fi numit în această calitate pentru înăbușirea răscoalei antidinastice, care în sudul Ungariei și în părțile Timișoarei și mai spre sud luase proporții amenințătoare. Nu știm, care a fost obiectul convorbirei celor doi suverani. Sigismund pășise multe în acest răstimp, care și pentru Mircea a fost o probă, până unde concordă interesele lui cu ale regelui Ungariei. Fuseseră și neînțelegeri între rege și Domn. În 1404 Sigismund încredințase apărarea fruntariilor ungurești, cu cari se termină băraganul lor, lui Pipo sau Filip, fiul lui Ștefan «de Scolaribus alias Florencia», care prin căsătoria sa ajunsese Pipo de

1) *Mon. Hung. hist.* Dipl. XXXIII. nr. 106. La această dată despotul Ștefan Lazarevici recunoaște suzeranitatea lui Sigismund. Despotul Ștefan primi întinse moșii în Ungaria. *Ibidem*, II. nr. 116; Csánki, *Magyarország tört. földrajza* II. pag. 39. *Pesty-Ortvay op. cit.* nr. 295; *Pesty, Krassó* III nr. 198.

2) *Pesty, Krassó* III, nr. 156.

3) *Archiva istorică* I (după Venelin) pag. 98.

Ozora ¹⁾. Înşirând meritele acestuia regele aminteşte, că a apărat hotarele ţării şi marginele, pe cari le distruseseră atacurile Turcilor, Sârbilor şi Românilor ²⁾. Atacurile Românilor amintite aici au trebuit să fie anterioare tratatului dela Braşov. La 1 Sept. 1405 Pipo de Ozora eră comite timişan, de Cianad, Oradie, Craşova şi Kewe ³⁾. Dar la 12 Dec. 1408 Pipo de Ozora, în actul de fundaţiune al ordinului Draconului (bălaurului) e zis ban de Severin ⁴⁾.

Mai e amintit şi la 2 Ianuarie 1409 ⁵⁾, dar în Februarie următor funcţiunea banului severinean este arătată iarăşi vacantă ⁶⁾. În documentul regal pentru Nicolae de Cara, regele vorbind despre atacul, ce a avut să-l înfrunte în munţii de la Pasărea, când venea înapoi dela Nicopolul-mic, deşi în 1406 nu aminteşte decât în general de Români, acum în 1408, îl atribuie lui Mircea «care revenise la necredinţa şi nerecunoştinţa lui de mai înainte». Această acuzare goală şi neîntemeiată, o făcea regele nu lui Mircea din 1395, ci lui Mircea din 1408, care ceră lui Sigismund, ca credinţa şi recunoştinţa să fie reciprocă şi pentru regele, care, prin lipsa de activitate şi interes, ce o arătase după 1396 chestiunii balcanice, singur desfiinţase tratatul dela Braşov.

Intrevederea din 1406, când Mircea s'a întâlnit la Severin cu regele Sigismund, n'a putut împiedica, ca apropierea lui Mircea de Polonia să devină tot mai strânsă. Polonii se interesează tot mai mult de principatele române. În Octomvre 1407 Alexandru cel Bun plecase în Polonia însoţit de mulţi boeri, precum Jurja staroste, Stanislau Rotompan, Mihail de Dorohoi, Dragoş dela Neamţ, Vlad vornic, Hrinco, Şandru, Vlad dela Siret, Spenia Jurja, Nesteac, Tobuci, fiul lui Bârlici, Oana vornic, Petru Uriacle (Urechia), Brăţul Stroici, Jugşat Derovici, Jurja şi Stan dela Şumuză, Ciurba, Stoian, stolnicul Ivaşcu Manevici, Stan Bârlici ceaşnic, Iliaş Dumitrovschi, Şerba, Vlad, Cernea,

1) Vezi biografia acestuia de Wenzel în *Buletinul Acad. din Budapesta* (1859) şi *Idem* în *Tört. Tár* (1884).

2) *Történelmi Tár* pe 1884 pag. 22.

3) *Pesty-Ortvay, op. cit.* pag. 357.

4) *Fejér, Cod. Dipl. X/IV* pag. 682 şi urm.

5) *Ibidem, X/VIII* pag. 495-98, *Mon. Hung. hist. Dipl. XXVIII* pag. 229.

6) *Fejér, Cod. Dipl. X/IV* pag. 717 şi pag. 501 din X/VIII.

lațco, Ravas Litovoi și la 6. ale lunii reînnoește omagiul față de regele polon¹⁾. Prezența Domnului moldovean la Lemberg este în legătură cu încheierea unei convențiuni comerciale cu acest oraș. Lembergenii de mult așteptau, ca să profite de situațiunea creată prin împăcarea regelui cu Moldova. Lembergenii interveniseră și la rege, ca să favorizeze sprijinind tratativele²⁾, trimiseră cadouri Domnului, boerilor influenți și drumul dela Lemberg la Suceava era bătătorit de multi soli ai orașului³⁾. O solie din Lemberg era la 13 Septembrie 1408 în Moldova, «ca să încheie convențiunea comercială» semnată de Domn la 8 Octomvrie următor⁴⁾. Prin această convențiune se acorda comercianților din Lemberg, vămi mai ușoare decât cele de până acum. Acești comercianți făceau pe de o parte comerț de tranzit spre părțile țărănești, spre Ardeal și spre Țara-Românească, pe de altă parte comerț de import în Polonia a materiilor brute sau mărfurilor din aceste țări, or se mulțumeau a-și desfăce mărfurile în Moldova. Ori unde ar merge cu marfă spre țări streine comercianții trebuiau să plătească vama principală la Suceava. De aci trecând prin Iași, unde plăteau altă vamă mai scăzută, se depărtau în Țara tătărească prin Cetatea-Albă, unde iarăși se plătea vamă, sau prin Tighina, unde se mai plătea vamă de trecătoare peste Nistru și o taxă, din care se aduna venitul străjii, care apăra aici marginea. Exportul de vite la Tâfari se făcea numai prin Tighina. Spre Muntenia, stațiunea vamală după Suceava era Bacăul, spre Bistrița erau Baia și Moldavița, spre Brașov Bacău și Trotus. Mărfurile de import în Polonia treceau prin stațiunile vamale Siret, Cernăuți spre Galiția și Dorohoi, Hotin spre Podolia la Camenița. Venind din Brăila cu pește pentru Polonia se plătea vamă la graniță, fie în Bacău, fie în Bârlad. Contri-

1) *Hurnuzaki-Kafuzniacki. Documente I*, pag. 827-8.

2) *Czolowski. Pomniki dziejowe Lwowa z Archiwum miasta II*, pag. 48.

3) *I. Nistor. Die auswärtigen Handelsbeziehungen der Moldau*, etc. pag. 23 și urm. Pentru rolul și organizarea orașelor Lemberg, Cracovia vezi *F. Karge. Ueber die mittelalterliche Verfassung der osteuropäischen Kolonialstädte: Posen, Krakau, Lemberg etc. Disertațiune Halle 1912*.

4) Astfel s'a transformat data mai întâi apud *D. Onciul Din istoria României*, București 1905 pag. 23. Cf. *I. Bogdan. Inscriptiile etc.* I. c. pag. 30 nota 8.

bușuni speciale se stipulează pentru celelalte orașe și cumpărături. Venitul cel mai mare era rezervat vămii din reședința domnească, alături de care veniturile celorlalte vămi favorizau mult buna prosperare a țării. Căci Moldova mijloacă comerțul Europei centrale și răsăritene cu Genovezii, Venețienii, Bizantinii, Rușii și nu lipseau legături strânse și cu orașele hanseatice¹⁾. Prin o administrațiune, care ținea socoteală de interesele țării, Alexandru cel Bun prepară țării sale, situațiunea conducătoare în politica orientală, ce o va avea după moartea lui Mircea cel Bătrân. Marile interese economice ale țării sale făceau pe Alexandru cel Bun să țină cu stăruință la alianța cu Polonia, pentru care de asemeni drumul moldovenesc al comerțului era de cea mai mare însemnătate, mai ales în această vreme, când relațiunile dintre Polonia și Ungaria erau fără excepțiune dușmănoase.

Acest tratat comercial, aranjând comerțul de tranzit al Polonilor spre Țara-Românească, presupune asemenea învoeli și între Poloni și între Munteni. O convențiune comercială a fost urmarea naturală a reînnoirii alianței politice între Munteni și Poloni. Mircea era acum nu numai aliatul, ci ruda regelui polon²⁾. «Mircea, mare voevod și Domn al întregii țări a Ungro-Vlahiei

1) Arhiva istorică I, pag. 130-2; cf. I. Nistor. *Die auswärtigen Handelsbeziehungen der Moldau*, pag. 26 și urm. 184 și urm., N. Iorga, *Istoria comerțului românesc* pag. 88 și urm.; despre pretinsul tratat comercial al lui Alexandru cel Bun cu Genovezii vezi *Ibidem* pag. 130 nota 1.

2) Nu știm, cine a fost prima soție a lui Mircea. În orice cas nu Mircea cel Bătrân e acel Mircea, căruia din Ohrida i se binecuvintează căsătoria, cum credea d. A. D. Xenopol, *Istoria Românilor* II, București 1889 pag. 238 și nota 5, 239 nota 6. În acest act s'ar fi spus apriat, că e vorba de voevodul Țării-Românești. Căsătoria lui Mircea cu sora lui Vitold și ruda regelui e amintită probabil în acea scrisoare nedatată ca an, pe care editorul o pune în 1400, când Marele Magistru teuton scria lui Vitold, că a înțeles, „ouch euwer hochwirdikeit lieben wester gelugeseligen vorgang“ și în documente, cari le vor aminti mai departe. (Codex Vitoldi pag. 64). Tolmad sau Tolmaj din comitatul Zala în 1400 era proprietatea soției voevodului român Mircea. (*Csánki, Magyarország történelmi földrajza a Hunyadiak korában*. III. Budapesta 1897 pag. 14). Cum se numia, nu știm. D. N. Iorga e de părere, că „întrudirea de aproape a lui Mircea cel Bătrân cu Iagelonizii, care se vede dintr'o scrisoare a lui către rege, trebuie căutată în căsătoria lui cu o principesă moldoveancă“. (N. Iorga, *Condițiile etc.* I. c. pag. 19, (405).

și părților de peste munți¹⁾) dă voce neguțătorilor din Lemberg. «din țara părintelui (rudei) și fratelui Domniei mele, regele Vladislav» și neguțătorilor, pângarilor «din țara fratelui Domniei mele, mare cneaz Vitold» să facă comerț cu Țara-Românească. Ei vor plăti vamă numai în Târgoviște, unde Domnul își mai rezervă dreptul de preemțiune, altfel își pot desfăce marfa și pot cumpăra ori și ce în toate târgurile și orașele, schelele de pe Dunăre de la Porțile de fier până la Brăila. Unde vama va fi arendată, vameșul va pune vama în socoteala Domniei, iar unde nu va fi arendată, să nu se caute mărfurile lor²⁾. Prin acest tratat se acordau neguțătorilor poloni privilegii extraordinare față de alți comercianți streini.

Data sigură a tratatului nu o avem. El e de bună seamă anterior tratatului comercial dintre Alexandru cel Bun și Polonia³⁾ și face parte din năzuințele lui Mircea de a-și câștiga independența economică față de Ungaria. Căci până acum Ungaria furniza Țării-Românești toate cele de trebuință. Monopolul acesta economic trebuia înlăturat, căci apăsa prea greu în cumpăna relațiilor politice. Dela început observăm tendința statornică, de a se forma o industrie națională. Clopotul dela poarta Caffei și de sigur și altele fuseseră aduse din Țara-Românească, unde din

1) Pe sigiliu e inscripția: S. Mirche voivode Transalpini Bani Severinensis Ducis de Fugatus et (cetera) (*Kaluzniacki Emit, Dokumenta Moldavskie i multanski etc. Lemberg 1868 pag. 8 și urm.*).

2) Documentul a fost reeditat și în *Archiva istorică* 1 pag. 3—4 fără loc și dată. La *Kaluzniachi* avea numai data de an (atribuită) 1409 l. c.

3) Cf. I. Nistor, *Die auswärtigen Handelsbeziehungen der Moldau* pag. 222 și urm., unde se admite anul 1408. În acest an la 9 Martie găsim soli ai lui Mircea în Lemberg, unde sunt primiți foarte bine. (*Czolowski op. cit.* II pag. 78), iar în anul următor altă solie munteană cercetează Lembergul (*Ibidem* pag. 83). Tratatul comercial încuviințat de Mircea e anterior și anului 1408. Din titlu lipsește partea referitoare la stăpânirea sud dunăreană, constatată în 1406, toamnă, într'un document intern. Titlul aici poate fi luat ca bază de reducție, fiindcă nu e titlul cel simplu, nici nu e titlul obișnuit în câteva documente ale lui Mircea către Poloni, cum e cel din noua convențiune politică în 1402 și din care titlu nu se poate trage vre-o concluzie (cf. însă *N. Iorga, Istoria comerțului* I pag. 60—1), ci specifică stăpânirea lui Mircea „peste părțile de dincoala de munți“. Anul 1406 e terminus ante quem, iar 1402 terminus post quem a fost dată convențiunea comercială dintre Mircea și Poloni.

Mai 1413 ni s'a păstrat și numele meșterului Hanăș, care «in zilele marelui Io. Mircea voevod și Mihai Voievod» a turnat frumosul clopot dela Cozia, unde pe această vreme Sofronie eră stareț¹⁾; astfel se înfiripa industria națională și pe alte tereșuri. Formarea acestei pături a burghezimei muntene mergea greu și cu mijloacele de atunci și împrejurările acelea nimic nu se putea improviza. Astfel vedem, că Brașovenii prelucrau ceara Țării-Românești, căci pietrile de ceară aduse dela Brașov de către negustorii poloni sunt din ceară munteană, de care de altfel acești comercianți cumpărau — ne spune acelaș tratat comercial — și din Țara-Românească.

După catastrofa dela Nicopole Mircea cel Bătrân fusese avizat economicește numai la țările lui Sigismund și la legătura europeană, ce o acorda Brașovul și Sibiiul. După dispariția pericolului turcesc Mircea recucerește litoralul euxin necesar, așa că se face directă legătură cu comerțul levantin. De când însă și care, cu covăltire polone, străbăteau drumul Siret-Râmnic-Târgoviște, independența economică era pe cale de realizare. Numai astfel cugetând a dat Mircea Lembergenilor și peste tot neguțătorilor poloni țariful atât de privilegiat. In felul acesta spera Mircea să atragă banii și mărfurile polone.

Tendența spre o independență economică, manifestă la Mircea după 1402, concordă cu năzuințele aceluiaș spre o politică de planuri mari bazată pe contrabalansarea reciprocă a celor două regate dela nord, creându-și astfel posibilitatea de a aranja chestiunea orientală numai după propriile sale socoteli.

La întrevederea din Severin s'au putut discuta și nouile planuri războinice ale lui Sigismund. Aliatul regal era acum în fața unor noi evenimente. După eșecurile politice sale apusene voia să-și justifice domnia scăpată de revoluție prin succese pe frontul sudic. Căci nu isbutise să aranjeze chestiunea Boemiei. Expediția începută de Sigismund în vara anului 1405 n'a avut nici un rezultat, iar frațe-său Wenzel, care la 11 Noemvre 1403 fu-

1) Pentru exportul de clopote vezi *Atti* I. c. Inscricția clopotului de la Cozia e reprodusă ap. *Hașdeu, Istoria critică* ed. II pag. 132. Cf. și *N. Iorga, Notes et extraits* I. pag. 20. Pentru comerțul italian cu Polonia vezi și *Ioh. Ptasnik, Italia mercatoria apud Polonos saeculo XV incunte*, Romae 1910.

gise din Viena, unde era ținut sub supraveghere de duci austriaci și a fost primit cu bucurie de Boemi¹⁾, la 8 August în Breslau încheiă alianță cu regele polon, oferindu-i acestuia dreptul de succesiune în Boemia sau câteva ducate sileziene²⁾. În astfel de împrejurări și apoi în urma schimbărilor pofice din Austria, Sigismund a văzut, că acum și deocandată nu poate face nimic în chestiunea boemă. Intâlnirea dela Cămenita (1 August 1404) dintre regele polon și Domnul moldovean și asigurările de credință ale acestui din urmă, au fost poate în legătură cu aceste evenimente, regele polon vrând să se asigure de concursul aliatului său.

În toamna anului, regele Sigismund trimise la regele polon o solie în frunte cu Hermann de Cilli și Nicolae de Gara, rude prin alianță ale regelui polon, ca să destacă alianța cu Boemia³⁾. Sigismund n'a continuat acum războiul cu Boemi, iar tratatul încheiat de Sigismund cu Habsburgii la 30 Septembrie 1409, referitor la succesiunea regală în Boemia, dovedea, că între regele Ungariei și regele Poloniei nu se ajunsese la o învoială de acest fel. Alte interese, lipsa de energie și stăruință vor face pe regele polon să piardă și alte ocazii.

Dacă în această vreme, când s'ar fi putut reduce pericolul turcesc, Sigismund era preocupat de chestiunea boemă, aceasta însemna, că regele Ungariei e lipsit de inițiativă și dacă intervine, o face totdeauna împins de împrejurări, cari singure reprezintă impulsul în activitatea lui Sigismund. Acesta era bun-bucuros, că Turcii îi dau pace. În zadar predica în formă veche papa Grigorie XII cruciată la 9 Noembrie 1407 în contra Turcilor⁴⁾. Sigismund va găsi în multiciplitatea intereselor și ambițiilor pornite mai ales din personalitatea sa totdeauna pretextul, care-i va justifica atitudinea lui fără inițiativă în marea chestiune creștină. Grigorie XII urmărea într'o vreme de schismă pretențiuni ecumenice, după cum Sigismund își vedea de interesele sale cele mai apropiate. Grigorie XI era aderentul lui Sigismund și deci, pe lângă interesele generale

1) Izvoarele la *Aschbach, Geschichte Kaiser Sigismunds I* Hamburg 1838, pag. 196 și urm. și *Huber, Geschichte Oesterreichs II* pag. 394-6; *Schörrherr op. cit.* pag. 467 și urm.

2) *Dudík, in Archiv. f. Oesterr. Geschichte*, XXXIX pag. 199.

3) *Lichnovsky, Regesten zur Geschichte des Hauses Habsburg V* nr. 682.

4) *Hurmuzaki-Densasiu, Documente I*, pag. 452 și urm.

creștine, prin circulară sa din 9 Noembrie 1407, când chema lumea creștină la luptă în contra Turcilor, menaja mai ales interesele regelui Ungariei, care voia să rezolve chestiunea nordvest-balcanică. În această chestiune fiind interesată și Veneția, Sigismund trebuia să preîntâmpine protestul republicei, iar mijlocul cel mai eficace era propunerea unei alianțe în contra Turcilor. În Iulie 1407 doi soli ai regelui propuneau senatului venețian alianță în contra Turcilor. Wilhelm de Prata, alt sol al lui Sigismund, desfășura în Octomvrie 1408 întreg planul de război al regelului său stăpân în așa fel, ca republica să poată, fi mai ales, ispitită. Regele ar avea de gând să ocupe Gallipoli, ca să taie comunicația între porturile asiatice și europene ale Turcilor. Sigismund n'avea însă corăbii; așadară Wilhelm de Prata cerea republicei corăbii, — cari să transporte trupele lui Sigismund, din Likostomo (Chilia) dela gurile Dunărei până la Gallipoli, adăugând, că Sigismund va cere și cooperarea celeilalte creștinătăți. Republica putea însă ști, că puterea turcească trebuia în rântă mai întâi acolo, unde mai târziu lăncu de Inidoara își va da luptele cruciate cu Turcii, așa că răspunsul dat fu, că participarea la război a republicei va depinde de alăturarea sau respingerea acestui plan de război de către celelalte puteri creștine. În Februarie următor cavalerul Filippo ce Giorgio era în Veneția din însărcinarea regelui Sigismund. Wilhelm de Prata nu se înapoiase la curtea regală cu răspunsul și regele făcea propuneri noi: de oarece Turcii plănuiesc în vara ce venea, o expediție în contra Ungariei cu puternice oști, regele a făcut alianță cu domniile vecini; roagă Veneția să împiedice cu flota ei trecerea trupelor turcești din Asia-Mică în Europa și să-i vândă regelui galere din arsenalul ei, ca apoi să fie înarmate în porturile dalmatine. Senatul venețian se menținu pe lângă răspunsul dat lui Wilhelm de Prata¹⁾.

În astfel de discuții și tratative inutile pentru cauza generală se pierdea un timp prețios, pe care Sigismund l-a folosit pentru aranjarea chestiunii jugoslave puse cu atâta energie de către Ștefan Tvrtko.

Mircea își făcuse datoria până în toamna anului 1406. El recucerise provinciile sud-dunărene, dar Sigismund după poto-

1) *Mon. Slav. Merid.* V pag. 99—100, 136—8, 160; *Theiner, Vetera monumenta historica Hungariam sacram illustrantia* II pag. 179—180.

Între răscoalei antidinastice s'a interesat de chestiunea bosniacă, anexă a tendințelor imperialiste ungurești. Bosnia fusese, azilul în urmă al partidei neapolitane. Ladislau de Neapol după nereușita expedițiunii sale numise ca locotenent al său pe Hervoia, din care făcu duce de Spalato și care în luptele interne după moartea lui Ștefan Dabija jucase rolul unui majordom ¹⁾. Când regele Ostoia în primăvara anului 1404 încheiă alianță și recunoscu suzeranitatea regelui Ungariei ²⁾, Hervoia pași pe față în contra lui și detronându-l ridică la tron pe fiul lui Ștefan Twirko. În toamna anului 1404 o armată ungurească pătrunde în Bosnia ocupând acea parte, care era devotată lui Ostoia, unde acesta în Bobovac își lăsase familia, când s'a refugiat în Ungaria. Pentru a restaura regatul lui Ostoia în primăvara anului 1405 trimise trei armate, una spre Bihaci, alta în Bosnia și a treia să păzească hotarul Slayoniei. Armatele lui Sigismund au ocupat Bihaci, Uzora, Vrana, unde au pus mâna pe Srbenik ³⁾. Prin aceasta însă nu se înfrânsese puterea lui Hervoia și Twirko.

Pentru astfel de isprăvi folosiă Sigismund răstimpul de armistițiu acordat de interregnul din imperiul otoman.

Oricât de ușoare erau expedițiile contra unui stat mic, cum era Bosnia, Sigismund uitase sau nu învățase, că succesele în aceste părți sunt efemere, că rare ori țin mai mult decât durată expedițiunii victorioase. În toamna anului 1407 Sigismund porni din nou cu o armată puternică în Bosnia. Mai multe cetăți au fost cucerite, iar în 1408 se continuă expediția. Și o circulară papală sancționă și căută să justifice rezultatele unei armate numeroase contra restului unei țări mici. Armata regală a întâlnit o împotrivire dărză. La începutul lui Iunie se ocupă cetatea Dabor, care față de marea superioritate a adversarului s'a predat, după ce li impusese un respect, care ar fi trebuit să îndreptătească la altă soartă pe cei cari au capitulat. Trupurile a 120 frunțași bosniaci decapitați în piața cetății înroșiră aruncate în Bosna, apele râului ⁴⁾. Sigismund desființase Bosnia lui Ostoia

1) *Thalloczy Lajos, Hervoia herezeg és czimere in Turul 1392 pag. 1 și urm.*

2) *Fejér, Cod. Dipl. X/IV pag. 385.*

3) *Fejér op. cit. X/VIII pag. 470, Klatic, op. cit. pag. 297-8.*

4) *N. Iorgu, Gesch. des osm. Reiches I pag. 344-5; Schönherri op. cit. pag. 478 și urm.; Fejér, op. cit. X/IV pag. 616, 654, X/II pag. 748.*

și Twrtko. Dar armatele regelui unguresc n'au atins teritoriul lui Hervoia. Sigismund a fost bun bucuros, că majordomul Bosniei întinde mâna de pace. În toamna anului veni Hervoia la Buda, unde fû primit cu mare pompă, unde i s'au recunoscut teritoriile dimpreună cu Spalato și titlul ducal admitând suzeranitatea regelui Ungariei, Hervoia e primit între membrii ordinului Bălaurului, iar în anul viitor Sigismund îl făcû naș al fetei sale Elisabeta¹⁾. Mai mult cu ajutorul și bunăvoința nașului fetiții sale, decât prin succesele militare obținute speră Sigismund să mențină situația politică câștigată în vestul peninsulei balcanice. Interesând astfel pozițiunea adriatică a Veneției, aceasta eră gata a luă singură lupta pentru a zădărnici succesele regale către Marea Adriatică. Ea prin învoiala din 9 Iulie 1409 cumpără dela regele Ladislau Neapolitanul Zara, Novigrad, Vrana cu insula Pago, pretendentul neapolitan renunțând și la drepturile asupra Dalmației în favoarea Veneției²⁾.

Și pentru stăpânirea definitivă a Bosniei eră nevoie de o expedițiune nouă. Ostoia ajutat de rudele fruntașilor decapitați ridică cu succes steagul răscoalei. În toamna anului 1410 pe valea Drinei și a Bosniei înaintează paralel armatele regale având cu ele și pe Sigismund, care împărți acum Bosnia, rămânând numai în partea muntoasă o mică porțiune în posesiunea lui Ostoia³⁾. La împărțire Sigismund dădu Srebrnica și teritoriul spre sud dela Zvornik lui Ștefan, despotul Serbiei.

Despotul Serbiei, Ștefan, în lupte cu Brancoviceștii a căutat să se sprijine pe alianța cu Sigismund, regele Ungariei. În primăvara anului 1406 un sol al lui declară în Veneția, că domnul său e hotărât să moară ca un creștin desfăcându-se de alianța și legăturile cu Turcii⁴⁾. Acestea le spunea însă poate la îndemnul lui Sigismund, alături de care în mod activ sau rămânând în nemișcare contribuise la doborârea Bosniei⁵⁾. Din 1408

Gr. Károlyi o *klevéltár* I pag. 545. Gelcich-Thallóczy, op. cit. pag. 174-82; Kloic, op. cit. pag. 304-5.

1) Fejér, *Cod. Dipl.* X/IV pag. 763. Documentul pentru ordinul Draconiștilor, *ibidem* X/IV pag. 682.

2) *Mon. Slav. Merid.* V pag. 130-3, 142-5, 155-8, 163-5, 169, 173-220.

3) *Kloic op. cit.* pag. 311-2; *Gelcich-Thallóczy op. cit.* pag. 195, 200

4) *Mon. Slav. Merid.* V pag. 76.

5) *N. Iorga, Gesch. des. osm. Reiches* I pag. 345; *Schönherr op. cit.* pag. 483.

despotul Ștefan, e omul regelui Sigismund. Prin și sub influența cuceririi Bosniei despotul Ștefan s'a apropiat tot mai mult de Sigismund, care îl ajută în luptele contra lui Vuk și rudelor acestuia, cari aveau ajutor turcesc. La 28 Februarie și 18 Martie Raguzanii știau, că Vuc va ataca Serbia având și ajutoare turcești, iar analele sârbești completează această știre spunând, că atacul s'a și făcut. Expediția, pentru care la 15 Februarie 1409 se amâna un proces, era o expediție de ajutor regal pentru Ștefan despotul¹⁾. Acesta fu între primii draconiști, iar în una din primile zile ale lui Iunie 1411 despotul sârb însoțit de fruntașii țării sale, recunosc suzeranitatea regelui Ungariei²⁾. Răsplata fu, că despotul primi de la rege întinse moșii în Ungaria. Cu ajutorul regal Ștefan Lazarovici la 1 August 1411 luă de la Turci Golubaciul.

În cursul acestor evenimente în Oppenheim lângă Rin la 18 Mai 1410 muri împăratul roman-german Rupprecht, iar la 20 Septembrie adunarea electorilor în Frankfurt cu majoritate de voturi și subterfugii aleg pe Sigismund, a cărui demnitate fu recunoscută însă numai după înlăturarea celor doi pretendenți — margraful morav murise la 8 Ianuarie 1411, iar Wenzel abzise la 4 Iulie următor — prin o a doua alegere ținută la 21 Iulie 1411³⁾. Prin aceasta o mare și nouă sferă de interese se deschidea înaintea lui Sigismund, ceeace îl va sustrage de la idealul, ce ar fi trebuit să-i predomine domnia : lupta în contra Turcilor. Afacerile imperiului îl vor ocupa acum, după cum nu i-a lăsat răgaz mai târziu moștenirea boemă. A trebuit să se ocupe apoi de reforma bisericeii numai pentru că voia să fie încoronat ca împărat roman-german de un papă recunoscut pretutindeni. A fost prea slab și n'a avut curajul să facă concesiunile necesare. Veneției, pentruca să-și asigure prețiosul concurs al acesteia la rezolvirea chestiunii orientale. Deși imediat după alegere comunica la

1) *Fejér, Cod. Dipl. X/IV 841-2*, cf. și *Történelmi Társ. an. 1884 pag. 226* cf. și *analele sârbești ap. I. Bogdan, Letopiseșul lui Azarie pag. 86* și *Archiv. f. slav. Philologie XIII pag. 521* Cf. *Gelcich-Thallóczy, op. cit. pag. 183*.

2) *Mon. Hung. hist. Dipl. XXXIII pag. 52-3. Deutsche Reichstagen VII pag. 126, 127* Cf. *Klaic op. cit. pag. 312* și *Pesty Fr., Brankovics György rácz despota birtokviszonyai (Disertațiunile istorice ale Academiei maghiare VI.9) pag. 13, 49-51*.

3) *Deutsche Reichstagen VII pag. 6-8, 39-47, 90-171*.

Constantinopol, că acum ajuns împărat va porni mai ușor cruciata în contra necredincioșilor. În interesul planurilor sale Sigismund de mai înainte părăsise obediența papei Grigorie XII și intrase în legături cu Alexandru V, papa de la Pisa.

Fiul continua astfel politica tatălui său Carol IV, de a împiedica o papalitate franceză, care ar fi fost pragul spre imperiul francez. Sprijinind pe Alexandru V, regele Ungariei își consolida și politica sa orientală. Căci acest papă era grec de naștere și intim cu împăratul Manuil, deci bun cunoscător al chestiunilor orientale¹⁾.

Cel dintâi prilej, unde se puse în acțiune toată pompa demnității imperiale a fost adunarea princiară din Budă, care a avut loc în anul următor după Rusaliele începute la 22 Mai. Afară de perechea regală polonă erau mulți principii ai imperiului, nenumărați conți și cavaleri. Turtko, regele bosniac prizonier, apoi ducele de Spalato, Hervoia și nu lipseă nici despotul Ștefan. După cum a lipsit dintre draconiști, astfel lipseă și de aci Mircea, Domnul Țării-Românești. Înainte de această adunare domnească se desfășuraseră adică evenimente hotărâtoare pentru situațiunea politică în sud-estul european și cari urmaseră în cea mai mare parte a lor directiva dată de Mircea cel Bătrân.

Intrevederea de la Severin n'a aplanat divergențele dintre cei doi aliați. Mircea nu putea fi mulțumit cu politica lui Sigismund, care folosise și va folosi răgazul acordat de luptele pentru succesiune din imperiul otoman pentru a distruge micile state balcanice. Sigismund se mărgini a numi ban severinean, de la care în zadar se va aștepta recuperățiunea, iar Mircea își urmă drumul său de politică independentă, la capătul căreia vom vedea pe însuși împăratul Sigismund venind să-l aprobe și să fie bun bucuros că Domnul român este gata a reînvi alianța.

Preocupațiunea principală a lui Mircea în acest timp era să profite cât mai mult din certurile Turcilor. Dar aceasta era și preocuparea generală a puterilor creștine interesate. Am văzut atitudinea despotului sârb Ștefan. Intocmai ca acesta și împăratul Manuil avea în Ianuarie 1407 la Veneția o solie, care cerea ajutor în contra Turcilor²⁾. Raguzanii așteptau ca regele Ungariei

1) Finke, *Acta concilii Constanciensis* I pag. 236, nota 1; *Mon. Slav. Merid.* XII pag. 73.

2) N. Iorga, *Notes et extraits* I pag. 159-60.

în 1408 primăvara va porni expediție în contra Turcilor ¹⁾. Dar preparativele sultanului Soliman erau îndreptate în contra fratelui său Mahomed, iar Sigismund voia să sondeze republica sf. Marcu, să-i afle intențiile și să paralizeze o intervenție a acesteia în chestiunea bosniacă, care interesă republica ca putere adriatică. Sigismund voia o diversiune a republicei de la chestiunea bosniacă. Stăpân pe Bosnia, având Serbia sub suzeranitatea sa, Sigismund ca ori ce om nestăruitor, care abandonează planurile chiar după ce le-a conceput, voia nu mai puțin decât să-și deschidă drum spre sud, voia să alunge din Gallipoli pe Turci. Chestiunea stăpânirii în Gallipoli era de atâta importanță pentru Venetia, încât Sigismund cu drept putea spera, că republica va intra în tratative și va trece fără protest peste chestiunea bosniacă. Solul lui Sigismund din Oct. 1408 ²⁾ aducând în Venetia știrea, că Sigismund a cucerit Bosnia, speră că va interesa Signoria cu propunerile regelui său. Regele Ungariei ar voi o expediție, care pornind din Chilia românească să aibă ca obiectiv Gallipoli. Venetia să colaboreze cu flota, căci regele mai are și alți colaboratori. I se răspunse că Venetia așteaptă să vadă liga formată. Refuz a fost și rezultatul altei solii în Februarie 1409, când solul aminteă, că s'au adunat trupe multe turcești, cari au menirea să atace țara regelui. Sigismund cerea numai câteva galere pentru a păzi strâmtoarele. Regele avea de gând să-și echipeze o flotă și'n porturile sale dalmatine. Așa ceva era pericol mai mare pentru Venetia, decât pentru Turci. Chestiunea dalmatină și bosniacă separase pentru totdeauna pe Venetieni de Sigismund dovedind că acesta are intenții de cucerire în Balcani. Pentru Ungaria stăpânirea litoralului dalmatin însemnă numai eșire la mare, pe când Venetiei îi asigură stăpânirea peste «marea noastră». Lupta Venetiei în această direcțiune era de dată veche, de când dogele Petru II Orseolo în anul 1000 luă și titlul de duce al Dalmatiei. Pe de altă parte în Venetia se putea bine ști, că propunerile regelui nu sunt serioase și că acesta vrea să-și ascundă sub steagul unei cruciate cucerirea sa bosniacă.

În acelaș timp regele Ungariei trată și cu Soliman sultanul. La 23 Iunie 1407 Raguzanii știau, că solii regelui n'au putut găsi deocamdată pe nimeni, Soliman fiind în Asia mică; mai

1) *Gelcich-Thallöczy op. cit.* pag. 178.

2) *Monumenta Slav. Merid.* V pag. 136-40, 159-160.

știau însă și că sultanul acesta trimisese soli, cari să mijlocească pacea între rege și Hervoia¹⁾. În vederea aranjării chestiunii bosniace și dalmatine Sigismund jertfeă ocazii prețioase de a interveni în luptele dintre urmașii lui Baiazid, după cum mai târziu jertfeă pe papa prieten, care fusese Ioan XXIII, când auzise, că papa s'a împăcat cu Ladislau Neapolitanul²⁾.

Sigismund nu-și adunase nici armată, care să o puse la dispoziția aliaților săi.

«Firește această armată nu s'a înjghebat. Fiindcă ea există numai în închipuirea naivă, în zvonurile interesate, în laudele puse în circulație de Unguri sau de Sigismund. Situațiunea din imperiul otoman eră, ce e drept, așa de înrăutățită, încât toți dușmanii lui puteau să aibă cele mai bune speranțe. Aceasta reiese și din hotărârea Venetiei de a intra în relații cu Mahomed și cu împăratul grec, ca dușmani naturali ai lui Soliman, dacă acesta ar începe război; pentru orice eventualitate în viitor un consul venețian va avea reședința în «Turchia» lui Mahomed. Aceasta eră politica Venetiei de a se asigura pentru toate eventualitățile. Un act încheiat în 1408 aranjase definitiv diferențele ce existau între Turcii lui Soliman și republica venețiană relativ la Albania³⁾. Dacă după aceea se luau hotărâri ca cea de mai sus, Venetienii făceau aceasta în vederea nouilor evenimente, ce se începuseră în Balcani sub patronajul lui Mircea cel Bătrân și cari ținteau să se dea un singur stăpân imperiului otoman, adică acela, care ar deține puterea ca amic al Țării-Românești.

După lupta de la Ulubad, în care puterea pretendentului Isa e zdrobită, Mahomed ajunge singur stăpânitor în Asia, rămânând de înlăturat mici stăpâniri separatiste, pe cari Timur le înapoiase vechilor emiri. Din însărcinarea lui Soliman, sultanul european, Isa trece din nou în Asia, dar în împrejurimile Brussei, Mahomed zădărnicește și această năvălire. Isa se refugiază la Isfendiari din Kastemuni. Nimic nu-i ajută, nici liga emirilor formată în jurul lui. Isa fû omorât apoi în baie de un emisar al lui Mahomed. La 17 Februarie 1405 în drumul său de răzbu-

1) *Gelcich-Thallóczy, op. cit.* pag. 171-172.

2) *Ibidem*, scrisoarea Raguzei din 2 Iulie 1412, pag. 209-10.

3) *N. Iorga, Notes et extraits I*, pag. 162 și urm. Cf. *N. Iorga, Geschichte des osm. Reiches I*, pag. 344 și nota 1.

nare spre China, murise Timur¹⁾ și Soliman singur avea să aranjeze cu frate-său soarta Asiei mici, după ce în Europa împăcase și pe Venețieni²⁾. Soliman trecut în Asia fu pretutindeni biruitor. În lunie 1407 se știa în Europa, că Soliman urmărește pe Mohamed refugiat în munți³⁾. După ce împrăstie ușor armatele emirilor dușmani la Mesaulion, sultanul părții europene a imperiului intră victorios în Efes; vizită și Angora, unde nu mai avea să se teamă de nimeni: Soliman era acum stăpânul nediscutat al imperiului otoman⁴⁾.

Chestiunea succesiunii dinastice în imperiul otoman nu era rezolvată prin aceasta. Soliman nu aranjase nimic din diferendul româno-turc, iar despotul Serbiei era mînat spre tabăre creștină și prin atitudinea prea prietenoasă și nu mai puțin prin concursul dat de Turcii lui Soliman pretendenților dușmani. Capitulara noului Sultan înaintea împăratului din Bizanț și înaintea Venețienilor, nu era iarăș un mijloc de a-și menține popularitatea printre Turcii săi, chiar după succesele din Asia. În timpul interregnului lumea musulmană se desobicinuisese a ascultă orbește de urmașul lui Mohamed. În astfel de împrejurări își face apariția în Europa tânărul Musa, acel fiu al sultanului Baiazid, a cărui viață nu o cunoaștem înainte de energicele sale demersuri în drumul spre tronul sultanilor. L-a trimis frate-său Mohamed în Europa în contra lui Soliman? N'avem nici o știre. De la Isfendiar, lângă care se refugiase și ajutat de acesta la Sinope se imbarcă într-o corabie și grăbi spre țara lui Mircea, pe care Isfendiar îl va fi considerat cel mai bun aliat în contra lui Soliman.

Toate izvoarele concordă în această privință afară de Pîranțes, care afirmă că Musa a ajuns sultan cu concursul despotelui sârb neatribuind lui Mircea nici un rol⁵⁾. Chalkondyles⁶⁾

1) Vámbéry Armin, *Geschichte Bocharas und Transoxaniens* I Stuttgart 1872 pag. 208 și urm.

2) *Mon. Slav. Merid.* V pag. 71-4, 75-7.

3) *Gelcich-Thallöczy, op. cit.* pag. 171 cf. și *Seadedd* în l. c. pag. 297 și urm.

4) N. Iorga, *Geschichte des osm. Reiches* I pag. 339 și urm.

5) *Phrantzes, Chronikon* ed. Bonn. pag. 86 și urm.

6) Ed. Paris, 1650, lib. IV, pag. 91 și urm.

întocmai ca Dukas¹⁾ și cronicarii turci²⁾ povestesc că Mircea a primit foarte bine pe Musa. El ne spune, că Musa a făcut promisiuni surâzătoare Domnului român, de va ajunge sultan; îi va da mari venituri în Europa și-i va cedă un ținut nu mic.

Musa nu s'a putut adresa în acelaș fel către împăratul din Constantinopol, care fusese aliatul și ruda lui Soliman³⁾. Împăratul însuși, care prevedeă succesul lui Musa, voia să se folosească acum de neînțelegerile dintre fii lui Baiazid, pentruca să înlătore pentru totdeauna pericolul turcesc din Europa. Soli împărătești propuneau în Ianuarie 1410 Veneției o colaborare pe mare, propunere care nu găsi urmăre la Venețieni⁴⁾. Chalkondyles știe, că Bizantinii au primit în oraș pe fiul lui Mircea și i-au promis, că-i vor da acestuia țara lui Soliman. Se cerea firește o colaborare a tatălui, căruia i s'ar fi dat provinciile nordice otomane.

Nici Bizantinii, nici Venețienii singuri, nici laolaltă nu puteau împiedecă evenimentele, la cari ar fi colaborat Mircea. Pentru răsturnarea lui Soliman trebuia armată continentală, cum nu aveau nici Bizantinii, nici Venețienii. În Iulie 1409 găsim în Brașov pe Mitropolitul Ioan din Sultanieh⁵⁾. Acesta fusese solul lui Timur către creștini înainte de bătălia de la Angora⁶⁾. Să fie vre-o legătură între prezența acestuia în țara lui Sigismund și svonnurile interesate de cruciată puse în circulație de regele Ungariei? Acesta avea darul a prezentă lucrurile și scuzele, că lucrează pentru creștinătate, când cei inițiați știau că menajează alte interese imperiale sau ungurești, cum trebuie să fi știut Venețienii, la cari în Februarie 1409 eră o solie a lui Sigismund, care spune, că regalul său stăpân a încheiat alianță «cu domnii învecinați.»⁷⁾ Atâtea alte probleme preocupau pe Sigismund ale căru nsusiri nu corespundeau marilor ambiții, pe care a avut norocul să le vadă în parte realizate.

Singur Mircea eră disponibil pentru Musa. Iarăși Mircea n'a ajutat pe noul sultan, fiindcă așa se înțeleșese cu Sigismund.

1) Ed. Bonn, pag. 87 și urm.

2) Seadeddin și Bratutti I l. c. pag. 269 și urm.

3) N. Iorga, *Gesch. des osm. Reiches* I pag. 350.

4) *Idem, Notes et extraits* I pag. 174.

5) Zimmermann-Werner-Müller, *Urkundenbuch* etc. III pag. 481.

6) N. Iorga, *Gesch. des osm. Reiches* I pag. 348.

7) *Mon. Slav. Merid.* V pag. 159-60.

Relațiunile celor doi aliați, cari opriseră pătrunderea Turcilor spre Europa centrală, erau reci, poate chiar încordate. Mircea era acum ruda regelui polon, ruda lui Vitold, iar Sigismund era bucuros, că rezolvă incurcăturile rămase în urma pretendentului neapolitan. Expedițiile regale în Bosnia erau ultimul episod al acestui ciclu de evenimente.

Ajutând pe Musa, Mircea își creia în Balcani o situațiune sieși favorabilă. Acesta este actul cel mai de căpetenie al hegemoniei muntenești în acest răsărit de miază-zi al Europei. Despotul Ștefan a ajutat de asemenea pe Musa, poate sub influența lui Mircea cel Bătrân, dar mai ales fiindcă fratele său Vuc și nepotu-său Lazăr, dușmanii săi, țineau cu Soliman, care tolerase și atacul turcesc din primăvara anului 1409 asupra Serbiei, când i se luă lui Ștefan Pristina¹⁾.

Musa devine speranța tuturor dușmanilor lui Soliman, cari vin la el chiar din Asia. Mircea îi pune la dispoziție armată sub conducerea fiului său Dan²⁾. Sârbii se alătură având ca conducător pe însuși despotul Lazăr. Aceștia din preună cu armata turcă strânsă de Musa prin intervenția și legăturile Domnului român în Balcani, fac pe Musa învingător asupra comandantului și armatei europene a sultanului la Iamboli (13 Februarie 1410). Noul sultan victorios intră în Adrianopol. Aici își făcū preparativele pentru lupta cu frate-său Soliman, care se grăbia acum din Asia în Europa. În zadar se adresa Soliman prin Vuc Venetiei să-i transporte armata în Europa. Diplomația lui Mircea era preturîndenea de față. La 15 Mai un sol al lui Mircea era la Valona venind din Constantinopol. Aci i se spusese, că împăratul bizantin și Genovezii au refuzat cu politeță pe Soliman, care le ceruse mijloace de transport pentru sine și armata sa, ce eră pe fărml asiatic. Nu cunoaștem misiunea solului domnesc. E probabil să fi mers la Venetia, care refuzase pe Soliman. Manuil împăratul bizantin contrar asigurărilor date solului muntean

1) N. Iorga. *Gesch. des. osm. Reiches* I pag. 349 și nota 1. Poate la tratativele lui Musa cu despotul Ștefan se referă notița din Papadopoulos-Kerameus, că pretendentul a trecut prin Țara-Românească și'n Serbia. Cf. însă N. Iorga, *Gesch. des. osm. Reiches* I pag. 351 și nota 3.

2) E de menționat și părerea că contingentul de ajutor dat de Mircea lui Musa a fost condus de Dan, nepot domnesc, care se vede, că poțreacă la curtea lui Mircea. (*D. Onaiul*, *Curs etc.* I. c.)

ii puse ca o rudă și protector toate la dispoziție lui Soliman. Corăbii bizantine au transportat trupele lui Soliman în Europa, iar trupe bizantine înainte de 15 Mai cucereau și blocau Gallipoli¹⁾. Manuil ajută pe protejatul său și în lupta dela Cosmidion, lângă Cornul de aur (15 Iunie), în numele rudeniei reuși să înduplece pe Ștefan Lazarevici, căruia în 1403 îi conferise titlul de despot, să-și părăsească aliatul. Trădat în toiul bătăliei Musa pierdă lupta retrăgându-se spre țara lui Mircea. În drum ai săi pedepsiră pe dinastii sârbi, Vuc și Lazăr, cari încă făcuseră cauză comună cu Soliman²⁾. Acesta avea legături și cu regele Sigismund. În primele zile ale lui August 1410 sosiau în Raguză soli regali, cari fuseseră la Soliman.

Soliman câștigase lupta abandonând interesele turcești europene bunului plac al împăratului grecesc. El deveni tot mai nepopular și aderenții lui Musa se înmulțeau neconțenit, așa că la 11 Iulie încercă o nouă luptă lângă Adrianopol³⁾. Infrânt și aici, el se refugiază spre țara lui Mircea. Abia în iarna următoare își încercă iar norocul. Drumul lui în contra lui Soliman părăsit de toți fu de astă dată calea victoriei. Soliman fugar spre Constantinopol e prins în satul Dügündjilar și strangulat în noaptea de 17 Februarie 1411. Nici Manuil nu cucerise Gallipoli, asupra căruia Veneția ar fi tratat în primăvara anului 1411 bucuros cu Manuil⁴⁾. Dar la 12 August 1411 un sol al Veneției căută pe Musa în tabăra sa de sub zidurile Constantinopolului asediat,

1) *Mon. Slav. Merid.* VI pag. 105; *Gelcich-Thallóczy, Diplomatarium relationum reipublicae Raguzanae cum regno Hungariae.* Buda-
pesta 1887, pag. 193 și urm.

2) Cf. și analele sârbești ap. I. Bogdan, *Letopisețul lui Azarie* I. c. pag. 86. „Iulie în 6” și *Archiv.* XIII pag. 521.

3) Dată după cronică dela *Papadopol-Kerameus* ap. N. Iorga, *Gesch des osm. Reiches* I pag. 351 și nota 2.

4) Despre Soliman și sfârșitul lui cf. *Seadeddin*, I. c. pag. 269 și urm; *Chalkondyles* ed. cit. pag. 92 și urm; *Dukas op. cit.* pag. 86 și urm *Constantin Filosoful in Glasnik.* vol. XLII. Belgrad 1875 ed. *Iagic* pag. 292 și urm. Cf. *Cronica din Papadopol-Kerameus* ap. N. Iorga, *op. cit.* I. c. Aci ni se dau datele complete ale luptelor. Februarie 13 cade însă joia în anul 1410, data luptei de la Iamboli. În acest caz trebuie să admitem, că lupta s'a dat la 14 Februarie, căci data de zi nu se putea greși cf. și *Leunclavius, Annales sultanorum Othmanidarum,* Frankfurt 1596 pag. 20; *Idem, Historiae Musulmanae,* VI pag. 371 și urm. Cf. și *Cronica-Bogdan* în *Archiv.* I. c. pag. 535 și *Moxa*, I. c. pag. 404.

ca să reînnoiască tratatul avut cu Soliman ¹⁾. Numai împăratul bizantin n'a recunoscut pe Musa. Manuil a sprijinit pe Mohamed I, a răsculat pe Sârbi, iar tratativele cu Venetia s'au continuat toată vremea domniei lui Musa. Nu l-a recunoscut nici împăratul apusului, Sigismund, — informația istorică nu ne oferă nimic, ce ar sprijini contrarul.

Și regele polon s'a grăbit să recunoască pe sultanul protejat de aliatul și ruda sa Mircea cel Bătrân. Scrisoarea din 10 August a lui Mircea e dovadă clară despre aceasta ²⁾. Mircea răspunde acuzațiilor formulate contra lui de regele polon «ruda sa». Vladislav îi trimisese scrisori pline de imputări, că Mircea ar fi comunicat în scris frunțașilor și domnilor din Ungaria, cari au încunoștințat pe regele lor, că Vladislav a trimis scrisori și soli la Turci, ca să încheie prietenie și să facă împreună războiu «spre marea pagubă a tuturor creștinilor și a regelui Ungurilor». Mircea protestează contra acestei acuzați, dar iartă rudei sale nedreptatea, ce-i face, că crede astfel de svonuri. Cu simplitatea duiosă a sincerității Mircea scrie: «căci eu sunt și acum prietenul tău cinstit, precum ți-am fost în trecut. Iar despre acel svon nu știu nimic. Eu sunt ai tău, și copii, care-i am, sunt copii soru-ți, deci copii ție ca și mie. Se poate, ca solii tăi să ți spus ceva, când au parcurs Ungaria».

Scrisoarea e datată din Giurgiu și Mircea întrebuintează un titlu foarte semnificativ: «Mare voevod și Domn neatârnat al întregii țări basarabești și al părților de peste munți și stăpânitor al mai multor cetăți turcești». Dacă posesiunile sud-dunărene nu sunt amintite aci după formularul obicinuit, ultima parte

1) N. Iorga. *Notes et extraits* 1 pag. 194.

2) *Hürmuzaki-Kaluzniacki, Documente* I, pag. 825-6. Scrisoarea n'are data de an. Ea însă presupune. 1) că Mircea era în bune relații cu sultanul 2) că Mircea era ruda regelui polon prin alianță. Scrisoarea deci e ulterioară reînnoirii alianței dintre Mircea și Polonia, căci în tratat (1402 Mai) nu se specifică, că aliații sunt rude, cum o anunță tratatul din 1411 Sultanul, prieten al lui Mircea e Musa. Iar anul trebuie să fie 1411. Acesta e anul, când Polonia scormonește pe toți dușmanii lui Sigismund și încheie cu ei tratate, pe când în 1412 la 10 August regele polon era de câteva luni împăcat și aranjat cu Sigismund. Anul 1413 nu putea fi, căci la câteva zile găsim pe Mircea împăcat cu Sigismund cu prețul a mari concesi (tratatul comercial) iar Musa din 5 Iulie nu mai putea conta în socotelile regelui polon, nici ale lui Mircea. Nici nu mai amintim faptul cunoscut fără rezervă, că anii 1412-3 au fost ani de pace între Sigismund și regele polon.

a titlului presupune mai mult decât stăpânirea lor. Am văzut, în ce condițiuni și când a recucerit Mircea Dobrogea. De atunci Mircea luase partea cea mai activă și fără întrerupere la instalarea noului sultan Musa. Armața muntenească înaintase victorioasă până dincolo de Adrianopol¹⁾.

Mircea reprezintă acum puterea cea mai temută, din acest răsărit al Europei. Alianța cu Turcii sau mai bine zis cu sultanul Musa îl asigură față de orice turburări dinspre sud, iar când Bulgarii încearcă o răscoală probabil instigați de politica lui Sigismund, Musa reprimă ușor răscoala.

Sigismund a menajat întru toate pe Mircea, deși cunoștea bine relațiunile acestuia cu Polonia. Aceasta s'a întâmplat însă din respectul, ce-l avea față de organizarea armată a țării lui Mircea cel Bătrân. În documentele regale afară de cazurile amintite mai sus nu mai avem, cât a trăit Mircea, bani de Severin ungurești. Regele, care nu peste mult timp a ajuns împărat, avea deosebită nevoie de bunăvoința lui Sigismund în diferendul, ce amenință serios pacea dintre Poloni și ordul Teutonic. Putea rămâne regele Ungariei indiferent față de acest fapt, când Polonia ajunsese și așa prea puternică prin uniunea cu Lituania și când acest rege era Sigismund de Luxemburg, care așteptă cu siguranță nervoasă demnitatea imperială și care va moșteni buclucul slav hussit din Boemia surâzătoare Polonilor și Litanilor? Ordul Teuton stabilit la granițele polone și între Slavii dela Marea Baltică reprezintă triumful germanismului asupra slavismului. Regele Sigismund a înțeles inevitabilitatea luptei între Polonia și Teutoni, pe cari îi va sprijini totdeauna după putință. Căci regele Poloniei și mai ales marele duce lituan nu putea

1) Cf. și titlul lui Mircea păstrat la *Fotino* op. cit. trad. G. Sion. București 1859 III pag. 16 nota 1 după un hrisov, după care azi n'avem nici copie: „Drept credinciosul întru Hristos Dumnezeu, pietosul și iubitorul de Dumnezeu Mircea cel Mare, Domn cu mila lui Dumnezeu și singur stăpânitor a tot pământul Ungrovlahiei și de dincolo de munții Carpați până în pământul tătarăsc (Basarabia), Herteg (duce) Amlășului, Domn al Banatului despre Apus, stăpânitor ambelor laturi ale Dunării până la marea neagră și Domn cetății Drăstorului și al tuturor țărilor și orașelor până în hotarele Adrianopolei“. E aceeaș traducere rea a titlului obișnuit, adaos după cunoștințele istorice ale autorului. *Fotino* ne spune, că l-a găsit într'o însemnare veche a serdarului Constantin Chițoreanu.

privi nepăsător, cum e germanizată marea masă a Slavilor de lângă Baltică.

La sfârșitul anului 1409 o solie a ordinului sosi la Buda și pentru 40000 fl. își asigură bunăvoința regelui. La 20 Decembrie se semnează alianța ofensivă și defensivă între Sigismund și Ordinul Teutonic. Sigismund se obligă să atace pe Poloni, dacă aceștia vor porni cu război în contra ordului. Ordul va plăti lui Sigismund 370.000 florini, despăgubire pentru cheltuielile cerute de o intervenție armată a lui Sigismund¹⁾. Ordul în același fel a neutralizat și pe ceilalți vecini și a isbutit să le câștige bunăvoința.

Sigismund, care numai un război cu Polonia nu voia, când el avea atâtea de aranjat, recurge la diplomatie. Nici intriga pusă la cale la întâlnirea din Kėsmark, unde în Februarie cu suită pompoasă veni în numele regelui său, Vitold, n'a reușit²⁾. În aceeași primăvară însă Vladislav caută pe toți dușmanii lui Sigismund. El trimite oferta de alianță chiar și în Veneția, cu care regele Ungariei avea diferende serioase. Înainte de a putea da ajutor eficace Sigismund, Polonia zdrobește la Tannenberg armata îngâmfătorilor negustori egoiști și cavaleri îmbogățiți, (15 Iulie 1410).

Incetineala ajutorului dat de Sigismund, n'a fost de folos Cavalerilor. Acesta la 27 Iunie declară războiul regelui polon³⁾, dar se mărginește la hărțuiri de graniță. Armata ungurească, care pătrunsese până la Sandecz, fu aruncată înapoi peste granița de armata polonă, care asedia acum Bartzfa⁴⁾. Într'aceea trupele polone, cărora se alăturase și un însemnat contingent moldovenesc, ocupă și Marienburg. Sigismund care într'aceea moștenise markgrafiatul de Brandenburg, — nu se știa că încă la 8 Iulie îl amanetase pentru 100.000 fl. lui Frideric de Zollern — amenință că va interveni cu toată puterea întinșelor sale țări.

Pentru a da răspunsul cuvenit, Luxemburgianului din Ungaria, Vladislav acordă condiții favorabile Ordinului în pacea ce se încheie la Thorn, la 1 Februarie 1411⁵⁾.

1) *Raczynski, Codex dipl. Lithuanię Vratislavię, 1835 pag. 107-9.*

2) *Eberhard von Windecke ed. Altmann pag. 15.*

3) *Strehlke, Scriptorum rerum Prussicarum III pag. 402.*

4) Pentru luptele polono-ungare vezi *Wenzel, Stibor vajda etc.*

pag. 27.

5) Despre luptele dintre Poloni și armata cavalerilor vezi *Duct-*

Sigismund își ajunsese scopul. Hărțuiele de graniță au mai continuat între Ungaria și Polonia. Sigismund nu voia însă război, care promitea să fie foarte serios. O comisiune ungurească și alta polonă se întâlniră în primăvară la graniță. Sigismund voia ca să dobândească o pace sigură și definitivă între Polonia și ord. Astfel la 30 Martie comisiunile hotărâră în numele regilor lor, că cele două regate vor face pace la întâlnirea nouă, ce-și promiteau de ziua Sf. Martin, dacă Polonia și Cavalerii vor încheia pacea definitivă până la Crăciun¹⁾.

Sigismund speră să pue la cale distrugerea Poloniei. La Kesmark încă discutase în treacăt amintindu-i lui Vitold, că marele duce ar putea și ar trebui să devină un rege lituan. Prin înființarea unui regat lituan sau rutean, cum i-am zice azi, Polonia ar pierde importanța sa de mare putere. Sigismund vedeă posibilitatea așa de apropiată, că trimisese în Lituania cu asemenea misiune pe episcopul de Piacenza, legatul papal. În vederea aceluiaș eveniment plenipotențiarilor lui Sigismund la 19 Noemvre numai prelungiau armistițiul cu Polonia până la 15 August 1412, propunând plenipotențiarilor poloni, ca înlăturarea definitivă a diferendelor să se facă la o întâlnire a suveranilor lor, care s'a admis să fie în 1412 la Kesmark.

Sigismund trebui să se convingă însă nu peste mult timp, că planurile lui cu înființarea regatului lituan nu vor reuși acum. Diferendul lui Vitold cu Cavalerii nu putu fi aplanat prin întâlnirea de la Buda, dintre Vitold, care venise cu suită pompoasă și Sigismund, care asocia la dezbateri și pe reprezentantul ordului trimis anume acolo. Invoiala încheiată la 3 Ianuarie 1412, când Sigismund se obligă să dea ajutor complet ordului în cazul reînnoirii războiului, iar ordul să-i asigure ajutor bănesc de 375.000 fl. ne arată, că planurile lui Sigismund nu erau cu nimic mai aproape de realizare ca la începutul anului 1411²⁾.

lius, Historia ordinis equitum Teutonicorum, Viena 1727; Lites, ac res gestae inter Polonos ordinemque Cruciferorum, Posnaniae 1855-6. Cronica conflictus Vladislai regis Poloniae cum Cruciferis anno Christi 1410, ed. Dr. Z. Celichowski, Posen. 1911. Prelucrare nouă vezi Max Oehler, Der Krieg zwischen dem deutschen Orden und Polen-Littauen 1409-1411. Elbing 1910. Pentru altele vezi literatura ap. Beckmann, op. cit. pag. 93 nota 1.

1) Raczinski *op. cit.* pag. 134 și urm.

2) *Idem* pag. 356 și urm.

În 1412 regele polon era mai pregătit decât ori când să facă față unui atac, ce ar veni din partea lui Sigismund. Vladislav își asigurase concursul celor doi domni români.

Existența Poloniei era chestiune importantă pentru politica principatelor române. Cele două principate aveau interes, ca Polonia să nu fie îngenuchiată. Imperialismul unguresc trebuia stabilit. Afară de Turcia cele două puteri învecinate influențează politica externă a principatelor române în sec. XV. Pentru desfășurarea legăturilor noastre cu puterile creștine interesant de observat e faptul că raporturile externe din sec. XV au asemănare adomă cu cele de după pacea dela Cuciuk-Cainardji până la tratatul de la Paris, când intrăm în legături cu «Europa garantă». În perioada din urmă monarhia habsburgică și Rusia rivalizau pentru înlăturarea influenței lor în principate, după ce ambele s'au convins prin fapte că nu le pot anexa: niciodată nu s'au înțeles, Rusia fiind prea lacomă, iar monarhia dunăreană nefiind mai puțin egoistă în năzuința sa spre gurile Dunărei și Marea Neagră. În considerație venia firește și Turcia, puterea suzerană, care s'ar fi aliat cu una din cele două puteri rivale pentru păstrarea grânelor sale de la Dunăre. Europa interesată a găsit prin urmare existența principatelor române absolut necesară echilibrului european în colțul ei sudestic. Domnii fanarioși ai celor două principate, niște publicani lacomi cei mai mulți, fără legături cu poporul, fără ideal politic și fără armată nu reprezentau mai nimic. Domnii din secolul al XV aveau dimpotrivă legături de sânge cu poporul, care dorea și luptă bucuros să rămână neatârnat politicește.

Apelul domnitorului găsea totdeauna răsunet în inimile bravului popor, oștenii săi, așa că domnul țării putea să aibă politica sa aparte, românească, să caute prietenii mai de folos. În acest sens independența de influențe streine a fost politica lui Mircea cel Bătrân și Alexandru cel Bun, cari s'au putut ridica până acolo, încât succesiv avură hegemonia în treburile politice orientale. Fără Domnii români nu se putea aranja nimic trainic în chestiunea orientală. La ei recurgeau, de câte ori doreau vreun succes în această parte chiar Cavalerii Teutoni și Venețienii.

Veneția din toamna anului 1411 era într'un război greu cu Sigismund pentru chestiunea dalmatină. Venețienii aveau tot

dreptul să fie supărați pentru politica nordvestbalcanică a lui Sigismund. Veneția trecuse după pacea dela Turin (8 August 1381) printr'atâta regenerare, cum puține exemple sunt în istorie. Acum ștăpânea Corfu, cheia Adriei, Argos și Nauplia în Morea, Treviso, Ceneda, Durazzo, Drivasto, Dulcigno, Antivari, Scutari și alte localități în Albania, Belluno, Feltre, Vicenza, Verona și Padua. Senatul venețian sprijinise pe Maria, soția lui Sigismund în contra lui Carol cel Mic și acordase toată bunăvoința sa lui Sigismund în speranța, că acesta ca rege al Ungariei se va grăbi să aranjeze ca între prieteni chestiunea dalmatină. Sigismund s'a eschivat însă totdeauna dinaintea pretențiunilor Venețienilor așa că aceștia din 1403 sprijinesc la început în taină, mai apoi pe față pretențiunile de rege ungar ale lui Ladislau Neapolitanul, refuzând de altfel respectarea mai departe a condițiunilor păcii de la Turin și eschivându-se dinaintea încheerii unei alianțe în contra Turcilor¹⁾. Toate acestea n'au făcut pe regele Sigismund mai concesiv în chestiunea dalmatină, ba dimpotrivă regele începu să-și realizeze programul său politic în nordvestul peninsulei Balcanice. Mai prevenitor mai darnic se arată Ladislau Neapolitanul. Acesta la 9 Iulie 1409 prin plenipotențiarilor săi vându Veneției orașul Zara și toate drepturile asupra Dalmației pentru suma de 100.000 ducati²⁾. Explicațiunile, cari au umat între rege și republică, și intervențiile, la cari recurgeau ambele părți, erau numai amânarea conflictului armat, care trebuia să vie. Dacă ideea conducătoare în politica externă a lui Sigismund ar fi fost lupta în contra Turcilor, cărei idei i-ar fi subordonat toate celelalte planuri ale sale,³⁾ regele Ungariei și împăratul roman-german ar fi avut ocaziune să fie mai concesiv față de Veneția, de ajutorul căreia avea deosebită nevoie la expediția în contra Turcilor, sau la expedițiunea, ce se lăudă împăratului bizantin în 1411, că are de gând să o înjghebeze⁴⁾. În

1) *Mon. Slav. Merid.* IV. pag. 473, 34—35, 31—33, 255, 273, 276—80, 440—449.

2) *Mon. Slav. Merid.* V. pag. 130—179. Cf. *Gelcich-Thallöczy, op. cit.* pag. 188—9.

3) G. Beckmann, *Der Kampf Kaiser Sigmunds gegen die wachsende Weltmacht der Osmanen*. Gotha 1902, unde se încearcă o astfel de o schițare a politicii externe a regelui Ungariei.

4) Finke, *Acta concilii Constanciensis* I pag. 236, nota 1; *Mon. Slav. Merid.* XII pag. 29.

loc să primească aranjamente așa de avantajoase, cum erau propunerile de compromis ale Veneției în primăvara anului 1412, Sigismund se gândea numai la distrugerea puterii, alături de care conform programului imperial comunicat și papei Ioan XXIII prin solia condusă de Pippo Spano, ar fi avut datoria să înceapă lupta în contra Turcilor. În primăvara anului 1412 el ațâța pe împăratul bizantin contra republicii, care pricinuisse atâtea pagube imperiului bizantin¹⁾; tot atunci același rege scormonește vechi pretențiuni și jigniri ale regelui francez și ducelui de Burgund, se adresează chiar și regelui englez cu plângeri în contra republicii sf. Marcu²⁾. Primele succese de arme ale trupelor regale făcuseră pe Sigismund foarte încrezător și într'un succes final. În zadar intervenise la rugarea Veneției Vladislav, regele polon. Când Venețienii socoteau, că Sigismund s'a mai înmuiat, atunci au fost mai rău tratați solii Venețienilor în țara regelui. Dar trupele regale la 24 August 1412 sufereau o înfrângere, din care nu s'au mai putut reculege, nici când însuși Sigismund luă comanda trupelor³⁾. Războiul fu terminat prin pacea dela Castelletto⁴⁾, unde Sigismund la 17 Aprilie 1413 iscăli condițiuni favorabile Venețienilor. Venețienii ceruseră și lui Vladislav, regele polon, să se alieze cu ei. Senatul venețian puse la 23 Ianuarie 1411 perspective surâzătoare înaintea regelui polon, căci dacă Sigismund va putea fi împiedecat în drumul său spre încoronare, electorii vor anulă alegerea și Vladislav poate spera să ajungă împărat.

În urma răsturnării alianțelor, cum a urmat, Vladislav puse la dispoziția ambelor părți bunele sale intențiuni de mediator. Astfel înainte de înfrângerea trupelor regale la Motta (24 August 1412), regele polon la 28 Martie 1412 scria din Cașovia Venețienilor, că e dispus a aștepta în Buda încă 5 zile după sf. George, dacă aceștia trimit la el vre-o solie.⁵⁾

1) *Finke, op. cit.* pag. 394—394.

2) *Ibidem* pag. 217 nota 1, pag. 88—92; *Mon. Slav. Merid.* IX pag. 273—75.

3) Despre războiul cu Veneția vezi literatura la *Herre, op. cit.* și *Beckmann op. cit.*

4) *Mon. Slav. Merid.* XII, pag. 104., cf. și *Herre, Die Beziehungen König Sigmunds zu Italien* ap. *Beckmann op. cit.* și *Mon. Slav. Merid.* IX, p. 240 și urm.

5) *Schönherr op. cit.* pag. 508.

Înainte de întâlnirea dela Lublin și serbările pompoase dela Buda, unde, în ambele locuri, Sigismund căuta rezolvirea definitivă a chestiunilor Europei orientale și balcanice, regele polon concentrase toate dușmăniile, în contra regelui Ungariei. Marea importanță politică a principatelor române în această vreme de criză reese din faptul, că în centrul tuturor preocupărilor sale pentru Vladislav eră de cel mai mare preț concursul celor doi Domni români. De astă dată învoelile s'au făcut anumit în contra regelui Ungariei. Din 17 Mai 1411¹⁾ declară Mircea, că cu sfatul boerilor reînnoește alianța cu Vladislav regele polon și făgăduiește, că-l va ajuta din toată puterea contra unui atac din partea regelui Ungariei, ea pe un prieten «ba chiar mai mult acum, când iubirea de rudă îndeamnă pe prieteni să facă aceasta». Regele Poloniei de asemenea se obliga, că va ajuta pe Mircea contra regelui Ungariei. Dacă regele Ungariei intră cu oaste în Polonia, Mircea va ataca țara lui Sigismund. Vladislav regele va face acelaș lucru, dacă Sigismund ar năvăli în Muntenia.

Tratatul aveă caracter defensiv. Contra altora se obliga Mircea să-l ajute «precum amicul și fratele obișnuiește totdeauna să facă în interesul fratelui său». Acelaș caracter îl are și înțelegerea regelui polon cu Alexandru cel Bun. Regele polon dă «prietenului nostru Alexandru voevod, hoșpodar al țării Moldovei, un act despre 1.000 mărci de argint, rest din cele 3.000 mărci, pe cari le împrumutaseră regelui înaintașii Domnului moldovenesc. Dacă de atunci, de la Paști, în doi ani regele nu ar restitui suma restantă, el se obligă a ceda lui Alexandru și copiilor lui orașele Sniatyn și Colomea dimpreună cu țara ce se zice Pocuția, pe cari Moldovenii le vor stăpâni până la restituirea banilor²⁾). Tratatul încheiat la 25 Mai 1411 stipula ca și cel cu Mircea ajutor reciproc în cazul unui atac din partea lui Sigismund. Prin acelaș tratat Alexandru cel Bun confirma de altfel și omagiile, tratatele anterioare cu Polonia. Tratatul mai prevedeă, că regele nu va face nici o nedreptate Moldovenilor, în ce privește țara, în ce privește totalitatea moștenirii domnești «in patrimonio nostro»³⁾ nici în ce privește granițele³⁾). De ce înșira Alexandru cel Bun

1) Hurmuzaki-Densușianu, Documente I, pag. 472—3.

2) *Ibidem* ed. Kaluzniacki. pag. 829.

3) *Ibidem*. pag. 830—1.

astfel de asigurări în tratat? Auzise oare despre intențiunile lui Sigismund de a împărți Moldova?

Încercuirea și izolarea politică a lui Sigismund era fapt îndeplinit, când în primăvara anului 1412 Ernest de Habsburg merse în Cracovia și luă în căsătorie pe Czimbarka, ducesa de Masovia, vestită pentru buzele ei groase. În acelaș timp s'a încheiat între Vladislav și ducii Ernest și Frideric alianță defensivă contra împăratului.

Regele polon cu toate aceste preparative n'a încercat lupta cu Sigismund. Intervenția papei Ioan XXIII, precum și staturile lui Hermann de Cilli, care în Februarie 1412 obține adesiunea regelui polon la ideea unei întâlniri cu împăratul Sigismund, își au efectul său. Lângă Poprad, în Lublin, mic orașel din Zips, se semnă la 25 Martie următor înțelegerea celor doi regi în chestiunea orientală rezolvindu-se și alte diferende, ce le mai aveau. Prin lipsa sa de energie și influențat de alții regele polon pierdea ocazie, cum nu i se va mai prezenta, să aranjeze pentru mult timp în favorul său și prietenilor săi chestiunea orientală. La 15 Aprilie iscălea și marele duce lituan hotărârile luate la Lublin¹⁾. Pacea avea să dureze până 5 ani după moartea unuia din cei doi regi.

Chestiunile aranjate priveau mai mult Polonia. Sigismund se obliga să nu împiedice stăpânirea polonă în Rusia și Podolia. Regele Ungariei însă a trebuit să fie mai încântat, că a putut scoate dela regele polon aprobarea unor măsuri grele în contra Domnului moldovean. Tratatul dela Lublin era răspunsul cel mai ingrat, care-l da Polonia promptitudinii în ajutoare, ce Moldova o manifestase față de nevoile și primejdiile regelui. Punctele din tratat relative la Alexandru cel Bun erau: Sigismund recunoaște dreptul de suzeranitate al lui Vladislav asupra Moldovei. Cere însă în schimb ca ori de câte ori Turcii «necredincioși» ar ataca cu armată puternică Ungaria și ar voi să o pustiască, s'o jefuiască, regele Poloniei să facă pe voevodul moldovean să meargă într'ajutor cu întreaga sa armată; dacă va fi bolnav, să trimită un comandant destoinic. Dacă Alexandru ar refuză sau pretextând boală n'ar trimite trupe, atunci cei doi regi îl vor ataca, destitui și-și vor împărți țara. Ținutul păduros, numit Bu-

1) *Codex ep. Vitoldi*, pag. 228 și urm.

covina, începând dela munții Ungariei (Carpați), întinzându-se pe lângă Siret între Moldova și țara Șepenițului spre o altă pădure zisă Bucovina mică, până'n Prut să se facă pe jumătate. Târgul Iași, care cade la stânga, să fie al Poloniei, iar Bârladul, situat la dreapta, va reveni lui Sigismund. Ținutul păduros și câmpia, ce sunt dincolo de Prut, jumătatea cu Cetatea-Albă va reveni Polonilor, cealaltă jumătate cu Chilia va fi partea lui Sigismund. Ambii sau împreună cu Vitold toți trei se obligă, că vor apăra pe voevodul moldovenesc în contra tuturor celor ce-l vor ataca presupunând, că cel din urmă va respecta îndatoririle semnalate în tratat ¹⁾.

Cum ar fi stăpânit Sigismund însă partea, ce i-ar fi venit dintr'o împărțire a Moldovei? Regele din Buda știa foarte bine, că în vremea lui Mircea nu s'ar putea face împărțirea. Vladislav ar fi putut admite sacrificarea credinciosului său aliat?

De loc nu scuză purtarea regelui polon faptul, bine cunoscut ambelor părți, dar mai ales intim lui Sigismund, că tratatul de la Lublin era numai un armistițiu în rivalitățile orientale ale Ungariei și Poloniei. Noul aranjament favoriza planurile împăratului, care printr'o lovitură diplomatică rupsesse cercul de fier al dușmanilor săi? Hegemonia lui Mircea continua a fi, cum vom vedea, baza politicei chiar a lui Sigismund, căruia norocul îi puneă tot mai multe greutăți pline de onoare.

Lui Alexandru i s'a tănuit deocamdată și i-a rămas necunoscută această învoială înjositoare și nemeritată. Relațiunile lui cu Ungaria continuă a fi normale. Orașele săsești din nordul Ardealului aveau absolută nevoie de piață și mărfuri moldovenești, după cum ne arată privilegiul comercial acordat de Știbor, voevod transilvan, cetățenilor din Rodna la 21 Iulie 1412. ²⁾ Domnul moldovean rămâne și mai departe aliatul regatului dela nord și deschide în țara sa largi porți influenței polone. La insistența Polonilor, dar poate și a patriarhiei constantinopolitane el trimite reprezentanți ai bisericii sale la conciliul din Constanța, unde era să se discute și unirea bisericii orientale cu Roma. ³⁾

1) Hurmuzaki-Densușianu, *Documente I*, pag. 485—6.

2) Hurmuzaki-Iorga, *Documente XV*, pag. 7—8.

3) Hurmuzaki-Densușianu, *Documente I*, pag. 427 Cf. emendațiunea Chilia în loc de Kyrila ap. N. Iorga, *Istoria bisericii I* pag. 64; Hurmuzaki-Iorga, *Documente XV* 1 pag. 20 Cf. pentru ajutoare moldovenești

Tinerii moldoveni cercetau universitatea din Cracovia, unde-și puteau câștiga cultura humanistă¹⁾. Din considerațiuni pentru Polonia, Alexandru cel Bun nu punea piedici organizării catolicismului din Moldova. La 31 Iulie 1413 papa Ioan XXIII numește la loc vacant pe Toma Grueber episcop de Siret.²⁾ În acelaș an regele și regina Poloniei rugaseră pe papa să înființeze o episcopie «in civitate Moldaviensi», unde e o biserică a Sf. Treimi ridicată de câțiva catolici credincioși și unde își are reședința și un mitropolit «grecesc»—spune scrisoarea regală. La 7 August papa scria episcopului de Camenița să cerceteze și dacă găsește cu cale, să numească episcop pe dominicanul Ioan de Ryza, recomandat de suveranii poloni.³⁾ Episcopia catolică în Baia s'a și înființat. Mai târziu, la 1 Iulie 1420, papa Martin V însărcinează pe episcopul Ioan să cerceteze, dacă Ringalla s'a căsătorit cu Alexandru cel Bun fără să obțină dispensa papală necesară rudenilor de gradul al III-lea. Căci Alexandru cel Bun după moartea soției sale, Ana, întâmplată la 1418, Noemvre 2⁴⁾, se căsătorise cu sora lui Vitold, care ca Doamnă s'a zis Maria.⁵⁾ Noua soție voi să facă din Domn un catolic, iar când nu reuși se despărțiră sub pretextul, că sunt rude, Alexandru acordându-i o rentă viageră de 600 galbeni pe an și stăpânire peste Siret și Volovăț. Cordialitatea, ce s'a păstrat în raporturile dintre rege și Domn, reiese și din intervederea dela Sniatyn.

trimise în Polonia, *Codex Vitoldi* pag. 1064; pentru participarea Românilor la conciliul dela Constanța vezi și D. A. Sturdza, *Cronica lui Ulrich de Richental asupra consiliului de Constanța în An. Ac. Rom. S. II T. XVI.*

1) A. Chmiel, *Album studiosorum universitatis Cracoviensis T. 1—II (1400-1551)*, Cracovia 1887-1892. Cf. și B. P. Hașdeu, *Unde învățau Românii vechi* (Anuarul Ministerului Instrucțiunii publice 1864-5. pag. XVI-XIX). Cf. și Buletinul Instrucțiunii publice An. II. Buc. 1867. fasc. pe Sept.—Dec. pag. 15—19.

2) Filitti, *op. cit.* pag. 26 și urm.; cf. și pag. 24 și urm.

3) *Ibidem*, pag. 28-31. Cf. și C. Auner, *Episcopia de Baia* (Revista catolică, București 1915 pag. 89 și urm.) și N. Iorga în Revista istorică I. pag. 183—4.

4) Filitti, *op. cit.* pag. 35—6; Melchisedec, *Notițe istorice și arheologice*, București 1885 pag. 61 Cf. și N. Iorga în Revista istorică I. c.

5) Despre Margareta vezi Auner și N. Iorga I. c. Cf. pomelnicul de la Bistrița ap. St. Nicolaescu, *Documente slavo-române* pag. 112 și urm.

În Mai cu o suită numeroasă și mândră având cu sine și pe Doamnă a întâmpinat pe rege la Sniatyn, care de drept era moldovenesc, unde l-a găzduit bogat și i-a reînnoit omagiul¹⁾ Astfel când vor reîncepe luptele cu Teutonii, Moldovenii își vor avea contingentul lor în oastea biruitoare. Nici împrejurările n'au adus nimic, care să ceară executarea tratatului de la Lublin.

Regele Vladislav a voït să înlăture și alte echivocuri politice ale împăratului la întâlnirea dela Lublin. El a încercat să-l împace și cu Venețienii. Aceștia erau dispuși la mari concesii, dar față de pretențiile și mai mari ale lui Sigismund, Venețienii întreruseră la 21 Mai orice tratative.²⁾ De sigur Sigismund îi va fi sugerat lui Vladislav să propună în cursul tratativelor ca diversiune planul unei expediții creștine în contra Turcilor. Din Veneția i se spuse, că republica sf. Marcu pune cu plăcere 6—10 corăbii la dispoziție, dar mai întâi regele Ungariei să se afle cu armată destul de puternică «în părțile Greciei». Venețienii știau foarte bine, că Sigismund are alte griji decât să înceapă război cu Turcii. Republica de altfel avea înțelegere specială cu sultanul Musa, pe care-l sprijinea și de la care în Ianuarie 1413 era gata să primească ajutor în contra lui Sigismund.³⁾ Infrângerea Veneției a fost lozinca nouă a lui Sigismund, care astfel vedea deschis drumul spre încoronarea imperială în Roma.

Greutățile împărăției, goana nervoasă a lui Sigismund după 21 Iulie 1411 de a fi pretutindenea în chestiile europene, dacă nu astfel cel puțin ca mediator, reorganizarea bisericei, chestiunea boemă îl vor reține aproape un deceniu departe de frontul oriental al intereselor sale. Interesele persistau însă și cineva trebuia obligat, câștigat ca să administreze interesele imperiale, să aibă ultimul cuvânt în chestiunea orientală.

Numai Mircea cel Bătrân putea fi adevăratul stăpân în chestiunea orientului și a reprezentat și interesele împăratului

1) *Dlugosz. op. cit.* vol. II. pag. 367. S. I. Nistor, *Die moldauischen Ansprüche* pag. 37-8. Scena din Cromer, *De origine et rebus gestis Polonorum*, Basel 1568 pag. 153 e un anachronism pentru vremea lui Alexandru cel Bun.

2) *Schönherr op. cit.* pag. 508-9; *Mon. Slav. Merid.* IX. 209, 211, 215, 224, 240, 243, 260, 262.

3) *Mon. Slav. Merid.* VI pag. 224 și 246.

numai intrucât și după ce această le subordonase menirii Țării-Românești. Cu ajutorul lui Mircea se susținuse Vladislav, regele Poloniei; prin el se instalase Musa pe tronul părintelui său. Musa nu putu însă să-și legitimizeze domnia prin nici un succes în nici o parte. Nu putea să-și facă o flotă, ca să lupte cu succes în contra Venețienilor, și nici n'avea de ce, căci aceștia îl recunoscuseră și avea nevoie de prietenii europene, ca să poată la nevoie ține piept primejdiei, ce o vedea venind din Asia cu Mohamed. Nici în contra Bizantinilor dușmani nu putu avea succese. Când aceștia aduseră din Asia pe Mohamed, trupele acestuia fură nimicite în lupta crâncenă dela Indşigis. Fu mai greu să potolească răscoala albaneză și să readucă la supunere Serbia. Musa învinge, fără să poată menține însă recuceririle făcute. Lipsa de succese aduse dezertarea multora, cari în el văzuseră mai înainte pu sultanul viitorului și succesului. Mohamed veni iarăși și Musa părăsit de ai săi cei mai mulți, își văzu armata zdrobită în luptă dela Ciarmurli lângă Sofia (5 Iulie 1413). Cel care fugia, fu ajuns și omorât în niște mlaștine, unde i se poticnise calul, ce trebuia să-l ducă spre țara lui Mircea, care ar mai fi putut să-l ajute în lupta pentru tron. Sârbii au ajutat căderea acestui sultan, pe care Europa voia să-l puie imperiului otoman¹⁾.

Mircea își făcuse cu prisosință datoria în chestiunea orientala sprijinind pe Musa.

Pentru căderea lui erau vinovate alte puteri mai mari, cari aveau cel puțin tot atâtea interese de a susține pe sultanul patronat de Domnul român.

Imprejurările cele noi iarăși l-au găsit pe Mircea gata a le întâmpina cu demnitate. Tot acestea contribuira la reluarea raporturilor de intimă prietenie cu Sigismund. La Lublin nici nu s'a

1) *Dukas, op. cit.* pag. 88 și urm.; *Chalkondyles, ed. cit.* pag. 92 și urm.; *Phrantzes, op. cit.* pag. 86 și urm.; *Seadeddin trad. cit.* pag. 299 și urm.; *Leunclavius, Annales* pag. 21—2; *Idem, Hist. Musulm.* pag. 442 și urm.; *C. Jirecek* mai nou în *Die neuentdeckte bulgarische Chronik.* l. c. pag. 359 și urm.; *Stanojevic op. cit.* pag. 447 și urm.; *Jirecek, Gesch. der Bulgaren* pag. 359-60; Constantin Filosoful l. c. Cea mai bună și modernă expunere apud *N. Iorga, Gesch. des osm. Reiches.* I pag. 353-60. Cf. și *Analele sârbești* ap. *I. Bogdan, Letopisețul lui Azarie* pag. 86. Cf. *Gelcich-Thalloczy op. cit.* pag. 225-6. Cf. și *Analele sârbești în Arhiv etc.* XIII pag. 521. Raportul raguzan din 30 Iulie 1413 da Ischyza ca loc al luptei (*Gelcich-Thalloczy, op. cit.* pag. 225—6).

adus în discuție situațiunea politică a lui Mircea. Sigismund a fost vesel, că aranjându-se cu Polonia, s'a aranjat și cu Țara Românească, de Domnul căreia va avea mai mare nevoie. Pentru ca să-l lege mai mult de sfera intereselor sale, Sigismund dăruie lui Mircea Branul și țara Bârsei. La 6 August 1413 într'un privilegiu slavon Mircea regulează comerțul Brașovenilor, care se făcea pe drumul Bran-Brăila ¹⁾, iar la 25 August următor reînnoește așezămintele vechi comerciale ale «țării noastre Valachia și Bârsa» (terrae nostrae Walachiae et Wurciae) ²⁾. În calitate de stăpânitor al țării Bârsei, Branului, Amlașului și Făgărașului Mircea acorda Sașilor din Helthau, ca ei și Românii de acolo și alții, cari ar fi, să-și poată paște oile și vitele în «munții noștri», să poată folosi pădurile și apele. Aceste privilegii le confirmă la 29 Mai 1418 din Argeș și fiul său Mihail, fiul și urmașul în domnie ³⁾. Mihail I. promitea, că va respecta aceste drepturi acordate de tatăl său Mircea, și în cazul unor diferende cu Transilvania, când oamenii domnești vor păzi pe cei de acolo.

Să fi fost Mircea și «span al Săcuilor» cum ne spune titlul păstrat singur numai în vechea condică a mănăstirei Coziei ⁴⁾: Continuitatea șpanilor săcuești în documente însă dovedește, că titlul era o reconstrucțiune a tradițiilor istorice.

Toate acestea însemnau că în această parte, Mircea avea să apere creștinătatea.

Mohamed, noul sultan, s'a dovedit a fi și mai diplomat și mai energic decât frații săi. El răsplăti pe împăratul bizantin, care-l sprijinise. Bizanțul primi înapoi orașele de lângă Marea Neagră, orașele și cetățile Thessaliei vecine Propontidei. Acelaș Dukas adaugă, că Mahomed a primit bine pe solii trimiși de Sârbi, Români, Bulgari etc. ⁵⁾ Ce nevoie aveau însă Sârbii să tri-

1) I. Bogdan, *Documente privitoare la relațiile Țării Românești cu Brașovul și cu țara Ungurească în sec. XV și XVI.* vol. I. 1413-1508. București. 1905 pag. 3 și urm.

2) *Ibidem.* pag. 36 și urm. și *Hurmuzaki-Iorga, Documente XV,* pag. 8-9.

3) *Hurmuzaki-Densușianu, Documente I,* pag. 502. Despre stăpânirea lui Mircea asupra Branului vezi *B. P. Hașdeu, Castelul Törzburg în posesiunea Basarabilor (Columna lui Traian an. VI 1875 nr. 3 pag. 152 și urm.* S'a susținut, că și Vladislav I- stăpânea Branul). *N. Iorga, Istoria comerțului românesc I* pag. 55). Cf. și *I. Clinciu în Transilv.* 1910.

4) *V. Convorbiri Literare an. 1915 I.* c.

5) *Dukas, Historiae Byzantinae ed. Bonn.* pag. 97.

mită soli, când ei ajutaseră și contribuiseră la succesul lui Mohamed, care, cum spune Chalkondyles ¹⁾ a dăruit despotului sârb o porțiune mare de țară la frontieră. Acelaș autor în aceeaș ordine de idei ne spune, că după aceea Mohamed a trimis trupe care au pustiit Dacia. Domnul Daciei trimițând soli să ceară pace, i s'a acordat, de oarece, domnul promitea, că va plăti atât tribut, cât i se va cere. Dukas scrie, că și Mircea a plătit tribut sultanului Mohamed I. ²⁾ Aceiași cronicarul judecau domnia lui Mircea după chipul și asemănarea domniilor contemporane operei lor. Altcum de ce pretinde Phrantzes, că prima faptă a lui Mohamed fu impunerea la tribut mai greu a Vlahiei și Bogdaniei ³⁾, care a început cu «dajdea» sa către Turci mult mai târziu? Dukas pune expedițiunea lui Mohamed I contra Țării-Românești, ca răzbunare pentru ajutorul, ce Românii îl dăduseră prețendentului Mustafa ⁴⁾.

Cronicarii turci explică expedițiunea sultanului Mohamed în contra Țării Românești prin refuzul lui Mircea de a mai plăti tribut și-i dau ca an, 819 al hegirei (1416 Martie 1—1417 Februarie 17). Sultanul trecu cu armata Dunărea, pe când o parte din trupe fortifică Giurgiul, Ieni-Saleh lângă Babadagul de azi și cel mai bun vad al Dunărei de jos, care e Isaccea. Altele pustiesc țara lui Mircea, făcând mare pradă. Mircea ceru atunci iertare, promise tribut plătind restanța după ultimii 3 ani etc. Sultanul iertă. Turcii spoi merseră în contra Ungurilor, cărora le luară Severinul. Ungurii speriați trimit trei magnați cu daruri în tabăra sultanului să ceară pace, care se și făcu, Ungurii obligându-se a trimite sultanului armată, când va avea nevoie ⁵⁾.

Este evident, că cronicarii turci ne-au păstrat tradiția otomană, care contaminează două expedițiuni: cea dintâi din 1416, cum vom vedea imediat, și expediția din 1420, când de fapt Turcii au ocupat Severinul, care era însă românesc.

Mircea rămăsese speranța tuturor nemulțumiților, creștini și

1) Chalkondyles *ed. cit.* pag. 98.

2) Vezi nota de mai înainte.

3) Phrantzes *op. cit.* pag. 86 și urm.

4) Dukas *op. cit.* pag. 121—129.

5) Thury *op. cit.* I pag. 50-51, 122-3. Cf. și Seadeddin ap. Bratutti I pag. 343-4.

Turci, pe cari îi lovea în interesele lor domnia lui Mahomed I. Acesta în scurt timp ajunsese în dușmănie cu aceia, cari în mod natural trebuiau să-i fie dușmani în Europa sau în Asia. Împăratul Manuil se înșelase, când și-a făcut iluzii, că Mohamed I va avea o domnie, copie a celei lui Soliman. Mohamed a răspuns curtenitor tuturor propunerilor venite din partea lui Manuil, din partea Venețienilor¹⁾. Dar în răspunsurile sale noul sultan nu iscălia o înțelegere definitivă: el avea nevoie de liniște în Europa până'n vremea, când va stinge orice încercare de răscoală în Asia. Anul 1415 sultanul îl închină pacificării Asiei. De trei ori se răsculă begul din Caramania, de trei ori trebui să se supună din nou. Lui Isfendiar îi lăsă puțin teritoriu, iar multe căpetenii turcomane revoluționare le coloniză în Europa.

Intervențiunea turcească din acest timp în Bosnia nu era poruncită de sultan, ci urmarea firească a nenorocitei stări de lucruri, pe care însuși Sigismund și-o crease prin distrugerea Bosniei puternice și independente de mai înainte. Guvernul din Buda la începutul anului 1415 trimise contra lui Ostoia pe Tvrtko II. Ostoia împăcat acum cu Hervoia avu ajutor turcesc, iar armata ungurească trimisă în ajutorul lui Tvrtko fu nimicită în lupta de lângă cetatea Doboi. La 18 August 1415, Raguzanii scriau lui Sigismund despre nemaipomenita înfrângere a armatei regale²⁾. Drumul prin această parte e deschis Turcilor spre Ungaria. Ioan de Thwroc și Bonfini povestesc³⁾ că Turcii cu această ocaziune au pustiit până prin Știria, iar sub conducerea lui Isac, pașei de Vrbosna până aproape de Timișoara⁴⁾.

Acest pașă rămase paznicul intereselor turcești în această parte, de unde Turcii pătrunseseră și'n multe locuri din Albania. Aici era interesată direct și Veneția, la echilibrul de putere în marea Adriatică.

1) *N. Jorga, Notes et extraits* I pag. 218 și urm.

2) *Fejér, Cod. Dipl.* X/V pag. 597, 809. X/VI pag. 869, 886, X/VII pag. 93 X/VIII pag. 569, 583; *Zichy okmánytár* VI pag. 392, 426, 427; *Gelcich-Thallóczy op. cit.* pag. 250-1; *Klaic. op. cit.* pag. 321-5; *N. Jorga Notes et extraits* I pag. 226 și urm., 235, 249, 257, Cf. și *Thallóczy* în *Wissenschaftliche Mitteilungen aus Bosnien* II pag. 116.

3) *I. de Thwroc* l. c.; *Bonfinii, Rerum Hungaricarum decadis* III.

4) Cf. *Schönherr, op. cit.* pag. 529-31; *Milleker op. cit.* 20-21; *N. Jorga, Gesch. des osm. Reiches* I pag. 367.

Sigismund, care ar fi trebuit să-și păzească poarta, ce singur o făcuse Turcilor spre țările sale, pleca la 15 Iulie 1415 din Constanța, ca în Perpignan să înduplece pe papa Benedict XIII să se demită conform hotărârei sinodului ecumenic, iar de aci fără să fi făcut nici o ispravă, trece în Franța. Regele francez după lupta dela Azincourt rugă pe Sigismund în baza alianței lor din vara anului 1414 să intervină la regele englez Henric V pentru pace. Sigismund trecu în Anglia și, om inconsecvent cum era, încheie cu Henric V alianța dela Canterbury, care era îndreptată în contra regelui francez¹⁾. Trecând cu anevoa prin Olanda dușmănoasă, vizită Luxemburgul, leagănul familiei, și abia la 27 Ianuarie reveni în Constanța. Înainte de plecare la 20 Aprilie încheiase un tratat de alianță cu «ruda sa» Vitold²⁾.

Auzind dezastrul armatei regale sinodul ecumenic la 16 August se adresează regelui Vladislav și marelui duce Vitold să dea ajutor Ungariei în luptele contra Turcilor. Prin scrisori speciale și separate ambii s'au justificat înaintea sinodului, că ei au amenințat pe sultan. În zadar a așteptat sinodul mai mult dela ei. Nu aceștia vor scăpa Europa centrală de invaziunea turcească, dacă acum va încerca să se producă. Nu știm, ce misiune va fi avut, dacă a avut vreuna, sau numai și-a vizitat ruda domnească, acel Sigismund Koribut, care în 1414 se înapoia din Țara Românească³⁾ Dlugosz și după el Cromer aminteste la anul 1415, că regele polon Vladislav ajunsese în inspecțiile sale de atunci până la Sniatyn, unde pe la Rusaliile anului viitor s'a întâlnit cu Alexandru cel Bun, care veni acolo cu mare suită. Cromer parafrazând și anacronisând evenimentele spune, că Alexandru a făcut închinare cu ceremonialul public, că aci steagul moldovenesc a fost aruncat ca semn de supunere la picioarele regelui, iar Domnul moldovean a prestat jurământ, a dat și a primit daruri. Aici află regele că sultanul Mohamed, «hârțuia acum pe Românii transalpinii»⁴⁾.

1) *Caro, Das Bündniss von Canterbury*. Gotha 1880.

2) *Codex ep. Vitoldi* pag. 1000—1. Intre mărtorii lui Sigismund găsim și pe „Sigismundus quondam Ladislai, Bani de Lancicz (sic!) castrorum et districtuum Orschua, Mihald, B(k)aran. Swes et Lugas castellani.”

3) *N. Iorga, Studii și Documente XXIII* pag. 293.

4) *Dlugosz, l. c.; Cromer, op. cit.* 279. Pentru expunerea lui Cromer aezi nota respectivă de mai înainte.

Numai prin Țara Românească putea spera Mohamed, să rezolve chestiunea stăpânirii la Dunăre. Turcii nu s'au putut gândi la succese statornice în Ungaria, decât după supunerea Țării-Românești. Oastea lui Mircea închidea însă Turcilor drumul prin această parte. Domnul român totdeauna a fost și rămas dușman al aceluia, care a ajuns sultan doborând pe Musă.

În Ianuarie 1415 așteptau hotărârea senatului venețian doi soli ai pretendentului Mustafa «fratele lui Mohamed». Solii ceruseră concursul Veneției contra sultanului Mohamed, ca republica să-i fie prietenă, dacă va reuși să ajungă sultan și să faciliteze solilor drumul spre țara lui Mircea, către care aveau misiune. Senatul răspunde, că și față de Mustafa va avea aceleași sentimente ca și față de alți sultani și bucuros va face tratat cu dânsul. Solii ceruseră scrisori de recomandare ca să poată merge la Segna. Senatul răspundea la 20 ale lunii, că nu pot da scrisori de recomandare către comitele de Segna, căci acesta este supus regelui Ungariei, cu care dacă Venețienii nu sunt în război, nu-s nici în pace («cum quo rege, licet simus în treugua sic!), tamen non sumus în pace»). Senatul adăoga, că republica e «în bună pace și prietenie» cu Mohamed I, dar din considerație pentru Mustafa, republica le poate pune la dispoziție mijloace de transport pentru a merge în acele părți ale Turciei, cari sunt prietene stăpânului lor¹⁾. Veneția nu se angaja însă la nici o acțiune în contra lui Mohamed I. În drum solii lui Mustafa ar fi debarcat și în Constantinopol, însă împăratul nu era în capitală²⁾.

La 10 Iunie Mustafa era în Țara-Românească, unde i se făcu o primire binevoitoare³⁾. La 18 August Raguzanii comunicau lui Sigismund știrea, că 2 frunțași turci au fugit dela Mohamed la Mustafa, în Țara-Românească, și că Mustafa cu zișii frunțași a prădat în ținuturile Bulgariei⁴⁾. Sultanul putea fi atacat cu succes din două părți numai: din Țara-Românească, unde Mircea la 10 Iunie 1415 își zicea cu drept «mare voevod și Domn

1) N. Iorga, *Acte și fragmente* III București 1897 pag. 6—7.

2) *Idem*, *Gesch. des. osm. Reiches*. I pag. 366 și nota 1 de la pag. 367.

3) I. Bogdan, *Un chirov al lui Mircea cel Bătrân din 10 Iunie 1415*, An. Acad. Rom. Seria II. Tom. XXIV 1903, unde la pag. 2 nota 1 se dă bună bibliografie pentru rolul jucat de pretendentul Mustafa.

4) *Gelcich-Thallóczy op. cit.* pag. 230—1.

din mila și darul lui Dumnezeu stăpânind și domnind peste toată țara Ungro-vlahiei și peste părțile de peste munți și spre cele tătarăști și peste amândouă malurile Dunării întregi până la marea cea mare și domn al cetății Dârstor». Știrile, ce ne-au rămas, ne arată, că Mircea și-a făcut datoria față de creștinătate. Chalkondyles ne spune, ce e drept, că văzând, că din Țara-Românească nu poate să aibă succesul dorit, Mustafa a plecat mâniat și supărat la Greci, cu ajutorul cărora spera să facă mai multă ispravă¹⁾. Amănuntul dat de Chalkondyles este de bună seamă subiectiv autorului și în legătură cu faptul că epilogul rolului lui Mustafa se desfășură pe teritoriu grecesc, deoarece toți cronicarii turci, apoi Dukas,²⁾ Phrantzes³⁾ văd în expedițiunea sultanului în contra Țării-Românești, cum a urmat, o răsbunare pentru ajutorul dat lui Mustafa pretendentul. Incurajat de recente schimbări din imperiul otoman, împăratul Manuil urmărea de astădată, cu sfiala obicinuită firește, răsturnarea imperiului profitând de dușmăniile contra lui Mahomed, care afară de Sârbi nu-și aranjase situațiunea cu nici un creditor politic.

În Februarie 1416 o solie bizantină era la Veneția, unde propunea republicei împăcarea cu împăratul Sigismund și sonda terenul pentru formarea unei ligi creștine în contra Turcilor. Senatul venețian se arată gata a sprijini pe ori și cine contra lui Mahomed I, care refuza încă să închee învoiala cerută de Venețieni. Republica se va angaja la luptă, numai dacă Turcii ar încerca prin crearea unei flote să schimbe echilibrul de putere în Mediterană și Archipelag⁴⁾. Flota turcească amenința de pe acum posesiunile și drumurile comerciale ale Venețienilor. Ea cuprindea 112 vase cu 13 corabii mari. Și-au ales rău însă timpul de a dijmui corăbiile de comerț ale Veneției și a pustii insule atâr-nătoare de aceasta. Sultanul avea de gând să treacă cu această flotă chiar în apele Dunării pentru a preîntâmpina sau pedepsi pe patronul pretendentului Mustafa, care își începuse opera de a răsturna pe Mahomed⁵⁾. La 21 Martie consiliul raguzan hotărâ să trimită un sol ca ambasador la «armatele Turcilor și

1) Chalkondyles ed. cit. pag. 108—9.

2) Dukas op. cit. pag. 121.

3) Phrantzes op. cit. pag. 88 și urm.

4) N. Iorga. Notes et extraits I pag. 241 și urm.

5) Ibidem.

Românilor¹⁾). La 2 Aprilie senatul venețian trimitea solie către Mahomed I, ca să încheie pace în vechile condițiuni. Dacă Sultanul ar refuza, ambasadorul să ia comanda armatei și să facă pagube Turcilor pe uscat și pe mare; să nu zăbovească însă a intra în astfel de împrejurări în legătură cu Caramanul, cu Mustafa și cu Români²⁾. Garnizoana din Gallipoli primi corăbiile venețiane, cari duceau pe ambasadori, cu ploaie de săgeți, și'n cursul explicațiunilor se încinge vestita luptă navală din 29 Mai între flota otomană și flota venețiană condusă de Pietro Loredano. «In două ori patru ceasuri sultanul nu mai avea flotă». In raportul trimis guvernului său Loredano asigura, că o flotă turcească va fi pentru mult timp o imposibilitate³⁾. «Căpitănu de Gallipoli declară, că-i lipsesc 21 vase și 2640 oameni».

Cu toate pagubele, cari i le mai făcură Venețienii în Gallipoli și pe coasta asiatică, Mahomed I primi cu deosebită bunăvoință pe solul venețian, căruia la 26 Iulie îi declară, că primește toate condițiile puse de Venețieni. Veneția nu ratifică pacea decât abia în Decembrie 1419, deci după moartea lui Mircea, care în 1416 putea să le inspire speranțe. ⁴⁾ Sultanul se grăbise adică dela început a para lovitura, ce venea dela nord având în frunte pe pretendentul Mustafa ajutat de Mircea. Trupele turcești cu sau fără sultanul, nu știm, reușiseră să treacă Dunărea drept răspuns la atacul din iarnă contra teritoriilor bulgărești ale sultanului. Mircea înfrânge armata turcească în lupta dela Giurgiu, ⁵⁾ la 11 Iunie. Oastea română pătrunde victorioasă în Bulgaria turcească. La 22 Octombrie Raguzanii scriau lui Sigismund, că Mustafa cu oastea compusă din Turci și Români ai voevodului Mircea în continuu pustiește și distruge Bulgaria turcească. ⁶⁾ Lipsa de aderenți între Turc-

1) Putzno, *Spomenitzi Srbski* Belgrad. 1859 XV.

2) *Hurmuzaki-Densușianu, Documente* I, pag. 500—1.

3) *N. Iorga, Gesch. des osm. Reiches*. I pag. 372 și mai ales. *Idem, Dardanelele* [An. Acad. Rom. Seria II. Tom. XXXVII 1915] pag. 12—13. unde se găsește și bibliografia.

4) *N. Iorga, Notes et extraits* I pag. 295 și urm.

5) Inscripția publicată de *Gr. Musceleanu, Monumentele străbunilor din România*. București 1873 pag. 74—75 cf. și analele sârbești. *Spomenik III* (1890) pag. 140 „In anul 6924 (1416) pustii sultanul Criscia Țară-Românească”.

6) *Gelcich-Thallóczy op. cit.* pag. 261.

făcu însă, ca succesele lui Mustafa să fie efemere. Cu trupele sale Mustafa se îndreaptă spre Thessalia. Invins în lupta dată pe câmpia Salonicului, Mustafa se refugiază în Salonic, unde fu primit și i se acordă asil de către oamenii împăratului, care-l sprijinise. ¹⁾ În Decembrie 1416 sultanul cu armata sa era la asediul Salonicului început din cauza ajutorului și adăpostului acordat lui Mustafa. ²⁾ Mahomed în sfârșit făcu pace cu împăratul bizantin, care se obligă să ție pe Mustafa și ai săi sub pază, sultanul obligându-se să plătească pentru aceasta 300.000 aspri anual. Pacea definitivă au încheiat-o și Bizantinii ca și Venețienii abia după moartea lui Mircea cel Bătrân. ³⁾

Mihail, fiul și urmașul lui Mircea, sprijini pe teologul Bedreddin, care scăpase din Nicea, unde fusese internat, când a fost prins în lupta de la Ciamorlu. Aderenții lui avură la început succese în fanatismul lor neoislamic. Nu se putură însă menține și fură zdrobiți de armata regulată turcă în lupta de la Karaburnu. Mircea acordase asil în țara sa lui Mahmud, care îl cunoștea din timpul protectorului acestuia, Musa, îi dădu voie să se stabilească în Silistra, de unde să-și adune și prepare luptători în contra lui Mohamed I ⁴⁾.

Toate încercările de a răsturna pe Mohamed I n'au reușit. La aceasta a contribuit împrejurarea, că puterile creștine direct sau indirect interesate nu s'au putut nici odată să se alieze pentru un scop comun. Am văzut, cât de mare era vrajba și neîncrederea dintre Sigismund și Veneția. Fără concursul celei din urmă nu se putea face nimic însemnat spre sud de Balcani în contra Turcilor, cu atât mai puțin întreprinde o expedițiune cruciată, după cum numai Domnul Țării Românești putuse garanta și proteja interesele creștinătății la Dunărea de jos.

Programul lui Sigismund mai cuprindea și reunirea celor două biserici: romane și orientale, idee ușor de pus în discuție

1) Dukas, *op. cit.* pag. 117 și urm.

2) Gelcich-Thallöczy *op. cit.* pag. 264—5.

3) Pentru rolul lui Mustafa sub Mircea cf. *Leunclavius, Annales* etc. pag. 23.; *Idem, Historiae*. I. c.; *Seadeddin ap. Bratutti* I. I. c. și II Madrid 1652 pag. 11 și urm.; *Chalkondyles, ed. cit.* pag. 108, 109.; *Dukas, op. cit.* pag. 117 și urm.; *Phrantzes, op. cit.* pag. 108.

4) *Dukas, op. cit.* 112.; *Seadeddin ap. Bratutti* I. pag. 353 și urm. *Leunclavius Annales*, pag. 23.; *C. Jirecek, Zur Würdigung der neunentdeckten bulg. Chronik.* [Archiv. für slav. Phil XIV 1891, pag. 362].

sub Alexandru V, un Grec de naștere, căruia felicitându-l; scria la 25 Decembrie 1409, și împăratul Manuil își exprima convingerea, că prin noul papă s'ar putea restabili unitatea bisericii creștine. Ideea era răspândită în occident prin intimul contact, ce l-a întreținut același împărat cu Occidentul, dela care vecinic cerea și spera ajutor. Astfel în aceeași lună Ioan Gerson cancelarul universității din Paris, se adresa regelui Carol VI în cuvinte înflăcărâte arătându-i, că fiind terminată schisma din biserica romană, să se înlăture și schisma dintre biserica romană și cea orientală. Pippo Spano între altele și-n această privință avea să se înțeleagă în Iunie 1410 cu papa, care era acum Ioan XXIII, în ajunul alegerii ca împărat a lui Sigismund.

Lupta în contra islamului și năzuința de a restabili unitatea bisericii erau puncte importante în programul unui împărat și unui papă. Conciliul dela Pisa hotărâse, ca în 3 ani să se reunească un nou conciliu, care să realizeze reforma bisericii catolice pe bază democratică. Acum papa Ioan XXIII găsea momentul bine venit să facă să amuțească strigătul după reforme prin strigătul pentru lupta în contra necredincioșilor și realizarea unității bisericești. Și apoi, cu ce să se arate Sigismund, că singur el e chemat a fi împărat, dacă nu prin împrejurarea, că el va fi capabil să urnească toată creștinătatea pentru a înlătura pericolul păgân? Dar în locul războiului contra Turcilor, cum îl anunța Sigismund împăratului bizantin în primăvara anului 1411¹⁾, urmă războiul cu Veneția, cecece va împiedeca înjghebarea expedițiunii imperiale în contra Turcilor. Nici în chestiunea restabilirii unității bisericești creștine Sigismund n'a putut face mult. E de mirat, cu câtă ușurință pune acesta pe tapet chestiunile grele a căror rezolvire cerea mai multă răs gândire temeinică și mai puțină înclinațiune de a face promisiuni. Sigismund vorbea în 1411 de un sinod ecumenic în vechiul înțeles al cuvântului, de o dietă la Frankfurt în 1412, la care să participe reprezentanți și din Anglia și din Franța, un sobor a toată lumea creștină nu se ținu însă nimic, tocmai în urma atitudinii rigide și încăpăținate a lui Sigismund în chestiunea dalmatină față de Veneția, care chestiune rămase controversă și după pacea dela Castelleto. Și acum chestiunea orientală rămânea pentru Sigismund a doua

1) *Finke, op. cit.* pag. 394.

preocupațiune: în planul întâi i se punea înainte mișcarea conciliară. Pe de altă parte și el, care până atunci nu putuse să meargă în Roma la încoronare, avea interesul să fie încoronat de un papă în de obște recunoscut.

În acelaș timp împăratul Manuil trăia în bună înțelegere cu sultanul Mohamed I, ceea ce explică și atitudinea pasivă a reprezentanților împărătești la soborul din Constanța¹⁾. Sprijinind mișcarea conciliară Sigismund își răsbuna și asupra papei Ioan XXIII, care se împăcase cu vechiul dușman al regelui, care era Ladislau Neapolitanul²⁾.

Imediat după ce fusese ales împărat, Sigismund declara, că a primit coroana, pentru ca cu mai mare succes să poată lupta în contra Turcilor. De fapt însă afară de luptele cu Veneția l-au preocupat acum mai mult chestiile Europei occidentale, în primul rând schisma din biserica catolică. Este adevărat, că în scrisoarea sa din Octomyre 1413 către regele francez Carol VI aducea din nou în discuție unirea bisericei romane și orientale. Împăratul bizantin a fost invitat să-și trimită reprezentanții la sinodul din Constanța, iar acelaș Sigismund la 13 Iulie 1415 anunța solemn conciliarilor adunați aici, că țelul activității sale e să libereze pe creștinii de supt dominațiunea Turcilor și să scoată locurile sfinte din mâinile necredincioșilor. În acest scop s'a străduit să împace pe Francezi cu Englezi, pe Poloni cu Teutoni, cari din nou erau îndușmăniți pentru ca cu o Europă unită să se măsoare cu Turcii. Nu era însă nevoie de a aduce atunci Europa întreagă în contra Turcilor, ca aceștia să fie înfrânți și izgoșiți. Sigismund putea prevedea, că nu va fi în stare să aplaneze diferendele europene, dacă el singur n'a fost capabil în interesul cauzei să facă concesțiuni Venețienilor. În realitate niciodată Sigismund n'a făcut mai puțin pentru cauza comună a luptei generale în contra semilunei, ca în acest al doilea deceniu al secolului al XV-lea.

Și ceea ce s'a făcut, ceea ce a zădărnicit orice reînviere a ofensivei turcești în Europa, a fost atitudinea fermă, energică a

1) Despre aceste evenimente vezi Beckmann, op. cit. și Max Norden, *Das Papsttum und Byzanz*, Berlin 1903.

2) Gelcich op. cit. pag. 209—10. Această împrejurare, precum și alianța dintre papă și regele polon, a scăpat lui Beckmann; de aci pornește părerea lui greșită asupra atitudinii lui Sigismund.

Domnului Țării-Românești. După lupta dela Giurgiu, Mohamed n'a m'ai îndrăznit să-și încerce norocul armelor în această parte în vremea domniei lui Mircea cel Bătrân, care a murit la 31 Ianuarie 1418¹⁾.

Situațiunea Țării-Românești era din cele mai înfloritoare înlăuntru. În cursul lungii și glorioasei sale domnii Mircea realizase aci o prelucrare a culturii slavo-bizantine contopind-o cu cultura occidentală, care avea intrare și contact neîntrerupt în țară, fie trecută prin Polonia, fie prin Ungaria ori pe mare dela Venețieni și Genovezi, iar dela Ragazani pe drumurile de legătură cu litoralul adriatic. Timp de un deceniu și jumătate din punct de vedere politic țara lui Mircea e centrul oricărei inițiative în politica orientală. Sigismund putuse cufreera Europa liniștit, că era cine să apere creștinătatea. Fi-va împăratul în stare, fi-va capabil fiul domnesc, Mihail, care a urmat în domnie, să mențină puterea și vaza țării și a creștinătății în această parte?

Dacă Mircea — ca să revenim la reversul chestiunii — ar fi fost învins în 1417 de sultanul Mohamed I și ar fi cerut pace și ar fi plătit învoeli sub anumite condiții, se pune întrebarea: de ce sultanul, acelaș, atacă imediat pe fiul Domnului răposat, fiu, care fusese asociat din 1413 încă la domnie și care ar fi trebuit să aibă cunoștință și să urmeze pacea încheiată de tatăl său? De ce alerga Bedreddin atunci în 1418 la Domnul Țării-Românești după ajutorul, cacare îl și primi și cum de mai stăpânește Mihail Dobrogea cu Silistra? Căci, într'un document original slavon — fără dată — Mihail I își zicea: «mare voevod și Domn stăpânind și domnind peste toată țara Ungrovlahiei și peste munți și spre părțile tătarăști și herțeg al Almașului și Făgărașului și stăpânitorul banatului de Severin și amândouă părțile peste toată Dunărea până la marea cea mare și stăpânitor al cetăței Dârstor²⁾).

1) Data o dau analele sârbești, versiunea cea mai autentică ap. I. Bogdan, *Letopisețul lui Azarie* l. c. pag. 142. *Idem*, *Ein Beitrag* etc. l. c. pag. 521; cf. versiunile din *Spomenik III* (1890) pag. 133 etc. *Archiv. f. slav. Philologie II* pag. 94 și *Glasnik LIII* pag. 80; cf. A. Vasilescu, *Urmasii lui Mircea cel Bătrân* etc. Buc. 1915 pag. 1. nota 1. și recensia de N. Iorga în *Revista istorică* l. Despre expedițiunea din 1417 a lui Mahomed I cf. însă și N. Iorga, *Istoria comerțului rom.* l. pag. 66—7.

2) Facsimile ap. Hașdeu, *Etym. Magnum Romaniae*. Introducere IV. Negru-Vodă pag. CCLXI și interpretat într'o interesantă discuție ap. D. Onciul, *Originile principatelor* pag. 203-205.

HEGEMONIA POLITICĂ A LUI ALEXANDRU CEL BUN

1. Considerațiuni generale asupra vremii după Mircea cel Bătrân.

Domnia lui Mircea cel Bătrân încheie mărețele fapte ale primilor Basarabi, cari în împrejurări politice grele numai prin destoinicia lor și folosind bine forța vitală a poporului statorniciseră Țării Românești menire politică și-i desemnaseră hotarele. Lipsa unui așezământ pentru exclusivă succesiune la domnie a unuia singur, înlăturându-se posibilitatea oricărei pretențiuni cu șanse de reușită, nestatornicia dinastiei fu izvor nesecat de nenorociri pentru țară și neam. Mircea cel Bătrân asociindu-și fiul la domnie, a încercat, cum va încerca și Alexandru cel Bun în Moldova, să introducă succesiunea fiului mai mare și legiuit în locul succesiunii fratelui mai mare, sau a celui mai în vârstă reprezentant al dinastiei, cum fusese obiceiul până aci. Înlăturându-se însă norma de succesiune și recunoscându-se principiul succesiunii fiului mai vârstnic se punea în discuție și chestiunea drepturilor fiilor naturali în cazul dispariției celor legitimi, cum a fost după moartea lui Mihail I, când începe lupta între Dănești și fii naturali ai lui Mircea. Vremurile însă s'au mai îngreuiat: urmașul la domnie în veacurile XV—XVI trebuia să fie o distinsă personalitate chiar și numai pentru a putea menține țara, câtă și cum moștenise spre oblăduire și nu rare ori trebuia să urmeze o politică externă oportunistă, echivocă, pentru ca să poată face față tuturor împrejurărilor. Domnul trebuia să fie mare, ca să poată lăsa vre-o urmă vizibilă de progres în dezvoltarea țării și să poată însemna ceva în acest răsărit european.

Epoca urmaşilor lui Mircea cel Bătrân merită atenţiunea unui capitol separat, care trebuie tratat amănunţit şi unitar. În această vreme socotind domnia fiului legitim Mihail şi îmbrăţişând evenimentele până la sfârşitul domniei lui Vlad Dracul, ultimul fiu neligitim ca Domn, se hotărăşte soarta Țării-Româneşti pentru secole după o dârză şi necurmată împotrivire în contra puterii turceşti. Nici unul din Domnii acestor vremi nu şi-a plecat capul înaintea Turcilor, fără să fi încercat a li se opune. Radu Pleşuvul a fost omul lui Alexandru cel Bun, înainte de a fi omul Turcilor, cu ajutorul cărora a încercat să-şi păstreze tronul în contra lui Sigismund, regele Ungariei, şi împăratul, care sprijinea pe Dan II. Până şi Alexandru II Aldea cu domnia lui scurtă şi încoloră, plină mai mult de zvârcoliri, decât de răgaz, era conştient de rolul său şi de conduita, ce avea să urmeze. Căci cum s'ar fi putut exprima mai plastic importanţa, sau însemnătatea ajutorului românesc dat lui Sigismund şi apoi lui Iancu de Inidoara, dacă nu cu cuvintele, în cari Alexandru II avertiza pe Sibieni, ce pacoste ar fi pentru oraşele săseşti din Ardeal căderea Țării-Româneşti sub Turci: «căci, dacă va fi să piară ţara aceasta,»—scria Domnul român—«vor pieri şi ei (Sibienii) şi nici ţara... Craiului nu va avea linişte.» Mai nimerit nu se putea scoate în evidenţă rolul de antimurale christianitatis, cum a fost totdeauna Țara-Românească. Oraşele săseşti şi în general cultura din Ardeal n'ar fi putut ajunge la așa înflorire, ale cărei urme le vedem şi azi. Chiar şi când Țara-Românească era închinată către Poartă, prin faptul menţinerii autonomii şi nelăsându-se absorbită în marele imperiu al sultanului, a înlăturat posibilitatea ca să se facă în Ardeal cucerire turcească, avizându-i-se acesteia drumul peste Serbia, al cărei stat atunci încetase de a fi aproape de o sută de ani.

Cronicile ţării scrise mai târziu şi așa de sărăcicioase în informaţiuni relative la primii doi secoli după întemeiere, nu ne dau nici măcar lista complectă a urmaşilor lui Mircea. Aci nu găsim pe Radu II, nici pe Alexandru-Aldea, nici Dan III, Vlad Dracul, Başarab II; vorbesc pe larg de «Vădislav cel Bătrân» (Vladislav II) contaminând evenimente disparate, iar cronicarii streini pomenesc pe Dan şi pe Vlad Dracul, cărora li se atribuie şi isprăvile altora, dând şi într'un loc şi în celalalt domnii mai largi decât cele ratificate de istoriografia de azi bazată chiar pe

isvoarele interne, hrisoave, scrisori domnești, pomelnice, in-scripții etc. Nu știm, unde să căutăm obârșia vechilor însemnări săracăcioase părtinitoare oarecumva Dăneștilor, relative la se-colul XV, pe cari bine-rău, cu multă tragere de inimă și însu-șlețire le-a înădit logofătul cantacuzinesc. Este evident, că Stoica Ludescu a fost pus la grea ispită, când a trebuit să umple golul multilor ani ¹⁾. Constantin Căpitanul Filipescu ²⁾ menținând îm-părțeaua vechii cronici amplifică cu știri din cronicari streini ³⁾ partea mai veche, pe care o găsește prea sumară.

Analele sârbești le-a întrebuințat mai întâi George Bran-covici în cronică sa ⁴⁾. Într-o versiune a lor aceste anale sin-gure știu de domnia lui Basarab II, de lupta dela Ialomița etc. Cronică lui George Brancovici are detalii interesante. Multe a-mănunte are asupra lui Vlad Dracul, pe care-l cunoaște și din cronicarii vechi ungurești și de aiurea și căruia îi eufemisează numele în Drag Voevod. Asemănător și bogat în detalii e Ietopisețul Țării-Românești, unde se adaugă mult versiunea din Cronică veche a țării ⁵⁾.

1) Vezi *Cronică veche a Țării, zisă Anonimă* pentru domnia lui Vădislav Voevod Bătrânul (Istoria Țării Românești, ed. Ioanid, Bucu-rești 1859 pag. 4. Magazin istoric pentru Dacia, București 1847. IV pag. 234 la Acad. Rom. mss. Nr. 100, 121, 180, 269, 327, 196, 298 și 940). Versiunea latină a cronicii o găsim în *Istoria mreii catolice din Târ-goviste* (Archiva istorică I, pag. 47), în care se pomenește de principele Vladislav, „qui regnavit 28 (în loc de 18 ani ai Cronicii vechi) annis et postea in Torgschor, ubi aedificavit ecclesiam, a sicariis in medio foro occisus fuit”. Cronică țării istorisește fără amănunte, că acest Vădislav „au pierit de săbie în mijlocul Țârșorului.”

2) *Istoriile Domnilor Țării-Românești* de Constantin Căpitanul Fi-lipescu ed. N. Iorga, București 1902 și ediția mai veche din *Magasinu* etc. Asupra autorului cronicii v. E. Panaitescu, op. cit. Cf. C. Giurescu, *Contribuțiuni la studiul cronicilor muntene*, București 1906, unde se sus-ține autoratul lui Radu Popescu.

3) Vezi N. Iorga în Prefața ediției sale și A. Vasilescu, *Un cro-nicar bizantin anonim utilizat de autorul Istoriilor Domnilor Țării-Ro-mânești*. (Conv. Lit. XLVIII 1914 pag. 1085 și urm).

4) *Revista critică literară*, Iași 1893, ed. Aron Densușianu. Cf. mss. Acad. Rom. sub Nr. 156, 959. Asupra ei vezi Radonic, *Contele George Brancovici* etc. Ediție mai nouă în *Revista istorică* din 1918.

5) D-l Stoica Nicolaescu a publicat cronică slovenilor în parte, iar Ietopisețul Țării-Românești întreg în *Revista pentru ist. fil. și ar-cheologie* XI, (1910). Despre originea acestui Ietopiseț vezi N. Iorga, *Câte-va note despre cronicile și tradiția noastră istorică* pag. 17 (An. Ac. Rom. Seria II. Tom. XXXIII. 1910).

Banul Mihai Cantacuzino combină știrile cronicei lui Brancovici cu datele cronicei vechi a țării. În a sa Cronologie critică a Țării Românești ¹⁾ întocmai ca și în cartea-i de compilație istorică și statistică ²⁾ dă pentru întâia oară la noi o povestire întemeiată și pe izvoarele interne, cari le-a putut găsi căutându-le cu deosebită râvnă. Stolnicul Constantin Cantacuzino a folosit rezultatele învățatului său unchiu ³⁾.

Cronicele nu spun nimic sau foarte puțin despre nevoile interne ale țării, de luptele lăuntrice dintre boieri și ceea ce aci mai ales ne interesează despre graba pretendenților de a ajunge la domnie, despre popor și felul lui de trai. Știri rari de acest fel găsim la scriitorii bizantini, unde era tradiție a prezenta și originea neamului, despre isprăvile căruia se vorbea. Și cronicarii din Apus trebuiră să orienteze publicul lor, cine este acest popor român, care cu fapte așa frumoase adăoga din sec. XIV istoria generală a Europei. Toată lumea își câștigase convingerea, că în sudetul Europei nimic nu se poate face fără concursul poporului român. Ioan Torzello, șambelan al împăratului constantinopolitan, în planul său de ofensivă contra Turcilor, prezentat la 16 Martie 1439 în Florența semnala ca absolut necesar concursul Domnului român, care poate pune la dispoziție peste 15.000 soldați călări, din cei mai viguroși oameni, ce sunt pe lume. ⁴⁾ Astfel, când Țara Românească ia parte la marile întreprinderi ale apusului creștin în contra Turcilor, scriitorii apuseni ne dau și câteva informații referitoare la felul de viață, care bătea la ochi străinului ajuns prin părțile noastre, unde descoperea atâta origine romană. Dacă am fi avut ca alte neamuri mai mult noroc, dacă am fi avut vremi mai bune, și oameni ș'ar fi aflat, — cum a fost Murgu — cari cu răgaz să însemneze, ce se întâmplă; în perioada ce o tratăm, am citi ceva

1) N. Iorga, *Istoria literaturii române în secolul XVIII-lea* II, București 1901 pag. 128-31. Mss. 468 dela Acad. Rom. ne-a păstrat opera Banului Mihai; dar e o traducere neingrijită din grecește. Această carte e Anonymus Valachicus al lui Șincai. Cf. și A. Lapedatu, *Vlad Vodă Călugărul*, București 1908 pag. 3-6.

2) Ed. Frații Tunusli în grecește, Viena 1806. G. Sion a scos o traducere românească, București 1863.

3) Vezi ediția amintită de N. Iorga.

4) *Bertrandon de la Broquière, Le voyage d'Outremer*, Paris 1892 pag. 264 și urm.

analog cu epoca luptelor dintre cele două roze: căci întru nimic mai pe jos n'au fost luptele de exterminare și răsturnare reciprocă dintre Drăculești și Dănești.

După moartea lui Mircea cel Bătrân Alexandru cel Bun rămâne arbitru pe față sau în ascuns al schimbărilor politice din răsăritul Europei de atunci. Fii legitimi și neligitiți ai lui Mircea, frați rămași necunoscuți, pe când marele Domn era în viață și pe cari îi așează acum pe scena istoriei vre-unul dintre vecini, luptă între dânsii și contra urmașilor lui Dan I pentru tronul Țării-Românești. După anul 1435 luptele își pierd acest caracter confuz, căci de acum Vlad Dracul și urmașii săi, Drăculeștii, vor lupta până departe, în jumătatea a II-a a sec. XVI cu Dăneștii, cari se considerau singurii și cu drept cuvânt adevărații descendenți ai Basarabilor. Rivalitățile претенdenților n'au rămas fără ecou în șirurile boerimii. Divanurile domnești ne arată prietenii, sprijinitorii și pe dușmanii domnitorului. Până la Radul cel Frumos drăculesec și dănesc erau antiteze, cum fusese Welf și Waiblingen. Domnii ajunși la putere sunt neîndurați față de partidul învișilor. Despre lupte numai între Drăculești și Dănești se poate vorbi până la 1462, fiindcă de aci înainte s'au dat lupte și între urmașii aceleiaș familii.¹⁾ Urmările acestor rivalități au fost nefaste pentru țară. Fiecare domnitor avea să lupte cel puțin cu atâția pretendenți, câte state se învecinau pe atunci cu Țara-Românească. În curs de mai bine de un secol pe lângă multe fapte luminoase, cari par'că sunt numai pentru a dovedi frâinicia neamului în necurmata împotrivire, când era vorba de apărarea moșiei străbune, asistăm la orori importate din Bizanțul putred de intrigi, de câte ori una din cele două familii voește să statornicească domnia pentru descendenții săi: așa se sleia forța de împotrivire și se pregătia atârănarea mai sfrânsă către Turci. Trebuie însă subliniat faptul, că într'o vreme, când pentru secole se hotărăște soarta orientului european Țara-Românească a reușit să se mențină ca stat și să aibă în pragul Europei civilizate rolul de apărătoare a civilizației și creștinătății. Prin urmare ce poate fi mai interesant decât a studia din toate punctele de vedere, cum Țara-Românească și-a putut păstra ființa de stat, când alte popoare, precum Bulgarii își pierd în-

1) Cf. însă A. D. Xenopol, *Lupta între Drăculești și Dănești* (An. Acad. Rom. Seria II Tom. XXX 1907).

dividualitatea de stat atacate fiind numai de un dușman, mai târziu și Serbia sucombă, iar Ungaria, fără mai mare și cu împrejurări excepțional mai favorabile, a căzut în câteva ore la Mohaci primind în interiorul său stăpânirea turcească prin pașale și begi.

În vremea urmașilor lui Mircea se stabilește preponderența turcească la Dunărea de jos. Ungaria, Venetia, Țara Românească, uneori și Serbia se aliază pentru a împiedica pericolul turcesc, care devenise pericol european. De aceea luptele cu Turcii au avut mai mare răsunset decât toate celelalte evenimente europene contemporane, de cari erau destule în prima jumătate a secolului XV. Desbaterile conciliilor ecumenice continuau, războiul pentru succesiune la tronul francez mai avea până să se termine prin isgonirea Englezilor în lumea lor insulară. Nici cearta casei de Habsburg cu cantoanele elvețiene, nici treburile imperiului german, nici luptele statelor italiene pentru supremație nu pot fi asemănate din punct de vedere al interesului general, nici a importanței politice cu războiul în contra «necredincioșilor». Toată lumea europeană urmărea cu atențiune încordată rezistența celor amenințați.

Fără să se excludă, două mari curente dominau opinia publică europeană: respectul tradiției, civilizațiunei antice și credința religioasă, sentimentul creștin. Ambele curente pasionau întreaga lume cultă europeană și erau convergente întru mântuirea Bizanțului și înlăturarea dușmanilor creștinătății.

Impărăția bizantină era în situație foarte rea. Semăna cu un bătrân, de care lumea se minuna, că mai trăește. Politica bizantină ajunsese de răs; cei din Bizanț n'aveau nici un prieten. Mai înainte lumea îi urâse, acum îi disprețuia, căci păcatele vechiului imperiu au dăinuit și sub Paleologi. Noul Bizanț era o copie defectuoasă a celui vechiu, iar amintirea gloriei trecute era o greutate și nenorocire, pentru umerii slabi ai Paleologilor. Theodor Tornikios avusese dreptate, când blama trecerea acestora din Nicea la Constantinopol. Dacă eticheta curții rămăsese cea veche, nici statul bizantin nu se mai învase de loc. Mercenari rău plătiți alcătuiau mica armată, iar în urma continuei lipse de parale flota aproape se desființase. Țarigradul, locul de răvnă al vechilor țări bulgari și altor căpetenii barbare, acum limanul foarte apropiat al aspirațiunilor turcești, era, ce e drept, centrul unui mare comerț și unei culturi tradiționale, era și o admira-

bilă cetate, căreia însă îi lipsea o burghezie bogată. Chiar și ce mai era, se gătea de plecare în locuri mai bune.

Sub greutatea unor astfel de vremi împăratul și bisericii din Bizanț apelează la ajutorul lumii catolice. Bizanții sunt gata să recunoască pe papa ca șef al creștinătății, admit unirea cu biserica Romei în schimbul unui ajutor efectiv în potriiva Turcilor. Împăratul, patriarhul, însoțiți de episcopi cu multă carte, dogmaticieni *consumați, cum era* Visarion, vor lua parte la soborul dela Florența. Apusul va admira resturile vechei civilizații greco-romane. Entuziasmul religios, care deși slăbit dela cruciate încoace mai păstrase un rest din forța sa, devenit ideal creștin, la cei mai mulți nu era incompatibil cu felul de cugutare al humaniștilor, cari admirau civilizațiunea veche. Răsboiul contra Turcilor pentru mântuirea Bizanțului avea darul să intereseze pe partizanii ambelor tabere: admirătorii civilizațiunii antice așteptau ca Grecia să fie liberată, iar creștinii se bucurau la gândul, că succesele armelor creștine fac posibilă alungarea din Europa a necredincioșilor.

Dacă cercetăm însă motivele imediate ale evenimentelor, atunci constatăm, că idea generoasă era apanagiul elitei europene, intelectuale și bisericesti, dar interesele și profitul personal și-au avut rolul lor în aceste întreprinderi schitate sau și săvârșite. Prin realizarea unirii celor două biserici papii voesc să-și salveze situațiunea periclitată prin marea schismă, cu care concilierii amenințau puterea papală. Singurii Francezi vin din patria originară a cavalerismului ca ostași ai unui senior entuziast. Dacă și Germani iau parte la lupta dela Nicopole, aceștia sunt prietenii lui Sigismund, cari îl vor alege împărat. Toți ceilalți aveau interese vitale să participe la lupta în contra Turcilor. Venețienii, cari la începutul secolului XIII făcuseră bune afaceri, voiau să profite de distrugerea puterii europene a Turcilor. Țara Românească și Ungaria dau lupta pentru a fi sau a nu fi. De altfel numai în Țara Românească se păstrează buna tradiție a lui Mircea de a ataca pe Turci ori de câte ori se oferă ocazie. Aci e pivotul situațiunii generale. Fără Țara-Românească nici odată nu s'au realizat succese apreciable, cari să se mențină. Numai aci nu s'a precupețit niciodată sub urmașii lui Mircea lupta în contra islamului cotropitor. Dacă Polonia nu ia parte la ofensiva generală creștină dată cu concursul lui Sigismund de

Luxemburg, motivul îl găsim în continuarea rivalităților pentru hegemonie în răsăritul Europei. Până la congresul dela Lutzk atitudinea lui Alexandru cel Bun e determinată de alianța lui cu Polonia. După congresul dela Lutzk, într'un timp când ofensiva turcească e ocupată aiurea, după ce, paralizându-se, nici Sigismund, nici Vladislav Jagello nu putu să câștige preponderența politică în răsărit, bătrânul Domn al Moldovei rămâne arbitru situațiunii politice la Dunărea de jos.

Epoca, ce a urmat după Mircea cel Bătrân, mai e importantă și pentru fizionomia nouă a clasei boierești: sub domnitori slabi și cari domniau timp scurt, boierimea țării începu a-și juca rolul său fără a se desvôlta însă deocamdată în oligarhie atot stăpânitoare. Elementul boeresc acum se desface în partide, de cari domnitorul trebuie să fie seamă și cari sub Mircea nu putuseră să însemne ceva. Din acest punct de vedere certurile și luptele partizanilor domnești se reoglinesc — acum neavând alte izvoare—numai în schimbările, ce găsim în divanurile domnești. Boerii nemulțumiți pribegesc la vecini, în Ardeal, în Bizanț, la Turci, în Moldova, mai cu seamă atunci, când acolo oblăduia un Domn de talia lui Alexandru cel Bun. Statele vecine alimentează certurile interne căutând din adîns a se amesteca în treburile țării susținând pe diferiții pretendenți, iar recunoștința celor ajunși astfel la domnie era recunoașterea suzeranității, când a vecinilor dela Miază-noapte, când a năvălitorilor dela sud. Această recunoaștere față de vecinii dela nord nu a fost împreună niciodată cu o vasalitate, ci era o simplă alăturare la planurile politice ale regelui din Buda, care avea nevoie de tovarăși la lupta în contra Turcilor și deschiderea granițelor țării pentru comerțul ardelenesc reprezentat mai ales prin crașele săsești. După moartea lui Mihai I pentru independența țării sale, recunoașterea suzeranității turcești de către Domni prevedea și plata unui haraciu, cum promisesec încă Vlad preten dentul, și a cărui sumă ar fi fost atunci 3000 bani roși.

După moartea lui Mircea cel Bătrân, care a exercitat nu numai hegemonie politică în sudestu Europei, ci și hegemonia culturală asupra tuturor Românilor carpatini — mitropolitul lui era și «exarh al întregii Ungarii», iar Alexandru cel Bun a împrumutat multe elemente din Muntenia, pentru a-și organiza țara ca administrație politică și bisericească—Moldova lui Alexandru.

cel Bun rămâne centrul politicei sudestorientale. Influența moldovenească s'a exercitat la început în mod tacit cu concursul Poloniei, iar apoi pe față. A fost o vreme, când împăratul Sigismund și Alexandru cel Bun s'a găsit față în față în lupta pentru hegemonia politică în această parte a Europei. Intrecerea aceasta tacită până în 1426, pe față apoi până în 1430, s'a sfârșit în favorul lui Alexandru cel Bun. După cum plecând la soborul de la Constanța Sigismund lăsase în seama lui Mircea cel Bătrân grija politicei orientale, astfel în ajunul plecării la Roma pentru încoronare împăratul trebui să recunoască, că prietenia lui Alexandru cel Bun îi este absolut necesară. Rivalitatea s'a sfârșit cu împăcare, ceea ce însemna, că Alexandru cel Bun a rămas învingător.

Pentru caracterizarea completă a epocii, ale cărei evenimente se vor discuta mai jos, trebuie să amintim un fapt, care aparține relațiilor Țării-Românești. Istoria ne arată, că pretenții susținute și veniți din Ardeal au de multe ori succes asupra fericitorilor deținători ai tronului Țării-Românești, atunci când cei dintâi au sprijinul vre-unui partid boeresc, iar cei din urmă n'au pe lângă sine și contingentele de ajutor ale legilor dunăreni. Explicarea o găsim în absolută atârănare economică a Țării-Românești de Ardealul învecinat. Numai înclinarea spre răsvrătire a poporului în contra domnitorilor, observațiune făcută de Dukas,¹⁾ nu poate fi considerată ca lămurire suficientă.

Țara era totdeauna bogată în produse naturale, materii prime, cari se exportau mai cu seamă în Ardealul vecin, unde nu adesea era foamete. Inchizându-se granițele celor două țări române, orașele săsești ar fi murit de inanție ruinându-li-se comerțul și industria. Concurența dintre Cracovia și Lemberg pentru comerțul cu Moldova poate fi foarte bine pusă alături de concurența dintre Sibiu și Brașov pentru comerțul cu Țara-Românească. Teleajenul, Prahova și Rucărul erau pentru Brașoveni, iar Căinenii pentru Sibieni stațiunile comerciale de intrare. În interesul prosperării economice a acestor orașe săsești, de banii cărora Sigismund avea atâtă nevoie, în interesul întregii bunăstări din Ardeal, regele Ungariei era silit să vegheze, ca Țara Românească să fie stăpânită de un Domn prieten. Din orașele să-

1) Dukas, Hîst. Byzant. ed. Bonn pag. 201. «ἦν γὰρ τὸ γένος τῶν Βλαχῶν ἀσούστατον καὶ ἐπιβουλιῶν τῶν ἡγεμόνων ἔστων τὴν γνώμην ἐκείνητον».

sești, din Ardeal, își procurau domnitorii români pe lângă multe articole de confort și multe mijloace de a-și apăra țara. Cetățeni ai acestor orașe, ca să preîntâmpine propria ruinare materială, ce le-ar fi adus închiderea granițelor de către Țara-Românească, continuară a se stabili în orașele și târgurile românești, unde nu era atâta industrie indigenă, făcând prin aceasta oarecumva mai independentă situațiunea economică a țării. Mircea cel Bătrân acordase mari privilegii negustorilor poloni numai având în vedere neatârănarea economică a țării și deschiderea altor debușee pentru produsele indigene. Orașe noi se ridicară și prosperară pe lângă cele vechi, cari au în numele lor cuprinsă vorba «târg».

Industria și comerțul avea nevoie de vremi liniștite și nu de turburarea zilelor de veghe militară, cum a început a fi după moartea lui Mircea cel Bătrân. Dependența economică n'a fost deci înlăturată, iar aceasta făcea și mai împovărătoare situațiunea politică creată prin mulții pretendenți adăpostiti în orașele săsești sau în alte părți.

Pozițiunea și tăria țării asigură însă Domnului Țării-Românești și'n aceste vremi independența necesară politică; nici odată nu s'a ajuns la noi, cum era atunci sau puțin mai înainte la Sârbi, că regele Sigismund putea vorbi de George Brancovici ca despre «vasalul supus al țării noastre ungurești» (subditus vasallus regni nostri Hungariae).

2. Împăratul Sigismund și luptele pentru tronul lui Mircea cel Bătrân: Mihai I și Radu II Pleșuvul

La 19 Aprilie 1418 s'a închis conciliul dela Constanța, unde se dăduse creștinătății catolice papa Martin V, dar nu se putuse executa programul de reforme al conciliarilor. În ziua de 21 Mai a plecat Sigismund dela Constanța spre reședința sa regală, unde-l aștepta chestiunea orientală ivită în urma morții lui Mircea cel Bătrân.

Cum am văzut, nici o parte a chestiunei orientale nu se rezolvise la Constanța. Nu se mersese cu nici un pas înainte în chestiunea unirii celor 2 biserici, deși afară de împăratul bizantin mare interes la deslegarea chestiunei mai aveau Vladislav, regele polon, și Vitold, cari administrau întinse teritorii ortodoxe. Aceștia trimit la Constanța pentru a sprijini reunirea celor 2 biserici pe Teodor,

vicarul general al dominicanilor din Constantinopol. Nu se luă însă nici o hotărâre în 1415. În acelaș an, la 15 Noemvre Vitold convoacă pe episcopii din țara sa și în sinodul de la Nowogrodek dădură mitropolit separat Lituaniei la Chiev în persoana lui Grigorie Țamblac. Acesta cu o suită de 19 episcopi sufragani sosi în 18 Februarie 1418 la Constanța și la 25 Februarie fu primit în audiență solemnă de către papa, unde era prezent și Sigismund, împăratul. Grigorie fu introdus și în adunarea conciliilor, unde ținu o vorbire despre necesitatea unirii. Nu numai regele Vladislav și Vitold, dar și împăratul bizantin, patriarhul și toți supușii imperiului bizantin ar fi pentru unire — declară Țamblac. Alte griji preocupau însă acum conciliul, iar papa Martin V în vremea luptelor cu hussiții găsia inoportună unirea, căci s'ar fi pus în discuție chestiunea potirului¹⁾.

Nici diferendul dintre Poloni și Teutoni nu aranjase mai departe de stipulațiunile armistițiului la Strasburg din 7 Octombrie 1414. Acest armistițiu se tot prelungește și cu prelungirea până la 13 Iulie 1419 se aleseră după toată truda conciliului.

Tot în acest timp era pe sfârșite armistițiu încheiat cu Veneția, care nu voia să așzică de Dalmația. În primăvara anului 1418 Veneția începu din nou războiul. Trupele lui Sigismund trimise abia în toamna anului nu putură opri înaintarea victorioasă a armatelor republicei. Nici mediațiunea lui Frederic de Hohenzollern, nici intervențiunea regelui polon cu ocaziunea întâlnirii cu împăratul la 8 Septemvre 1419 în Sandecz nu aduse încheerea unui armistițiu. În anul 1420 continuară succesele republicei. La 21 Iunie se predă Trau, iar la o săptămână capitulă Spalato. Și Cattaro ajunse în mâna Venețienilor. Numai câteva insule mai rămaseră din toată Dalmația lui Sigismund²⁾. Acesta după 16 August 1419 moștenește regatul Boemiei și cu el luptele cu hussiții, cari vor ține până în 1435.

Pe ce front să-și îndrepte Sigismund acum acțiunea principală și decisivă? Căci în 1419 begii dunăreni încep din nou ofensiva,

1) Finke H., *Quellen und Forschungen zur Geschichte des Konstanzer Konzils*. Paderborn 1889, pag. 138—141. Cf. și Hans Belée, *Polen und die römische Kurie in den Jahren 1414—1424*, Berlin 1914 (*Osteuropäische Forschungen*, caiet 2).

2) Fejér, *Cod. dipl.* X, VI pag. 276—7; *Mon. Slav. Merid.* XII pag. 304, 305—7.

care tindea la impunerea suzeranității turcești asupra Țării-Românești. Aci după stingerea «ultimului reprezentant al neatâr-nării războinice creștine la sudul Carpaților», care a fost Mircea cel Bătrân, urmasa fiul acestuia, Mihail. Am văzut, că pornind dela cronicile turcești s'a susținut, că Mahomed I către sfârșitul vieții sale ar fi încercat să ingenucheze pe sta-tornicul dușman dela Dunăre. În primăvara anului 1417 armata turcească ar fi ocupat Dobrogea, ar fi ridicat în apropierea Ba-badagului fortăreața Ieni-Saleh, ar fi întărit Isaccea, ar fi pus mâna pe Giurgiu și pe Turnu. Armata turcească ar fi ajuns până la Severin, Ungurii ar fi cerut pace, ar fi oferit tribut, cum a fâgăuit și Mircea, că va plăti. Evenimentele, cari au urmat, exclud însă desfășurarea în acest fel a faptelor istorice. Dacă Mircea ar fi lăsat țara-astfel aranjată cu Turcii, de ce atacă armatele acestora pe Mihai, care în ultimii ani fusese părtaș la conducerea țării? Iar cuceririle turcești pe malurile Dunării la început provizorii și efemere s'au făcut mai târziu sub Mihai I, despre care cronicarii turci nu știu nimic.

Mihai moștenise dușmănia cu Turcii. Trăise câțva timp în Constantinopol¹⁾ și a avut alături de tatăl său importantul rol al unui asociat la domnie²⁾. În această calitate el îndepli-nește acte de suzeranitate. Lui îi încredințase Mircea aranjarea afacerilor cu țara «craifului». Mihai, care se întitulează «mare Voevod și Domn» ia în apărare pe neguțătorii brașoveni față

1) N. Iorga, *Gesch. des rum. Volkes* I. pag. 304 și Hașdeu, *Istoria critică* pag. 132.

2) Mai întâi îl găsim în această calitate la 27 Dec. 1391. Dar do-cumentul acesta e o traducere latinească în rezumat, a căreia dată n'a fost de bună seamă bine citită. Titulatura nu poate fi din 1391; chiar și nu-mele boierilor de divan au fost rău citați [*Hurmuzaki-Densușianu, Docu-mente* I, pag. 341-2]. Și documentele, cel din 20 Iulie 1400 și cel din 1417, [*I. Pușcariu, Fragmente istorice despre boierii din Țara Făgărașului*. IV. pag. 43-4, 45-6], traduceri târzii ale unor originale azi necunoscute sunt discutabile ca dată și divan. Chiar și titulatura s'a redat în tradu-cere liber, uneori rău înțeleasă, care poate fi însă reconstruiă cu aju-torul titulaturii originalelor, cari s'an păstrat cf. *Idem, Două documente privitoare la revolta boierilor din Țara-Românească în favoarea lui Mih-nea Vodă, numit Cel rău (1508-1510)* [An. Ac. Rom. Ser. II. Tom. XXXIII. 1911 pag. 61 și urm.]. Mihai I e amintit penfru întâia oară ca coregent într'un document original cunoscut, la 11 Mai 1409 [Arh. Stat., orig. slav. S. I. M-rea Strugalea].

de eventuale șicane ale vameșilor săi dela cetatea Dâmboviței, Rucar și Bran recomandându-le să umble drept și să trăiască bine cu ei¹⁾. Și Răjnovenii s'au bucurat de o scrisoare domnească în favoarea lor²⁾. In aceeaș calitate «Io Mihai voevod și domn» dăruște cu «voia părintelui» său mănăstirii dela Cozia și dela Cotmeana 10 case de oameni³⁾.

Fiul a urmat întru toate politica tatălui său, care i-a lăsat o țară cu cele mai întinse hotare, care le avusese și într'o vreme, când Mohamed I pacificând Asia-Mică, încheind pace cu Venețienii și cu împăratul bizantin, avea tot răgazul să reinceapă lupta pentru stăpânirea cursului de jos al Dunării. Mihai ținu cu stăruință la alianța cu împăratul Sigismund. La 5 Iunie 1418 noul Domn confirmă — am văzut — privilegiul acordat de tată-său «de pioasă amintire», prin urmare răposat la această dată, ca Sașii și ceilalți locuitori din Cisnădie să aibă dreptul a se folosi «de munții noștrii» munții Amlășului, deci hotărnicii cu Cisnădia și îi asigură de protecțiunea să domnească într'un război, ce l-ar avea cu Transilvania⁴⁾.

De ce prevedea Mihai la această dată neînțelegeri cu Transilvania? Măsuri regale de mai târziu par a da o explicație, dacă pot fi puse în legătură. Din vremea tratatului dela Lublin Mircea stăpâna, iar Mihail moștenise acum stăpânirea peste Bran și țara Bârsii. Sașii n'au fost mulțumiți cu această stăpânire nouă. Ei reclamau «privilegii» vechi acordate de regii anteriori. Nemulțumirea lor era și pentru taxele și vămile, la cari îi obligau vameșii brăneni ai lui Mircea. Nemulțumirea a continuat și sub Mihail. Sașii din Brașov, Cârștian și Codlea s'au plâns lui Sigismund contra vameșilor dela Bran puși de răposatul Domn Mircea și de Mihail, fiul aceluia, Domnul de acum. Sigismund hotără, ca Branul și cu el firește Țara Bârsei să nu mai fie a Țării-Românești. La 7 Iunie 1419 Sigismund scria șpanului Săcuilor,

1) I. Bogdan, *Relațiile etc.* pag. 6—7.

2) *Ibidem*, pag. 7—8.

3) Hașdeu, *Istoria critică*, București 1875 pag. 132; *Arh. Stat., Condiția nr. 1 Cotmeana nr. 25 f. 8 și Condiția Brâncovenească nr. 266 f. 253. Cf. A. Vasilescu, op. cit. pag. 8 nota 1.*

4) *Harmuzaki-Densușianu, Documente I*, pag. 502. Față de data de zi a lui Hașdeu în *Archiva istorică I*, pag. 118 vezi data corectă ap. D. Onciul, *Titlul lui Mircea cel Bătrân etc.* în *Conv. lit. XXXVII (1903)* pag. 227.

că îndatăce va lua Branul sub conducerea sa, să readucă situațiunea cea veche pentru locuitorii din Țara Bârsii ¹⁾).

Sigismund avea un program vast economic pentru organizarea orientului, mai ales că acest program avea strânsă legătură cu preocupările lui politice.

În ajunul ruperii relațiilor cu Venetia Sigismund intenționa zdrobirea economică a puternicei republici. La declararea războiului de cătră republică Sigismund răspunse cu ruperea legăturilor comerciale dintre orașele imperiale germane și Venetia. Împăratul voia construirea unui drum militar și comercial, care ar fi legat Pera și Chilia dela gurile Dunării prin Ungaria cu orașele sudice germane, care drum s'ar fi întins până la Fedosia crimeică ²⁾. Astfel credea Sigismund, că scurtează calea prin Polonia și face inutile legăturile continentale comerciale cu Venetia. Drumul Dunării ar fi câștigat foarte mult în importanță; orașele muntene și moldovene, unele ar fi pierdut din importanța lor. Pentru realizarea acestui plan ar fi fost necesar, ca relațiunile împăratului cu Țara-Românească și Moldova să fie neturburate. Mihai I imita pe marele său tată, în ce privește relațiunile cu Ungaria. Și Moldova avea relațiuni normale cu Sigismund. În interesul orașelor săsești din nordul Ardealului voevodul Stibor reînnoește la 21 Iulie 1412 pentru Bistrița și Rodna vechiul tarif vamal pentru mărfurile de import și export moldovenesc ³⁾. Acelaș voevod vroește să nu se poată ivi nici o plângere a Domnului moldovean. La 18 Septemvrie următor pune în vedere șpanului Săcuilor, că negustorii moldoveni sunt scutiți de vamă la Brașov; să nu permită prin urmare, ca negustorii moldoveni să fie molestați de Brașoveni ⁴⁾. La 5 Iunie 1419 intervine din Cașovia personal Sigismund la Șpanul Săcuilor, ca negustorii din Brașov și țara Bârsii să poată duce în Moldova prin țara Săcuilor ar-

1) Hurmuzaki-Iorga, *Documente XV*, pag. 10—11. Cf. și N. Iorga *Istoria comerțului* pag. 67 și urm., pag. 55. Publicând documentul citat s'a susținut stăpânirea basarabească asupra Branului, *Hașdeu* în Castelul Törzburg în posesiunea Basarabilor [*Columna lui Traian VI* l. c.]

2) *Altmann, Regesta Imperii* (Die Urkunden Kaiser Sigmunds, Innsbruck 1897), nr. 2857 și 4241. Cf. și I. Nistor, *Die Handelsbeziehungen* etc. pag. 80

3) Cea mai bună ediție a documentului ap. Hurmuzaki-Iorga, *Documente XV*, pag. 7—8.

4) *Zimmermann-Werner-Müller, Urkundenbuch* etc. III pag. 554.

ticole de fier și alte mărfuri, putând aduce de acolo iarăși orice fel de mărfuri, cum a fost și mai înainte ¹⁾.

Pentru realizarea planurilor sale Sigismund trebuia să aibă sigură în mâinile unui Domn aliat stăpânirea cur-ului de jos al Dunării și al gurilor ei tocmai acum, când începe mai ales din nou ofensiva turcească în această parte.

Turcii sperau să câștige de astă dată stăpânirea nediscutată asupra Dunării, ceea ce Sigismund nu putea admite. Împăratul de asemenea ar fi dorit, ca în 1419 să rezolve definitiv chestiunea orientală, căci prevedea greutățile, ce le va întâmpina cu coroana boemă, care din 16 August 1419 era moștenirea sa, pe care în urma atitudinii sale neleale față de mucenicii boemi, Ioan Huss și Ieronim de Praga și-o va putea menține numai după lupte înverșunate. De aceea împăratul la întâlnirea dela Sandecz cu regele polon încercase să înlăture și primejdia unui nou război între Poloni și ordul teutonic. Cei doi suverani își făgăduiseră să se întâlnească din nou cu 2 săptămâni înainte de Crăciun la Breslau, pentru ca să aranjeze și celelalte d.f. rende. Sigismund n'a putut merge în Decembrie următor la Breslau, fiind reținut de luptele cu Turcii, cari năvăliseră în Țara Românească ²⁾. Luându-l ca arbitru în diferendul cu Teutoni, Sigismund sosi abia în noaptea de Bobotează la Breslau, unde veni cu hotărârea gata în favorul ordului. Prin sentința sa Sigismund vătămă mult interesele Poloniei și'n special interesele lituane, căci Vitold pierdea o parte din posesiunile sale ³⁾. În zadar se scuza împăratul lui Vitold scriindu-i la 10 Mai 1420 din Gratz, că n'a putut face altfel ⁴⁾. Dușmăria dintre regele polon și împărat reînvia potențându-se prin incurcăturile hussite și noul război dintre Poloni și ordinul teuton. Papa Martin V la 17 Martie 1420 chemă întreagă creștinătatea la stărpirea ereziei hussite, la ceea ce se obligase și împăratul soborului dela Constanța. Față de aceasta Calixtinii jurară în adunarea lor din 3 Aprilie 1420, că vor jertfi totul pentru apărarea credinții noi și oferiră tronul regelui polon Vladislau.

1) *Székely oklevéltár* III pag. 36 și urm.

2) *Archiv für österr. Gesch.* XLII (1875): *Caro*, Liber cancellariae Stanislaw Ciolek, pag. 173 nr. CII și nota 1.

3) *Ant. Prochaska*, *Wirok wroclawski Przegląd Historyczny* VIII 1909 pag. 49—62, 154—166, 269—283.

4) *Codex Vitoldi* pag. 473—4.

Împăratul pe această vreme nu înlăturase pericolul turcesc dela Dunăre. Dela început înțelese, că numai având Domn prieten în Țara Românească poate să-și considere sigure hotarele dinspre sud ale țării ungurești. Mihai deci este tratat la început ca fiul fostului său prieten. La 14 Iulie 1418 împăratul dă călugărilor dela Vodița scrisoare, cu care să poată umbla slobozi prin țara ungurească și cărora li se făcuse mai înainte probabil neplăceri de către autoritățile regale, cărora acum li se poruncește să apere totdeauna pe călugări și oamenii lor¹⁾. Acelaș era dator a apăra întreaga moștenire a lui Mircea cel Bătrân. Fiul acestuia stăpânea și se intitula ca și tatăl său Domn a toată țara Ungrovlahiei și a părților de peste munți și către părțile tătarești și herțeg Amlășului și al Făgărașului și stăpânitor banatului de Severin și pe amândouă malurile Dunării întregi până la Marea cea mare și stăpânitor al cetății Dârstor²⁾. Pentru posesiunile sale suddunărene, pentru stăpânirea sa neatârnată la Dunărea de jos Mihai I va fi atacat de Turci, precum și pentru sprijinul dat cadifului Bedreddin. Și mulții pretendenți lăsau să se prevadă multe și aprige lupte pentru succesiune. Dukas ne vorbește de Dan, fiul lui Dan I. Acesta să fi fost

1) Original și copie slavonă la Arhivele Statului S. I. M-rea Tismana. Originalul are forma , cu pecete, nu însă atârnată, ci legată cu fir roșu. Acest exemplar este cu scriere mai mare de cât copia, care are formă . Bate la ochi deosebirea de cerneală și litere. Titulatura e cu intervertire greșită: „Jigmun cu mila lui D-zeu craiul Romei și veșnic împărat (sic!) al Țării Ungurești și al Frusco-Dalmației și al Țării-Horvâțești și al altor țări craiu“.

2) Facsimil la Hasdeu, *Etym. Magnum Rom.* IV. Introducere, București 1898 pag. CCLXI—II, unde I se atribue lui Radu I. S'a dovedit însă, că documentul e dela Mihai I (*D. Onciul, Originile principatelor române* pag. 201 și urm.; *Idem, Titlul lui Mircea cel Bătrân etc.* [Conv. lit. 1903, pag. 23 și 223]. Cf. și documentul lui Mihai I pentru moștenii din Star-Chiojd din 16 Iulie 1418, unde se traduce titlul în modul următor: „Mihail Voevod Domnul Țării Românești și munților și către țara tătarească și amândoaș părțile de dincoace și peste Dunăre și până la Poarta de Hier și până la Marea Neagră. [Cronologia tabelară ap. N. Iorga, *Operele lui Constantin Cantacuzino*, București 1901 pag. 22]. In documentul din 22 Iunie 1418 găsim titlul cel scurt. [Arh. Stat. S. I. orig. slav. M-rea Cozia.] Pentru documentul atribuit odată lui Radu II și dându-i-se dată 1419 Martie 18 vezi și Revista istorică a Arhivelor României II pag. 111 nr. 2273.

ostatic la Turci. Când armata lui Murad II asedia Constantinopolul, el se strecură în oraș din armata asediatoare; arătându-și originea fu primit bine și i se dete o corabie, cu care sosi la Cetatea-Albă, de unde organizează ajuns în țară lupta în contra lui Mihai I, pe care îl răpune.¹⁾ Dar Turcii începură asediul Constantinopolului acum abia în Iunie 1422, iar la 17 Mai 1421 Radu Pleșuvul era Domn în Țara-Românească. Dukas nu cunoaște pentru această vreme decât pe Dan II și după el pe Vlad Dracul. E de mirat însă, cum cronicarul din statul vecin și aliat nu cunoaște mai bine împrejurările. În compilația sa Ioan de Thwrocș am putea spune, că rezumă lupta dintre Mircești și Dănești, întocmai cum o face Chalkondyles, acesta punând-o la începutul domniei lui Mircea. După cronicarul din Ungaria, lupta era între Dan și Mircea, «ambii născuți din acelaș neam». Dan văzându-se mai slab, cere ajutorul Turcilor și cu aceștia pune pe fugă partidul contrar. Mircea ceru ajutorul lui Sigismund; acesta îi trimite în ajutor cu oști pe banul Ștefan de Loșonj. Dar Mircea și banul Ștefan pierdură și viața și lupta²⁾. Mai aproape de adevăr este de astă dată rezumatul lui Phrantzes, când prezintă atacurile venite din partea lui Murad II contra Țării-Românești. Phrantzes ne spune adică la începutul carierei lui Murad II, că acesta a pornit de două ori în contra Vlahilor și Moldovlahilor. Prima expedițiune a fost nenorocoasă: sultanul s'a retras cu pierderi. Cu ocaziunea expedițiunii a doua Vlahii au chemat în ajutor pe Unguri, dar Murad a rămas de astădată învingător împrăștiind armata creștină.³⁾

Sigismund însuși a venit de astă dată să organizeze defensiva contra năvălitorilor. La 29 Septemvre Agaton, egumenul dela Tismana, era la Sigismund, care se afla în Oradea-Mare. La această dată el da acestui egumen scrisoarea, în care spunea: «am dat tuturor căți trăesc în Tara Ungrovlahiei, ce este Basarabescă, pentru a lor rugăciune, ce m'au rugat printr'al lor credincios popa Agaton, ca mânăstirile lor și toate bisericile și călugării și preoții și toți oamenii, cari viețuesc într'acel pământ să-și fie legea lor și să petreacă în credința lor; iar nouă cu dreptate să

1) Dukas, *op. cit.* pag. 201—2.

2) I. de Thwrocș, *Chronica Hungarorum*, Cap. XVII ap. Schwandt, *ner. Scriptorum rerum Hungaricarum* I. Viena 1746, pag. 231.

3) *Op. cit.* pag. 90—91.

ne slujească»¹⁾ Trăia Mihai I la această dată sau fusese doborât de furtuna turcească, ce se abătuse asupra Țării-Românești?

Dlugosz ne povestește, că Sigismund aducându-și în vara anului 1419 armată mare porni cu ea în contra Turcilor. A ajuns în direcțiunea Belgradului până la Dunăre, unde îl aștepta pe malul celălalt o puternică armată turcească. Dar Sigismund n'a întreprins nimic, ci după ce a stat mai multe săptămâni la Dunăre, s'a înapoiat la Buda.²⁾

Sigismund la 25 Octomvre era lângă Porțile de fier,³⁾ iar la 28 Octomvre era la Vodița, unde-l găzduia starețul Agaton. Regiunea era zonă de război. Prin urmare Sigismund prin scrisoarea sa dată în pomenita zi întărea tot avutul mănăstirilor de sub conducerea gazdei sale poruncind, ca nimenea să nu supere moșiile, veniturile și pe oamenii mănăstirii.⁴⁾

N'avem nici un indiciu, că Sigismund a înaintat mai departe. În acelaș an din August se amintesc lupte între trupele lui Pipo de Ozora și Turci la vest de Dunăre⁵⁾. Într'un proiect de apărare a hotarelor ungurești pentru acești ani, care proiect prevedeă și alăturarea contingentelor Țării-Românești, Pipo dispunea singur de 1200, iar Sigismund de Lossonch, castelanul cetăților Geurin, Orșova, Mihald, Sebeș și Jidovin avea 250 lăncieri⁶⁾.

1) Arhivele Statului S. I. M-rea Tismana. Orig. slav.

2) Dlugosz, *op. cit.* lib. XI. — Pentru știrile din Fejér, *Cod. dipl. X/8* pag. 599 etc. și *Jos. Aschbach, Geschichte Kaiser Sigmunds II.* Hamburg 1839 pag. 483 cf. discuția doveditoare a lui Huber, *Geschichte Oesterreichs II.* Gotha 1885, pag. 529 și nota 3.

3) Fejér, *Cod. dipl. X/8* pag. 599.

4) Orig. slavon, Arhivele Statului S. I. M-rea Tismana. Documentul este extrem de interesant. În loc de „ohannic“ aici avem pentru întâia oară „uric“ într'un hrisov dat pentru Țara-R. M-rile aveau Bistrița, „târgurile și trecătoarea pe Cerna“, deci teritoriul țării se întindea și în județul azi Caraș-Severin. Din acelaș document reiese, că Turcii la această dată fuseseră scoși din țară.

5) Vei bibliografia ap. N. Iorga, *Gesch. des osm. Reiches I* pag. 389, nota 2.

6) *Mon. Hung. hist.* XXXIII, nr. 119 și *Pesty, Szörénymegye I*, pag. 275; *Idem, Krassóvármegye története*, Budapesta 1883, pag. 289; *Hurmuzaki-Densusianu, Documente I*, pag. 508 și urm., 511—2. Trebuie să se ctească Geurin, nu Zeurin, care eră în mâna Românilor. Cetatea Geurin a fost ridicată din ordinul lui Sigismund pe teritoriul Mehediei tocmai acum. La 31 Mai Sigismund de Lossonch eră castelan numai al cetăților Orșova, Mihald, Sebeș și Jidovin [*Pesty, Krassó*, pag. 289, Cf. *Hurmu-*

Sigismund la 1 Noemvre da document în tabăra dela Pozatha, dincăce de Dunăre, în apropiere de Orșova¹⁾: era în drum spre casă, căci la 9 Noemvre era în Buda, unde amâna un proces pentru prezenta noastră expediție ostășească pornită contra Turcilor²⁾. Încăerările dela hotarul sârbesc rămaseră și după retragerea personală a lui Sigismund. Severinul era și acum în mâinile lui Mihai I³⁾, care se putuse menține față de atacul turcesc, pomenit și într'o versiune a analelor sârbești, cari au însemnat: că sultanul Chirișgi a pustit Țara-Românească în anul 6927 (1419) August 15⁴⁾.

Din cele de până aci reiese, că în 1419 singur Mihail cu trupele sale a zădărnicit și înfrânt atacul turcesc. Sigismund a organizat venind în persoană la hotar numai defensivă în contra Turcilor. Se prevedea și știa adică, că Turcii vor reveni. Trupele dela hotar trebuiau să fie acuma și mai gata de luptă. Împăratul n'a putut merge la Breslau să se întâlnească la terminul hotărât cu regele polon tocmai din cauza atacului turcesc asupra Țării Românești în anul 1419⁵⁾.

Sigismund acum socotind suficiente măsurile luate a lăsat sieși chestiunea orientală așa cum era, și în Decemvre 1419 s'a dus la Brünn; chestiunea hussită îl va ține aproape un an și jumătate departe de Ungaria, când Mihail I și căpitaniii hotarelor regale vor lupta cu Turcii, cari au revenit în 1420. Sigismund de Lossonch, castelanul cetăților de hotar, răsplătește la 25 Iulie 1420 servicii făcute de Românul Bogdan în lupta de lângă cetatea Severin⁶⁾. Atacul turcesc a ajuns înaintând până în districtele Sebeș și Lugoș; oastea regală și munteană a fost de astădată în-

zaki-Densusianu, Documente I, pag. 508 și urm.] La 25 Iulie 1420 era însă și castelan de Geurin [*Hürmuzaki-Densusianu, Documente I, pag. 511*]. În acelaș an găsim prima urmă a comitatului de Severin. La 25 Iulie 1420 Ștefan de Rozgon era comite de Severin (*Féjér, Cod. dipl. X/8, pag. 601*)

1) Milleker, *op. cit.* pag. 22.

2) *Károlyi oklevéltár* II pag. 52—3.

3) Document regal din 8 Dec. 1419 aminteste vacanta bănia Severinului [*Féjér, Cod. dipl. II pag. 214 și urm.*, precum și în 1421 *Pesty, Krassó pag. 300*].

4) *Glasnik* LIII pag. 81. Cf. și *N. Iorga, Studii și documente III* București 1901. Prefață IX.

5) *Archiv f. oesterr. Gesch.* XLII (1875) pag. 173 nr. CII și nota 1.

6) *Hürmuzaki-Densusianu, Documente I, pag. 511—2.*

frântă. La 20 Decemvre Ștefan de Rozgon, comite de Severin, era lângă Sebeș cu trupele sale ¹⁾).

Turcii ocupaseră și Severinul înaintând pentru pradă și mai departe. Ei au pustiit și scaunul Orăștiei, iar armata voevodului ardelean a fost învinsă lângă cetatea Hațeg. Armata trimisă în ajutorul lui Mihai I, fu împrăștiată, iar Mihai I ca și Sigismund de Lossonch, căpitanul armatei regale de ajutor, au rămas morți pe câmpul de luptă ²⁾). Rolul personal al lui Mihai nu s'a păstrat în deajuns în izvoarele timpului.

Aceasta este marea expediție, pe care cronicarii turci printr'un metacronism o atribue lui Mohamed I, care a mers cu oști răsbunătoare în contra lui Mircea cel Bătrân și în care trupele turcești au ajuns până la cetatea Severinului.

La 27 Iulie Vladislav, regele polon, scria împăratului Sigismund, care-i ceruse ajutor în contra Boemilor, despre succesele recente ale Turcilor pomenindu-i și neajunsurile, ce le are cu ordinul în urma sentinței împărătești. Regele polon îi servia și noutăți, cari nu puteau bucura pe împărat: că Turcii au năvălit cu mare furie în Țara-Românească, pe care impunând-o la grele contribuții au supus-o întreagă, Românii s'au supus toți așa că n'a mai rămas stăpânire creștină în nici un colț din țară. Lăsând aci garnizoană, Turcii s'au îndreptat cu multe corăbii pe mare contra Cetății-Albe. Domnul moldovean temându-se, că va ajunge soarta Munteniei, a cerut Polonilor ajutor de trei ori, mai întâi pe la Rusalii, iar ultima dată pe la sf. Iacob (25 Iulie). Vladislav a și trimis ajutor Moldovenilor și de va fi nevoie e gata a merge și el personal dimpreună cu Vitold ³⁾). La 16 August răspunse Sigismund la scrisoarea regelui polon încunoștiințându-l, că s'a sfătuit cu magnații din Ungaria și a ordonat, ca o armată puternică să pornească în contra Turcilor. El însuși la 25 Iulie era cu oaste lângă Sebeș ⁴⁾).

1) *Féjer, Cod. dipl.* X/8 pag. 601.

2) *Ios. Carol Eder, Observationes criticae et pragmaticae ad historiam Transilvaniae sub regibus Arpadianae et mixtae propaginis.* Sibiu 1803 pag. 64—5, Cf. *Hurmuzaki-Densusianu, Documente I,* pag. 515—6, 517—8.

3) *Liber cancellariae etc.* în *Archiv. f. österr. Gesch* XLII (1875), pag. 160—1, 162—3. (= *Monumenta medii aevi historica res gestas Poloniae illustrantia. Codex epistolaris Vitoldi, Cracovia* 1882 pag. 487—8.

4) *Liber cancellariae etc.* în *Archiv etc.* XLV (1871) pag. 390—3 și *Codex Vitoldi I. c.* pag. 491—2. Cf. *Katona, Historia critica* XI pag. 360

Isvoarele nu ne dau nici o știre despre o astfel de campanie a lui Sigismund în contra Turcilor. Nici aceștia n'au rămas stăpâni la Dunărea de jos. Este probabil, că deocamdată Țara-Românească rămase nominal în sfera de influență a Turcilor. Noul Domn, Radu II Pleșuvul, fiu al lui Mircea ¹⁾, ajuns în domnie după această expediție turcească, caută din motive economice, legături bune și cu orașele săsești. La 17 Mai 1421 el acordă privilegiu comercial Brașovenilor. Documentul acesta conține următorul pasagiu interesant: «făgăduiește Domnia mea din ziua aceasta, decând și-au dat Brașovenii avutul lor, ca să fie pace între noi și să fim o singură țară cu țara domniei mele și să trăească în bună pace și în bună înțelegere tot Brașovul și toată țara Bârsii; făgăduiește domnia mea, că vrășmașul lor va fi și vrășmașul domniei mele, iar vrășmașul domniei mele să fie și vrășmașul Brașovenilor și al întregii țări a Bârsei ²⁾. Turcii deocamdată puseseră mâna numai pe Siliștra dintre posesiunile transdubiene ale Țării-Românești, căci iată titlul lui Radu II la 1 Iunie 1421: «Io Radul, mare Voevod și Domn, cu mila lui Dumnezeu și cu darul lui Dumnezeu stăpânind și domnind toată Țara-Românească și preste munți, încă și spre părțile tătărești și herțeg Amlașului și Făgărașului și stăpânitor al Banatului celui dela Severin și preste Dunăre până la marea cea mare».

Bunele intenții ale lui Radu sunt răsturnate de noua ofensivă turcească. Intorcându-se dela Brussa Mohamed I abia mai petrecu câteva săptămâni în Europa. La o vânatoare apucat de un acces epileptic cade de pe cal și moare. Fiul și urmașul său Murad eră decis a da mai multă atențiune chestiunilor europene. Legăturile cu Paleologii nu erau regulate definitiv; trebuia hotărâtă soarta Serbiei și înăbușit pericolul românesc la Dunăre, iar regele Ungariei trebuia silit să recunoască stăpânirea directă, or numai în formă de suzeranitate până la hotarele Ardealului și Banatului cu sediul acum în Timișoara ³⁾. Încă în primul an al

1) Vezi documentul din 1 Iunie 1421 pentru m-rea Cozia în Condica Brâncovenească nr. 266 f. 349 și Condica m-rii Cozia nr. 18 f. 249 și urm. Nu știm, ce s'a făcut cu fiii lui Mihail, cu Radul și Mihail, amintiți în hrisovul din 1418 Iunie 22.

2) I. Bogdan, *Relațiile etc.* pag. 8—10.

3) N. Iorgă, *Geschichte des osm. Reiches I* pag. 388.

domniei sale Ungaria trebuia să simtă noua domnie turcească¹⁾. Oastea turcească trecând prin Țara-Românească pustii Brașovul, Hărmanul, Bodul, Hălchiul, Ghimbavul și Vâlcanul ajungând până la cetatea Piatra Șoimului de lângă Olt, iar altele au luptat sub cetatea Hașegului. Senatul brașovean fu dus în robie. Trupele turcești venind numai după pradă, nu au stat să ocupe și cetățuia, unde se refugiase restul populațiunii. Impotrivire au găsit numai la Români din Hașeg²⁾. A fost și Radu II cu trupele de pradă? N'avem nici o indicațiune. El a căutat să aibă și mai departe bune raporturi cu Brașovenii. La 21 Noembrie 1422 le acordă și întărește «așe ămintele ce le-au avut dela strămoșii domniei mele și pe drumul Brașovului până la Brăila» și despre aceasta încunoștiintă pe «țarul Alexandru», care între altele avea și vama dela Rucăr ca apanagiu³⁾.

1) Mohamed I murise înainte de 10 Oct. 1421. *Schafarik, Acta archiv. Veneti II* Belgrad 1862 pag. 58.

2) Quellen zur Geschichte der Stadt Kronstadt IV pag. 2; *Hurmuzaki-Densușianu, Documente*, I, pag. 515—6; *Hurmuzaki-Iorga, Documente XV*, pag. 11—12; Székely oklevéltár I. pag. 117 și urm.; Analele sârbești în Glasmik LIII, pag. 81, Spomenik III, pag. 133, 140, 149 etc.; *Dukas*, op cit. pag. 201. Cf. și *Eder*. I. c. pag. 65, unde ni se dă data pela 24 Iunie.

3) *I. Bogdan, Relațiile etc.* pag. 11—15. Hrisovul are era dela 1 Ianuarie, obișnuită la Brașov și deci indicișionul e exact. Practica aceasta vom vedea, că e ceva consecvent în această vreme. Vezi însă *I. Bogdan*, ibidem pag. 13 notă 4. Despre «țarul Alexandru» vezi *I. Bogdan*, op. cit. pag. 14 nota, unde se alătură păreri lui *C. Jirecek* din Archiv f. slavische Philologie XIX pag. 69, care susține, că e vorba de vre-un vlăstar refugiat din familia țarilor bulgari. De ce s'ar fi refugiat însă tocmai la Radu închinat Turcilor? ne întrebăm. Combătând pe Hasdeu d. *D. Onciul în Originile Principatelor Române*, București 1899 pag. 200 și urm., nota 105 ziceă: Părerea că acest «țar Alexandru» ar fi țarul bulgar Alexandru (1331 — 1365), care lăsând fiilor săi domnia, s'ar fi retras în Țara-Românească (Hasdeu, *Negru-Vodă* pag. CCXLI) nu poate fi admisă, neavând nici-o probabilitate. Chiar pe acel timp este constatată însă un Alexandru, care se numește «fiu al marelui voevod Mircea...», acest Alexandru... se vede că avea în posesiune o parte de țeară pe la Rucăr; el este după toate indiciile *țsarul Alexandru* din chrisovul lui Radu II, fiind poreclit țsar (titlu întrebuițat în Bulgaria și pentru *fii de domnitori*). Cf. *Idem, Titlul lui Mircea cel Bătrân și posesiunile lui* în Conv. lit. XXXVII pag. 23, nota 2. *D. N. Iorga*, în *Gesch. des osm. Reiches I.* pag. 363 puține, că e vorba de renegatul Alexandru, fiul lui Șişman (greșală de tipar în loc de Sracimir) din Vidin, căruia mai înainte de a fi în Țara-Românească, sul-

Guvernul din Buda va lua în scurt timp însă poziție contra lui Radu II. Acesta va câștiga însă pretios sprijin în Alexandru cel Bun.

Sigismund pentru a doua oară se pregătea să facă ordine la Dunărea de jos stabilind hegemonia Ungariei. Găsise și un pretendent, care i s'a părut potrivit în persoana viitorului domn, Dan II. În tendințele de supremație ale lui Sigismund nu lipseă nici Moldova, de care nici după expedițiunea din 1395 n'a abzis și nici la Lublin nu putuse face mare ispravă. Dar Alexandru cel Bun nu eră omul, față de care să răusească planurile lui Sigismund. Domnul Moldovei eră însumat și acum unei alte sfere de puteri cu tendințe ostile celor ungurești. Alexandru cel Bun va sprijini pe Radu II, iar Sigismund pe Dan. Regele Ungariei se va plânge Polonilor contra lui, se va plânge lui Vitold, care la sfârșit îl va aprobă fiind de părere, că răul trebuie stârpit din rădăcină¹⁾). Nimic nu vor folosi acestea puternicului împărat, care în cele din urmă va trebui să-și sacrifice protejatul abandonându-l răzbunării lui Alexandru cel Bun.

Legăturile acestuia cu Polonia continuau a fi cordiale. Divorțul lui Alexandru de Ringalla, sora lui Vitold, n'a adus ruperea relațiilor, cum atât de mult ar fi dorit Sigismund. Alexandru cel Bun și fiul său asociat la domnie Iliș asistați de statul boerilor dedeau la 13 Decembrie 1421 Ringallei ca apanagiu Seretul și Volovățul pe valea Sucevei și 600 ducați de aur anual sau roșii de aur ungurești, 300 la sf. Petru, 300 la Crăciun²⁾).

Chestiunea hussită și tot complexul rivalității politice dintre împăratul Sigismund și Vladislav, regele Poloniei, cerea cu imperiozitate în interesul bine înțeles al Poloniei, ca Domnul moldovean să stăruiască în vechiul său făgaș. Moldova sub Alexandru câștigase foarte mult în urma alianței cu Polonia. Alexandru nu știa nimic despre compromisul dela Lublin și legăturile strânse economice dintre țara Moldovei și Polonia erau însoțite și de intime legături culturale. Universitatea din Cra-

tanul Mohamed I i-a dat să administreze în Asia-mică teritorul rebelului Djuneid. Cf. *Idem, Istoria comerțului* I, pag. 69.

1) Codex Vitoldi pag. 713; Liber cancellariae în Arhiv etc. XLV pag. 481 — 2.

2) *Harmuzaki-Kaluzniacki, Documente* I, pag. 833 și urm. (=Codex Vitoldi pag. 539 (regestă). Cf. *Documente* I, pag. 514 — 5.

covia va fi contribuit și mai mult, ca opinia publică moldo-veană să fie favorabilă Poloniei. Chestiunea Pocuției nu s'a mai pus în discuție, deși știm, că regele polon nu achitase restul datoriei. La anul 1424 socotelile Lembergului amintesc iarmarocul la Sniatyn al Moldovenilor¹⁾. Desvoltarea evenimentelor ulterioare nu confirmă, că Moldovenii ar fi luat la Paștile din 1413, sorocul scadenții datoriei, dacă nu în stăpânire, cel puțin în administrare Pocuția.

Tratatul dela Lublin s'a dovedit a fi o învoială ad-hoc, care însemna numai amânarea unei hotărâri definitive, pe care nici unul dintre semnatari n'avea momentan curajul să o ia. Prilejul sosi nu peste mult timp, ca să se constate, că tocmai semnatarii nu respectă condițiile învoielii. Am văzut, că Turcii în vara anului 1420, după ce pustiiseră cu multă sălbătăcie și subjugaseră Țara-Românească, au încercat și contra Moldovei un atac dispre mare. Obiectivul lor imediat a fost Cetatea-Albă. Ambii semnatari aveau datoria să alerge în ajutorul Moldovei. Moldovenii singuri au respins de astădată pe Turci. Inzadar ceruse Alexandru cel Bun ajutor dela regele Vladislav, apoi indirect dela Sigismund. Fără ajutor strein s'a zădărnicit orice încercare turcească contra Cetății-Albe²⁾. Impotrivirea ce o întâmpinara aci Turci, fu așa de strașnică, că în anul următor³⁾, când Turcii înainte de 4 Iulie pustiiră Țara-Bârsei ajungând cu oștile lor până la cetatea Piatra Șoimului de pe Olt și până sub Hațeg, nu mai îndrăsniră a se lega de Moldova. Noul domnitor din Țara-Românească, Radul (II). Pleșuvul recunoscut

1) N. Iorga, *Relațiile comerciale ale țerilor noastre cu Lembergul*, București 1900 pag. 8.

2) *Codex epist. Vitoldi* ed. A. Prochaska pag. 487—8, 491; *Liber cancellariae* etc. în *Archiv* etc. LII pag. 159 și urm., 163, 391, 488; *Zeissberg, Analekten* etc. în *Zeitschrift f. oesterr. Gymnasien* an. 1870 pag. 370 și *Călătoria lui Guillebert de Lannoy*, ambasador al regelui francez Carol VI și regelui englez Enric V, care din Lituania după moartea lui Mohamed I trecu în Moldova, de unde se îndreptă spre Caffa, în drum ajunge „la o cetate și port-pe Marea Neagră, anume Moncastro sau Cetatea Albă, unde locuesc Genovezi, Români și Armeni“. În timpul șederii lui acolo venise guvernatorul Podoliei, „Gueldigold“, care din ordinul lui Vitold venea să refacă cetatea, ceea ce s'a și făcut în mai puțin de o lună într'un loc pustiu, lipsit de piatră și lemne [*Archiva istorică* I (1864) nr. 17 pag. 129—30].

3) *Harmuzaki-Densusianu, Documente* I, pag. 515—6, 517—8.

de Turci, căutase și prietenia lui Alexandru cel Bun, cu ai cărui sprijin și bună voință va conta să înfrunte dușmănia lui Sigismund¹⁾. Lui Alexandru cel Bun nu-i va conveni să aibă pe tronul țării surori un om al lui Sigismund, cum va fi Dan II. În felul acesta Domnul moldovenesc contrabalansa în orient tendințele imperialiste ale lui Sigismund. Pe de altă parte Alexandru cel Bun voia să stăpânească neturburat Chilia, de care avea nevoie pentru a-și apăra Cetatea-Albă; ca să numai fie expus unei primejdii, ca cea din 1420, stăruia ca straja la gurile Dunării contra Turcilor și altora să rămână în mâinile sale. Dan II va reclama această Chilie nu atât pentru sine, cât mai mult pentru planurile lui Sigismund, cum vom vedea mai departe.

3. Stăruința lui Sigismund de a rezolvi definitiv chestiunea orientală în 1423—1427 : Dan II

Era firesc, ca Sigismund să se desintereseze numai provizoriu de schimbarea politicii din Țara-Românească. Sigismund nu putea admite în planurile sale, că Țara-Românească să o aibă un Domn închinat Turcilor. Dar deocamdată îl preocupă în-

1) Pasagiul din compilația Thwrcziană (cap. XVII) ne redă lupta dintre Mihail I și Radu Pleșuvul, contra căruia zadarnic spre propria-i peire merge într'ajutor cu oaste Ștefan (sic!) de Lossonch. Dar Sigismund de Lossonch a avut rol în luptele, dela 1420. Ștefan de Lossonch a luat parte la expediția din 1427 în Țara-Românească. Cf. și *D. Onciul, Titlul lui Mircea* etc. în *Conv. lit.* 1903 pag. 225 nota 2. Despre rolul acestora vezi Oklevéltár a Tomaj-nemzetségbeli Losonczy Bánffy-család történetéhez I. 1214 — 1457 ed. Varju Elemér, Budapesta 1908. Documentul dela Radu II cu data 21 Noemvre 6930, indiction 15. (*I. Bogdan, Relațiile* etc. pag. 11), nu este din 1421, ci din 1422, cu care an se potrivește și indicațiunea, era trebuind socotită dela 1 Ianuar, nu 1 Sept. Asemenea documentul dela Dan II dat în Târgoviște la 23 Oct. 6931, indiction 1, trebuie socotit după aceeaș eră, pentru anul 1423, cu care acordă indictionul, căci aceste documente de privilegii comerciale pentru orașele săsești din Ardeal, au în vedere la redactarea datei era dela 1 Ianuarie, singură obișnuită în Ardeal pe această vreme. (Vezi însă *I. Bogdan* I. c.). Documentul din 10 Sept. 6930 dat de Dan II în Argeș, deci în 1421, are data deteriorată, așa că poate fi din alt an. Cu data 6930 Sept. 10 Argeș îl dă în regestă după condica veche *I. Brezoianu, Vechile instituțiuni ale României*, București 1882. Apendice pag. 233. *Ibid.* amintește iarăș după condică altul cu data 6931 Sept. 16 Argeș pentru mânăstirea Tismana, Originalele slavone păstrate la Arhivele Statului au însă pentru primul 6937 Sept. 10 (= 1428), iar pentru al doilea 6939 (1430) Sept. 16 (S. I. M-rea Tismana).

coronarea și luptele din Boemia, dela cari așteptă un rezultat definitiv.

Contele de Wartenberg, președintele consiliului de guvern, deschise regelui poarta cetății regale, Hradșin; dar, când noul rege nu încuviință cererea cetățenilor din Praga de a li se permite folosința potirului și a se da amnestie generală, se încep luptele Boemilor cu Sigismund. Ase li-al capitalei începă abia după sosirea trupelor imperiale, la 30 Iunie. Dupăce 4 săptămâni aceste trupe avură numai pierderi considerabile și nici-un succes față de noul mod de a se luptă în tabără de care și a impune mișcări repezi cavaleriei, Sigismund fu mulțumit, că la 28 Iulie se încoronă în Hradșin. Nici după încoronare n'avu succese armata lui Sigismund, care în Martie 1421 se înapoiază în Ungaria ¹⁾.

După lupta dela Deutschbrod (1422 Ianuarie 6—8), unde principala armată regală de sub conducerea lui Pipo de Ozora fu zdrobită pierzând 12.000 oameni, Calixtinii au trimis din nou solie către regele polon oferindu-i coroana boemă, iar când acesta refuză, se adresară lui Vitold, care primi și trimise ca locțiitor pe Sigismund Koribut. Hussiții dela Poloni și mai ales dela Lituani așteptau sprijinul mântuitor. Ieronim de Praga, tovarășul lui Huss, n'a scăpat niciodată ocazia, când putea să spună, că biserica orientală este spiritualicește cea mai înrudită cu hussitismul, care mai reprezintă afară de aceea și o direcțiune politică slavă națională. Vitold eră marele duce al unui mare teritoriu ortodox slav.

În acest timp Sigismund, regele și împăratul, a făcut pentru întâia oară demersuri, ca să câștige pe Alexandru cel Bun de partea sa și să creieze Poloniei în această parte dificultăți, printr'un dușman puternic. Cu deosebită bucurie află de neînțelegerile dintre Domnul moldovean și dinastia polonă din cauza divorțului de Ringala, sora lui Vitold, care ar amenință cu război pe fostul său cumnat ²⁾. Diferendul lui Alexandru cel Bun cu dinastia polonă s'a aplanat însă cu bine, așa că puternice detașamente moldovenesti au luat parte sub spătarul Coman la luptele contra Teutonilor lângă Marienburg în anii 1422—3. Dlugosz și după el Cromer ne povestește o frumoasă ispravă a unui

4) *Schönherr*, op. cit. pag. 540.

5) *Codex Vitoldi* pag. 547, 550.

detășament moldovean de 400 soldați ¹⁾). Aceștia au întins cu multă dibăcie o cursă Teutonilor înfrângându-i apoi și punându-i pe fugă. Mulți Teutoni pieriră cu această ocaziune și mulți fură făcuți prizonieri.

Sigismund, care în Boemia nu făcuse nici-o ispravă lăsând-o frecărilor dintre feluritele confesiuni hussite și grijei lui Albrecht de Habsburg, duce de Austria, care d.n. 28 Septembrie 1421 îi era ginere, reveni iarăși la teatrul de luptă, de unde pornise chestiunea orientală.

Anul 1422 fu an de pace pentru Radu II; dar în anul următor începură luptele în contra lui. El a încercat să păstreze legături bune cu țara lui Sigismund. La 21 Noembrie ei confirma în chestiunea vămilor pentru Brașoveni «așezămintele, ce le-au avut dela strămoși» ²⁾). În 1423 începe războiul contra lui Radu și contra Turcilor, cari pe vremea aceasta dețineau pe malul dunărean și Silistra.

Atacul începî iarna, când Radu nu putea primi decât un neînsemnat ajutor dela Turci. Într'o cronică brașoveană găsim știrea, că Dan a bătut la 26 Februarie 1423 pe Turci omorând aproape 36.000 ³⁾).

Siagural cronicarul Dukas ne spune, că Dan II a fost mai întâi la Turci, dela cari se refugia în Constantinopol, de unde i se dădu o corabie mare, de mers la Asprokastron și cu ajutorul unei părți din boerime omori pe fiul lui Mircea și rămase el Domn ⁴⁾). Toate acestea s'ar potrivi mai curând la Radu II. Și poate tot a acestuia e solia, despre care Dukas amintește, că a fost la sultanul în Brussa, unde a făcut supunere și i-a promis tribut ⁵⁾).

Toate celelalte știri concordă, că Dan II a fost așezat în domnie cu ajutorul lui Sigismund ⁶⁾). După 21 Noembrie și înainte

1) *Dlugosz, Hist. Pol.* lib. XI *Cromer, op. cit.* pag. 286. Pentru aceasta și legăturile Moldovei cu Polonia vezi *I. Ursu, Relațiunile Moldovei cu Polonia până la moartea lui Ștefan cel Mare*, Piatra N. 1900.

2) *I. Bogdan, Relațiile etc.* pag. 11.

3) *Quellen zur Gesch. der Stadt Kronstadt*, IV pag. 291.

4) *Dukas, op. cit.* pag. 202. *D. Onciul* susține că acest Dan, nepot al lui Mircea a condus contingentele de ajutor muntenești în sprijinul pretendenților turci.

5) *Ibidem*, pag. 196.

6) *Windecke, Denkwürdigkeiten zur Gesch. des Zeitalters Kaiser Sigmunds*. Berlin 1893, ed. W. Altmann. Cf. și ediț. Hagen, pag. 155;

de 31 Decembrie Dan intră cu oaste în țară și alungă pe Radu, care se retrase peste Dunăre. Nu mult după aceea trupele turcești trecură Dunărea ca să alunge pe Dan. Acesta se retrage la munți, unde se întâlnește cu Pipo de Ozora, împreună cu care alungă din nou pe Turci din țară¹⁾.

Sigismund încurajat de acest succes planuie o expediție în stil mare. De aceea caută să se împace cu regele polon, pe care să-l întrebuințeze la potolirea răscoalei Boemilor. Pe când Korbibut lucra în Praga, ca Boemii să-l aleagă pe el rege, după ce Vitold la insistența regelui polon își declină orice legătură cu Hussiții, Sigismund, Vladislav și Vitold se întâlnesc la Kesmark, unde la 30 Martie 1423 reînviind tratatul dela Lublin, cred, că au înlăturat toate diferendele²⁾. Vladislav a mai promis și o armată de 30.000 oameni contra Hussiților. Și în vara anului 1424 Sigismund este în Cracovia la nuntă regelui Vladislav cu a patra sa soție, Sofia, o principesă rusă³⁾. Era o îndulcire aparentă a relațiilor dintre cei doi regi, căci bănuiala a planat și mai departe la fiecare asupra acțiunilor celuilalt. Dar Sigismund paralizase deocamdată acțiunea polonă în Boemia, unde și acum avea noroc. La 11 Octombrie 1424 muri șeful militar hussit, iar certurile dintre diferitele secte, precum și caracterul de revoluție socială, la care ajunseră învățăturile hussite în mintea poporului neștiutor, contribuie la triumful lui Sigismund, care știa să aștepte, fără să cedeze.

Regele Ungariei se putea dedica tot mai mult chestiunii orientale. La 1 Iulie 1423 se pregătea o armată mare ungurească să meargă contra Turcilor⁴⁾. Un agent din Orient era în acest an

Codex ep. Vitoldi pag. 758. Vitoldi scria marelui magistru al ordinului Teutonic la 17 Martie 1427: „der egenante herre Romische konig binnen Korcz auf Worczland gezogen ist, do her wider die Turken ezliche weile gelagen hott. Und Dan der Grossen Walachye andirs Bessarabia genant, ein herre gesaczt (ist) von dem Romischen Konige, der ist iczunt bei im, und Radul, der ein herre ist desselben Landes gesaczter von den Turken, der helt daz selbe landt inne mit gewalt“.

1) *Hurmuzaki-Documente VIII* pag. 3; *Seadeddin*, ap. *Bratutti II* pag. 17.

2) *Raczynski*, op. cit. pag. 300 și urm. (=Codex Vitoldi pag. 582, 584).

3) Cf. *Levicki*, *Ein Blick in die Politik König Sigmunds gegen Polen in Bezug auf die Hussitenkriege* în Arch. f. österr. Geschichtsquellen KXXVIII.

4) *Történelmi Tár*, an. 1897, pag. 342.

în Italia, unde strângea ajutor în contra Turcilor ¹⁾. Împăratul voia să meargă la Roma să se încoroneze având nimbul victoriei contra necredincioșilor. Armata lui Dan II împreună cu trupele regale conduse de comitele Pipo înainte de 25 Octomvre ayură succese strălucite contra Turcilor, pe cari i-a gonit total din Țara-Românească urmărindu-i și la sud de Dunăre, unde s'a ocupat Silistra. Cetățile de pe malul stâng al Dunării reveniră atunci la Țara Românească ²⁾. Drept mulțumită pentru sprijinul acordat Dan acordă Brașovenilor privilegii comerciale la 23 Octomvre 1423, când expediția era terminată ³⁾.

Dan II așezat în domnie o va duce în lupte continue. Dan mulțumește lui D-zeu, că poate totuși să rămână în scaun și-și manifestă această mulțumită făcând danii mănăstirilor, precum la 28 Februarie 1424 confirmă pentru mănăstirea Cozia și Cotmeana stăpânirea peste 10 case de oameni din Târgoviște ⁴⁾, iar la 5 August confirmă printr'un hrisov de danie posesiunile mănăstirii Tismana și Vodița ⁵⁾. Relațiunile lui cu Sigismund erau umilitoare, cum nu fusese până la el situațiunea nici unui Domn român. Mircea cel Bătrân amenințat cu cötropire de dușmani și silit să recurgă la ajutorul lui Sigismund încheie pe picior de deplină egalitate convenția militară cu regele Ungariei. Vremea fusese aliatul lui Sigismund. Iată în ce chip jignitor pentru demnitatea țării motivează Dan II privilegiile comerciale acordate Brașovenilor la 10 Noemvre 1424: «Căci s'a îndurat domnul meu craiul de domnia mea și m'a primit slugă credincioasă a sa și mi-a dăruit haraghie de bani, ca să fie în țara domniei mele, precum este în țara lui, tot așa să se bată și în țara domniei mele» ⁶⁾. Iar Sigismund îi scrie la 4 Aprilie 1425 cu toate acestea, să nu

1) *Hurmuzaki, Documente VIII.* pag. 3; *Sztáray okl.* II pag. 237.

2) Sigismund la 19 Noemvre 1423 e în Ozora (*Károlyi-oklevéltár* II. pag. 77). Pentru evenimentele anului 1423 vezi *Nagy Gyula, A Nagymihályi és Sztárai gróf Sztáray család oklevéltára* II pag. 237; *Getlich-Thallóczy, op. cit.* pag. 292; *N. Iorga, Notes et extraits* I. pag. 347 nota 1, 349—50; II pag. 218.

3) *I. Bogdan, Relațiile etc.* pag. 15—17.

4) *Arh. Stat. Condica Brâncovenească* nr. 266 f. 253—4.

5) *Orig. slav Arh. Stat. S. I. M-rea Tismana* VII. 3

6) *I Bogdan, Relațiile, etc.* pag. 21 și urm. (= *Hurmuzaki-Iorga, Documente XV.*, pag. 12—13.

mai impună cu sila Brașovenilor și peste tot Bârsenilor ducății proprii, moneta, care în românească vulgară se zice ducat¹⁾.

Radu Pleșuvul și Turcii nu vor lăsa în pace nici de acum înainte pe Dan. Nici țara întregă nu era cu Dan, căci numai câțiva din boerii lui Radu fac cauză comună cu noul Domn. Nu departe peste graniță Radu avea puternic sprijin în opoziția, ce o făcea Alexandru cel Bun politicei imperialiste a lui Sigismund.

Toată lumea creștină aștepta fapte mari dela împărat și el însuși credea, că le va putea realiza, iar de nu va merge, totdeauna își va avea pretextul său. La 15 Noemvre 1423 Ioan VIII părăsea Constantinopolul, ca în Venetia, Milan, Ungaria să-și facă aliați la luptele cu Turcii²⁾. Fără să facă multă ispravă s'a înapoiat pe la sfârșitul lui Octomvre 1424 prin Chilia, unde i se trimiseră corăbii din Constantinopol. Turcii făcuseră multe neplăceri bătrânului Manuil — acum călugărul Matei — asediându-i statornic capitala începând din lun.e 1422³⁾. Noul împărat s'a încercat să înjghebeze o ligă creștină care să-l scape de condițiunile grele ale păcii, care fusese silit să o încheie cu Turcii la 22 Fevruarie 1423.

După plecarea împăratului bizantin sosiră trimiși turci la Buda cu daruri pentru Sigismund, pentru ginerele său, Albrecht de Habsburg și cu propuneri de pace, cari au fost primite pe timp de 2 ani⁴⁾. Preparativele lui Sigismund contra Turcilor continuă însă. În toamna anului 1424 se fortifică din nou cetatea Severinului⁵⁾ și cetățile de hotar, pe cari le vizitase și Sigismund, căci la 16 Octomvre era la Orșova. La 21 Noemvre trupe regale erau îndreptate spre Saan și spre Severin⁶⁾. Serioase pre-

1) *Hurmuzaki-Iorga, Documente, XV., pag. 14.*

2) *Phrantzes, op. cit. lib. I. pag. 118 și urm.*

3) *N. Iorga, Gesch. des osm. Reiches I pag. 381 și urm. și Schafarik op. cit. pag. 95.*

4) *Pray, Annales pag. 285.*

5) *Hurmuzaki-Densusianu Documente I, 531—2. Bănia Severinului e arătată vacantă în documentele regale din 1421 (Pesty Fr. Krassé vármegyetörténete, Budapesta 1883 pag. 300), la 21 Noemvre 1422 (Hurmuzaki-Densusianu, Documente I, pag. 526), la 10 Iulie 1423 (Codex dipl. patrius III pag. 344—6). Dar cetatea întărită rămase în posesiunea Țării Românești, cum o găsim la 5 August 1424. (Document pentru Tismana I. c. și Archiva istorică I, pag. 19—20). Despre fortificarea Severinului vezi și *N. Iorga, Acte și fragmente. III pag. 11.**

6) *Pesty-Ortvay, op. cit. pag. 588—9.*

parative se făceau toamna târziu în această parte a regatului. Sigismund se mulțumește a sta în defensivă. Când Turcii atacară pe Dan în toamna anului următor, Sigismund îi trimise în ajutor trupe sub voevodul ardelean Nicolae de Chaak¹⁾, cari împreună cu armata munteană au bătut așa de simțitor pe Turci, încât foarte puțini Turci au mai scăpat, ceea ce a fost înainte de 20 Octomvri. În acelaș timp alte trupe sub comanda lui Pipo de Ozora și Hermann, conte de Cilli și Zagora, au înaintat prin Bulgaria în direcțiunea Vidinului, pe care l-au ocupat. De către Țara-Românească Turcii au fost urmăriți până la Silistra, care iarăși au asediat-o trupele aliate²⁾. Sigismund însuși venise până la Orșova, în apropierea căreia era la 16 August³⁾.

Trupele aliate creștine dovedeau prin succesele lor, că Turcii pot fi înfrânți. Tot aceste succese socotea Sigismund să le folosească spre profitul său în tratativele, ce începuse cu statele italiene. Nu numai ca împărat era interesat Sigismund la luptă pentru întăetate a statelor norditaliene, ci grija de a-și deschide un drum spre încoronare la Roma și chestiunea dalmatină, care-l despărțea de Veneția, lega fără întrerupere atențiunea lui Sigismund de desfășurarea evenimentelor.

La 22 Februarie 1422, când se încheie pe 10 ani alianța dintre Veneția și Filipo Maria Visconti, ducele de Milan, se încheia drumul lui Sigismund și pentru încoronarea cu coroana de fier a regiilor lombarzi și pentru încoronarea imperială din Roma. În zadar a recurs Sigismund la mediațiunea ducelui Amedeu de Savoia. Împăratul fu silit să-și amâne drumul.

Abia după succesele contra Turcilor și sub impresia acestora se reiau tratativele. Demnitatea imperială era într'adevăr o ceremonie goală, pierduse foarte mult din importanța, ce o avusese înaintea creștinătății. Dar Sigismund voia cu orice preț să să încoroneze, cum se încoronase tată-său și mai ales că frate-său Wenzel, ori cât a umblat, n'a putut să-și pună pe cap coroana de împărat.

Rivalitățile statelor norditaliene i-au făcut mai târziu posibilă

1) *Gelcich-Thalloczy, op. cit.* pag. 309 și urm.; s'a citit greșit „Zeach“.

2) Cf. și *Hurmuzaki-Documente VIII* pag. 4 Despre Nicolae de Chaak vezi și *Documente I*, pag. 537—8.

3) *Cod dipl. patrlus I*, pag. 319.

lui Sigismund împlinirea dorinții. Ajungând Francisco Foscari doge, se începe o luptă surdă mai întâi, apoi pe față în contra ambițiunei ducelui de Milan de a uni sub sceptrul său întreaga Italie de nord. Acela ocupase Genua și începuse războiul și contra Florenței. Atunci izbucni războiul între Veneția și Milan. Florența atacată căuta pretutindeni aliați: ea recurse și la Sigismund, pe care voia să-l împace cu Veneția. În Aprilie 1425 o solie florentină având cu ea și Venețieni era primită favorabil de Sigismund. Dar chestiunea dalmatină—Ungurii nu voiau să cedeze Dalmația, Sigismund ar fi cedat-o poate judecând după zălogirea orașelor din Zips regelui polon Vladislav — și interesul, ce-l lega pe Sigismund și de încoronarea în Milan, făcea ca relațiunile dintre împărat și republică să rămână încordate și ca împăratul să prefere pe ducele de Milan. Împăratul știa perfect, că fără colaborarea flotei venețiene nimic statornic nu se poate întreprinde în contra Turcilor. I-o spusese și împăratul bizantin Ioan VIII, când a fost la Buda. Numai din aceste motive la curtea din Buda nu se renunță la tratative și aceasta fu cu atât mai mult, cu cât Sigismund n'ar fi voit, ca ducele de Milan să fie sdrobit de liga norditaliană formată suo conducerea Veneției, căreia i se alăturară republica florentină dimpreună cu regele de Aragonia, ducele de Savoia, Siena Ferrara și Mantua. Prin urmare Grandval, ambasadorul regelui, francez Carol VII, pe lângă Sigismund și Veneția pune la cale noi tratative în toamna anului 1425¹⁾. Marele senat primi la 3 Mai oferta de mediațiune, dar răspunse, că pacea atârnă de ducele de Milan²⁾. Grandval revine la Sigismund, care dându-i 2 plenipotențieri ai săi îl trimite din nou în Veneția cu propuneri. Senatul venețian alege o comisiune, care să studieze aceste propuneri. La 25 sau 26 Octomvre Ioan, prepozit de Buda, înaintează propunerile lui Sigismund, date în Pressburg la 26 Septemvre, cari sunt următoarele: 1) Să se încheie alianță între rege și republica Veneția contra Turcilor. Aliații vor lupta contra Turcilor și se vor ajuta reciproc, Veneția pe mare, regele pe uscat. 2) Republica permite; ca regele să recruteze de pe teritoriul ei pentru războiul contra Turcilor arcași și alte trupe necesare. 3) Republica împrumută pe rege cu 200.000 galbeni. Până ce nu se vor plăti banii,

1) *Beaucourt, Histoire de Charles VII*, II. Paris 1882. pag. 345.

2) *Revue historique* 1891 pag. 306—7.

nu vor fi între aliații de azi nici un fel de ostilități și nici urmașii regelui nu vor face republicei război înainte de plata sumei împrumutului. 4) Ori de câte ori Sigismund are nevoie, republica îi pune la dispoziție oameni, cari să construiască corăbii pe cheltuiala regelui. 5) Regele se învoește, ca în armistițiu să fie cuprins și ducele de Milan. 6) Veneția nu numai nu va pune piedici, dar va ajuta pe Sigismund, care vine în Italia pentru încoronare și-l va sprijini și la înapoiere¹⁾. În ședința sa din 30 Oct. senatul venețian dă răspunsul. Veneția înainte de aceasta auzind, că sultanul este dispus spre pace, dăduse împuterniciri să încheie pace, comandantului flotei trimise la Gallipoli contra Turcilor, necunoscând intențiunile regelui. Acum tratativele de pace erau aproape pe sfârșite. Amintind aceasta senatul venețian declară, că Veneția a fost totdeauna cu creștinii. Dacă regele și decăteori va înainta până în Grecia, flota venețiană va împiedeca înaintarea Turcilor din Gallipoli prin România și spre Dunăre. Flota va sta la dispoziția regelui, cât timp acesta e în părțile României și Veneția va permite, ca regele în astfel de împrejurări să descindă la Salonic și în alte părți venețiene. Poate să dea regelui numai 50.000 galbeni și să-i plătească în 2 rate, iar armistițiul să se încheie pe cinci ani. Veneția primește toate celelalte propuneri regale. Nu știm, să se fi continuat tratative în acest sfârșit de an, plenipotențiarilor lui Sigismund negăsind sau neavând puterea să considere condițiile senatului venețian ca punct de plecare spre a face noi propuneri. În astfel de împrejurări se încheie la 4 Decembrie 1425 alianța pe 10 ani între Veneția și Florența în contra ducelui de Milan. Din tratativele, cum s'au reluat, se degajează impresiunea că Sigismund voia să câștige timp, până ce scapă de chestiunea orientală.

În Februarie 1425 regele trimite noi soli la Veneția să încheie pace sau să continue tratativele. În acelaș timp o solie a ducelui de Milan este la Sigismund și-l înduplecă să-și reclame plenipotențiarilor din Veneția. Prin intermediul Florenței tratativele se reiau în 9—12 Mai. Sigismund e gata acum să abdică de ajutorul bănesc și e mulțumit, dacă Veneția îi va pune la dispoziție flotă. La 11 Mai s'a dat în scris solilor florentini, asigurarea că flota va fi trimisă în caz de război în Bosfor, ca să împiedece

1) Regesta imperii X pag. 56.

trecerea Turcilor din Asia-mică. În caz de nevoie flota se va trimite și pe Dunăre, ca să sprijinească operațiunile creștine contra Turcilor. Era vorba și de împăcarea ducelui de Milan cu liga veneto-florentină. La 10 Iunie din Veneția solii anunță pe Sigismund, că Veneția e gata să încheie o pace cinstită. Într'aceea Sigismund încheie alianță la 3 Iulie 1426 cu ducele de Milan, căruia Sigismund se obligă a-i trimite ajutor și-i făgăduiește, că va ataca Veneția în Lombardia. Ducele a intervenit și la Turci, ca să înceteze luptele în contra împăratului. Turcii n'au încetat luptele. La 23 Iulie ducele primise vestea îmbucurătoare, că regele va sosi. Turcii atacă Vidinul. Solii încunoștiințează pe duce, că Sigismund va începe războiul contra Veneției, dacă vine dela Vidin, indiferent dacă răușește expedițiunea sau nu¹⁾. Sigismund spera, că va putea începe expedițiunea prin Septemvrie. S'a înșelat și de astădată. A fost bun bucuros, când prin intervențiunea lui Amedeu de Savoia se reiau tratativele pentru o înțelegere. La 11 Octomvrie Veneția dădea instrucții soldilor săi, că republica în privința pericolului turcesc nu admite colaborare cu flota sa pe Dunăre, ci numai la Gallipoli. Sigismund nici nu voia poate să meargă așa departe. El voia să-și asigure față de Turci linia Dunării. Tratativele deci se întrerup, pentru ca să se reia în Ianuarie 1427. Expedițiunea venețiană din primul an se terminase victorios; fusese ocupată Brescia, Cheia Lombardiei. Dar și Sigismund alungase pe Turci din Țara-Românească. De aceea regele Ungariei la 28 Ianuarie pune în discuție chestiunea dalmatină, ceea ce pentru republică era o imposibilitate de a trata. Filippo Maria Visconti provoacă din nou lupte, nerespectând condițiile păcii din 12 Februarie 1427 cu liga veneto-florentină. La 7 Mai Sigismund reînnoiește alianța cu ducele de Milan. Față de aceasta Veneția începe din nou tratativele. La 4 Iulie 1426 Marco Dandolo eră trimis la Sigismund. Veneția e gata a sprijini pe rege în contra Turcilor, îi promite trecere la Gallipoli și mercenari, oameni pricepuți la mânăuirea tunurilor și mașinelor de luptă și muncitori, cari se pricep la construirea corăbiilor. Drumul spre Roma regele îl va face neturburat prin teritoriul republicei și Veneția promite, că îl va transporta cu propriile sale corăbii din

1) Osio, Documenti diplomatici tratti dagli Archivi Milanesi II pag. 244.

Zengg în Italia, dacă regele va pofti să facă drumul pe mare. Pentru chestiunea Dalmației, pe care Veneția nici acum nu voia s'o retrocedeze, regele continuă și mai departe a întreține pe ducele de Milan cu promisiuni, că-i va da ajutor, ceea ce rămase iarăș numai făgăduințe. Regele, care era în ajunul fiascului politicei sale orientale, nu putu trimite ajutor, căci avea nevoie de trupe în contra Turcilor. Sub impresiunea acestor știri rele ducele de Milan, a cărui armată suferi marea înfrângere dela Macclodio (12 Octomvre), se grăbi să încheie cu Veneția pacea dela Ferrara (1429 April 19). La 2 Iulie fiind în Cuvin și regele Sigismund reia tratativele de pace. La 3 Septemvre se continuă tratativele la Iladia, iar în 8 ale aceleaș luni se încheie armistițiu între Sigismund și Veneția până la 30 Aprilie 1429. Dogele confirmă la 2 Noemvre documentul de armistițiu redactat în Iladia la 28 Septemvre, iar în Aprilie următor se reînoui armistițiul pentru încă doi ani. Ducele de Milan interveni și pentru încheierea unui armistițiu între rege și Turci. Astfel își aranjase Sigismund cel puțin drumul spre încoronare în Roma¹⁾.

Tocmai ca să facă impresie în Italia, ca să aducă prin arme o hotărîre definitivă în chestia orientală, Sigismund își făcuse planuri mari pentru expediția, ce proiecta în contra Turcilor. Regele Ungariei voia să dea acestei expedițiuni importanța unei expedițiuni generale, ceruse ajutor regelui Poloniei, care i-a și făgăduit trimiterea unui contingent pentru ziua de 24 Iunie la Brăila. Regele din Buda a rugat pe Vladislav să înduplece și pe Domnul moldovean să trimită ajutor. Sigismund singur a trimis în Moldova în acest timp o solie — înainte de 15 Mai —, care lămurește aspectul evenimentelor. Ștefan Pohárnok de Berzeviczy din însărcinarea regelui său a mers în Moldova, de unde a adus un răspuns plin de făgăduințe și speranțe pentru rege. La înapoiere solul a trecut prin Țara-Românească, unde Dan II era tocmai în luptă cu Turcii, cari aduceau pe Radu Pleșuvul. Dan cu ai săi era în mare strâmtoare, când Ștefan îmbărbătează pe Dan, îl face să se întoarcă înapoi și cu cele câteva ajutoare sosite dela Sași și alți

1) *Monumenta Slav. Merid* XXI pag. 21—25; pentru legăturile lui Sigismund cu Milan și Veneția vezi mai nou *Aldásy Antal, Zsigmond Király viszonya Milanához és Velenczéhez római útja idejében*. Buda-pesta 1909 (Disertațiile din cercul științelor istorice. Acad. magh. XXII nr. 5.

credincioși, cari alergaseră în ajutorul lui Dan, dau o nouă luptă și de astădată oastea lui Radu e pusă pe fugă¹⁾. La 24 Martie Dan II era în Argeș, unde confirma mănăstirii Tismana stăpânirea peste morile dela Târgu-Jiu²⁾.

Sigismund voia să facă mai mult, decât numai să asigure domnia lui Dan II, care avea temei prea șubred. În țară era mare nemulțumire contra Domnului susținut de regele Ungariei, ceea ce explică și succesele lui Radu II. Regele avea la sine pe Frujin, fiul răposatului țar bulgar, Șișman, și poate că voia reînvierea Bulgariei, mai ales, că în 1425 trupele regale ocupaseră Vidinul și alte cetăți la Dunăre³⁾.

Înainte de a porni expedițiunea însă Sigismund voise cu orice preț să clarifice situațiunea Moldovei. Înainte de 15 Mai scrisese regelui polon acuzând pe Domnul moldovean, că are alianță cu Radu II și cu Turcii. La data de mai jos, primise o scrisoare dela regele polon, în care acesta îi comunică, că a trimis pe Mihail de Buczacz, starostele Galiției, la Domnul moldovean, că acesta a protestat contra presupunerii, că e aliatul lui Radu II. Regele polon avizase pe Alexandru, ca să meargă cu oaste în ajutorul lui Dan. Sigismund ceruse, ca Domnul moldovean să-și conducă personal armata conform literei tratatului. Regele unguresc comunicând acestea la 15 Mai lui Vitold îl încunoștiința, că pe la 24 Iunie va trimite armată de ajutor lui Dan în Severin și-l ruga să-și trimită trupele sale de ajutor în Ardeal⁴⁾.

Rolul lui Alexandru cel Bun nu-l putem lămuri cu precizie. Vom vedea însă, că Radu II în 1427 lipsit de ajutorul lui Alexandru cel Bun la intervențiunea reg. lui polon, a căzut dărâându-i-se orice speranță de reînțoa cere în domnie. Am văzut pe de altă parte, că Ștefan Pohárnok a primit răspuns favorabil la cererile lui Sigismund, între cari de bună seamă în prima linie a fost, ca Moldova să fie binevoit are lui Dan II. Mai târziu tocmai, când Sigismund era în luptă cu Turcii, veni o solie turcească la Alexandru cel Bun, iar acesta la 8 Mai 1427 comunică sosirea soliei turcești lui Vitold. Alexandru cel Bun avea însă

1) *Hurmuzaki-Densusianu, Documente I* 2 pag. 595.

2) Arh. Stat. S. I. M-rea Tismana. Original slavon. Asupra datării vezi A. Vasilescu, op. cit. pag. 28 nota 6.

3) *Hurmuzaki, Documente VIII* pag. 4 și I, pag. 539-40.

4) *Codex Vitoldi* pag. 724.

dreptate și interes să susțină pe Radu II. Moldova ar fi ajuns între două focuri, dacă Dan II ar fi domnit statornic în Țara-Românească. Sigismund totdeauna în Alexandru cel Bun a văzut o piedică pentru realizarea planurilor sale de hegemonie în orient. Regele Ungariei s'a străduit mult timp să desfacă pe Alexandru cel Bun de Poloni. Când cu atacul turcesc din 1420 în contra Cetății-Albe, regele Ungariei scria ironic lui Vladislav, regele polon, cum de nu-și poate apăra singur pe omul său, deși conform iscăliturii dela Lublin Moldova ar fi avut drept la ajutorul ambilor regi. După ce văzu, că nu poate câștiga pe Alexandru nici cu prilejul scurtei dușmăanii ivite între aliații de eri pentru divorțul de Ringalla, după ce cu bucurie ascunsă va fi citit probele scrise ale lui Dan despre alianța lui Alexandru cel Bun cu Radu II și cu Turcii, regele Ungariei reia ideea revendicării teritoriale față de Moldova, nedându-se înapoi nici dela împărțirea acesteia¹⁾. În această direcție avu toată aprobarea lui Vitold²⁾, căruia îi făcuse atât de mult curte cu întrevederea din Kesmárk și mai târziu la întâlnirea din Cașovia, Sigismund pusesse bătrânului Lituan perspectiva surzătoare de a-și încheia cariera ca rege al Lituaniei. Dispăruseră diferendele, avute cu Sigismund pentru Teutoni, pe cari Vitold îi ingenunchiase vârându-se ca un ic între posesiunile lor prin pacea dela Mellno. Dar cu toate că avea sprijinul fără rezervă al lui Vitold, Sigismund n'a mai îndrăsnit a doua oară să se aventureze în o expedițiune contra Moldovei, cât timp Radu Pleșuvul și Turcii amenințau orice influență imperială în Țara-Românească. Dar n'a mai făcut-o nici după instalarea lui Dan II. Acesta a încercat să servească interesele politice ale lui Sigismund în aceasta direcțiune la primul prilej. Prin aceasta și-a creat însă sieși și urmașilor săi o situație insuportabilă, cum se va vedea m i departe.

Radu Pleșuvul atacă cu Turci și partizanii săi munteni din nou pe Dan II. Lupta a fost așa de înverșunată, că Dan II abia a scăpat cu viață fugind, după ce armata îi fusese sau măcelărită sau prinsă³⁾. La 12 lunie Sigismund anunță, că el însuși are

1) Codex Vitoldi pag. 547—550.

2) Codex Vitoldi pag. 713, 723, 724, 735; Liber cancellariae etc. în Archiv etc. XLV pag. 481—3; Eberhard, Windecke, *Das Leben König Sigmunds*, ed. Hagen, Leipzig.

3) *N. Iorga, Acte și fragmente III* pag. 80; 1886 nr. 206 pag. 155 și urm.

să meargă în ajutorul lui Dan, a cărui înfrângere totală îi deconcertase tot planul. El se înțelesese doar cu regele polon și marele duce lituan în chestiunea unui contingent de ajutor polono-moldovenesc, care în ziua de 24 Iunie și ajunge la Brăila. Alexandru cel Bun a permis trecerea trupelor polone adăogându-le cu ajutoarele sale și aceste trupe au așteptat la Brăila din 24 Iunie¹⁾ 2 luni în zadar. Când pe la jumătatea lui Iulie regele Vladislav imputa regelui Ungariei, că nu-i răspunde la scrisori, că nu-i comunică, în ce direcțiune să-i trimită trupele de ajutor și cine le va primi, Sigismund declară, că i-a răspuns și că a trimis imediat doi nobili, cari să conducă armata polono-moldoveană la Dan II. După cum nu știm însă adevărul relativ la pretinsul răspuns al lui Sigismund, întocmai așa nu avem știre, că cei doi nobili au fost trimiși, căci după 2 luni de așteptare zadarnică trupele polono-moldovenești luară calea înapoi²⁾. În Iulie abia începuseră luptele între Turci și trupele regale la Vidin³⁾.

Pe acest timp nici nu era adunată armata regală, care ar fi avut menirea să intervină în Țara-Românească. La 1 Iulie Sigismund acordă nobililor transilvăneni privilegiul să nu fie recrutați pentru expedițiune, unde însă pe Români să-i trimită⁴⁾ Convingându-se pe de altă parte, că Dan II nu corespunde singur marelui probleme de a face strajă la Dunăre, își aduse aminte, că poate ar fi nimerit să încredințeze paza vadurilor Dunării cavalerilor Teutoni. La 2 Iulie scria din Vișegrad vicevoevodului ardelean întrebându-l cum s'ar putea face, ca paza granițelor până la Poarta de Fier să fie încredințată cavalerilor Teutoni, cărora și răposatul rege Andrei le încredințase paza și apărarea acelor locuri⁵⁾. Nici la 5 Septembrie nu se începuse expediția de ajutor pentru Dan, căci la această dată din Buda Sigismund amâna procesul lui Iacob din Rusca, care avea să plece la armata ridicată și destinată luptelor cu Turcii în Țara-Românească⁶⁾.

1) Codex Vitoldi pag. 723—4; *Dlugosz, op. cit.* I. c.; *Cromer, op. cit.* pag. 289.

2) Codex Vitoldi pag. 735—6; *Dlugosz, op. cit.* lib. XI.

3) *Ci. Osio* I. c.

4) *Harmuzaki-Densusianu Documente* I, pag. 538—39.

5) *Ibidem* pag. 539—40.

6) *Ibidem* pag. 540.

În Noemvre Dan eră așezat undeva aproape de hotarele Ardealului, partea cea mai mare a țării fiind în mâna lui Radu II. Documente amintesc, că Radu ocupase nu o parte neînsemnată din țară. Locul de retragere al lui Dan II a fost părțile dela Căneni spre Sibiu, de unde cu ajutorul regelui speră să-și reocupe țara. Nu eră hotărît, de unde se va porni atacul. Sigismund pela sfârșitul lui Decemvre 1426 își instalează reședința în Brașov și în frumoasele sate din Țara Bârsii. În drum spre Brașov la Lipova s'a întâlnit și sfătuit cu logofătul lui Dan II, care nu se mai încredea nici în propria sa gardă. La 5 Noemvre din Lipova Sigismund scrie lui Ioan Geréb, lui Iacob, primarul Sibiului, lui Andrei, judecător și altor căpitani ai oștilor, cari erau pe lângă Dan, comunicându-le, că a hotărît să plătească solda a 1000 ostași, 100 călări și 900 infanteriști, cari să formeze garda personală a lui Dan II. S'a mai hotărît, ca solda zilnică a unui călăreț să fie un perper (*«perpele»*), deasemenea un perper pentru trei pedestrași români, așa cum a propus logofătul lui Dan, care ceruse numai 600 ostași. Sigismund le recomandă să cerceteze, dacă nu ar fi deajuns o sumă mai mică și atunci s'ar putea da lui Dan armată mai multă și să informeze și pe Dan, ca suma asigurată zi cu zi să se plătească ostașilor. Regele cere lui Iacob, ca împreună cu alte căpetenii de frunte ale Sașilor, nobililor și trupelor brașovene, lăsând între căpitanii oștilor de bună seamă pe Ioan Geréb și pe judele sibiian Andrei, cari vor rămâne ca comandanți speciali ai armatei de nobili și Sași, să vie la el în Transilvania, căci are de discutat cu «universitatea părților noastre transilvănene» (universitate parcium nostrarum Transsivianarum¹⁾) chestiuni, cari privesc binele comun. La această dată Sigismund dase ordin, tuturor nobililor, Săcuilor, Sașilor, cetăților și districtelor Transilvaniei²⁾ să trimită, de n'au făcut-o până acum, lui Dan contingentele datorite, cari vor rămâne acolo atâta, cât va hotări regele. Cetățenii din Sibiu vor duce lui Dan banii pentru solda gardei și pe viitor Dan îi va putea ridica sau în Sibiu sau în Brașov³⁾. Din 26 Decemvre

1) E prima mențiune, ce se face despre *dieta generală* a Ardealului.

2) „Districtele” sunt organizările teritoriilor românești.

3) Székely oklevéltár III, pag. 40—3. Pentru istoricul soldei în armata română vezi raportul francez din 1595 asupra lefilor în oastea lui Mihai Viteazul (*Ion Catina, Proba cuceririi Silistriei de Români*, Bu-

Sigismund eră în Țara Bârsii, unde rămâne mai o jumătate de an ¹⁾.

La 24 Ianuarie se dă poruncă regală, ca armata să treacă munții în contra lui Radul II și Turcilor ²⁾. Sub comandă banului de Maciva, Ioan de Maroth trupele regale au lupte grele cu

curești 1913 și *Nerva Hodoș, Vitejiile lui Mihai Vodă*, București 1913). Călărețul avea 5 taleri pe lună, iar infanteristul 3 taleri. O sută din ei aveau pe zi câte un ban. De câte ori era luptă cu dușmanul, li să plătește luna întreagă, ca și când ar fi zi 'ntâi. Toată prada de război e a domnitorului, care o împarte, cum îi convine.

1) *Székely oklevéltár* III pag. 119; *Quellen* etc. I. c. pag. 99. Itinerarul lui Sigismund în primăvara anului 1427 este, după ce petrece în Brașov Ianuarie întreg, unde-l aflăm apoi și la 4, 22 Febr. (*Aschbach, op. cit.* III pag. 461—2), 17, 20 Martie (Ibidem), 31 Martie (*Károlyi oklevéltár* II pag. 106—7; 2 Aprilie *Hurmuzaki-Densusianu, Documente* I, pag. 542), 6 Aprilie (Ibidem pag. 544 Cf. și pag. 546—7) în Câmpulung; 4 Aprilie în Câmpulung (*Hurmuzaki-Iorga, Documente* XV, pag. 14, Cf. și *Hunyadmegyei régészeti Társulat évkönyve* 1898 pag. 110—111); 9 Aprilie (*Hurmuzaki-Densusianu, Documente* I, pag. 372 Cf. și N. Iorga, *Acte și fragmente* III pag. 81—2), 10 și 20 Aprilie (*Magazin für Gesch. Lit. und Denk- und Merkwürdigkeiten Siebenbürgens* vol. II fasc. 1 Brașov 1846 pag. 96 și urm.) și 21 Aprilie (*Losonczi család oklevéltára* I. c.) în Feldioara; 25 și 28 Aprilie în Săngiorgiu (*Magazin* etc. I. c.); 3 Mai în Câmpulung (*Aschbach* III I. c.); 8, 9, 11, 13 Mai în Feldioara (*Magazin* I. c. și *Tört. Tár* 1889 pag. 745, *Pesty-Ortvay, op. cit.* pag. 604); 19 Mai (*Sztáray oklevéltár* I pag. 252 și urm.), 26 Mai (Ibidem), 27 Mai (*Aschbach* III I. c.) în Feldioara; 3 Mai în Câmpulung (*Aschbach* III I. c.); 23 Iunie în Nussbach (*Aschbach* I. c.), 3 Iunie în Mărcuș (*Magazin* I. c.), 7 Iunie în Buda (?) (*Cod. dipl. patr.* III pag. 354), 16 Iunie în Brașov (*Losonczi család oklevéltára* I. c.) 19 Iunie în Brașov (*Hurmuzaki-Iorga, Documente*, XV, pag. 14—15). 24 Iunie lângă Brașov (*Székely oklevéltár* V pag. 7—9); 2 Iulie în Rodna (?), (*Fejér, Cod. dipl. X/VIII* pag. 610—11) 2 Iulie în Câmpul meilor (Barammezeu), la hotarul Țării-Românești (*Hurmuzaki-Densusianu, Documente* I, pag. 543), 5 Iulie în Visegrad (?) (*Tart. Tar* pe 1901 pag. 228), 7 Iulie în Răjnov (*Mon. Hung. hist. dipl.* XXVIII pag. 283—4), 7 Iulie în Brașov, 16 Iulie în Brașov (*Magazin* I. c.), 22 Iulie lângă Rapiz în tabără în Țara-Românească (*Aschbach* I. c.); la 16 August eră „în descensu nostro campestri prope Orsuam“ (*Cod. dipl. patr.* I pag. 319); la 21 Septembrie eră în Semlin (*Giornale storico degli archiv. Toscani*, 7, 268 ap. *Beckmann* op. cit. pag. 92 nota 4). Despre evenimentele anului 1427 vezi *Windek ed. Hagen* pag. 160—1; N. Iorga. *Notes et extraits* I pag. 452 nota 3 Despre documentul lui Radul Pleșuvul din 19 Iunie, pe care o mână ma târzie a însemnat anul dela facerea lumii, ce corăspunde lui 1437 din era creștină, vezi I. Bogdan. *Relațiile* etc. pag. 67 nota.

2) N. Iorga, *Cronică în Conv. Lit.* XXXIV pag. 427.

Românii lui Radu și Turcii veniți într'ajutor pe vreme de iarnă grea. La 2 Aprilie și Sigismund eră în Câmpulung însoțit de Don Pedro, fiul regelui portughez Alfons, când o nouă armată aveă să intre în Țara-Românească. La 6 Aprilie Sigismund se întorcea înapoi prin Câmpulung, de unde rugă pe legatul papal să acorde indulgențe minoriților din acest oraș muntenesc, unde au o mănăstire și cari fugind dinaintea Turcilor și-au pierdut indulgențele date de papa. La această dată banul Ioan cu trupele sale rămăsese să mai alunge pe dușmani sau să zădărnicească un nou atac al acestora. La 19 Mai campania eră terminată, când Sigismund răsplătește serviciile făcute de banul croat-dalmatin Albert de Nagymihály pentru participare la expediție cu 225 lăncieri pe socoteala proprie. Din Feldioara, la 23 Aprilie, scrisese regele și Raguzanilor despre biruința armatelor regale, cari alungaseră pe Turci dincolo de Dunăre¹⁾.

Radu II trebuia să-și piardă tronul, după ce pierduse sprijinul Domnului moldovean. Vitold, acum omul regelui unguresc, păzeă, ca interesele lui Sigismund să nu fie vătămăte. Și încă nu sosise vremea, ca Alexandru cel Bun să-și joace adevăratul rol față de acela, care n'a înțeles, că sprijinirea lui Radu eră un interes și pentru politică polonă, a cărei corabie înconjură acum cea mai mică stâncă, care i-ar pune la probă rezistența.

Vitold înștiință și pe prietenul său cel nou, marele magistru al ordului Teutonic, despre succesele lui Sigismund. La 17 Martie îi scria știri tardive: că Dan, Domnul pus de Sigismund în Țara Românească, este acum la acesta în Țara Bârsei, căci țara o stăpânește cu for a Radul pus de Turci²⁾, iar la 8 Mai îi comunică, că Domnul moldovean l-a încunostiințat, ca o solie vine la el din Turcia. Vitold se arată foarte încurcat, că solia vine la el tocmai într'o vreme, când regele prieten este în războiu cu Turcii³⁾.

1) *Geleich-Thallöczy, op. cit. pag. 323. Cf. și Hurmuzaki, Documente VIII pag. 4.*

2) *Codex Vitoldi pag. 758—9.*

3) *Ibidem pag. 770—1.*

4. Prăbușirea vechilor planuri de politică orientală a lui Sigismund.

Congresul dela Luck și urmările lui: înfăptuirea hegemoniei politice a lui Alexandru cel Bun.

Înainte de a merge la Nürnberg, înainte de a aplana conflictul cu Veneția, înainte de a hotărî chestiunile religioase și situația papismului, care înverșuna atât de mult pe conciliarii dela Basel, înainte de a merge la Roma să se încoroneze, Sigismund voia să-și asigure definitiv hotarele sud-estice. Ce ar fi voit adecă ? Un rege lituan, care să contrabalanseze puterea și politica polonă, domnitori prieteni în cele două principate române și în Serbia, iar pentru paza Dunărei voia să aducă din îndepărtata Prusie pe cavalerii Teutoni. Precum am văzut, ideia de a coloniza Teutoni în fostele ținuturi de colonizare veche, Țare Bârsei și încă alte două țărișoare, probabil țara Severinului și Serbia, eră veche la Sigismund, data de când cu catastrofa dela Nicopole ¹⁾. Înfrângerea ordului la Tannenberg avusese urmări efemere : Teutonii își putură continua opera, așa că Sigismund prin 1418—20, după ce dispăru sprijinul încercat al politicei sale balcanice, Mircea cel Bătrân, se gândia din nou la vechiul său plan. În combinațiile regelui Ungariei se visa o protecție a întregului teritoriu dela Răsărit, până la Chilia, ba chiar până la Fedosia crimeică ²⁾ Planurile acestea rămăseră deocamdată în domeniul închipuirii.

Din altă parte are succes : Ștefan, despotul sârb, complectă închinarea cu condiția să-i fie recunoscut și să fie sprijinit ca urmaș nepotul de soră, George Brankovići, iar armata lui Sigismund e victorioasă contra Turcilor și lui Radu Pleșuvul în Țara-Românească. Regele reia din nou planul favorit. La 2 Iulie 1426 încrezut în victoria, ce a urmat, scria voevodului transilvan ordonându-i să discute cu nobilii și cu Sașii modalitățile, sub cari s'ar putea încredința cavalerilor teutoni paza frontierelor sudice până la Poarta de fer ³⁾. Dar ordinul teutonic însuși avea destule nevoi acasă. La sud și est îl amenința slavismul, la vest erezia hussită, de când avea marca nouă. Apoi prin-

1) Voigt, *Codex dipl. Prussiae* V. 1 pag. 49 și 52.

2) *Altmann, Regesta Imperii* XI Nro. 2857, 2321, 3218, 4241 și 6887.

3) *Kurz, Magazin* etc. II, 93 și urm.; *Hurmuzaki—Densușianu Documente* I, 539—40=Cf. și *Philippi, Die deutschen Ritter im Burzenlands*.

tre nobili și prin orașe străbătuse un spirit rebel: materie explosibilă era pretutindeni prin posesiunile ordinului, când marele magistru Paul de Rusdorf primi în Mai 1427 chemarea împăratului prin scrisoarea datată în Feldioara la 9 Aprilie. Oferta era foarte măgulitoare: Împăratul voește cu ori ce preț să aibă pe Teutoni în cetățile de la Dunăre; Niculae de Redwitz să-i fie sfetnic nedeslipit; să se trimită 2 cavaleri sau căi-va coloniști cât de mulți, care știu rusește sau polonește — împăratul viză doar Chilia și gurile Dunărei —; între coloniști să fie cetățeni din Danzig și Thorn, cari se pricep la negoț și pescuit, să se trimită apoi constructori de corăbii, cârmaci și vre-o 1000 matrozi, doi lucrători de fortificații și pescari de râu și mare; Împăratul va suporta cheltuelile transportului. La 4 Iulie Sigismund mai zorea afacerea.¹⁾ Nu se făcu însă nimic până după congresul dela Luck. Chestia sârbească ivită imediat prezenta mai multă importanță pentru planurile lui Sigismund.

Armata lui Sigismund era încă în Țara-Românească, când despotul sârb moare în 19 Iunie. George Brankovici moșteni domnia. Sigismund, conform inoieieli dela Tata, îl recunoscă, dar pretindea Belgradul și Golubiețul, ca să asigure granița ungurească și să apere țara sârbească, cum spunea într'un document, cu multă ipocrizie²⁾. La 30 August era în tabără la Or-

1) *Regesta Imperii* XI, nr. 6928; cf. și noile documente din Arhiva dela Koenigsberg apud *Erich Joachim, König Sigmund und der deutsche Ritterorden in Ungarn 1429 — 1432 in Mitteilungen des Instituts für österr. Geschichtsforsch.* XXXIII (1912) fasc. 1, pag. 87 și urm.

2) Astfel scrie Sigismund într'un document din 9 Noemvrie 1427 dat din Belgrad. (*Gelcich-Thallóczy, Diplomatarium relationum reipublicae Raguzanae* p. 327). În tabără la Belgrad mai găsim pe Sigismund la 7, 17, 27 Sept. (*Monumenta Hungariae historica. Dipl. XXXIII* pag. 72 — 73), la 19 Oct. e în Caransebeș (*Katona Hist. critica* XI pag. 510), 22 Octomvrie (*Codex dipl. comitum de Károlyi II* pag. 11), 5—6 Noemvrie (*Történelmi Tár* pe 1897 pag. 343), 9 Noemvrie (*Codex dipl. patrius* IV. 287), 7, 29 Noemvrie (*Monumenta Hungariae hist. Dipl. XXXIII* pag. 73), la 11 Noemvrie (*Pesty-Ortvay, op. cit.* pag. 604). La 6—7 Decemvrie e în Turda (*Történelmi Tár* pe 1897, pag. 343), la 31 Dec. în Feldioara (*Marienburg, Klein sieb. Gesch.* pag. 204), iar în 21 Ianuarie 1428 e în Buda (*Codex dipl. comitum de Károlyi II.* 114). La 17 Sept. 1427 Sigismund era în tabără la Belgrad. (*Varjú, Elemér, Oklevéltár a Tomaj-nemzetségbeli Losonczi Bánffy-család történetéhez* I. 1214—1457

șova), iar în 17 a lunei următoare era în tabără lângă Belgrad³⁾. Acest oraș fu ocupat numai înlăturând oarecare rezistență, căci în un document al lui Sigismund cetim, că un nobil și-a câștigat merite «la menținerea cetății noastre Belgrad». Pentru ocuparea Golubiețului fu necesară însă o armată întregă. Trupele regale se pregătiră toată iarna de asediu, iar vis-à-vis ridicară o nouă fortăreață (Sf. Ladislau), care să servească ca bază de operație³⁾. Gata de luptă armata lui Sigismund tăbări în jurul Golubiețului la sfârșitul lui April (1428). Erau vre-o 25-30.000 soldați din Ungaria, între cari Români din Banat și Maramureș, 200 artileriști lombarzi și genovezi, 6.000 Români sub Dan II și Poloni sub conducerea căpitanului din Zips. Luptele avură loc la sfârșitul lui Mai și începutul lui Iunie ținând 10 zile. Încă în a 3-a zi Turcii începură a avea preponderența luptei. Infrângerea armatei lui Sigismund fu în 3 Iunie. Lui Sigismund i se anunțase că se apropie sultanul. Necrezându-se capabil a-i opune rezistență începe prin George Brankovici tratative de pace încheindu-se deocamdată armistițiu. Și armata lui Sigismund începu a trece Dunărea înapoi. Trecuse multă oștire, când Turcii se năpustiră asupra trupelor rămase pe țărmul drept, unde era Dan II cu Românii săi și Polonii în număr complet⁴⁾. Polonii pieriră cu toții, Dan pierdă însă vre-o 200 oameni. Sigismund însuși ajunsese nu în mică primejdie. Atunci au căzut ca eroi cnezii români din Măciucașul de jos, Roman, fiul lui Costa și Mihai al lui Farcaș. Sigismund drept recompensă în-

B-pesta 1908). Pentru invoiala dela Tata (1426 Mai) vezi *Pesty Frigyes. Brankovics György szerb despota bistokviszonyai Magyarországon és a rácz despota czim*, B-pesta 1877 pag. 4—6 și *Mon. Hung. hist. dipl. XXXIII pag. 70*.

1) *Codex dipl. comitum de Károlyi II pag. 111, 108 și urm.*

2) *Codex dipl. patrius I 320—1 = Mon. Hung. hist. Dipl. XXXIII, pag. 72.*

3) Chestiunea cu boerul sârb Ieremia vezi-o în *Mon. Hung. hist. Dipl. XXXIII pag. 112; Engel, Geschichte von Servien und Bosnien, Pesty Frigyes, Brankovics György rácz despota bistokviszonyai etc.*

4) *Fejér, Codex dipl. X/VI pag. 900; Monumenta Poloniae VI pag. 800; ibidem XII pag. 212; Mon. Hung. hist. dipl. XXXIII, pag. 78, Ciolek l. c. pag. 527—8; Bertrand de la Broquière, Le voyage d'ontre mer Paris, 1892 pag. 197.*

tărește pe urmașii lor în posesiunile Ruginoasa, Leorgio și Toplița lângă râul Mutnic, scutindu-i și de taxele cnezești¹⁾). Din aceleași motive confirma pe nobilii români de Bizere în posesiunea curiei lor din Caransebeș, în fața cu mănăstirea franciscană²⁾). Cavaleria polonă așezată pe o colină fusese împresurată și măcelărită. Iar de aci Turcii intrară în Țara-Românească je fiind și prădând în mod îngrozitor. Vitold, în 25 August, nu știa, ce s'a făcut Dan³⁾), Domnul Țării-Românești. Regele anunțând la 29 Iunie 1428 din Keve lui Vitold cele întâmplate atribuia înfrângerea perfidiei Turcilor, cari au atacat trupele regale, deși se încheiase între beligeranți pace pe trei ani înainte de ordonarea retragerii.

Sigismund încercă să micșoreze însemnătatea înfrângerei înaintea străinătăței. Secretarul său scria la 4 Iulie primarului din Frankfurt, că împăratul n'a suferit vre-o mare înfrângere, căci au pierit numai 200 țărani («arm leut») din Țara-Românească⁴⁾). Deși de fapt înfrângerea dela Golubieț însemna căderea și nereușita tuturor acelor planuri de ofensivă contra Turcilor, cari cu insistență preocupaseră pe Sigismund. Împăratul-rege înainte de încoronarea imperială trebui să-și închee cariera orientală recunoscând puterea turcească, cu care e bun bucuros, că are pace, căci pregătirile, cari le-a mai pus la cale pentru prepararea unei viitoare lupte, n'au mai avut urmare ofensivă, ci o defensivă slabă și neputincioasă: Teutonii aduși în Severin n'au făcut nici o ispravă, iar Țara-Românească trece sub altă influență, românească de astădată, care e reprezentată de Alexandru cel Bun, domnitorul Moldovei.

Nimic nu-l mai putea convinge pe Sigismund să reînceapă luptele cu Turcii, deși la 15 Noemvre 1428 din Mehedia scrisese electorului de Brandenburg, că în vara viitoare are de gând să reînceapă lupta pentru Golubieț și-i cerea meșteri plumbari

1) *Hurmuzaki-Densusianu, Documente I*, pag. 556—7, 561, 571 și II, pag. 44—45

2) *Hurmuzaki-Densusianu, Documente I*, pag. 561.

3) *Monumenta Poloniae V*, pag. 802 și *Archiv. etc. XLII*, 1875 pag. 527; la 5 Iunie Sigismund eră la Golubieț (*Károlyi oklevéltár II* pag. 116 și urm.), iar la 9 Iunie eră în Keve (*Aschbach op. cit. III* pag. 465).

4) *Hurmuzaki-Densusianu Documente I*, pag. 551

și puști¹⁾). În zadar îi propun Venețienii o cooperare pe mare și la Salonic, (Iulie 1429). Împăratul-rege nu voia să abandoneze în favorul Venețienilor, chestia dalmatină, iar pe de altă parte le ceruse, ca corăbiile venețiene să străjuiască la Gallipoli și alte strâmători, să se trimită o flotă pe Dunăre și ca Venețienii să furnizeze armatei regale alimente în Salonic și România. Interesant e pentru noi acel pasagiu din răspunsul Venețienilor, unde se spune, că la Dunăre nu sunt porturi «deoarece pe ambele maluri sunt Turci». Rezultatul cooperării din 1428 la Golubieț fusese anume, că Țara-Românească pierde cetățile dunărene, Turnul, Giurgiul. Rămăsese numai Brăila, impropriu atunci unei debarcări sau aprovizionări de trupe.

Dan II nu pierise, cum credea Vitold. La 10 Septembrie 1428 el poate da boierilor săi Petcu, Bratu, Drăgoi, Manea și Neagoe Valea și Călugărul, moșii ohamnice lor și copiilor lor scutindu-i de toate slujbele și dăjdiile²⁾, iar în 7 Octombrie hrisov pentru mănăstirea Cozia, El fusese cuprins în pacea încheiată între Sigismund și Turci (înainte de 18 Februarie 1429). La 18 Februarie Sigismund anunța pe Marele-Magistru, că a sosit ambasadorul Benedict aducând înscrisul păcii încheiate cu Turcii pe trei ani. Sigismund afirmă, că în baza acestei păci Serbia, Rascia și Țara-Românească rămân libere³⁾, ceea ce însă dezmente chiar un document regal. Sigismund avea nevoie de pace, pentru ca să poată pleca neturburat la Nürnberg, unde-l așteptau reprezentanții imperiului, și la Roma, ca să se încoroneze. Din aceste motive și nu din cauza dușmăniei Venețienilor, cum scria el împăratului bizantin și papei Martin V⁴⁾, el sacrifică interesele statelor dela sud, pe concursul cărora își întemeiase ofensiva și contra Turcilor. Brancovici în urma acestei păci e silit să promită 50.000 galbeni tribut, să recunoască suzeranitatea sultanului, iar pe fiica sa, pe Mara, să i-o dea în harem⁵⁾. Tvrtko bosniacul lăasă niște

1) Höfler, *Urkunden zur Beleuchtung der Geschichte Böhmens und des deutschen Reiches im XV Jahrhunderte in Abhandlungen der Königlichen böhmischen Gesellschaft der Wissenschaften*. Ser. V. vol. XIII, Praga 1865 pag. 33.

2) Originalul slavon la Arhiva Statului, M-rea Tismana, pachet I nr. 3, și ibidem, Secțiunea istorică, M-rea Cozia.

3) *Codex Vitoldi* l. c. pag. 818—9.

4) N. Iorga, *Notes et extraits* II. pag. 252—3, 253—4.

5) Magyar Történelmi Tár, IX, pag. 138.

cețai Turcilor, iar Țara-Românească avea să plătească în cursul păcii încheiate pe 3 ani, tributul întreg dimpreună cu numărul obișnuit¹⁾ de oi. La 4 Septemvre 1430 se încheie pace și între Venețieni și Turci²⁾.

În felul acesta toți și toate erau buni bucurători, că au pace cu Turcii. De aceea nu trebuie să ne mirăm, că Dan II se apropie tot mai mult de Turci. Sigismund confiscă mai târziu moșiile lui Vlad de Bizere și anume Kalowa, Verciorova, Zabadfalu, Rampna, Meel, Slatina, Növakfalva, Myleloucy, Weelgh, Laczkan, Dăniliești, Apadia și Ohabița din districtul Sebeșului, fiindcă părăsindu-și moșiile și drepturile de proprietate s'a refugiat «la răposatul Dan voevod al părților transalpine, care de bunăvoie... se allase cu Turcii»³⁾. Cu executarea ordinului acestuia fu încredințat Niculae de Radwyc «între altele căpitan al cetății noastre Severin», cum îi zice Sigismund în 1433, când Țara-Românească era iarăși închinată Turcilor.

Deși, socotind după dreptate, Sigismund n'avea nici un motiv serios să fie supărat pe Dan II, asupra căruia se răzbură și căzu ca o pacoste întreagă politica orientală a lui Sigismund. După lupta dela Golubieț Turcii îi pustiiseră țara, iar pacea dintre Sigismund și Turci stipulă tribut în bani și peșcheș pentru sultan. Dușmănit apoi de mai înainte de Alexandru cel Bun, politica lui Sigismund în contra Moldovei se va sparge iarăși în capul lui Dan. Căci regele Ungariei după înfrângerea din Serbia ceru răzbunare contra domnitorului moldovean. O dibace luptă diplomatică prepara terenul pentru a lovi Moldova. Regele Ungariei, după ce dăduse greș în cealaltă parte a chestiunii orientale, nu mai voiă acum să piardă terenul și la congresul dela Luck, unde avea să se hotărască soarta orientului, să se încheie

1) Stipulațiile acestei păci relative la Țara-Românească le lămurește un document din 1449 (*Harmuzaki-Densusianu, Documente I, pag. 761*), care îi explică situația internațională după lupta de pe Câmpul Mierlei: „...treuge... extunc modo eodem, quo videlicet tempore Serenissimi Domini Imperatoris Sigismundi treuge firmate fuerunt, firmentur. Ita videlicet, ut partes transalpine integrum consum cum ovibus exsolvent“. *Dukas, op. cit.* pag. 202 încă amintește, că Dan II plătea în a doua domnie tribut Turcilor.

2) *N. Iorga, Notes et extraits I, pag. 471.*

3) *Harmuzaki-Densusianu, Documente I, pag. 582, 583, 588, 638, 646, 652.*

cu Poloniei pacea și alianța în vederea unui război contra Turcilor și să se declare război Hussiților. Sigismund ceru lui Vitold să se declare dinainte în contra Moldovenilor, iar regele Poloniei a pus condiția, că chestia moldoveană să nu se discute de loc¹⁾. Pentru Sigismund chestia moldoveană era punctul cardinal al politicei sale orientale. El invitase anume la Luck și o delegație a ordinului teuton, căruia avea de gând să-i procure aci Chilia tocmai dela Moldoveni²⁾. La Luck se întâlnește Sigismund, Vladislav, Vitold, boeri din Țara-Românească, din Moldova și delegația ordinului teuton. Sigismund puse în discuție imediat chestia Moldovei. El acuză pe Alexandru cel Bun, că n'a trimis ajutor în contra Turcilor conform tratatului dela Lublin. Regele polon atunci luă apărarea domnitorului Moldovean: când Sigismund a cerut ajutor în contra Turcilor, trupe polone, cărora se alăturară și Moldoveni, cu învoirea domnitorului moldovean trecură prin Moldova, înaintând fără să întâlnească pe Sigismund sau pe vre-un căpitan al lui până la Brăila, unde au sosit la 24 Iunie. Dreptatea era de partea lui Vladislav, care nu putea cedă căci Sigismund nu cerea mai puțin, decât ca în vara viitoare să facă amândoi regii război contra lui Alexandru și să-i împartă țara conform stipulațiunilor dela Lublin.

Astfel voia Sigismund să asigure domnia lui Dan II? Credem că lovitura era îndreptată indirect contra Poloniei, pe care voia să o lipsească de un aliat puternic. Sigismund mai ridică o chestie și mai neplăcută regelui polon, Vladislav: propune ridicarea Lituaniei la rangul de regat. Vladislav arată multă aversiune față de această propunere inoportună tuturor Polonilor, iar Vitold trebui să vadă, că ruda sa regală se opune ultimului onor, ce s'ar face bătrâneței lui: rivalitatea latentă de mai înainte ajunge acum ruptură pe față între Polonia și Lituania; Sigismund într'atât reușise³⁾.

Congresul se ocupă și cu chestia Chilieii, pentru care fuseseră invitați anume reprezentanții ordinului. Sigismund propuse adică, ca Chilia să fie restituită Țării-Românești, știind bine, că

1) *Uljanickij, Materialy* etc. Moscova 1887 pag. 29, 30; *Monumenta Poloniae* VI. pag. 804.

2) *Monumenta Poloniae* VI. pag. 809.

3) *Dlugosz, op. cit.* lib. XI.

Dan I-o va pune la dispoziție lui Sigismund, care căpătase dela acelaș Dan cetatea Severinului în 1424¹⁾.

Dela Severin, ba chiar Belgrad, Golubieț până la Chilia, gurile Dunărei, Sigismund voia să dăruiască cetăți Teutonilor, cari prin flotă să stăpânească Dunărea și deci trecătorile către Țara-Românească și Ardeal. Congresul nu aduse nici în afacerea Chiliei hotărîre fără amânare: se decise ca o comisie compusă din oameni ai lui Sigismund și Lituani ai lui Vitold, de față fiind reprezentanții Țării-Românești și Moldovei să se întâlnească de Sf. Gheorghe la Troky, ca să aranjeze definitiv chestia Chiliei și altor teritorii de graniță ocupate dela «Basarabeni»²⁾. Sigismund credea, că în această chestie succesul e sigur. La 17 April 1429 vesel scria marelui magistru să-și pregătească oamenii spre a lua în primire Chilia³⁾. Dar lucrurile n'au mers tocmai, cum spera Sigismund. Reprezentanții domnitorului moldovean veniră la termenul hotărît, ai regelui Ungariei însă nu. Chilia rămase de drept lui Alexandru. Instrumentul politiceii lui Sigismund, Vitold, făcea mai târziu imputări regelui Vladislav, că nu s'a ținut de cuvânt față de împărat și s'a arătat neîncredător față de el (3 Mai 1429)⁴⁾. Trimișii lui Sigismund însoțiți de 2 oameni ai lui Dan II erau mai târziu, în Iunie, la Vitold. Aceștia aduseseră și o descriere a granițelor dintre Țara-Românească și Moldova și locurilor usurpate de Moldoveni, cum ziceau ei. Termenul mediațiunei însă trecuse⁵⁾. Domnul moldovean nu se încrede în Vitold, seria aceasta rubei sale regelui, nici nu voește să ajute pe Sigismund contra Turcilor conform vechilor învoeli. La 27 Iulie Sigismund comunica lui Vitold, că în vara aceasta nu se poate face nimic în contra Moldovei — Vitold avea oști srânse chiar pentru un atac; — iar la 30 August acuza în altă scrisoare pe regele Vladislav, că lasă, ca gurile Dunărei să le aibă Moldovenii, cari fac piedici coră-

1) *Pesty Frigyes, A szürényi bántág III*, pag. 223; *Codex diplomaticus patrius I* pag. 317; *Hurmuzaki-Densusianu, Documente I*, pag. 531. La 5 August 1424 încă, Dan avea Severinul (document slavon, Arhiva Statului, M-rea Tismana VII, 3 (S. 1.) cf. I. Bogdan, *Relațiile etc.*, pag. 28—29.

2) *Uljanickij, op. cit.* pag. 32 și urm.

3) *Monumenta Poloniae VI*, pag. 8, 23.

4) *Uljanickij, op. cit.*, pag. 31.

5) *Ibidem* pag. 31—32.

biilor¹⁾ și au închis intrarea. În felul acesta Alexandru cel Bun lovea adânc comerțul levantin al țărilor lui Sigismund.

Ațâtat de Sigismund și de nereușita mediațiunii de la Troky, atacă Dan II Moldova în două rânduri: făcu mare pradă, cu care voia să se înapoieze. Dar Moldovenii atacară pe Munteni, cari aveau cu ei și Turci, pe mulți îi omorâră, iar ceilalți au scăpat cu fuga (înainte de Iunie 1429). Al doilea atac muntean (înainte de 11 Noembrie 1430) s'a făcut mai întâi c'o singură armată, apoi cu 4 detașamente izolate, pricinuind mari pagube și măcelărind populația²⁾. Alexandru cel Bun se plânse lui Vladislav, iar acesta lui Sigismund, pentru purtarea lui Dan, care era considerat ca om al împăratului.

Aceste expediții contra Moldovei îi aduseră lui Dan peirea. Căci Alexandru cel Bun nu peste mult va fi prietenul lui Sigismund, prietenul Lituanilor, prietenul prețios al Teutonilor — ceea ce însemna sacrificarea lui Dan de către foștii aliați.

Cu mirare va fi auzit Alexandru cel Bun dela boierii săi, cari luaseră parte la tratativele dintre Vladislav, Sigismund și Vitold pentru Chilia, că în 1412, la Lublin, regele Poloniei a făcut cu Sigismund învoială umilitoare relativ la Moldova. El, care făcuse jertfe pentru Polonia, care nu putuse avea nici odată ajutorul Polonilor, nici chiar satisfacție pentru incursiile lui Dan, nu meritase o asemenea purtare din partea regelui polon.

Numai așa ne putem explica schimbarea bruscă și noua orientare politică a lui Alexandru. Prilejul sosise fără să-l caute, și atunci întinse mâna vechilor dușmani, ca să poată pedepsi pe prietenul fără de folos de ieri și să arate că nu admite orice politică și joc diplomatic al Polonilor.

Chestia lituană așa, cum s'a ivit, din punct de vedere politic era cea mai folositoare pentru Moldova. Un regat al Lituaniei unit

1) *Monumenta Poloniae* VI, pag. 834, 860.

2) *Monumenta Poloniae*, vol. XIV pag. 503; *ibidem* vol. VI pag. 908; Cf. și *Uljanickij, op. cit.* pag. 32 și urm. Aci Vladislav își apăra purtarea sa față de Sigismund și pericolul turcesc. V. și *Raczynski, Codex diplomaticus Lithuaniae*, Wroclaw, 1845, pag. 351, (anul 1431). Regele Vladislav scrie lui Sigismund: „*vestra fraternitas non ignorat demum versus Bessarabiam similiter iterata vice cum magnis misimus aliam gentem impensis*“. E vorba de cooperarea polonă în 1426, în Țara-Românească și 1428 la Golubieț.

în politica externă cu Moldova puternică era o primejdie foarte mare pentru Polonia și un bine imens pentru Moldova.

Politica lui Sigismund separase cu totul pe Vitold de Polonia. Prin încoronarea ca rege Vitold ar fi rupt cătușele uniunii dela Hrodlo. Bătrânul lituan căuta restaurarea vechei stăpâniri lituane într'un regat independent.

Expansiunea teutonă fusese mai înainte puntea, care separa pe Sigismund de aspirațiile bătrânului Lituan. Prin pacea dela Melno, Vitold își ajunsese însă scopul cu Teutonii : se vărâse ca un ic între posesiunile ordinului împiedicându-i pentru mult timp reculegerea deplină din catastrofa dela Tannenberg. Prin Sigismund Vitold se împacă acum cu Teutonii ¹⁾, de bunăvoința ori de neutralitatea cărora avea nevoie pentru ca să iasă din umilința, ce dezastrul dela Worskla (12 August 1399) ²⁾, i-o impusese față de Polonia. Acum Polonia voia să încorporeze, desfăcându-le de Lituania, țara Wolhyniei și Podoliei. Deaci pornește de fapt ruptura între Polonia și Vitold, care vedea în regat posibilitatea de a menține integritatea Lituaniei ³⁾.

Prieten cu împăratul, Vitold se arătase prieten și al unirei bisericeii ortodoxe cu cea romană, chestiune, care preocupa lumea religioasă la începutul sec. XV. Grigorie Țamblac făcut de dânsul mitropolit al Chievului, fusese cu sufraganii săi la conciliul din Constanța — cum am văzut.

În August 1429 aliatul împărătesc fusese primit în ordinul Bălaurului, iar în vara anului 1430. era gata de drum misiunea, care avea să-i ducă la Vitold coroana. Dar în zadar se aștepta în Vilna zorile zilei de 8 Sept., termenul încoronării. Misiunea fusese oprită în drum de Poloni și Hussiți, aliații lor, astfel că încoronarea se amână pe ziua de sf. Mihai. Nici vizita bătrânului Vladislav în Vilna nu înlătură pericolul, ce amenința Polonia și catolicismul. Polonia avea însă noroc : atunci se amână

1) *Monumenta Poloniae* XII, pag. 237.

2) *Kronika ruska* (Latopisiec Litwy i kronica ruska) ed. Danilowicz (1887) pag. 217 și *Kronika litewska* (Pomniki do dziejow litewskich) ed. Narbutt 1846 pag. 35 dau data „6906 (= 1398) August 12 Marti” — Dar 12 August e Marti în 6907 (= 1399), pe când în 6906 a fost Lunea, Cf. *D. Onciul, Datele* etc.

3) *Dlugosz*, op. cit. XI; *Codex dipl. Vitołdi* (*Monumenta Poloniae*) vol. I, no. 1362.

ruptura. În urma unei căderi violente Vitold moare la 27 Oct. 1430. Prin moartea lui Vitold, care era o personalitate, se încheia prima încercare, care trebuia să ducă la înființarea regatului ortodox lituan, în care Moldova și-ar fi găsit aliat bun în-contra pretențiilor polone și ar fi împins pe alte căi, poate mai bune pentru noi, dezvoltarea răsăritului european. *Acelaș noroc îl avea la sfârșitul veacului XVIII Rusia rămânând pe lângă Austro-Ungaria, prin dispariția Poloniei, singura competitoră la influența în Moldova.* Căci s'ar fi oprit poate jafurile teritoriale austriace și rusești din Moldova, dacă Polonia ar mai fi fost puternică și ar fi conlucrat la menținerea echilibrului de forțe. S'a susținut că Vitold în timpul din urmă a căutat să atragă și i-a succes să câștige și pe Alexandru cel Bun pentru intențiile sale, că el i-a comunicat pentru acest scop convenția umilitoare dela Lublin.¹⁾ Eu nu cred. Vitold prea se expusese în contra Moldovei aproape un deceniu, apoi la Luck și mai târziu în chestia Chilieii, de cât ca să poată fi considerat prieten sincer. Chiar ordinul teuton se arătase neîncrezător față de Vitold cu toate informațiile binevoitoare ale lui Sigismund. După moartea lui Vitold însă Alexandru nu mai poate avea nici un motiv de bănuială și e cel mai înfocat aderent al Lituanilor ortodoxi, căci importanța ches'ei lituane a priceput-o imediat. De asemenea Teutonii acordară mai mare încredere urmașului lui Vitold, lui Svidrigail, moștenitorul aspirațiilor lituane. La 9 Iunie 1431 „pe onoarea, la dorința și sfatul regelui roman“ Teutonii încheie alianță defensivă și ofensivă cu Lituanii.²⁾ Sigismund trimisese soli și la Alexandru cel Bun, cari aduseră rezultat bun³⁾. Iar la 3 Iulie se aștepta în Ardeal un boier al lui Alexandru ca trimis special al domnitorului său⁴⁾. Sigismund avea toată spe-

1) I. Ursu, *Relațiile Moldovei cu Polonia etc.* Piatra N. 1903 pag

2) *Scriptores rerum Prussicarum* III, pag. 437 și urm; Schieman *Russland. Polen u. Livland*, Berlin 1886 (colecția Oncken) pag. 531 și urm

3) I. Bogdan, *Relațiile I*, pag. 57—8; *Hurmuzaki-Densusianu, Documente I*, pag. 595. Aceasta va fi fost a doua solie a lui Ștefan Poharnok, care a fost trimis „ad illustrem Regem Poloniae bina vice nec non ad fidelem nostrum Waywodam Moldaviae similiter duabus vicibus in suis propriis expensis cum decenti apparatu, non sine sudorosis suis laboribus et fatigiis accedere et ab eisdem votium responsum nobis reportare studuit et curavit...“.

4) *Hurmuzaki-Iorga, Documente XY*, pag. 15.

ranța, în bătrânul hospodar moldovean, care reprezenta o forță mai mare decât Vitold, pe când Svidrigail era mai puțin isteț și energic decât dușmanul său mort, a cărui politică o aproba acum și o continua.

Și din alte considerații Alexandru cel Bun vedea cu ochi buni apropierea lui Sigismund. Incursiile dușnănoase ale lui Dan II nu fuseseră încă pedepsite. Când Sigismund formă liga antipolonă cu Lituania, Teutonii și Alexandru cel Bun, însemna, ca Dan era sacrificat și nu se mai putea aștepta de cât la pierderea scaunului domnesc. După ce nu fu în stare să ia înapoi Chilia, după ce se închinase Turcilor și numai așa stăpâna cetățile dunărene, cavalerii «cu crucea neagră» aduși de Sigismund îi luaseră Severinul și malul Dunărei, unde aceasta intră în țară.¹⁾ El crezu să-și mântuiască ziua de mâine, apropiindu-se tot mai mult de Turci.

Puține sunt dispozițiile interne, care ne-au rămas de la el. Ca și înaintașii săi el întărește vechile danii mănăstirești, adăugând altele noi. Astfel la 5 August 1424 întărește mănăstirea Tismana și Vodița în stăpânirea ohamnică peste satele și bălțile așezate între Olt și Dunăre până la Poarta de Fier, iar altă dată întărindu-i vechile danii îi dăruiește o moară în T.-Jiu. Starețul de aci primise documente de întărire și de la Sigismund, care îi acorda privilegiul de a face un fel de control bisericesc la Români din Serbia, unde mănăstirea încă avea moșii, apoi Transilvania și Banat și asupra metoecurilor de acolo, cum era mănăstirea Silvașului.

La 7 Octomvre 1428 da un hrisov pentru Cozia²⁾ De la

1) Hurmuzaki-Densușianu, *Documente I*, pag. 582—3.

2) Arhiva Statului, m-rea Tismana VII, 3 și Secțiunea istorică. Cf. Biserica ortodoxă IV pag. 497—8; Telegraful Român pe 1898 No. 15 și urm: Plângerea Săntei Mănăstiri a Silvașului din eparhia Hațegului din Prislop. În *Buletinul Comisiunii Monumentelor istorice* 1912 sub titlul „Vodița, istorie și descriere” de V. Drăghiceanu se explică cele 4 documente date de regele Sigismund pentru Vodița și Tismana, date 1) 1418 Iulie 14, 2) 1423 Septemvre 20, 3) 1420 Octomvre 28 și 4) 1429 Octomvre 28) ca niște indicii, că stăpânirea ungarească în cetatea Severin a găsit puternic factor de propagandă pentru restabilirea vechiului feud în călugării dela Vodița și Tismana. Interpretarea aceasta însă nu se probează prin nimic, căci primele două documente spun, că călugării celor 2 mănăstiri pot călători nebanțuiți de nimeni în țările lui Sigismund, care promise, fiind

el sunt cunoscute și două hrisoave conținând danii pentru boeri de ai săi. La 10 Septemvre 1428 dă boerilor săi Peteu, Bratea, Drăgoi, Manea și Neagoe, moșiile Valea și Călugărul, iar la 10 Septemvre 1430 dă lui Stoica, Dumitru, Vlăscan, Mihail, Petru și Șișman moșiile Ciurilești, Amarul, Dâmbova, Turcinești și Balomirești pe jumătate «scutindu-se de oierit, de porcărit, de albinărit, de găletărit, de vinăriciu, de dijme, de gloabe, de cosit fân, de cărat, de podvezi și alte s'ujbe mari și mici¹⁾. Dan II aveă haraghie (monetărie) proprie²⁾, favoriză comerțul cu streinătatea dând anumite scutiri și stabilind tarife pentru negustorii streini, ori comercianții din orașele sale, cum eră Târgoviștea³⁾.

Indușmănirea cu Moldova nu-i mai dete mult timp să stea în scaunul domnesc. La 14 Iunie 1431 domnitor eră Alexandru II, zis măi înainte și Aldea⁴⁾. La 2 Iulie se știa în Ardeal dela niște fugari din Moldova strecurați prin calea Vrancei, că Alexandru

tocmai atunci în expediție în contra Turcilor libertatea cultului în Ungro-Vlahia, înțelegând prin aceasta și părțile supuse spiritualicește din Serbia în urma donației din 1406 a despotului Ștefan, or în Banat și Ardeal. În cele 2 din urmă întărește mănăstirilor posesiunile anteroiare. Că amintește în 1420 Oct. 28 Severinul, unde călugării aveau proprietate, or Bistrița, arăta numai intenția lui Sigismund din acel an de a lua Severinul și cetățile dela Dunăre în stăpânire, ceea ce nu-i reuși pentru mai lungă durată. decât tocmai în 1429 prin stabilirea coloniei teutone Explicabil este deci, că starețul Agaton în Pojon cere să-i reconfirme din nou Sigismund posesiunile mănăstirei și libertatea cultului, precum și libera trecere prin țările craiului (documental din 28 Oct. 1429). Documentul din urmă eră necesar pentru a infirma dispozițiile luate în 5 Dec. 1423 de Sigismund, când se interzicea cultul greco-oriental și se ordona alungarea preoților greco-orientali din întreg districtul Sebeșului, ceea ce s'ar fi referit și la Severinul acum în mâna Teutonilor (*Monumenta Slavorum Meridionalium* XXIII pag. 127 și urm.) Cele 4 documente sunt publicate și la *Venelin, Vlacho-bolgarskija i dako slavjanskija gramoty*, Petersburg 1840, apoi specimene la Ștefulescu, *Mănăstirea Tismana* ed. II. București 1933.

Pentru Cozia vezi și *Ion Brezoianu, Vechile instituțiuni ale României* București 1882 Apendice pag. 233.

1) Arhiva Statului, M-rea Tismana I₃ și M-rea Tismana, Secțiunea istorică.

2) *I. Bogdan, Documente privitoare la relațiile Țării-Românești cu Brașovul și cu Țara Ungurească în sec. XV și XVI. Vol. I, București 1905, pag. 24, citată totdeauna „Relațiile“.*

3) *I. Bogdan op. citat, pag. 24.*

4) *Harmuzaki-Iorga, Documente* XV₁ pag. 15.

cel Bun a adunat foarte multă oaste, că toate drumurile și trecătorile moldovene sunt ștrașnic păzite și că însuși marele vornic a sosit spre Putna cu trupe multe. Se mai ziceă, că armata moldovenească a pornit spre Țara-Românească. Cu toate acestea autoritățile regale de aci luau măsuri, ca nu cumva Moldovenii să năvălească prin surprindere acolo. La 3 Iulie aveă să sosească în Ardeal un boier al lui Alexandru cel Bun. Acest boier probabil a și sosit și a lămurit intențiile moldovene¹⁾. Șpanul Săcuilor, Mihai Jakch, încă plecase cu trupele sale spre Brașov, ca să întâmpine niște dușmani, despre cari se ziceă, că vor ataca Țara-Bârsei²⁾. Măsurile lui Alexandru cel Bun aveau menirea să contracareze și zădărnicească orice amestec strein în rezolvirea succesiunii la tron în Țara Românească. După lămuririle boierului moldovean și de oarece pericolul fusese înlăturat de noul domnitor al Țării-Românești, Alexandru-Aldea în unire cu Moldovenii, șpanul Săcuilor se opri în drumul său.

Ce se întâmplase anume? Turcii, aliații și prietenii lui Dan II către sfârșitul domniei, veniseră să răsbune instalarea noului Domn fără incuviințarea lor. Alexandru-Aldea, protejatul Domnului moldovean, la care se refugiase, după ce fratele său, Radu Pleșuvul, fusese înlăturat de oștirile lui Sigismund, informase din vreme pe Brașovenii «că stau patru domni mari cu oștile gata la Dârstor pe Dunăre, Feriz-beg și Azbuga și Caracea-beg și Balaban-beg și altă oaste stă la Turnul, iar marele împărat Amurat-beg se află trei zile de drum dela mine». Patru steaguri de moldovenii îi veniseră în ajutor; Brașovenii încă i-au trimis ajutoare. Dar Alexandru-Aldea nu putu ține piept Turcilor, ci după oarecare împotrivire li se închină. Oastea turcească totuși a prădat Țara-Românească, fără să treacă însă dincolo de hotarele ei. Moldovenii, am văzut, că-și păzeau trecătorile. Turcii ocupară Turnul și Giurgiu³⁾. Alexandru se duse chiar la sultan, care nu

1) Ibidem.

2) Ibidem pag. 16-17 Sigismund scrie șpanului Săcuilor la 14 Decembrie 1432, din Siena, să restituie Sașilor din Kozd, pagubele ce le-a făcut anul trecut când „versus partes Brassoviae potencie quorundam inimicorum nostrorum eotunc illas partes invadere machinantium resistendo accedere et proficisci voluisses.”

3) I. Bogdan, *op. citat.* pag. 40-44; cf. N. Iorga, *Studii istorice asupra Chillei și Celăței Albe*, București 1899 pag. 83.

întrase în țară, pentru întâia oară făcî închinarea personală promițînd tribut și ostatici, pe cari în 1432 îi văzî în număr cam de 20 un călător francez la curtea sultanului¹⁾.

* Cum a ajuns Alexandru-Aldea domnitor? În toamna anului 1430 Dan II moare lăsînd doi fii: Danciul și Basarab²⁾. Unii dintre boerii lui Dan II ridicară la tron pe fiul cel mai mare, pe Danciul, ca domnitor Dan III. Documentul lui din 30 Ianuarie 1431 ne-a păstrat boerii, pe cari se sprijineă și din cari unii nu se vor alătură lui Alexandru-Aldea. Divanul îl compuneau *jupanii* Borcea, Sarandino, Coico logofăt, Voicu, Nan Sculota, Dobrotă și fiul sau Milet vistiarul, Nan Pascal, Balea paharnic, Negriță spătar, Cazan stolnic, Stoica comisul³⁾. Dan III avea sprijinul be-

1) *Ion Bogdan, op. cit.* pag. 62; *Bertrandon de la Broquière op. cit.* pag. 149 și 189-190; *Gelcich-Thallóczy, Diplomatarium Raguzanum*, pag. 374.

2) *Annales Coronenses ap. Schwaundtner, Scriptores rerum Hungaricarum* I pag. 886 și *Quellen zur Geschichte der Stadt Kronstadt IV*, și documentele dela Dan II.

3) *I. Bogdan, op. cit.*, pag. 32 și urm., 38-39. Am susținut în altă parte părerea, că Vladislav II era fiul lui Dan II. (*Din trecutul stăpînirii românești asupra Ardealului* p. 7). Dar Dan II, amintește în documentele sale numai doi fii, pe Danciul și pe Basarab. (Doc. din 10 Septemvrie 1423. (Arh. stat. orig. slav. M-rea Tismana. Pachet. I No. 3) și 7 Oct. 1428 pentru M-rea Snagov. (Ac. Rom. Doc. 285/XX traducere); cf. și *Cronologia tabelară* pag. 23 ap. *N. Iorga, Operele lui Constantin Cantacuzino*. București 1901). Și la 29 Iulie 1435, se amintesc numai doi fii ai lui Dan II. (*Hurmuzaki-Iorga, Documente XV*, pag. 21-2). Vladislav ar fi așadară fiul lui Dan III, care după o versiune a analelor sârbești a murit în 1440. Știrca relativă la moartea lui Dan III și Basarab II e de sigur o interpolare, nefiind în versiunea, pe care *I. Bogdan* o socotește cea mai autentică (*I. Bogdan, Letopisețul lui Azărie* l. c. pag. 6 și urm.). Cf. *Glasnik* LIII, pag. 87 și *Spomenik* III pag. 133. Un Dan, fiu al lui Mircea cel Bătrân, n'a domnit niciodată în Țara-Românească. Chalkondyles amintește de un Dan fiu al lui Mircea (l. c. lib. IV), trimis cu contingente de oști în ajutorul lui Mustafa. Cf. și doc. din 7 Oct. 1423 l. c. *Cronologia tabelară* l. c. pag. 23, și *I. Bogdan, Relațiile* etc. l. c. *Vezi și St. Nicolaescu, op. cit.* pag. 3, 217, 219, 220 și *A. Vasiliescu op. cit.*, pag. 35-6. Jean de Wavrin afla în 1445, că un Dan, căruia d. N. Iorga îi zice „Dan al II-lea, fiul lui Mircea“ distrusese întăriturile bizantine ale Silistrei *Vezi N. Iorga, Istoria comerțului românesc* l. pag. 65-6 și *Wavrin, ed. cit.* vol. II. livre IV, pag. 102. Dan I, este probabil acela, care trebuie înțeles aici, că a luptat la Silistra, socotesc eu. *Vezi lucrarea mea asupra acestui Dan, în Convorbiri literare* an. 1916: *Urmașii lui Vladislav* etc.

gilor dunăreni, cu cari tată-său trăise bine în ultimii ani și acum cântă să-l câștige și pe al lui Sigismund. Deja el avem o scrisoare către Brașoveni, în care pomenește și pe mama-sa «doamna lui Dan voevod». «Iată vă rugăm», scrie el, «și Dumnezeu să vă povățuiască să vă aduceți aminte, ce a făcut Dan voevod, părintele și domnul nostru, creștinilor». Avea nevoie de ceva parale, căci voiă să trimită oameni la «chesarul-craiu» care era Sigismund¹⁾. Dan III acordă Brașovenilor la 30 Ianuarie 1431 privilegiul comercial mai bun, al lui Mircea, strămoșul său, cu tarif mai scăzut «ca să le fie așezământul lor cel vechiu și să facă negoț cu orice marfă în toată țară și în tot ținutul domniei. ... slobozi și fără nici o piedică dela Porțile de fier și până la Marea cea mare». Stațiuni vamale sunt la Rucăr, la Dâmbovița, Brăila, Târgșor, Târgoviște, Dârstor, Giurgiu și Turnu. Despre acest fapt scrie el «întregei țări a domniei mele: Rucărenilor și Câmpulungenilor și Argeșenilor și Târgoviștenilor și Târgșorenilor și Săcuenilor și Gherghicenilor și Brăilenilor și Buzăenilor și Flocenilor și cetății dela Câmpulung și tuturor celorlalte târguri și vămi»²⁾.

Greșelile politice ale tatălui se răsunară și asupra fiului, așa că stăpânirea lui Dan III fu de scurtă durată. Cronicarul bizantin Dukas, are informația aparte, că Vlad, fiu natural al lui Mircea cel bătrân, vine cu o ceată de fii de boieri, din Constantinopol, unde era în garda imperială și dintr'un oraș dunărean al țării începe acțiunea de răsturnare contra lui Dan II. Dan cade în luptă și Vlad rămâne domn. Vlad bate și armata turcească, care venise contra lui cu un frate al lui Dan II³⁾.

Dukas nu știe nimic de Radu II, nu scrie nimic de Alexandru-Aldea, așa că știrea lui referitoare la Vlad neavând alt sprijin documentar e lipsită de valoare. Vlad a rămas tocmai așa fără tron, după cum fără domnie și șanse apropiate au rămas și fii lui Dan II.

De unde venea însă acest Vlad ?

1) Vezi explicarea, că acest „chesar-craiu“ ar fi Frideric III, ap. *Bogdan op. cit.* pag. 100 nota după *D. Onciul*, *Convorbiri literare* XXXVII pag. 229. Dar Frideric III nu s'a încoronat nici odată, nici n'a stat în legături cu Brașovenii. I s'a oferit coroana în 1459, dar a ezitat s'o primească și să se încoroneze.

2) *I. Bogdan, op. cit.*, pag. 32 și urm.

3) *Dukas op. cit.* 292-3.

Înainte de întrevvedereea dela Kesmark (1423) când pentru a doua oară se întâlneă Sigismund, regele Ungariei, cu regele polon, Vladislav, ca să pună la cale politica sud-estului european în oare care *Vlad, copil*, adică fiu natural al lui Mircea cel Bătrân, crescut până atunci la curtea regelui Ungariei, încercă să fugă spre Polonia, de unde speră, că mai ușor și mai curând va ajunge în scaunul Țării-Românești. A fost însă prins cu întreaga sa suită de către comiții din Ujvár și readus la curtea, unde trăia, poate din 1395, anul convenției militare dintre Mircea și Sigismund¹⁾. Mai târziu îl găsim în garda împăratului din Constantinopol. Împăratul bizantin încheiase de asemenea o convenție militară cu Sigismund, precum afla senatul venețian către sfârșitul lui Februarie 1396²⁾.

Cum a ajuns Vlad acolo? E posibil să fi mers acolo cu împăratul Ioan VIII Paleologul, când s'a înapoiat acesta, peste Chilia moldoveană, acasă, din călătoria la Veneția, Milano, Buda, unde solicitase ajutor creștinesc în contra Turcilor³⁾. Și din Constantinopol trebuia să mai aștepte. Dan II și Radu II — cum am văzut — își disputau pe atunci domnia,

Abia dupe congresul dela Luck (1429) și pacea ungaro-turcă din acelaș an se iveau noi șanse. Din motive politice mai intime și proprii Sigismund nu peste mult timp a sacrificat neamul Dăneștilor, adică n'a putut schimba aranjamentul făcut de Alexandru cel Bun în Țara-Românească. Slabă speranță a fost și pentru Vlad «chesarul-craiu».

Ca să-i aducă aminte vre-o făgăduială veche, a mers Vlad, după moartea lui Dan II, la Sigismund, care ținea tocmai dieta imperială în Nürnberg.

La începutul anului 1431 orășenii și dieta imperială asistau la o ceremonie interesantă, plăcută iubitorului de pompă, cum eră împăratul Sigismund. Într'una din primele zile ale lui Februarie 1431 Sigismund ținu parada învestirii lui Vlad ca Domn al Țării-Românești: îi dădu sceptru, îi oferî ordinul Draconiștilor; cu crucea și-i dete steagul sfântului Ladislav cu crucea dublă, ambele simboluri ale luptei contra «necredincioșilor». Intregul oraș Nürn-

1) *Hurmuzaki-Densusiana, Documente* I., pag. 566.

2) *Mon. Slav. Merid.* IV pag. 360.

3) *Ciolek* I. c. în *Archiv etc.* Vol. 45 (1871) pag. 481-2; *Monumenta Poloniae* VI pag. 713; *Długosz, Historia Polonica* lib. XI etc.

berg ştia (înainte de 8 Februarie 1431), că împăratul a investit Domii pentru Țara-Românească. De față la actul solemn eră și Claus de Redwitz, șeful coloniei teutone în Severin și alte cetăți dunărene¹⁾; de față mai eră și reprezentantul familiei Zollern, Frideric, care nici nu visă măcar, că un urmaș al său va ocupa și consolida vre-odată tronul Țării-Românești. Vlad e condus la locuința sa cu mare alai, în sunet de surle și trâmbițe²⁾. Drept mulțumită prin documentul său din 8 Februarie 1431, dat în Nürnberg, Vlad numește pe Sigismund «domnul nostru natural», asigură deplină libertate cultului catolic în țară, după scaunul domnesc al căreia va mai aștepta, precum și privilegiile de propagandă și întărire a credinței catolice prin minorii. Pe lângă documentul latin, Vlad dădă minoriților documentul și în limba obișnuit oficială a țării, redactat de mareșalul său³⁾. Bucuria lui Vlad și a partizanilor

1) Claus de Redwitz scrie în acest timp, din Nürnberg, lui Ștefan de Rozgon, comitele Pressburgului v. *Pesly Frigyes, A szörényi bñnság* III.

2) Ordinul Draconiștilor sau bălaurului îl înființă Sigismund transformând ordinul Sf. George al lui Carol Robert, pentru luptători contra păgânilor, schismaticilor și peste tot dușmanilor religiunii creștine. Erau două clase: pentru fruntașii țărilor împăratului și pentru streini. Interesant e, că Ștefan despotul sârb, primii ordinul întocmai ca orice magnat ungar. Vlad fu considerat însă domnitor strein și de aceea i se dete bălaurul (draco,-nis) atârnat de cruce, de a lungul căreia eră scris: O quam misericors est Deus, iar în lat: Pius et iustus [Fejér, Codex dipl. I. c.]. De la acest ordin fu numit noul membru, *Dracul*, nume constant la cronicarii streini. *Engel, Geschichte der Moldau und Walachey*, Halle, 1804, pag. 167, a atras cel dintâi atențiunea asupra acestei origini a poreclei. *Dukas op. cit.* pag. 202—3 știind ce înseamnă românește porecla, adăoga „καὶ γὰρ τὸ Δρακονίδος ὄνομα πομπρὸς ἐπιγινέσεται“. În imperiul turc găsim mai târziu numele șaitan (= dracul). Noi credem, că această poreclă a eternizat-o mai mult Vlad-Tepeș, fără a se putea da însă o soluție satisfăcătoare originii poreclei—cf. și *Windecke*, ed. *Hagen*, pag. 228: aci Vlad e numit „ein Sohn von Pankraz dem weisen“. Țin să observ, că Pankraz = Pancratius = Mircea Merzweiden. Cf. *D. Onciul, Originele principatelor și Conduratu, Michael Beheims Gedicht* etc. Cum că Vlad a mers la Nürnberg și nu eră acolo, când a venit Sigismund, ne arată, afară de pasagiul din *Windecke* și documentul dat de el în acel oraș la 8 Febr. 1431: „in cuius aula gravissimorum negotiorum causa constituti sumus“ *Hurmuzaki-Densusianu-Documente* I, pag. 749.

3) *Hurmuzaki-Densusianu, Documente* I, pag. 749: Vlad în 8 Februarie 1431 e la Nürnberg și anunță lui Sigismund că Dan II a murit. Având un document din 30 Ianuarie 1431 dat de un domnitor Dan, credem nimerit a afirma, că acesta e Dan III, fiul lui Dan II. Căci cum ar fi ajuns așa în grabă

săi eră prematură. Nürnbergul eră prea departe, ca de acolo să se ia dispoziții imediate pentru Țara-Românească. Alexandru cel Bun făcuse aci ordine fără să știe nimic Sigismund, care va fi silit să aprobe.

Nimeni din imperiul lui Sigismund nu se puteă gândi la o intervenție armată în favoarea lui Vlad, căci Sigismund tocmai acum aveă nevoie mare de puterea și dibăcia lui Alexandru cel Bun contra Polonilor, pentru Lituani și Teutoni, ori mai bine zis pentru rezolvarea chestiunii orientale de atunci în sensul, cum cereă situația puterii luxemburgice. Alexandru cel Bun eră prea aproape și prea puternic, decât ca să abandoneze Țara-Românească unui neam dușmănos ori altui Domn, ale cărui sentimente politice nu le cunoșteă. Am văzut că la 14 Iunie 1431 domneă protejatul Moldovenilor. În vară acestui an patru steaguri de Moldoveni, i-au venit în ajutor lui Aldea contra Turcilor «din porunca craiului», zicea Aldea, și tot atunci acelaș Aldea fusese îndreptat de către Sigismund cu o misiune specială politică pe lângă Alexandru cel Bun. Iar la 17 Noemvrie, din acelaș an, Alexandru II confirmă mănăstirii din Deal cu hramul sf. Nicolae moșiile Alexenii pe Ialomița și Răzvadul întru pomenirea tatălui său Mircea, scutindu-le de dăjdi¹⁾, iar la 15 Ianuarie dă satul Golești mănăstirii dela Cozia.

Vlad eră sortit să mai aștepte în țara Bârsei, în Ardeal, unde află adăpost în contra Moldovenilor și oamenilor lui Alexandru-Aldea. În toate scrisorile sale el urăște pe Moldoveni și caută să le facă în Țara Bârsei, în orașele săsești din Ardeal, cu un cuvânt pretutindeni, mizerii²⁾. Sigismund evită orice complicațiuni în politica orientală având acum ca scop imediat să meargă în sfârșit la Roma să se încoroneze. La 11 Aprilie rugă din Nürnberg orașul Pres-

Vlad la Nürnberg să anunțe moartea lui Dan II la începutul lui Februarie ? Mareșalul lui Vlad nu poate fi Voicu, cum s'a susținut (I. Bogdan, Relațiile etc., nota la pag. 248 Nr. CCVII.) N'ar fi avut, când să ajungă la Nürnberg, căci în documentul din 6939 (= 1431), 30 Ianuarie e boier în divanul lui Dan III cf. *Windecke* ed. *Hagen* la a. 1431. (Mai bună e ediția lui *Altmann*).

1) Orig. slav. Arh. Stat. S. I.; publicat de *St. Nicolaescu* op. cit. pag. 209-12 și *Condica* M-rei Cozia Nr. 18, f. 365 pentru documentul din 15 Ianuarie.

2) *I Bogdan*, op. cit. pag. 57-8, 59-60, 63-64, 67.

burg să transporte pe cheltuiulă proprie până la Buda corabia cu daruri destinate lui Murad sultanul¹⁾).

5. Alexandru (II) Aldea și puterile vecine (1431—1435).

Ridicat în scaunul domnesc cu ajutorul Moldovenilor lui Alexandru cel Bun, la curtea căruia va fi căutat ajutor, Alexandru II a trăit, la început, în relații prietenești și cu țara craiului Sigismund, mulțumită aceluiaș domnitor moldovean²⁾ La 14 Iunie 1431 scrie din Târgoviște noul domnitor Brașovenilor, că un oarecare grec Femiano a fugit acolo furând niște bani ai tezaurului, cere deci să fie căutat și prins³⁾. Sigismund își luase obligații formale să susțină și să observe atitudinea cea

1) *Fejér, Codex Dipl. X/8 pag. 631.* Despre altă latură a politicii lui Sigismund în acest timp vezi *Gottschalk: A. Kaiser Sigmund als Vermittler zwischen Papst und Konzil 1431-1434. Erlangen 1911.*

2) În inventarul de documente din Cracovia (*Arhiva istorică I, pag. 51-2*) (cf. și *Registru de acte diplomatice prezentat de cancelaria polonă la încheierea păcii cu Turcii în 1701 apud Hurmuzaki-Bogdan, Documente supl. II. Vol. III, pag. 280 și urm.*) este și rezumatul unui document de la Joannes Albi, Domn muntean, în care document (an 1403) promite a depune omagiu regelui polon Vladislav, în conformitate cu formula omagiului său precedent. — *D. N. Iorga* în „*Chilia și Cetatea Albă*” credea, că acest domnitor e Aldea. Se pune însă întrebarea: de ce omagiu anterior ar fi putut vorbi un Aldea în 1403? De aceea socotim mai nimerită părerea lui *Hașdeu*, că documentul este de la Vlad, pretendentul contra lui Mircea cel Bătrân. Acesta putea de fapt vorbi de un jurământ făcut mai înainte. Avea un document de la un boier Aldea (21 Noembrie, indiction 7), care, pe timpul domniei lui Mircea cel Bătrân, dăruiește mănăstirii Cotlomuș dela Sf. Munte, satul Ciresu. Boierii citați ca martori sunt: *jupanii* Vlad, Drăgoi banul, Aga Deatko, Baldovin logofăt. Să fie oare acest boier Aldea acelaș cu domnitorul Aldea de mai târziu? Chestia rămâne deschisă, deși următorul pasaj pare a fi contra unei atari identificări; „Iată și eu, cât mi-au dăruit D-zeu și Domnul Voevod Io Mircea pentru slujba și credința, cu cari i-am slujit lui..., mi-am împlinit dorința ca să dau la Sf. Agoră, la mănăstirea Sf. Arhieru și făcător de minuni dumnezeescul Nicolae, care este în Cotlomuș, la cămbănărit, satul ce se chiamă Ciresu, ca să fie pomenire în toate Dumini-cile, întâi Domnului nostru Io Mircea Voevod, apoi și părinților noștri și mie și celor cu mine, pentru că e a noastră mănăstire”. Cf. și *Vasilescu, op. cit. pag. 39 nota 5.*

3) *I. Bogdan, op. cit. pag. 311 și Hurmuzaki-Iorga, Documente XV, pag. 7.*

mai binevoitoare față de protejatul moldovean. Căci altă dată iată ce scrie Brașovenilor Aldea: «știți bine și voi, că domnul meu Craiul nu mă ține pe mine, cum a ținut pe Dan voevodul, ci m'a luat drept fiu de suflet». Alipirea aceasta atât de dependentă față de Sigismund rezultă de altfel din frica, ce o aveă de Turci și teama, ce o aveă de Vlad menținut în Ardeal și căruia i se încredințase paza marginilor¹⁾. Alexandru-Aldea se așteptă cu siguranță, că Turcii vor răsbună înlăturarea lui Dan II, ceea ce nici n'a întârziat. În vara anului 1431 patru begi stăteau la Dârstor cu oștile gata să năvălească în Țara-Românească, iar altă armată turcească eră la Turnu; însuși sultanul Murad eră la depărtare de 3 zile de Țara-Românească. Numai un ajutor grabnic ar fi scăpat pe Alexandru-Aldea și Țara-Românească «Turcii au năpădit pe Dunăre prin toate vadurile și vin împotriva țării să prade și să jefuiască; și grăbiți-vă cât mai iute, ziua și noaptea, să-mi veniți în ajutor, căci dacă nouă ne va fi rău, vouă are să vă fie și mai rău» — scrie el Brașovenilor. Brașovenii au trimes ajutor. În tabăra lui Alexandru se aflau și 4 steaguri din Moldova, unde se luaseră și măsurii de pază la graniță. Totuși Alexandru n'a avut destulă armată; împotrivirea lui a fost zadarnică. El trebui să se închine Turciilor, cari îi luară cetățile dunărene afară de Brăila, cu importanța mai mult comercială. Domnitorul însuși merse la Sultan, făcū închinarea personală, făgădui tribut, cum plăteă și Dan II și pentru întâia oară în istoria Țării-Românești, dă tribut de sânge, ostateci din copii de boier²⁾. Țara Craiului nu-l ajutase, după cum trebuia. La 31 Iulie Raguzanii puteau comunica regelui Sigismund știrea, că Domnul Țării-Românești a fost la sultan și a făcut supunere³⁾.

Dar Alexandru II închinându-se Turcilor și-a înstreinat și simpatiile, cari le-a mai avut în Ardeal. Atât el cât și vornicul său, Aibul, trebuie să deă asigurări formale, că gândurile lor prietenești au rămas aceleași și că închinarea au făcut-o de silă, dar că se vor lepădă de Turci la primul prilej. Pribegesc și unii dintre boieri, cari nu admit umilirea înaintea Turcilor și pribegii

1) *I Bogdan, op. cit. pag. 54-55.*

2) *I Bogdan, op. cit. pag. 43-44; De la Broquière op. cit. pag. 149 și 189-190; Geleich-Thallóczy, Diplomatarium Raguzanum. pag. 358*

3) *Geleich-Thallóczy, op. cit. pag. 374.*

măresc speranțele lui Vlad în Ardeal, precum Stan spătarul, Todor, Stanciul, Tatul de Margineni, Vasile și Ulan¹⁾.

Sigismund și expoziturile lui politice din Ardeal nu îndrănesc deocamdată să încerce înlăturarea domnitorului, care fusese silit să se închine Turcilor, cu toate insistențele nesfârșite ale iscusitului pretendend Vlad. Acestuia i se dă în Ardeal situația excepțională de a controla activitatea politică a orașelor săsești și a spanului Săcuilor. Caracteristic este ce scrie el Brașovenilor în această privință: «Știți bine voi înșiși, că domnul chesarul (= împăratul) m'a însărcinat pe mine să păzesc această margine [e vorba de marginea către Țara-Românească] și fără voea mea să nu aveți pace cu Țara-Românească. Domnia mea v'am slobozit totuși, după voia voastră, să vă hrăniți și să aveți pace în mijlocul oamenilor; cât pentru munte și plaiuri, voi nu sunteți datori nimănui să le păziți²⁾. Totuși orașele săsești se laudau, că ele păzesc frontierele sudice și țin spioni nu numai în Țara-Românească, ci chiar în Turcia³⁾. Sigismund dădu lui Vlad și veniturile unei haraghii proprii, care era în Sighișoara⁴⁾. Înalte considerații politice opreau însă pe Sigismund dela o intervenție armată în contra lui Alexandru-Aldea, căci ar fi zădărnicit liga antipolonă, visul de două decenii al lui Sigismund.

Liga antipolonă în vara anului 1431 începe războiul general contra Poloniei. Pe la 6 April regele polon Vladislav scrie lui Alexandru cel Bun să prindă pe un călugăr minorit, Iacob, care răspândește cu succes în Moldova hussitismul. Alexandru nu numai, că nu-l prinde, ci precum insinua scrisoarea regală, favorizează propaganda⁵⁾ unei credințe de aproape înrudite cu cea ortodoxă orientală.

1) I. Bogdan, *op. cit.* pag. 43-44, 44-45, 248-50.

2) I. Bogdan, *op. cit.* pag. 54-55.

3) *Hurmuzaki-Iorga, Documente XV*, pag. 11.

4) I. Bogdan, *op. cit.* pag. 56, 64, 70, 258-260.

5) *Monumenta Poloniae* vol. XII pag. 254 și 287-290. — Moldova pe acest timp e țara de refugiu a hussitilor. Urme de hussiti găsim și la 1444. (*Monumenta Slavorum meridionalium XXIII* și *Hurmuzaki-Densusianu, Documente I*, la anii respectivi. Aci caută adăpost Ungurii prigoniti în țara lor pentru credință și numiți pentru hussitismul lor *clangăi*. Aceasta era părerea generală încă în secolul XVI, cum o găsim scrisă în Székely István, *Chronica ez vilagnac yeles dolgairól. Craccoba niomatatot 1559* pag. 202: „Ez vdohe Sigmond Imperator Samkivete a Magyarokat, a kic

În Iulie 1431 începea războiul cu Polonia. Fără succes încercase regele polon să rupă coaliția: el oferise lui Sigismund ajutor contra Moldovei, dacă acesta îl ajută contra cavalerilor teutoni¹⁾. Teutonii năvălesc în Dobrin și Cujavia, lupta între Poloni și Lituani se dă cu disperare înaintea cetății Lutzk; iar Alexandru cel Bun atacă și jefuește Snyatin, Colomea; țara Po-cuției, trupele moldovene se încarcă cu mare pradă și încearcă să se întoarcă înapoi. Cronicarul polon șovinist Dlugosz, după ce spune că Alexandru primise dela regele polon districtele Ceczun, Chmielow, Niempcz, s'a arătat nerecunoscător, căci a prădat Snyatin, Haleci și Camenița. În cronica sa, el nu lasă nerăsbunată această invazie moldoveană. El scrie, că oastea moldoveană împărțită după pradă, a fost surprinsă de oastea polonă, fugărită, prăzile i-au fost luate, că Alexandru cel Bun a scăpat numai cu fuga și că în vara următoare a murit de necazul ne-succesului. Neverosimilitatea acestei știri o arată scrisorile teutone, cari vorbesc de bogate prăzi făcute și aduse acasă de oastea moldovenească și marea înfrângere ce au suferit Polonii, apoi însăși

a Hvs Iano tudomaniat vöttec vola, kic fel kelven egietembe be mene-nec Moldauba es a Vuidatól földet Kirenec es letelepedönc Moldau-anac Közepötte, az ön maguktól fondalt varosba kif mind e nopiglan varosnc hyunac". Prin urmare la începutul secolului 16 se credea că orașul Huși a fost întemeiat de hussii, refugiați dinaintea inchiizițiilor organizate de Sigismund, ceea ce e probabil, având în vedere că orașul trebuie să fie mai vechi de cât clădirile de acolo ale lui Ștefan cel Mare. Mai târziu Timon în *Additamenta* ad. imag. ant. et nov. Hung. Epistola II, 16 scrie „Hustum oppidum (Husch) in tribus collibus positum ab Hussitis, quos anno 1460 Mathias rex relegarat, appellationem accepisse". Timon nu cunoaște pe Székely și nu spune, de unde își ia informația. Același lucru îl susține și A. Wolf, *Beiträge zu einer statistisch-historischen. Beschreibung des Fürstenthums Moldau*, pag. 154. Că ciangăii moldoveni se vor fi sporit, că în Ungaria întreagă se știa de acești „Hungari pro religione exulantes" se vede de acolo, că de departe ajung în Moldova aceia, cari traduc pentru întâia dată în ungurește părți din scrierile bisericești, știut fiind, că hussii propovedeau credința în limba națională. Vezi N. Iorga, *Istoria literaturii religioase* etc.

Părerea că și Hușul își are numele de la un nume de persoană, un întemeietor, Hușul, pornește de la Melchisedek, *Cronica Hușului și a episcopiei*, București 1860 pag. 3 și urm. Cei mai vechi ciangăi ar fi din 1412, după Losonezi Zoltán, *A moldvai arhangók credetéről in Magyc. Nyelvör* 1915 fasc. 1-2,

1) *Monumenta Poloniae* XI pag. 200, nr. 1720.

inconsecvența aceluiaș cronicar, care la anul 1433 vara ne relatează din nou moartea lui Alexandru. Faptul că Alexandru cel Bun rămâne în stăpânirea Pocuției și că aliații contează mult pe puternicul lui sprijin, ne arată, că povestirea lui Dlugosz e părținitoare și departe de adevăr ¹⁾. O scrisoare nedată primită de marele-magistru spunea clar, că Moldovenii având și Tătari au devastat Podolia ajungând până la Camenița și Lemberg, fără ca cineva să îndrăsnească a li se opune. Mai târziu Ștefan cel Mare, când comunică starostelui din Lemberg ocuparea Pocuției, scria, că el a ocupat țara moșului său (het seynes Grossiaturz Lanth yngenommen).

Alexandru rămâne cel mai temut dușman al Poloniei; «*potens scismaticus*» îi zice o scrisoare polonă din Ianuarie 1432 ²⁾.

Luptele ținură și în anii următori, căci armistițiul din 26 August 1431 între regele polon Svidrigail, ordinul teuton și domnitorul Moldovei nu deveni pace durabilă ³⁾. La 21 Octombrie, Teutonii aflau dela secretarul regelui Sigismund, că regele polon a propus lui Sigismund ajutor contra lui Alexandru cel Bun, la caz, că imperialii l-ar ajuta contra ordinului teutonic. Cu toată insistența Polonilor nici Svidrigail n'a putut fi desfăcut din liga antipolonă.

Din contră la 26 Decembrie 1431 scrie protestând lui Vladislav, că Teutonii și Moldovenii sunt șicanați de Poloni ⁴⁾. La 2 Februarie 1432 acelaș Svidrigail refuză să participe la conferința pentru pace cu Polonia, dacă nu vor fi invitați delegații ordinului teutonic și ai «*domnilor*» din Moldova ⁵⁾. Cheia situației o avea Moldova. Am amintit că la sfârșitul lui Ianuarie din acelaș an se știa, că Teutonii s'au aliat cu Rutenii contra Polonilor, că Svidrigail a devenit îndărătnic în urma alianței sale cu principii schismatici, între alții cu puternicul «*schismatic*» din Valahia mol-

1) *Dlugosz, Historia Polonica* lib. XI; *Raczynski*, pag. 359 și urm., 361—2, 378—9.

2) *Monumenta Poloniae* XII pag. 287—90. Asupra războiului mai vezi *Codex Vitoldi* (Mon. Pol. XI) nr. 1362 și *Hurmuzaki-Densusianu, Documente* I, pag. 829 și 846.

3) *Index actorum saeculi XV* și *Monum. Poloniae* XI pag. 197, nr. 1699.

4) *Monumenta Poloniae* XI, pag. 201 nr. 1734 după *Raczynski, Cod dipl. Lith.* pag. 361 *Monumenta Poloniae* XII pag. 285.

5) *N. Iorga, Studii și Documente* VI, pag. 653—4.

dovenească. Acesta se unise și cu Turcii, ca să fie mai puternic în a rezista regelui polon¹⁾ așa îl acuză o scrisoare regală. La 17 Februarie Svidrigail scrie magistrului ordinului teuton, că Lituanii și domnitorul Moldovei îi vor trimite ajutor. În aceeași zi sosiră la Svidrigail din Moldova solii ordinului teuton, încântați de primirea, ce li s'a făcut acolo²⁾.

În același timp liga antipolonă suferise cea mai mare lovitură ce o putea avea: boala răpunea bătrânețele celui mai de seamă dintre aliați, Alexandru cel Bun. Noul Domn Iliș urma deocamdată politica tatălui său. În 13 Ianuarie 1432 Iliș, cel mai mare dintre frați, era Domn și dădea un document. La 6 Aprilie, Svidrigail anunță pe marele magistru că «solul puternicului domn Iliș, Voevod în Moldova», va sosi să-i comunice lucruri importante³⁾. Din 7 Aprilie avem prima știre despre moartea lui Alexandru cel Bun, care cu drept îngrijorase pe Teutoni. Căci moartea lui însemna, cum vom vedea, zădărnicierea tuturor planurilor ligei antipolone: situația Poloniei de putere mare fusese astfel salvată. La 17 Aprilie marele magistru nu știa, dacă fii defunctului principe au încheiat vre-o alianță cu Svidrigail⁴⁾. La 18 Mai marele magistru încheiase nouă alianță cu Svidrigail și cu trimisul moldovean, alianță, care urma să fie semnată la 15 August⁵⁾.

De ce va fi scris însă Svidrigail, la 22 Iunie, magistrului teuton, că armata moldovenească să fie trimisă înapoi? Putem presupune două lucruri: că Iliș și Ștefan, cari conduceau Moldova după moartea tatălui lor, au refuzat să semneze alianța.

1) *Monumenta Poloniae* XII pag. 287—290.

2) *Ibidem* XI, pag. 204 aceeași pagină nr. 1761 pag. 205 nr. 1763 — Cf. N. Iorga, *Studii și documente* VI, pag. 654—655 cu data socotită greșit 27 Iulie.

3) *Monumenta Poloniae* XI, pag. 206, nr. 1775. Aci e publicată această scrisoare a lui Svidrigail numai în regestă, cum la 1320 o publicase Kotzebue în studiul său *Svitrigail, ein Beytrag zu den Geschichten von Lithauen* etc.; în întregime a publicat scrisoarea G. Popovici în *Epoca* 1905, 7 Iulie (an XI nr. 182) în studiul: *Căderea ipotezei anului dela Martie*. O datează greșit 30 Martie, corect fiind 6 Aprilie 1432, cum o găsim și în *Index actorum saeculi XV (Mon. Pol. XI)* pag. 206 nr. 1775.

4) *Ibidem* XI pag. 206 nr. 1776, 1778; Hildebrand, *Liv-Est-und Kurländisches Urkundenbuch* VIII, pag. 341, 344.

5) *Ibidem* XI, pag. 207 nr. 1786.

pusă la cale de trimisul Bohuș. Se poate, că Moldovenii aveau nevoie de aceste trupe pentru a înfrunta atacul turcesc, care la data de mai jos se produsese. E posibil însă pe de altă parte, că Svidrigail însuș, avea nevoie de acele trupe moldovenești. Părerea din urmă pare mai probabilă, căci mai târziu, la 21 Decembrie, se știe, că Moldovenii au de gând să atace în Ianuarie viitor pe Poloni din toate puterile. Svidrigail ar fi avut nevoie de acele trupe moldovenești, căci lui îi merse prost și după aceea. În Septembrie fu bătut de Sigismund, noul duce lituan.

La 9 Septembrie însuși marele magistru sta la îndoială, dacă mai e bine să-i trimeată ajutor¹⁾. În Octombrie numai foștii aliați luptau pentru neatârarea Lituaniei, căci nobilimea lituană părăsise în parte pe Svidrigail. Acesta scrie la 13 Noiembrie marelui magistru «despre războiul declarat regelui Poloniei de Domnitorul moldovean. De atacuri lituane, la cari iau parte și Românii, se vorbește și în Decembrie²⁾. Tocmai Lituanii însă, în jurul cărora se învârtea războiul, îl părăsesc pe Svidrigail. Polonii împărțiseră boerimea lituană: cu ei țineau acum boerii catolici ridicați la o situație excepțional de favorabilă prin uniunea dela Hrodlo și cari își temeau situația tocmai din partea înființându-lui regat ortodox. Zadarnice au fost deci rezultatele și succesele, cari se știa, că le-au avut Moldovenii uniți cu Svidrigail asupra Polonilor, cărora le-au făcut mari pagube. Erau ultimele zvârcoliri ale lui Svidrigail, cari mai ținură încă câțva timp. Moldova fiilor lui Alexandru cel bun nu putea asigura succesul. Lupte interne izbucniră între frați. Petru, fiul Marinei³⁾, ultima doamnă a lui Alexandru, părăsește pe Iliăș. Ștefan, al

1) *Ibidem* XI, pag. 212 nr. 1820, 1822 și 213 nr. 1827—8, 1830, 1883.

2) *Ibidem* XI, pag. 214 nr. 1836, 215 nr. 1842 și 1847.

3) Cnipul ei e alături de al lui Alexandru, pe patrahirul de la Cetatea Albă (N. Iorga, *Patrahirul lui Alexandru cel Bun* în *Analele Acad. Rom.* Seria II tom. XXXV, 1913). Inscricția patrahirului e grecească. E prima urmă, că grecismul căuta să pătrundă în oficialitate. Mai este interesant, că în prima jumătate a secolului XV civilizația orașelor pontice moldovenești era grecească și că de aci și-a făcut intrare influența grecească în Moldova, contrabalansând, alături de slavonism, influența latină, care a venit din școlile polone dar, din cauza tensiunii politice n'a putut prinde acum rădăcini mai adânci. Inscricții grecești oficiale vom întâlni în Cetatea albă și mai târziu, sub Ștefan II etc, cum a dovedit în aceleași aneale, I. Bogdan.

doilea fiu, începe să urzească intrigi contra lui Iliăș, care avusese nechibzuința să afișeze de pe acum ca urmaș legitim, pe fiul său Roman. În astfel de împrejurări Iliăș crede că găsește scăparea situației, sale numai în sprijinul polon.

La 3 Iunie face jurământ regelui polon. Nu știa despre aceasta marele magistru teuton, care la 17 Iunie zoria pe Svidrigail să-i trimeată oști din Moldova, Ruteni și Tătari contra Poloniei¹⁾. Fără concursul Moldovenilor, ba avându-i chiar dușmani, Teutonii și Svidrigail continuară lupta fără succes, până ce la Svienta (1 Sept. 1435) se înmormânta pentru totdeauna neatârănarea Lituaniei. Zadarnic luptaseră bărbătește Teutonii. Marele magistru cu 7 comandori ai săi rămaseră morți pe câmpul de luptă. Teutonii încheiară cu Polonii pacea dela Brzesk, prin care se obligau a recunoaște totdeauna de mare duce, pe acela care va fi susținut de Polonia²⁾.

Împăratul Sigismund n'a reușit așadar cu planurile sale de a crea veșnice greutăți Poloniei și a-i reduce importanța politică prin crearea unui regat lituan. Teutonii săi rămaseră încă mult timp în situație inferioară. Aceiași Teutonii aduși de Sigismund în cetatea Severinului pentru a asigura prin ei hotarele sudice, făcură și mai puțină ispravă. De vină nu au fost ei, ci împăratul, care în întreaga-i politică n'a trecut mai departe de schița planurilor sale, iar concursul împrejurărilor nu-l putea avea pretutindeni. Și împăratul uita dela început două lucruri: nu putea acorda situația privilegiată necesară Teutonilor, neavând teritorii neutre ca și Andrei II în 1211, pe de altă parte Teutonii nu mai aveau acele forțe spirituale și materiale, care-i făcuseră puternici odinioară. Practicarea cavalerismului degenerase în o ceremonie goală de pompă și sabia ce scânteiaze odinioară în mâinile lor pentru apărarea și răspândirea creștinismului, servea acum forța brută pentru apărarea de comori adunate și situațiuni câștigate prin silnicie și lăcomie urâtă.

Sigismund a trăit însă totdeauna în amintirile trecutului și a recurs veșnic la expediente.

1) *Monumenta Poloniae* XI pag. 221 Nr. 1896, 223 Nr. 1903. Cf. și *Archivf. Kunde oest. geschichtsquellen* II. 1849 pag. 71.

2) *Dlugosz, Historiae Polonicae* lib. XI; *N. Iorga, Chilia și Cetatea albă* pag. 302—3; *Schiemann op cit.* pag. 351 și urm.

Astfel scopul lui de-a coloniza Teutoni în fortărețele dela Dunăre se împlini după lupta dela Golubieț. La 9 Octomvre 1428 din Caransebeș scria din nou marelui magistru. Acum are Belgradul și pe ambele laturi ale Dunărei, până la Severin, burguri. Teutonii aveau să păzească ambele maluri ale Dunărei dela gurile ei până la ultima fortăreață dunăreană spre vest. Împăratul plănuia să lege malurile râului prin poduri, ca să fie pregătit pentru orice eventual asediu; cere lucrători de fortificație electorului de Brandenburg ¹⁾. Sigismund avea nevoie, pentru acest scop, și de Chilia. Am văzut, că la Lutzk reclama pentru sine Chilia și cerea paza gurilor Dunărei. Chilia era însă moldovenească și s'a hotărât, ca de Sf. Gheorghe o comisie să examineze drepturile de posesiune asupra Chiliei la Troky. Sigismund socotia afacerea ca și rezolvită; la 17 April, înainte de termenul mediației, or arbitrajului dela Troky, scria din Pressburg marelui magistru să-și pregătească în grabă frații spre a lua în stăpânire această măreață cucerire. Delegații lui Sigismund — cum am văzut — s'au prezentat după termen, iar Alexandru cel Bun a refuzat categoric cedarea orașului. Și ce-ar fi făcut Teutonii cu Chilia, când ei n'au putut menține nici Severinul, cum vom vedea mai târziu?

Împăcarea cu neîmpăcatul dușman Vitold, cedarea mărcii noi convinse pe Teutoni, că planurile lui Sigismund sunt utile. După încheierea păcii cu Turcii (1429) puteau veni zile de pregătire pentru întărirea frontierei la Dunărea de jos. Sigismund abia apucă să-i vadă pe Teutoni așezați acolo. Le scrie, că el însuși îi va instala în noile poziții. Să aducă lucrători lem-nari, zidari, pescari, ca să prepare pește sărat și uscat pentru aprovizionarea burgurilor în timp de răstřiște răsboinică, cum era în Rusia bogată în lacuri. Niculae de Redwitz conducea preparativele. Salvconductul prin Polonia e gata în April. ²⁾ La 28 Mai 1429 caravana era gata de plecare. Pe lângă Nicolae de Redwitz mai erau castelani, un silvicultor, un șef de pescării, un intendent, cavalerul Oswald de Weiler, loctiitorul lui Nicolae de Redwitz, și un cavaler-preot. Ei aduceau regelui și reginei frăția

1) *Regesta Imperii XI* nr. 7161 și 7136.

2) *Ibidem* nr. 7171, 7215, 7309; *Codex Vitoldi (Mon. Pol.)* nr. 321, pag. 825 (29 Aprilie 1429). La 28 April 1429 se amintește vacanța bănia Severinului (*Katona, Historia critica XI* pag. 515—6).

ordinului și copii după documente primite de ordin, dela regii anteriori ai Ungariei. La Pressburg, unde-i găsim și la sfârșitul lui Iulie, îi aștepta acum cavalerul Sigismund.¹⁾ La 9 Octomvire sunt în Buda, unde-i vedem lipsiți pe parale. Se pare, că Sigismund i-a instalat personal în noile posesiuni; regele la 30 Noemvire 1429 e în Caransebeș. Cu regele veni din Pressburg (Pojon), din Buda, împreună cu caravana teutonă, starețul dela Tismana și Vodița, care mai înainte se îngrijise pentru posesiunile mănăstirei din Severin și Serbia, acordându-i-se un privilegiu general, firește pentru toate posesiunile mănăstirei, (dat la 28 Octomvire 1429, Pojon.²⁾ Teutonii fură așezați în burgurile de pe malul stâng al Dunărei dela Severin spre vest peste Orșova până la Sf. Ladislau în fața Golubiețului și spre nord, peste Mehedia, până la Caransebeș aveau cetățile Severin, Sân Petru, Găureni, Orșova, Peci și adică Dubova și Peci vechi, Lybko, Svinița, Stănilăuți, Drenkova, Lybrasd, Sf. Ladislau, Pojajin, Soil, Rybes, Mehedia, Almăș, Iladia, Crașova, întăriturile dela Poarta de Fer și insula Saan (Ada-Kaleh.³⁾ Pentru întreținere li s'a acordat venitul monetărilor dela Sibiu și Brașov, dela minele de argint din Ardeal, sare din Seghedin, Lipova, Timișoara, Keve, apoi boi, oi, vin, drept de pescuit în Dunăre, dela Severin până la Rybes, bucate, grâu, ovăz, hâmei⁴⁾.

Teutonii stăpâneau numai cetatea Severinului fără altă întindere, iar stăpânirea lor proprie în afară de hotarele Ungariei era

1) *Codex Vitoldi* (Mon. Pol.) pag. 846.

2) *Mon. Hung. hist. dipl.* XXXIII pag. 79. Arhiva Statului. M-rea Tismana. Pachet No. 1. Sigismund în festo beati Valentinii martiris e în Târnova (*Tört. Tár*, 1903, pag. 122), iar la 30 Noemvire 1429, e în Sebeș (*Pesty, Szörényi bászág* III, pag. 23). Pentru celelalte vezi *Regesta Imperii* XI nr. 7349; *Codex Vitoldi* pag. 853.

3) *Mitteilungen* l. c. pag. 108 anexa II. O scrisoare din 24 Februarie 1430 ne arată, ce stări au găsit Teutonii: în Severin 200 persoane și 40 pușcași, insula Saan 216 persoane, Sân Petru pustiu, castelul din sus de Severin deșert, Găureni 60 persoane, Orșova 60 persoane, 30 pușcași și 260 slujitori, Peci (Dubova), Svinița 40 persoane, 6 pușcași, Stănilăuți 32 persoane și 4 pușcași, Lybrasd 24 persoane și 4 pușcași, Peci vechi 20 persoane, 4 pușcași, Sf. Ladislau 400 persoane, 56 pușcași, Rybes 40 persoane, Myhald 224 cnezate, 1112 țărani liberi, 30 grăniceri și 20 curieri; Almaj 293 cnezate, 504 țărani liberi, 32 grăniceri și 26 curieri, Iladia 126 cnezate (*Mitteilungen*, anexa II).

4) *Ibidem*.

în Serbia ¹⁾. Teutonii n'au avut serviciul cu atribuțiile politice ale vechilor bani; nici puterea banilor celor mai noi de domnie efemeră ungurească în Severin nu a fost apanajul lor, căci jurisdicția politică în timpul din urmă trecuse asupra comitelui de Temișoara.

Documente regale din 12 Iulie 1430 și 20 Februarie 1431 spun că bănia Severinului e vacantă. Un document din 29 Noemvrie 1433 numește pe Nicolae de Redwitz «între altele căpitan al cetății noastre severinene» ²⁾. Teutonii nu s'au putut înțelege nici cu nobilii și cnezii români. În 18 Iulie 1430 Nicolae de Redwitz «praecēptor ceterorum fratrum praedicti ordinis in Regnum Hungariae missorum, Banus Zewriniensis necnon camararum monetae regalis Cibiniensis comes» scrie din Harum, nobilului român Emerie de Remetea să restituie lui Dionisie locuitor în Almăj, cele 30 oi, ce i-a luat. Tot de acolo scrie la 21 August regelui, că nobilii și cnezii români nu vreau să se supună judecății lui, protestând că pe ei îi judecă numai regele ³⁾. Cum s'ar putea atunci o colaborare războinică sub conducerea teutonă? Neavându-și rostul lor după legile țarei, intruși în Țara-Românească și Serbia, Teutonii nu putură fi de isprava, pentru care fuseseră aduși.

O duseră bine, cât timp fu pace cu Turcii. În 1431 pacea era pe sfârșite, iar Nicolae de Redwitz la 6 August în Nürnberg nu știa, dacă s'a putut prelungi ⁴⁾. Situațiunea Teutonilor era rea și fără să-i atace Turcii. La 7 Martie 1432 ei trimit din Severin marelui magistru o lungă scrisoare subscrisă de toți, în care își plâng soarta. Monetăriile din Ardeal nu le-au adus nici un venit. Dela Teutonii ne-au rămas niște monete speciale, din care multe exemplare se păstrează în muzeul de antichități din Budapesta ⁵⁾

1) Cf. și Eberhard Windecke, *Das Leben König Sigismunds* ed. Hagen, Leipzig 1886 pag. 249 Nr. 294. — Ediția mai bună a lui Altmann, n'am găsit-o.

2) *Pesty, Szorényi bántag* I și III pag. 26, titlul e nemțeste „Banus zu Severin, obrister der Moncz — und Salcz Cammern zu Sibenbürgen, cf. și Hurmuzaki-Densusianu-Documente, I, pag. 582.

3) *Pesty, ibidem* III pag. 339; Hurmuzaki-Densusianu, Documente I, pag. 564—5, 573 și *Codex dipl. patrius* III pag. 365. Cf. și *de la Broquière op cit.* pag. 235—6.

4) *Mitteilungen etc. loc. cit.* pag. 115.

5) Nicolae de Redwitz ca șef al monetăriei regale din Sibiu și a celei din Brașov a bătut monede speciale în timpul, când îngrija de co-

el; toate acestea cu frică le-am făcut, căci mi-au luat țara și au început să se apuce de capul meu și am dat copii boerești acolo». Dar totuși, Turcii i-au risipit țara; de aceea vrea acum să-și răsbune. El sau Albul, primul său sfetnic, va veni cu oastea turcească și în momentul decisiv trupele române vor părăsi pe Turci și vor trece de partea creștinilor. Tot Aldea propune, ca cu oastea ungurească să fie trimis și «împăratul Cealapie», Dand Celebi, pretendent turc adăpostit la curtea din Buda ca prin el să se provoace o defecțiune în armata turcească¹⁾.

În Brașov se știa, că Turcii la 11 Iunie vor fi la Finta, deci nu departe de Târgoviște²⁾. Această armată trecuse Dunărea pe la începutul lui Iunie, apoi prin valea Ialomiței peste Rucăr intră pustind și jefuind în țara Bârsei. A prădat și scaunele săcucști, până la Kozd. Magistratul orașului Brașov și multă lume fu dusă în robie. Aceeași armată a fost bătută la Bresevo (Breaza?), când voi să intre în Moldova (22 Iunie). În desordine, ca vai de ea, sosi la Adrianopol această armată. Aldea la Nicopoli răscumpăra pe prizonierii brașoveni.

Alte trupe turcești au trecut pe la Turnul-Roșu și în 10 August asediază Sibiiul. O scrisoare raguzană din 23 August spune, că armata turcă din Transilvania se răspândise după pradă cale de trei zile, iar când întâlni armata ungurească o luă la fugă, dar fu urmărită și pieriră vre-o 40.000 de Turci. Aceeaș știre e dată ca nesigură la 31 Iulie. Anonimul turc din 1486 amintește, că în 1432 begul Ali, fiul lui Evrenos, a năvălit să jefuiască în Ungaria, dar a suferit înfrângere. Swidrigail însă — am văzut — știa dela Moldoveni, că Turcii au năvălit și pe la

1) I. Bogdan. *Relațiile etc.* pag. 49 și urm. — Asupra lui David Celebi „fiul lui Murat cel orb” v. N. Iorga: *Notes et Extraits pour servir à l'histoire des croisades au XV siècle* II pag. 274 nota 3, pag. 336 și 337 nota 2; *Chalkondyles op. cit.* lib. VII; *Geleich-Thallóczy, Diplomatarium Raguzanum* pag. 171, 396—399; *Sarnicii Annales* pag. 1179; *Codex dipl. patrius* I, pag. 351—2, 353—5, 357—8, 373, 375, 384, 399. V, pag. 222, 228—9; *Thury József, Ki volt a vár török coászár?* (*Századok* an. 1893 pag. 840—49; *Caro, Liber Cancellariae Stanislai Ciolek.* (Archiv f. osterr. Geschichte vol. 45 (1871) pag. 483. Vitold în 1426 e rugat de Sigismund să prindă și să păzească apoi bine pe „juvenis filius Turci ceci, quod ultra meritum eorum gracie confovistis. Daud la această dată fugise adică în Polonia. Cf. și Wertner în *Erdélyi Múzeum* an. 1904 pag. 31 și urm.

2) *Hurmuzáki-Iorga, Documente XV*, pag. 16.

Poarta de fer, au zdrobit armata ungurească și au pustiit ținutul incredințat pazei Teutonilor¹⁾.

Atacul Turcilor uniți cu Alexandru-Aldea eră motiv bine-venit lui Vlad. Norocul domnitorului român fu, că Moldova continua a avea rol conducător și Sigismund avea alte treburi și interese: eră înaintea drumului său în Italia, așa că nu se putea ocupa special cu soarta Țării-Românești. Orașele săsești proclamă acum pe Vlad, investit de Sigismund la Nürnberg. Toți se arată acum neîncrezători în aliatul de ieri. Nimic nu folosesc jurămintele speciale ale lui Aldea și ale lui Albu, că ei cu trup cu suflet sunt ai «chesarului». Se închid trecătoriile spre Țara-Românească la Bran, la Prahova și Teleajen.

Cetățenii Brașovului și paznicii dela cetatea Branului fac neajunsuri transporturilor pentru Voevod. Se începe a doua serie de pribegi, cari nu puteau admite turcofronia lui Alexandru: Anton cămărașul, Ștefan logofătul de mai târziu al lui Vlad, cari părăsesc pe Aldea și Albu mărind numărul nemulțumiților din Ardeal. Voicu, boier influent al lui Dan II, apoi Dan III încă era în Ardeal. De la el ne-a rămas o scrisoare foarte semnificativă, în care se adresa Brașovenilor: «Știți bine, le spunea el, cum v'am fost prieten pe vremea domnului meu Dan Voevod și am fost fratele vostru și vreau să mai fiu încă. Dar voi știți bine, ce vreme m'a apucat; deci vă rog, dacă v'ar povățui Dumnezeu, să mă ajutați cu o șubă de postav și dacă va ajuta Dumnezeu stăpânului meu Vlad Voevod, pentru una vom plăti două sau trei.» Toată lumea se așteptă că Vlad va năvăli cât mai curând în țară și va alungă pe Alexandru. Se putea gândi Vlad în 1432 sau în anul următor la un atac în contra voe-

1) V. analele sârbești în toate edițiile și versiunile la anul 1432. *Quellen der Stadt Kronstadt IV*, pag. 2, 75, *Puşcariu, Urkunden zur Geschichte von Siebenbürgen* (mss la Acad. Rom.) vol II pag. 390: protocolul luat la 24 Iunie 1432 despre atacul turcesc în țara Bârsei și scaunele săcuiești; *Eder, Observationes criticae et pragmaticae*, pag. 65; *N. Iorga: Notes et Extraits II* pag. 303; *Gelcich-Thalloczy, Diplomatarium relationum reipublicae Raguzanae* pag. 374—5; *Thury Iózsef, Török történetirök I* pag. 17; *Hurmuzaki-Iorga, Documente XV*, pag. 21; *Hurmuzaki-Densusianu, Documente I*, (=XV, 17) pag. 534—5.

2) *I. Bogdan op. cit.*, pag. 45—6, 48, 249—51, 254—256.

vodului român susținut de Turci? Nu. ¹⁾ Ii lipseă sprijinul efectiv al lui Sigismund, care plecase la Roma și însuși blocat în Siena auzi de dezastrul Teutonilor și armatei ungurești în 1432.

Alexandru nu desconsideră nici acum bunele raporturi cu imperialii. El e gata a face dreptate tuturor Brașovenilor, cari au păgubit ceva în țara lui. Boerul Neagoe merge la Brașov să ceară în baza reciprocității dreptate pentru Românii lui Alexandru, năpăstuiți pe nedrept.

Cunoscând anarhia din țara craiului și sprijinit de Turci, domnitorul Țării-Românești pășește acum mai energic față de Brașoveni: «dacă vă place să fiți în pace cu mine, dați îndărăt tot ce este la voi și oamenilor mei, nedreptate să nu li se facă, căci nu putem umbla cu minciuni, ci cu dreptate; și, să nu ne mai purtați cu vorbe goale, ca până acum.»

El caută a chiemă îndărăt pe pribegi, precum pe Antonie jurându-i că nu-i va face nimic. ²⁾ Brașovenii nu vroesc să-i

1) La I. Brezoianu, *Vechile instituțiuni ale României*, Buc. 1882. Apendice pag. 234, după condica azi pierdută a m-rii Mihai-Vodă găsim regesta unui hrisov dela Vlad Dracul, dat în Târgoviște, la 23 August 1433. De aci ar urmă deci, că Vlad a făcut un atac cu succes efemer în 1433 putând intra chiar în cetatea de scaun a Domnilor — Dar autorul *Cronologiei tabelare* apud N. Iorga, *Operile lui Const. Cantacuzino* pag. 23 dă acelaș document la anul 6945 (=1437) August 23, data cea probabilă, nefiind prin nimic justificabil un atac al lui Vlad în 1433. Despre documentul lui Vlad cu data 20 Ian. 1432 (*Hurmuzaki-Densusianu, Documente I*, pag. 592—3) sunt de obiectat următoarele: Acest document păstrat în traducere ungurească din sec XVIII nu poate fi din 20 Ian. 1432, fiindcă dintre boierii lui de divan găsim în documentul lui Alexandru II din 17 Noemyre 6940 (1431) pe Tatul, care în așa scurtă vreme nu ar fi putut face schimbarea la față, să treacă de partea lui Vlad. Documentul acesta dela Vlad, trebuie să fi fost după 25 Iunie 1434, căci la această dată găsim în divanul domnesc al lui Alexandru II pe Stanciu, fratele lui Mircea, Tatul Sârbul, cari fac parte din divanul documentului dela Vlad, a cărui dată a fost cetită greșit 1432, 20 Ianuarie. Divanul acestui document dela Vlad concordă cu divanurile aceluiași din 1437. Relativ la atacul turcesc din 1432 vezi notele precedente respective. Despre drumul lui Sigismund în Italia și blocarea Sienei, unde Sigismund a ajuns la 12 Iulie 1432 și a rămas până în April 1433, vezi mai nou, lucrările lui Aldássy în *Századok 1901 și 1907*, precum și Buletinul Academiei din Budapesta (1909) de acelaș *Zsigmund Király viszonya Milanóhoz* romai útja idejében. Cf. și lucrarea mea citată pentru documentul lui Vlad Dracul.

2) I. Bogdan, *op. cit.* pag. 46.

3) *Ibidem* pag. 47.

dea pe vrășmași lui și nici averea. Alexandru îi amenință, că a trimis la craiul să se plângă în contra lor.¹⁾ S'ar fi împăcat totuși bucuos cu ei. Dimitrie, spătarul de mai târziu al lui Vlad Dracul, eră să mijlocească împăcarea între Brașoveni și Alexandru Aldea.²⁾

Alexandru nici nu se putea pregăti în contra unui atac din partea lui Vlad. Il părăsește și Martin, pe care-l trimisese la Brașov cu niște măji de ceară să le vândă, iar pe prețul lor să-i aducă fier, oțel. Dăduse unuia Haneș 10.000 florini și 9 măji de ceară, să-i cumpere pânză, fier, oțel. Nici acest Haneș nu voi să se mai întoarcă în țară.³⁾ De fier și aramă aveă nevoie Țara Românească, ca să se pregătească. Țara-Românească a urmașilor lui Mircea își procură din Ardeal pe lângă articolele unei vieți mai confortabile și mijloacele pregătirei de război. Nici un alt motiv n'ar mai fi avut acum Alexandru Aldea, la spate acoperit de Turci, să mai tolereze politica cu două fețe a expoziturilor politice din Ardeal față de Țara-Românească.

Tensiunea raporturilor cu Ardealul își ajunsese culmea. Albul, vornicul și locțiitorul domnesc, care de fapt conducea trebile țării, se vedeă nevoit a recurge la amenințări, scriind Brașovenilor: «iar dacă v'ați pus altceva în gând, să știm și noi, ce avem de făcut».⁴⁾

Țara lui Alexandru-Aldea rămase după 1432 pentru oamennii «craiului» țara surprizelor dușmănoase. Inainte de 16 Mai 1433 Brașovenii anunțaseră pe șpanul Săcuilor, că Turcii vor veni în Țara-Românească, iar Românii de acolo au de gând să-i treacă în Ardeal.⁵⁾ Șpanul le scrie, că grăbește cu cava-

1) *Ibidem*. pag. 48. Petru Man să fi avut atare însărcinare? Asupra lui Cf. *St. Nicolaescu, Documente slavo-române*, București, 1905 pag. 219.

2) *Ibidem* pag. 47—8.

3) *Ibidem op. cit.* pag. 44—5, 47—8, 75, 254—58. *Gheorghe Lascar* nu poate fi cămărașul lui Vlad, cum se susține, ci al lui Alexandru. Așamare importantă politică, sub Vlad Dracul, n'a putut avea Albul, cum e aceea, care rezultă din scrisoare. Iar Martin și Haneș sunt refugiați dela Alexandru la Vlad. Cf. *Ibidem*, pag. 75, unde Vlad scrie Brașovenilor: „voi știți foarte bine cum a fost treaba lui Martin; acum a venit la domnia mea și și-au pus capul sub picioarele domniei mele (zicând) că e slugă credincioasă domniei mele...”, vezi și pag. 248 și 252—4.

4) *Ibidem* pag. 250—1.

5) *Hurmuzaki-Iorga, Documente XV*, pag. 20 = *Documente I*, pag. 589; cf. și *ibidem XV*, pag. 16.

erie în ajutor. La 2 Iunie 1434 Mihail Jakch, acelaș șpan al Săcuilor, mulțumește Brașovenilor pentru serviciile aduse până acum țării și-i roagă să urce munții cu toată puterea, ca să extermine pe «perfizii» Români din Făgăraș, să nu cruțe nici pe femei, nici pe copii; el însuși îi urmărește în fie-ce zi.¹⁾ Făcuseră Români din Făgăraș vre-o răscoală ca Săcuii în 1430? Stă oare prigonirea lor în legătură cu politica lui Alexandru-Aldea, care se intitulă «herțeg al Amlășului și Făgărașului...»? Nu cunoaștem nici un document al lui Alexandru pentru boierii făgărășene, cum avem de la Mircea cel Bătrân și de la Vlad Dracul. Dar titlul lui Alexandru conținând posesiunile transcarpatine eră o realitate sau numai o reminiscență a trecutului?

E greu de crezut, că după atacul Turcilor din 1432 Aldea să-și fi mai putut validită dreptul asupra părților de peste munți. Revolta Românilor făgărășeni pare a fi în legătură cu retragerea lor de sub stăpânirea Țării-Românești. Făgărășenii nu voră să fie încorporați unei stăpâniri streine. Căci iată, ce scria la această vreme, Vlad adăpostit în Ardeal, Brașovenilor: «Știți bine voi inșiși, că domnul chesarul m'a însărcinat pe mine să păzesc această margine și fără voea mea să nu aveți pace cu Țara-Românească... cât pentru munte și pentru plaiuri voi nu sunteți datori nimănuia să le păziți». «Și pace cu Români să nu faceți; iar de veți face, să știți, că am să vă răstorn pacea». Acelaș Vlad, pretendentul poruncitor față de Brașoveni, se îngrijește, ca banii cei vechi să fie totdeauna scoși din curs, îi supraveghiază să nu ducă aramă «lui Aldea și lui Albu». Altă dată scria Brașovenilor: «Să nu lăsați pe nici un om să meargă peste plaiu în Țara-Românească, nici cu negoț, nici cu solie, nici cu altă treabă». Cu alt prilej e mai concesiv: «Făcutu-și-a domnia mea milă cu Brașovenii și le-a îngăduit domnia mea să aibă voe a face negoț cu ducații de cei vechi în Țara Ungurească și în Țara Românească fără nici o piedică și să n'aibă voie să-i împiedice nici una din slugile domniei mele; numai în Bârsa, care se ține de Brașov să n'aibă voe nimenea a face negoț cu bani de cei vechi, nici a cumpără, nici a vinde. Și Brașovenii să nu trimită aramă în Țara-Românească». Sigismund îi dase voe să-și facă haraghie, pentru ca să aibă venit

1) Hurmuzaki-Densusianu, Documente I, pag. 590=XV, pag. 20.

necesar întreținerii speranțelor. Cât timp a trăit Alexandru cel Bun ¹⁾, nimeni n'a încercat să ia țara din mâinile lui Alexandru-Aldea. Luptele împotriva Polonilor împiedică Moldova în a putea da

1) Durata domniei lui Alexandru cel Bun a fost obiectul predilect al cercetărilor. Vechile însemnări istoriografice moldovenești au date, cari trebuiesc puse în concordanță mai ales cu cronologia uricelor domnești. De aceea discutându-se durata domniei lui Alexandru, s'au precizat și anumite chestiuni de cronologie veche moldovenească. Folosul adus de cercetători a fost îndoit: s'au reconstruit evenimentele începutului și sfârșitului domniei lui Alexandru cel Bun, dar s'a făcut lumină și în ceea ce privește *era specială* a documentelor moldovenești spre deosebire de cele din Țara-Românească, unde anul începea la 1 Septembrie.

Pentru a se explica și acorda datele cronicilor cu cele ale uricelor s'a recurs câtva timp și s'a admis începutul anului la 1 Martie.

Cel dintâi, care a formulat începutul anului la 1 Martie pentru vechile documente moldovenești a fost E. Kozak, *Die Inschriften aus der Bukovina I* Viena 1903, după ce C. Giurescu, continuase cercetările începute într-o lucrare făcută în seminarul de istorie română a d-lui prof. D. Onciul intitulată, *Câteva cuvinte asupra vechei cronologii românești* (v. Conv. Lit. XXXIV, 1900) și stabilise că „începutul anului dela facerea lumii la 1 Ianuarie... se prezintă ca un fapt general în Moldova, dela întemeierea statului și până în prima jumătate a secolului XVI-lea (1343—1520)“. Mai înainte Melchisedek, în *Notițe istorice și archeologice* adunate de pela 48 mănăstiri și biserici antice din Moldova, București 1885, semnalase începutul anului la 1 Ianuarie, pentru unele inscripții ale vremii lui Ștefan cel Mare. El însuși n'a urmat întotdeauna importanta observație. Kozak, pentru regimul dela 1 Martie, nu aduce dovezi, ci o *singură interpretare*. D-l N Iorga, în *Studii și Documente* VI, București 1904, pag. 651—2 vorbind despre cartea lui Kozak nu admite „simpaticul an nou rusesc“ și primea de exactă știrea lui Dlugosz, că Alexandru cel Bun a murit în vara anului 1433. Pentru documentele dela Iliăș anterioare acestei date *consacră* părerea d-lui N. Ursu, în *Relațiile Moldovei cu Polonia* etc. Piatra N. 1900 pag. 33 nota, pag. 49 nota 5, că Iliăș ar fi fost asociat la domnie de tatăl său, respingând însă motivarea „*afară de motivare, aceasta e ipoteza cea mai bună*“.

D-l Onciul a reluat chestiunea vechei cronologii moldovene în *Datele cronicelor moldovenești asupra anilor de domnie ai lui Alexandru cel Bun* (Analele Acad. Rom. Seria II Tom. XXVII). Aci se acordă datele vechilor însemnări istoriografice indigene cu știrile din alte izvoare și se ajungea la concluzia: „Alexandru cel Bun a început să domnească în 1400 după 25 Martie și înainte de 29 Iunie probabil pela 23 Aprilie, cum arată letopisețul dela Bistrița“... „Data morții, 1 Ianuarie 6940 (=1433) după versiunea emendată a letopisețului dela Bistrița, se confirmă prin cele dintâi documente ale lui Iliăș, fiul și succesorul lui Alexandru“. Iar la sfârșitul comunicării cetim: „Intrebarea, la care am căutat a răspunde aci, poate fi

Alexandru-Aldea întreg ajutorul de lipsă lui în contra Turcilor. Și aceștia însă încheiară cu Alexandru Aldea o pace, care deși umilitoare, dar însemnă liniște pentru țara, câtă i-a mai rămas.

considerată, cred, ca rezolvată, încât privește durata domniei lui Alexandru cel Bun, Domnia lui de 32 ani și 8 luni, ce-i dau toate cronicile noastre vechi, trebuie pusă dela 1400 Aprilie 23, până la 1433 Ianuarie 1, *datele probabile ale vechiului letopiseț, după cronologia cu începutul anului dela 1 Martie*, ceea ce face tocmai 32 ani și 8 luni (plus 7 zile)*. Constatările în rezumat ar fi că până la moartea lui Alexandru cel Bun se calculează începutul anului dela facerea lumii la 1 Martie în Moldova. Din documentele urmașilor lui Alexandru cel Bun unul singur, păstrat numai în traducere română (din 1787) cu data 6940 Ianuarie 13, ar fi cu începutul anului la 1 Martie, restul au începutul anului la 1 Ianuarie, *eră*, care apoi se continuă regulat.

În același an (1905), după comunicarea de la Academie a d-lui prof. D. Onciul, apar în Conv. lit. vol. XXXIX pag. 195 și urm. cercetări independente asupra aceleiaș chestii în interesantul studiu, *Anul de la Martie în Moldova* de G. Popovici, în care autorul ajunge tot la începutul anului de la facerea lumii la 1 Martie sub Alexandru cel Bun numai, pe când D-l Onciul cercetase și epoca anterioară. Cum cercetările lui G. Popovici, deși ulterioare comunicării dela Academie, au fost totuși independente de aceasta, bucuria descoperitorului e fără de margini. Iată ce scrie (l. c. pag. 219): „Putem spune, că numai prin varga de farmec a cronologiei anului de la Martie datele cronicei bistrițene privitoare la Alexandru cel Bun anacronistice și contradictorii până atunci, se lămuresc, se pun în concordanță și dau acestui pasagiu al cronicei prestigiul unui izvor demn de crezământ. Lui îi datorim mai ales datele de zi, când putem fixa domnia lui Alexandru cel Bun ca începătoare la 23 April 1400 și sfârșitul la 1 Ianuarie 1433“.

În general s'a atribuit acest fel de cronologie unei influențe rusești, deși nu s'a precizat, de undé și cum a venit. Căci orice usagiu cronologic la datarea documentelor trebuie să-și aibă explicația de proveniență.

Nepotrivirile datelor, precum și informații noi, ca corespondența ordinului teutonic cu Svidrigail m'au îndeamnat a continua cercetările. Din acea corespondență se folosise numai o singură dată, scrisoarea lui Svidrigail dataă 17 Februarie 1332, în care se vorbea de «domnii din Valahia» (= Moldova).

Aceste informații păstrate în corespondența Teutonilor, cari aveau tot interesul să știe, ce se petrece în Moldova, infirmă teoria formulată cu atâta aparat științific. La 7 Aprilie 1432 Alexandru cel Bun era mort. Încă la 17 Februarie Svidrigail scria Teutonilor despre „domnii din Moldova“, înțelegând sub acela pe fii lui Alexandru cel Bun. (*Index actorum loc cit.* pag. 204 Nr. 1766 și 206 Nr. 1776). La 17 Aprilie marele magistru din Marienburg vorbește despre „fii defunctului principe“ (*Ibidem* pagina 206

Sprijinind pe Alexandru-Aldea, închinat Turcilor, dușmanii îi scorniseră lui Alexandru cel Bun vorba, că s'a aliat și cu Turcii, numai ca să fie mai puternic. În astfel de împrejurări ar

Nr. 1778), cari la această dată nu încheiaseră încă alianță cu Svidrigail — după informația Teutonilor.

Discuția chestiei vechi cronologii moldovenești își are totuși deosebită importanță. Studiul d-lui prof. D. Onciul e primul prilej, că se stabilește valoarea diplomatică a vechilor documente moldovenești, întru cât e primul studiu, la noi, în această direcție. Astfel s'a dovedit, că documentul dela Alexandru cel Bun cu data de 6940 Februarie 16 (traducere română) (*Uricariul XIV*, pag. 58) e de fapt din 16 Februarie 6932 (=1424 = *Uricariul XVII*). Cf. *D. Onciul. Datele*, etc. pag. 21—2 și *G. Popovici* l. c. pag. 219; s'a lămurit domnia lui Roman I, Ștefan I, evenimentele din 1399 și 1400, chestia lui Juga „Ologul“ ș. a.

Pe lângă știrile așa de pozitive pătrate în corespondența dintre Teutoni și Svidrigail ne-a rămas numai un document publicat în slavonește, care va mai ține încă deschisă chestia vechi cronologii moldovenești. E vorba de documentul datat 6940, Decemvre 20 (publicat ca din 1431 la *Hurmuzaki-Kaluzniacki, Documente* I, pag. 839 = *Uljanickij*, op. cit. pag. 34), care ar dovedi, că Alexandru cel Bun trăia încă în 1432, 20 Decemvre, dacă admitem era cu începutul anului la 1 Ianuarie, ori 1 Martie. În fața celor două știri din corespondența teutoană trebuie să spunem, că data documentului poate nu e citită bine — *C. Giurescu în Câteva cuvinte asupra vechii cronologii românești*, Conv. lit. XXXIV (1900) pag. 739 susținea: „E probabil însă, că bătrânul voevod n'a murit atunci (1431, începutul lui Ianuarie). Într'o vârstă înaintată, necăjit de înfrângerea armatei sale în Podolia, deprimat moralicește, fiindcă tocmai la sfârșitul vieții călcase jurămintele făcute regelui polon, e probabil, că Alexandru abdică... documentul lui Alexandru cel Bun din 6940 Decemvre 20 este în realitate din 1432 (*Hurmuzaki, Documente* I, pag. 839)“. În aceeaș lucrare se admit și documentele din Inventarul cracovian. *Giurescu* afirma adică (*repet: scria în 1900*), că Alexandru a murit în 1434, 1 Ianuarie, data letopisețului dela Bistrița. Mai pe urmă (în 1905) pentru întâia oară d-l *D. Onciul. Datele* etc. pag. 16, apoi *G. Popovici* l. c. au dovedit cu prisos că data 6942 e o cetiregreșită a copistului, dela care ne-a rămas letopisețul dela Bistrița în forma cunoscută nouă azi și că, corect, e 6940, data păstrată în letopisețul moldovenesc din izvodul întrebuițat de Ureche.

Data din Dlugosz relativă la moartea lui Alexandru cel Bun nu poate fi primită, căci Dlugosz, lib. XI, se contrazice vorbind în două locuri de aceasta în două chipuri. La a. 1431 după ce povestește înfrângerea Moldovenilor adaogă, că Alexandru „morbo et dolore perfidiae suae multo post extinctus est“; la anul 1433 spune apoi din nou, că Alexandru a murit „aestate praesenti“. În prima versiune nu putem decât să întrezărim ura lui Dlugosz, pentru noua orientare politică a lui Alexandru cel Bun.

În o insinuare a afirma, că Moldovenii au mijlocit pacea lui Alexandru-Aldea cu Turcii: Chestiile politice, ridicate în legătură cu regalitatea lituană prin deosebita lor importanță pentru situația

Bine observă Popovici l. c., că Dlugosz la a doua stabilire a timpului morții lui Alexandru cel Bun a fost influențat de documentul omagial al lui Iliș, către regele Poloniei, document dat în vara anului 1433 și în care fiul amintește de răposatul său părinte.

Cât privește asocierea lui Iliș la domnie, ipoteza susținută ap. I. Ursu, *Relațiile Moldovei cu Polonia etc.*, pagina 33, nota și 49, nota 5, asociere admisă și de d-l N. Iorga, în *Studii și Documente VI*, (1904) pag. 651—2, avem clasică combatere apud D. Onciul, *Datele etc.* pag. 21. „Părerea că Iliș, fiind asociat la domnie de tatăl său ar fi dat documentele cu data 6940, pe când Alexandru era în viață, are mărturia acestor cinci boieri contra sa” (În aceste documente a constatat d-l Onciul cinci boieri noi ai lui Iliș, constatați și mai pe urmă: Lazor și fratele său Stanciul, Șteful și fratele său Mandrea și Baloș ceășnic). De altfel, însuși copriusul documentului în chestie arată pe Iliș ca singur domnitor, care zice „Iară după viața noastră, cine va fi Domn țării noastre ori dintre copiii noștri ori dintre frații noștri, or pe cine Dumnezeu va alege să fie acela, să nu strice, ci să întărească. Iar spre mai mare tărie tuturor celor mai sus scrise, poruncit-am slugii noastre... să atarne pecetea noastră”. Așa nu putea vorbi un fiu asociat la domnie chiar și după formularul tipic, pe când tatăl său era în viață și domnia încă. În acelaș sens scrie și G. Popovici l. c., pag. 195 nota 5: „Și e probabil, că tatăl său i-a îngăduit în ultimii ani oarecare amestec în afacerile publice (așa s'ar putea interpreta cel mult „*die Herren aus der Walachye*”). Dar de aci până la regentă, al cărui titular să se prezinte cu pronunțate alure de usurpator, e un pas cam îndrăsneț. O asociație la domnie a lui Ilie Vodă cu prerogative atât de largi, cu dreptul de emisiune de cărți domnești în numele său propriu, n'a existat”. Asociere la domnie n'a putut fi prin urmare; știrile din corespondența Teutonilor ne arată că, Alexandru cel Bun a murit la începutul anului 1432. Ce e însă cu documentul din 20 Decembrie 6940, după care Alexandru trăia la această dată?

Examinând documentul, găsim următoarele: în text e o contrazicere, pe care nu o putem admite într'un original. Mai întâi se spune, că lui Oancea și lui Balotă i se dă o parte din sat, iar cu câte-va rânduri mai jos e vorba de donația întregului sat către aceiași. Ori, de donația satului întreg nici vorbă nu poate fi, căci aci aveă parte și mănăstirea Sf. Nicolae din Poiana (Pobrata). Alexandru cel Bun dăruise la 22 Septembrie 1411 din acelaș sat cinci curți de Tătari mănăstirei, căreia mai înainte îi dăruise balta Șomuzul, lângă care e situat satul, *Arhiva Istorică I*, pag. 11 și 12). În documentul pentru mănăstire găsim satul cu nume de formă poloneză, iar în donația către Oancea și Balotă găsim forma ruteană.

Contrazicerea din copriusul documentului, precum și noul nume al

internațională a Moldovei, exclud o înțelegere a lui Alexandru cel Bun cu Turcii, mai ales considerând atitudinea Moldovei față

satului, ne indică că avem aface cu rezumatul unui document original scris de „Ghedeon diacul cneaghinei”, rezumat, ce va fi servit în vre-un proces de moștenire sau hotărnicie și poate adevărta aceasta e din 20 Decemvre 6940. De altfel acest Ghedeon nu e cunoscut din nici un alt document al lui Alexandru cel Bun. Cine să fi fost cneaghina? Marina, ultima soție a lui Alexandru cel Bun, mama lui Petru (cf. *N. Iorga, Pa-trahirul*, etc.)? Pe acest Ghedon îl mai găsim în documentul lui Iliș, din 13 Ianuarie 6940, documentul omagial al aceluiș din 6941, 5 Iunie (*Hurmuzaki, Documente I*, pag. 842 și nota 3), documentul din 15 Iunie 1433 (*Gh. Ghibănescu, Ispisoace și zapise*, volumul I, Jași 1906, pagina 6—9); își mai zice, dar numai „diac”, în documentul din 24 Aprilie 1434 dela Ștefan II (*Hurmuzaki, Documente I*, pag. 853). Necunoscut Ghedeon deci ca „diac” pe vremea lui Alexandru cel Bun, el a semnat rezumatul sau adevărta cancelariei domnești în 20 Decemvre 6940, așa că nici acest document nu poate fi invocat, că Alexandru cel Bun trăia la 20 Decemvre 1432, după era de la 1 Ianuarie.

Ar mai rămâne două argumente în sprijinul teoriei, că anul s'a socotit și înainte de Alexandru cel Bun, de la 1 Martie, în Moldova: că ajunul Bobotezei n'a fost Duminecă în 1393. Acest argument e un lapsus călami, căci, în 1393, cade 5 Ianuarie într'o Duminecă.

S'a zis apoi, că documentul lui Ștefan, datat 6 Ianuarie 1395 ar trebui înțeles după regimul de la 1 Martie și pus deci în anul 1396, susținându-se că documentul acesta e posterior expediției lui Sigismund, pe când de fapt e anterior. Ștefan I înainte de a avea lupta cu Sigismund, poate înainte de a pune Sigismund piciorul pe pământul Moldovei (Sigismund face Crăciunul în Turda), în speranța unui ajutor oferă închinarea sa Poloniei. De aceea Ștefan nu s'a putut mișca din țară, căci Sigismund venea cu armată și avangarda acestuia intrase poate în Moldova. Boerii lui deci merg la regele polon cu actul omagial (actul omagial special al boierilor e datat asemenea în 1395) și-i promet, că Ștefan va veni în persoană, ca să discute chestiile în litigiu dintre Moldova și Polonia (*Inventarium* ed. Rykaczewski l. c. din *Arhiva istorică* II. c.). (cf. Registrul de acte diplomatice din 1701 apud *Hurmuzaki-Bogdan, Documente Supl. II*, vol. III, pag. 280 și urm.).

Inchinarea lui Ștefan către Poloni din 6 Ianuarie 1395 dimpreună cu frate-său Mihai și cu boerii într'un tratat de alianță încheiat, a fost contra regelui Ungariei, în primul loc, și în contra altor dușmani comuni. Ca atare e anterior luptelor date între Moldoveni și Unguri și nu este motiv a-l presupune încheiat în 1396.

Acest argument în legătură cu expediția din Moldova a fost ultimul, pe baza căruia s'a admis regimul anului dela 1 Martie în Moldova. Chestiunea a continuat a fi discutată și *G. Popovici* în *Căderea*

de Turci în 1426 și mai apoi în 1432. Căci patriarhul moldovean, la sfârșitul vieții sale, dând Moldovei cele mai întinse hotare, stăpânind de la Chilia și Cetatea Albă până la Halici și Hotin,

ipotezei anului dela Martie, din *Epoca*, 1905, 7 Iulie an XI, nr. 182 revine asupra ipotezei susținute în *Conv. lit. l. c.* După ce, în articolul din *Convorbiri*, Popovici aminteste numai scrisoarea din corespondența teutonă publicată ap. *N. Iorga, Studii și Documente VI*, pag. 653—4 și pentru documentele din *Index actorum etc. l. c.* presupune un sistem cronologic aparte, fără să-l definească, acum în acest articol, cunoscând o scrisoare a lui Svidrigail, se vede nevoit să renunțe la teoria de mai înainte și afirmă, că Alexandru cel Bun a răposat la 1 Ianuarie 1432. Scrisoarea lui Svidrigail era cunoscută în rezumat de mai înainte (*Index actorum etc. l. c.*). Rezumatul era după *Kotzebue, Svitrigail, Ein Beytrag zu den Geschichten von Lithauen etc. 1820* și conținea următoarele: Svidrigail anunță pe marele magistru, Paul de Rusdorf, că trimisul moldovean Bohuș «al puternicului domn voevodul Iliăș» va sosi la el, adică la marele magistru. *G. Popovici*, o datează însă greșit 30 Martie, scrisoarea fiind din 6 April, cum s'a însemnat și în *Index actorum*. Conținutul ei arată în mod evident că atunci domnea în Moldova Iliăș, căci între altele iată ce zice: „ist zu uns Komen des *grosmechtigen herren Iliasch woyewoden zu Walachey sendbote, der strenge ryther her Bogusch, der domit unser bote herren Gedigolt in der botschafft des ebennanten woyewoda aus der Walachey semen zog fugen sal zu ewer erwirdikeit*“.

Cu acest prilej a publicat d-l *N. Iorga: Observații de cronologie cu privire la Moldova în epoca lui Alexandru cel Bun (Conv. lit. XXIX. 1905, pag. 746—51)*, unde se susține, că cancelaria domnească nu avea o normă statornică, că începutul anului se constată și la 1 Septembrie și la 1 Martie, totul depinzând de obiceiul, cu care venea pisarul din țara de obârșie. Chestiunea vechei cronologie — se adaogă — mai are nevoie de date noi, pentru a se avea rezultatele ultime.

Popovici considera autentic însă documentul dela Alexandru cel Bun datat 6940, Decembrie 20 și admitea în Moldova pentru epoca urmașilor lui Petru I, începerea anului oficial la 1 Septembrie. În sprijinul acestei afirmații spune, că numai așa rămâne în armonie indicațiunea 8, din documentul lui Juga-Vodă cu anul 6908, 28 Noembrie, când e datat. (Mai nou s'a publicat de *G. Ghibănescu, Ispisoace și zapise*, vol. I, Iași 1906, pag. 1—2). Deși aceasta e o afirmare fără sprijin pentru a susține începutul anului după era bizantină. Socotind tocmai după era bizantină, n'ar fi bun indicațiunea 8, din documentul lui Juga și e bun numai presupunând, că începutul anului se socotea în Moldova și în epoca Mușatinilor dela 1 Ianuarie, teoria veche discutată în seminarul de istorie, de sub direcția d-lui prof. Onciul. Pe de altă parte acest document nu poate servi ca punct de plecare. Într'altă parte am dovedit, că acest document este un falsificat. (Vezi *Convorbiri literare a. LI. 1919, pag. 65—70: Despre un document dela Juga Vodă*). Cf. și *A. D. Xenopol, Istoria Românilor vol. IV ed. 2. București 1914 pag. 302—5*, unde se admite și era dela 1 Sept. și cea dela 1 Ian. până în sec. 16-lea.

eră arbitru în sudetul european. Din îndepărtatul Marienburg, din cetățile Livoniei, de la el se așteptă ajutorul hotărîtor, contra expansiunii polone. Eră la culmea puterei, când boala răpunea bătrânețile sale (Ian. 1432).

Polonii avuseseră mai mult noroc, de cât neamul românesc. Atât cât pierdū Moldova, pierdū și Țara Românească. Eră o clipă de mare pierdere în istoria neamului românesc, cum a fost mai târziu cu moartea nepotului său, Ștefan cel Mare, cum a fost cu moartea lui Mihai Viteazul, a căror viață și succese or înfrângere, de-o-potrivă interesă soarta amândouora țări, și viitorul românimei întregi. Turburări interne și umilinți în afară fură, pentru ani întregi, soarta celor două țări române.

În Moldova dintre fii urmă Iliăș, cel mai mare dintre frați, căruia de cu vreme i se daseră importante misiuni politice, cari aveau menirea să scoată la iveală pe moștenitorul presuntiv al tronului și puterei domnești. Iliăș, fusese primul martor al dispozițiilor părintești date prin urice. La începutul anului 1432 (13 Ianuarie), Iliăș e domn, având pe lângă sine pe fratele său Ștefan mai mult timp, iar mai puțin timp pe Petru și Bogdan. La 7 April magistrul teuton din Livonia știa, că Alexandru a murit, iar la 17 aceeaș lună marele magistru din Marienburg nu știa, dacă fii răposatului principe au încheiat alianță cu Svidrigail¹⁾. Alexandru murise în Ianuarie²⁾. La 13 Ianuarie Iliăș dăruiește unui

1) *Index actorum* l. c. pag. 206 nr. 1776 și 1778.

2) Data de Ianuarie e sigură, nu și ziua însă, care a putut fi citită greșit de copistul letopisețului dela Bistrița. Cf. *I. Bogdan, Cronici inedite atîngătoare de istoria Românilor*, pag. 49, *Idem, Vechile cronicе moldovenești până la Ureche*, București 1891 : *Analele putnene* pag. 193; *ibidem* : *Cronica anonimă*, pag. 238. *Idem, Letopisețul lui Azarie* (An. Acad. Rom. XXXI, 1901) pag. 115. Cf. *Cronica lui Ureche ed. Kogălniceanu Cronicile României*, vol. I, pag. 137. 171-2; Conv. lit. XXXV (1901) pag. 527 : *I. Bogdan, Un fragment de cronică moldovenească în limba slavă*.

Asupra documentului dela Alexandru cel Ban din 6940, Dec. 20 (*Hurmuzaki, Documente* l. pag. 839 = *Uljanickij op. cit.* pag. 34). vezi mai sus nota, iar despre hrisovul aceluiaș din 16 Februarie 6940 e a se ști următoarele: acest hrisov (*Uricariul XIV* pag. 58 și urm.) e o traducere posterioară cu 2 mutilări de text și diferită datare a aceluiaș original, din care ne-a mai rămas încă o traducere (*Uricariul XVI, 1*) cu data corectă 6932 Febr. 16. Traducerea din urmă, făcută în 1785, de „Gheorghe Evloghie dascălul“, trebuie preferată traducerei mai noi din *Uricariul* vol. XIV, făcută de N. Beldiceanu (cf. *D. Onciul, Datele etc.*

boer două sate pe Jijia¹⁾). Frații domnești Ștefan și Petru, precum și fiul său Roman sunt în prima linie martorii acestei danii. Frații domnești aveau așadar parte activă în conducerea țării, deocamdată înaintea fiului, care era Roman. Și aliații vorbeau de politica «fiilor răposatului principe». Țara o reprezenta Iliș. Anul 1432 trecu poate fără ca discordia să împartă pe frați. Țara Moldovei era aliata tot așa de prețuită a Teutonilor și a lui Svidrigail, iar Turcii fură respinși cu mari pierderi în Iunie, când voră să intre și în Moldova. Lângă Morava, un afluent al Nistrului, în 1432 la sfârșitul lui Noemvrie se dădu într'un loc mlăștinios și păduros o luptă între armata polonă și armata aliaților, în care se aflau mai ales Moldovenii, Tătarii și Basarabeni. Dacă nu le-ar fi venit Polonilor un ajutor de 1000 călăreți, armata lor ar fi fost total zdrobită²⁾. Iliș urma cu credință politica tatălui său. Episcopul Petru, trimis de regele polon la Roma, la reîntoarcere a fost arestat în Moldova și i s'au luat bulele papale, pe cari le aducea în contra aliatului lituan. Regele Vladislav scria papei aceasta explicându-i, că «domnul acestei țări nu stă în bune relațiuni cu noi». Înainte de 11 Iunie 1432 după mărturisirile aceluiaș rege Moldovenii, Teutonii și Lituanii făcuseră zilnice incursiuni în Polonia pricinuind mari pagube³⁾. La 21 Decemvrie se știa că «domnul din Valahia» («der Herr us der Walachie») are de gând să atace pe Poloni, din toate

pag. 21-2 și 22 nota 1; G. Popovici, *Anul dela Martie* I. c. pag. 219) S'a cetit greșit și data documentelor dela Alexandru rezumate în *Inventarul documentelor dela Cracovia*, 694) și 1433 (I. c. pag. 53). Registrul oficial din 1701 are data 6933 (*Hurmuzaki, Documente, supl. II, Vol. III, pag. 281*), iar unul e publicat după original cu data 6933, Ian. 1, (*Hurmuzaki, Documente I, pag. 836*).

¹⁾ Acad. Rom. V, 74. (6940 Ian. 13); VII, 143. (rămas în traducere din 1787. în *Cronica Hușilor*, pag. 149. *Melchisedek* publică un hrisov dela Iliș și Ștefan cu data 6940 (= *Condica Hușilor*, V, 132). Originalul slavon dela Archivele statului are data deteriorată, așa că nu o putem controla. E probabil, că documentul e posterior, când frații domniau împreună. Hrisovul dela Ștefan II, publicat cu data 1432, Noemvrie 6, *N. Iorga. Studii și Documente*, VII, pag. 72), poate fi numai din timpul, când Ștefan II domnia singur, poate din 1433.

²⁾ *Cromer, op. cit.* pag. 303.

³⁾ *Raczynski, op. cit.* pag. 363 și urm., 355 și urm. (editorul prezintă greșit scrisoarea ca din 1441, căci ajutorul Sf. Cruci este Sâmbăta în 1432), 357 și urm., 368-9.

puterile. In Ianuarie următor¹⁾ Iliș stăpânea și Pocuția căci, mai târziu, la 13 Decembrie 1433 regele polon concede, numai Vășcăuții, lui Ștefan, cari Vășcăuți în 1431 îi stăpânea, Alexandru cel Bun și nimic nu intervenise, ca să-i putem bănuim măcar în posesiunea Poloniei, fiindcă din prima domnie a lui Iliș n'avem nici un act, prin care acesta ar fi abzis de Pocuția ceea ce vedem că face Tratele și după noua normă de succesiune uzurpatorul Ștefan²⁾. La 17 Iunie marele magistru în-deamnă pe Svidrigail să formeze ligă contra Polonilor, în care ligă să intre și Moldovenii. În zadar se desmințea însă, în August, marelui magistru știrea, că Moldovenii s'au împăcat cu Polonii, iar la 11 Noembrie comandorul din Thorn anunța lucruri de mult trecute, când vorbea de mari pagube pe cari «Voevodul Valah» le-a făcut împreună cu Svidrigail, Polonilor în Rusia³⁾. Schimbarea în orientarea politică a Moldovei se făcuse: Certurile dintre frați, cari]merseră până la crimă, paralizară orice politică externă demnă de trecutul țării. Mai întâi Petru nu se mai vede la curtea din Suceava. Frații ambițioși vedeau cu îngrijorare, cum Roman, fiul domnesc, crește mare, el, nepotul de rege polon. Iliș continuă bunele raporturi și cu orașele săsești din Ardeal. La 15 Martie 1433 el «Voevodul și domnul» scrie Brașovenilor pentru friserul Laurențiu⁴⁾. La 9 April acordă privilegii comerciale Sașilor și Săcuilor din Sibiu, Sighișoara, Nocrîh, Sebeș, Șinca, Varghiaș și Miercurea, care au voie să facă negoț în Moldova sub următoarele condiții: la intrare în Agiud plătesc după o marcă 40 groși, în monedă moldovenească, asemenea la eșire din țară, după ce-și vor fi isprăvit negoțul. La trecerea graniței înapoi vor plăti după un cal 12 groși, după o iapă 6 groși, după bou sau vacă 2 groși. Doi groși e taxa de târg dela o marcă, ori unde vor vinde. De strâng boi sau vaci, să plătească câte 2 groși pentru vita mare sau mică, de cal șase groși. Pășunatul unui cap de vită e un

1) N. Iorga. *Studii istorice asupra Chilieii și Cetăței-Albe*, București 1900 pag. 302.

2) Hurmuzaki-Densusianu, *Documente* I., pag. 848, 838.

3) N. Iorga, *Studii istorice asupra Chilieii și Cetăței Albe* pag. 302-3

4) Hurmuzaki-Iorga, *Documente* XV., pag. 18-19.

groși. Dacă nu vând nimic, să nu plătească nici o taxă. După obiectele de aur sau argint nu vor plăti nimic¹⁾.

Pentru desfășurarea mai departe a evenimentelor e interesantă formula de mărturie a acestui document. Mărturia principală e acum fiul său Roman, și numai apoi «prea scumpul Ștefan». Petru numai e în formula de mărturie. Graba lui Ilie de a arăta lumii pe moștenitorul presumpțiv și de a lua fraților orice speranță, împinse pe aceștia la răsvrătire. Într'un uric dinainte de 26 Februarie 1433, (probabil din 28 Ianuarie), nici Ștefan nu era martor, iar în locul lui găsim pe jupan Bogdan, tata lui Ștefan cel Mare²⁾. Divanul domnesc încă e primenit în sensul intențiilor lui Iliș. Găsim boeri noi, partizani ai planurilor lui Iliș, pe Lazor cu fratele său Stanciul, Ștefu cu fratele său Mândrea și ceșnicul Băloș, iar vorbele uricului puteau jigni pe un om de ambiția lui Ștefan, așa cum se scria: «iar după viața noastră, cine va fi Domn țării noastre, ori dintre copiii noștri, ori dintre frații noștri, ori pe cine Dumnezeu va alege să fie, acela să nu strice, ci să întărească». Ștefan pâdea numai momentul oportun, ca să alunge pe Iliș și neamul lui.

Cât timp Iliș nu se împăcase cu Polonia, Ștefan nu putea crede nimic pierdut, La 5 Iunie 1433 însă împăcarea se făcuse; atât Iliș cât și sfetnicii săi jurară credință regelui polon; era reluarea raporturilor politice, cum făcuse Petru I, Roman I, Ștefan I, și răposatul domn Alexandru.

Documentul omagial nici nu pomenește de Ștefan³⁾. La 15 Iunie Iliș îl mai amintește într'un uric al său: sub credința fiului său Roman și fratelui său Ștefan din Suceava întărește lui Oanea clucerul satul Docolina pe Bârlad⁴⁾. După alianța și restabilirea bunelor raporturi cu Polonia Ștefan numai în o răsturnare armată putea întrevedea tronul. De mult va fi urzit acest gând

1) *Ibidem*, pag. 19.

2) *Hurmuzaki, Documente I*, pag. 838 (=6940); Uricarul XX, pag. 96 și urm. (=26 Februarie 6941), cf. *D. Onciul, Datele, etc.*, pag. 20—21.

3) *Hurmuzaki, Documente I*, pag. 580—1 (document latin cu data 3 Iunie ca și *Dogiel, Codex dipl. R. P. I*, pag. 6 și *Inventarium I. c. pag. 23*), 841—2 (=5 Iunie document slavon). Cf. *Uljanickij op. cit.* pag. 34—5.

4) *N. Iorga Chilia și Cetatea Albă*, pag. 93; Uricarul XVIII, pag. 49 = Arhivele Statului, original slavon inedit a. 6941 Iunie, însemnat greșit 1 Iunie, pare a fi din 25 Iunie (cf. *D. Onciul, Datele etc.* pag. 20 nota 3); cf. și *G. Ghibănescu Ispisoace și zapise vol. I. Iași 1906, pag. 6.*

rău lui Iliăș. Pare că a fost un complot. Iliăș îl descopere, Ștefan fuge. Jertfă cade mama acestuia, Stanca, pe care Iliăș, pripit cum era totdeauna, o înecă. Căci urmașul imediat al marelui Alexandru era nebunatic și fire ușuratecă, Ștefan însă mai isteț, răspândea în tihnă loviturile, ce avea să dea și era omul, care nu se uita la mijloace, când era vorba de săturarea ambiției sale. În fața fratelui mai isteț și mai popular Iliăș putea spera stăruința domniei sale numai în o mai strânsă legătură cu Polonia. În tratatul dela Lesswitz (13 Sept. 1433). Iliăș e amintit alături de Poloni și în contra Teutonilor. Din astfel de motive ticăloase și nerăbdare ambițioasă se abandona politica cuminte a lui Alexandru cel Bun, căci pentru situația externă a Moldovei chestia lituană fusese atât de importantă, încât dacă nu s'ar fi ivit, ar fi trebuit creată.

Cum a primit țara moldovenească noua orientare politică? Felul de a înceta ostilitățile prin recunoașterea suzeranității polone, fără pace formală, a produs nemulțumire în țară. Era o dovadă de slăbiciune și menajare a intereselor egoiste dinastice, ca Domnii să primească a se închina regelui polon fără pace formală. Prietenia cu Polonia după ruperea relațiilor în curs de 3 ani aproape era ceva foarte nepopular în Moldova. Iar Iliăș în vara anului 1433 ia parte la expedițiunea polonă în contra Teutonilor.

Vânturile toamnei aruncară peste Nistru pe Iliăș, prietenul Polonilor. «Și se întâmplă întâiul război între fiii lui Alexandru voevod la Loloi și birui Ștefan voevod pe Ilie voevod», scrie letopisețul dela Bistrița ¹⁾. Ștefan fugise în Țara-Românească, de unde a venit cu ajutor dela Alexandru-Aldea și a răsturnat pe Iliăș. Unii spuneau, că a fost susținut și de sultan ²⁾. La 3 și 9

1) I. Bogdan, *Cronici inedite*, pag. 36: «și domni Ilie voevod dupe moartea tatălui său, Alexandru Voevod, singur 21 luni». *Ureche ed. am.* pag. 142. Din Ianuarie 1432 până în Octombrie 1433 sunt tocmai 21 luni, iar din Noiembrie 1433 până în August (inclusiv) 1435 sunt 22 luni; timpul, cel de același letopiseț primei domnii a lui Ștefan II. — Documentul lui Iliăș din 6942 oct. 8 (traducere din a. 1763) cu boierii, care îi întâlnim în domnia a doua (Acad. Rom. XIV. 73 = Arhiva istorică I. 82 = N. Iorga, *Chilia etc.*, pag. 91) are data greșită. (cf. *D. Onciul, Datele etc.* pag. 18 nota 3. — Loloi e în județul Buzău, iar noi știm, că Ștefan venea din Țara-Românească. (*Dlugosz op. cit. lib. XI*),

2) *Dlugosz l. c.*; *Ureche, ed. cit.* pag. 142.

Noemvre Ștefan, prin dani, răsplătește serviciile unor boieri, cari-l ajutaseră¹⁾, iar la 11 Noemvre, Iliș cerea ajutor dietei polone adunate în Niepolomice²⁾.

La 16 Noemvre Ștefan poate vorbi într'un dpcumnt de «țara noastră»³⁾, Polonia se închina în fața faptului îndeplinit. Regele eră bătrân, iar Iliș, dacă eră rudă cu regele polon, aceeaș rudă eră și cu Svidrigail și se expusese preă mult în chestia lituană. Trimișii lui Ștefan dovediră Polonilor, cu prisosință, trecutul antipolon al domniei lui Iliș. Rațiunea de stat cerea jertfirea lui Iliș. Regele polon dedea în scris document de sprijin lui Ștefan în contra lui Iliș, așa ca la 13 Decemvre (1433) se stabiliră condițiile unei păci durabile, condiții, care le putea ști oricine; clausele secrete Ștefan le avea în acéle scrisori, pe care așa de bucuros ar fi dorit Polonii să le vadă înapoiate mai târziu (1435). În cursul tratativelor de împăcare Ștefan a accentuat totdeauna, că el nici n'a avut nici o parte la atacurile în contra Polonilor, că el nici cu vorba, nici cu fapta n'a fost în contra Polonilor. Regele polon iartă lui Ștefan, greșala tatălui, căci iată ce zice documentul din 13 Decemvre 1433: «s'a întâmplat mai înainte, că răposatul Domn Alexandru, puternicul voevod al Moldovei, ni s'a făcut dușman îndemnat de diavolul, făcătorul de rele, dușmanul neamului omenesc și ațâțat și sfătuit de dușmanii noștrii și imperiului nostru polon». Ștefan, fiul său, care acum e voevod, ne-a rugat să-l ertăm, să nu rămână asupra sa greșala tatălui». Regele din probele solilor și scrisorile domnului moldovean s'a convins, că Ștefan n'a dat

1) Acad. Rom. V 95 (inedit) și Wickenhauser, *Geschichte der Klöster Woronez und Putna*, pag. 148.

2) N'avem nici un motiv să admitem, că Ștefan luase personal, iar Iliș nu, la luptele Lituanilor cu Teutonii. Din contră, împăcarea lui Ștefan cu Polonii derivă tocmai din probele, pe cari Ștefan le-a adus în contra fratelui său Iliș și ca pe sine să se desvinovățească. Ștefan a primit apoi de la regele polon asigurări formale, în scris, contra lui Iliș.

Documentul din 13 Decemvre 1433, care înseamnă pacea lui Ștefan cu Polonia, precum și scrisoarea lui Ștefan către regele polon din 27 August, 1435, contrazic și înlătură explicarea următoare:

„Tocmai în participarea aceasta a lui Ștefan la revolta lui Svidrigel trebuie să vedem și motivul neînțelegerii dintre cei doi frați și cauza alungării lui Ștefan, a cărui armată fusese învinsă în Podolia“ (C. Giurescu, *Câteva cuvinte*, etc. loc. cit. pag. 740).

3) N. Iorga, *Studii și Documente V*, pag. 79.

ajutor în contra Poionilor, nici cu fapta, nici cu sfatul. E natural deci, că regele nici să nu vrea să știe de Iliăș. De actul său omagial, nici o pomenire nu face documentul omagial al lui Ștefan II, care amintește pe alți înaintași, ca pe Petru, Roman și Alexandru.

Această omitere a lui Iliăș, din actul omagial al lui Ștefan II, s'ar putea interpreta însă și altfel. Iliășii în actul său de închinare nu abdice de Pocuția, pe când în documentul din 13 Decembrie 1433 regele polon formulează drepturi asupra ei «ab antiquo». El dăruiește lui Ștefan, copiilor lui și urmașilor lui, ceea ce fusese moldovenesc: orașul Țetina și Hmielov cu tot cuprinsul lor de sate și moșii. Hotarul între Moldova și Rusia polonă va fi râul Colacin între Sniatyn și țara Sepenițului, care este teritoriu moldovenesc, iar dela Colacin hotarul duce drept prin câmpia Românilor («Bolochovo») până la Nistru, deasupra safului Potoc, care este moldovenesc (azi satul Potocisca¹⁾). Nistrul e apoi hotarul până la mare, între Moldova și Rusia. Ștefan mai primește Vășcăuții cu întreg teritoriul, Zamoștie și Vilauce vor fi polone. Moldovenii ca și mai înainte vor folosi pădurea dela miază-noapte²⁾. La 13 Ianuarie 1434 ca reprezentant al regelui polon căpitanul Haliciului lua în Suceava jurământul lui Ștefan și boierilor moldoveni, cari compuneau, în modul următor, divanul: Mihail de Dorohoi, Vâlcea, George de Frătăuți, Cârstea, Dan, Isaia, Cupcici, Negrilă vornic, Niavcioi logofăt, Uncliata, Sinco, Bârlici, Petru Hudici, Ciurba, Bohuș și fratele său Pascu, Boris Grincovici, Dămăcuș stolnic, Banciul, Duma, Mircea vistiernic, Albul comis³⁾.

Pe de altă parte e firesc să găsim urice, prin cari Ștefan răsplătește serviciile făcute de unii boieri: astfel la 19 Ianuarie 1434 dăruiește lui Blaje moșie în Roșiori drept răsplată pentru credincioasa slujbă către părintele său Alexandru și către sine⁴⁾.

Ștefan a fost folositor regelui polon: el a respins pe Tătari, când voră să năvălească în țara leșească și luă Braslawul dela Swidrigail pentru Polonia⁵⁾.

1) Cf. I. Nistor. *Zur moldauisch-pokuitischen Grenzfrage*, Cernăuți 1909.

2) *Hurmuzaki, Documente I*, pag. 580, 822—4, 846 și urm. In 1431, Alexandru cel Bun stăpânea Vășcăuți (*Hurmuzaki-Kaluzniacki I*, pag. 838).

3) *Ibidem*, pag. 849—51 și *Uljanickij op. cit.* pag. 40—41.

4) Revista istorică a Arhivelor României II nr. 1957 pag. 67.

5) *Ureche ed. cit.* pag. 142 după cronicări poloni.

Erau însă și boieri, cari țineau cu Iliăș. Prin soția sa, Manca, ei aveau legături strânse cu nobilimea polonă. În zadar aveau Ștefan scrisori în contra lui Iliăș dela rege, dela nobilii poloni. Iliăș face cu oaste strânsă în Polonia încercare să răstoarne pe Ștefan. Dar fu învins la Dărmănești (1 Februarie 1434). Ca să nu mai neliniștească Moldova, dieta polonă hotărî, ca Iliăș și familia lui să nu se poată mișca din Sieradz, de unde scăpă abia după moartea bătrânului Vladislav. Iliăș încercă din nou norocul. Nici a doua oară n'a avut noroc: la Podraga e din nou învins (8 Martie 1435). La 12 Mai 1435 Ștefan dădea din Suceava uric lui Ivașco pentru satul Podobiții din Cărligătura. Dar la 4 August 1435 Ștefan e biruit la Piperești ¹⁾).

După lupta dela Piperești, prin mijlocirea comercianților podolieni, frații se împacă. La 27 August Ștefan, din Bârlad, anunță pe noul rege Vladislav că s'a împăcat cu fratele său și i-a jurat credință ²⁾). Iliăș, la 1 Septemvrie odată cu jurământul făcut Poloniei trimite și vestea împăcării și comunică regelui polon condițiile: a dat fratelui său Chilia cu vămile și bălțile, orașul Vaslui cu ținutul din jur, moșia Tutova, târgul Bârlad cu întreaga regiune, moșile din Covurlui, orașele, Tecuci și Oltenii, dimpreună cu toate veniturile ³⁾). Acestea formau țara-de-jos, careia aparținea și Cetatea-Albă constatată, nu mult după aceea, în inscripții ⁴⁾ era în posesiunea lui Ștefan, după cum scrie și Ureche: «s'au împăcat Iliăș Vodă cu frate-său Ștefan Vodă». Ștefan a făcut jurământ aspru, că va păstra pace și va considera pe Iliăș ca pe un tată. A trebuit să-și calce mult pe inima-i ambițioasă, că să poată scrie regelui polon, cum urmează: «Și să fiu mizerabil, de nu voi ține le cele ce m'am obligat în această adunare în fața nobililor regelui». Din 19 Septemvrie 1436 avem primul uric comun dela Iliăș și Ștefan ⁵⁾).

1) I. Bogdan, *Cronice inedite* pag. 49 și nota 10 și 11; Ureche ed. Picot, Paris 1878, pag. 50, 52, 54 și Revista istorică a Arhivelor României II pag. 39, nr. 1708.

2) Hurmuzaki, *Documente I*, pag. 861, *Uljanickij op. cit.* pag. 44—5. Vezi însă Melchisedek. *Notițe istorice și archeologice*, București 1886 pag. 8.

3) *Ibidem*, pag. 861; *Uljanitzkij*, pag. 42.

4) I. Bogdan, *Inscripțiile dela Cetatea Albă* (Ar. Acad. Rom. S. II Tom. XXX 1908).

5) *Arhiva istorică I*, pag. 183

Cât de neafârnat fusese în prima domnie, atât de umilitoare situațiune avea Iliăș acum față de Polonia. Moldova a fost îngenunchiată Poloniei, nu prin slăbiciunea ei internă, ci prin neînțelegerile frățești ale urmașilor lui Alexandru cel Bun. Iliăș puse vârf oricărei umilințe. La 18 Septemvire era în Lemberg cu întreg divanul, cu suită de călăreți, soldați, deputațiuni de orașe și sate. După liturghia oficiată în biserica catedrală săvârși jurământul de vasal. Steagului moldovenesc, prezentat regelui polon, i se rupse sulița în semn de închinare politică. Vasalul a făgăduit, o spune cu îngâmfare cronicarul polon al vremii, suzeranului tribut anual: 200 care de pește, 400 boi, 40 haine de purpură și 100 cai¹⁾. În ziua următoare Iliăș făcea regelui jurământ înscris și-l întăreau boerii Vâlcea, Isaia, Hudici, Uncleat, Șteful, Duma, Lazor, Mândrea, Stanciul, Stan Bârlici, Vitold, Dionisie cancelar, Ștefan Jurgeviți. Danco Jurgeviți, Stan posadnic (= pârcălab), Baloș paharnic (= ceașnic), Berindei stolnic Dămăcuș, Oanăș, Sima, Bohuș, Hodca Marmurinschi, Mișu Ravasoviți, Ivașcu Rugașevici, Roman, Ioachim, Stanciul comis, Boris. Mihail Leleşovschi, Ivașcu Dvorischi, Alexandru Șendrița, Nemurca, Ilie spătarul²⁾. Era cea mai mare umilire, la care s'a supus Moldova dela întemeierea statului. Iar ca orice trecut glorios al țării să fie abandonat numai amintirilor pioase, la 22 Septemvire amintind jurământul făcut «aici în Liov» Marțea trecută, Iliăș într'alt act nedemn, mulțumea Polonilor pentru sprijin, retrocedându-le, pe lângă quasi-feudele acordate lui Ștefan în 1433, și țara Sepenițului cu Hotinul, Țețina și Hmielov ca despăgubire pentru prădăciunile lui Alexandru cel Bun în Poțuția³⁾. Solii lui Ștefan au fost respinși dela prestarea jurământului, iar lui Iliăș i sa acordat stăpânirea Haliciului.

Situația umilită a lui Ștefan e în strânsă legătură cu evenimentele din Țara-Românească. Ștefan a trebuit să se împace și fiindcă nu mai putea spera sprijin din Țara Românească. Umilirea lui Ștefan este astfel în o îndepărtată legătură cu po-

1) Dlugosz, op. cit. lib. XII, Cromer, op. cit. pag. 312—3; Cf. și Ureche ed. Kogălniceanu, l. c. nota lui Nicolae Costin.

2) Hurmuzaki, Documente I, pag. 864—5, 866—7. Asupra restabilirii datei închinării lui Iliăș, din 1436, vezi D. Onciul, *Urmașii lui Alexandru cel Bun* (curs universitar).

3) *Ibidem*, I, passim; N. Iorga, Notes et extraits II pag. 327—8.

litica orientală a împăratului Sigismund, care dăduse greș de mult în Țara-Românească.

Nici ultima încercare de a restabili preponderența politică acum imperiale, mai înainte crăești, nu-i isbuti lui Sigismund. În 1434 Sigismund reîncepe politica de ofensivă, pentru a readuce echilibrul politic la făgașul planurilor sale vechi. Incep ostilitățile cu Turcii. Vasalii Turci, Tvrtko și George Brancovici, se prezintă la curtea din Buda, unde declară, că ar sprijini bucuros ofensiva împăratului în contra Turcilor. În 1435 Sigismund trimite în Balcani pe Frujin, fiu de țar bulgar. Albanezii ridică steagul răscoalei, Mirza, fiul șahului Timur, e în luptă cu Turcii. Sigismund se gândește chiar la o schimbare de sultan, când trimete la Raguza pe Daud Celebi¹⁾.

Toate acestea au avut ca introducere un atac împotriva lui Alexandru Aldea. Ofensiva creștină urmărea și înlăturarea lui, Vlad, din Ardeal, nu lasă momentul nefolosit. După ce făcuse preparativele necesare în Țara Bârsei, năvălește, în vara anului 1434, în Țara-Românească. De mult comandase niște care la Brașov, a căror plată a făcut-o Anton, cămărașul acum al lui Vlad. Acesta roagă pe Brașoveni să ia și ei parte la expediție, căci îi va lăsa numai la margine. Sighișoreni, la cari își avea haraghia, îl însoțiră în tot cursul năvălirii. La 18 Iulie reușise să intre în Târgoviște (1434): la această dată, de aci, dă hrîsov lui Stan, fiul lui Tatul și altora, pentru satul Mărgineni din Țara Făgărașului²⁾.

1) V. N. Iorga, *Geschichte des osmanischen Reiches* I Gotha 1906 pag. 417;

2) V. și Ion Pușcariu, Două documente privitoare la revolta boierilor din Țara Făgărașului în favoarea lui Mihnea Vodă, numit cel rău (An. Acad. Rom. Seria V, Tom. XXXIII pag. 3. Vlad Vodă Domn al Țării-Românești și al plaiurilor, herțeg de Amlaș și Făgăraș, la 18 Iulie 1434, dă din Târgoviște, satul Mărgineni lui Stan sin Tatul și Ursul și Radul Stan sin Bera și Godea. E o traducere română făcută în 1782, la școala slavonă dela Sf. Gheorghe din București). Cf. de acelaș, *Date istorice privitoare la familiile nobile române*, Sibiu II 1892, pag. 170: E vorba de un document dela Vlad, dat în Târgoviște, la 18 Iulie 1434, lui Stanciul. Tatul și fiilor Ursul și Radul, apoi Stan, Bera și fiul său Godea, boieri ai săi. — E acest din urmă alt document, ori e cel de mai înainte, căruia i s'a cetit greșit data ?. Pușcariu nu ne lămurește acest lucru în comunicarea amintită dela Academia, de unde luăm documentul și data de mai sus, ca cea din urmă dată arătată de autor.

Atacul în contra lui Alexandru nu isbuți de astă dată. Vlad trebui să se întoarcă înapoi fără ispravă și să aștepte și mai departe în Ardeal, desfășurarea evenimentelor. La 7 Octomvre era aruncat înapoi în Merghindeal și, cu o zi mai înainte îi venise veste bună dela Sigismund¹⁾.

La sfârșitul anului (30 Decemvre), Ștefan, logofătul lui Vlad era în Pojon, unde trată probabil o a doua năvălire în Țara-Românească, când să fie ajutat și oficial²⁾. Alexandru-Aldea ca să se asigure în contra astorfel de atacuri, merge la Turci a doua oară, ceea ce ajunse la urechea oamenilor lui Sigismund. Interesantă e scrisoarea, pe care Vlad o scrie în acest timp Brașovenilor: «Știți bine, că Aldea s'a dus la Turci nu doar pentru binele vostru, ci pentru răul vostru, ca să aducă oastea turcească și să vă prade, cum v'a prădat și mai înainte. Deci vă rog ca pe niște frați ai mei, gătiți-mi 100 puști, cu toate cele de trebuință și arcuri cu săgeți și scuturi, cât veți putea mai multe și dați-mi și oameni în ajutor, câți puteți, căci vreau să merg, dacă-mi va ajuta Dumnezeu, să-l alung din țară, ca să petreceți și voi în pace și să se odihnească și ceilalți creștini».

Tocmai spre a înlătura pe Alexandru-Aldea peste câtva timp nu era nevoie de o nouă năvălire în Țara-Românească. Înainte de 29 Iulie scriseseră Brașovenii șpanului Săcuilor, că Aldea a murit și că e primejdie, de oarece unul din cei doi fii ai lui Dan are toate șansele să rămână domn. Șpanul la data de mai sus scrie Brașovenilor să fie liniștiți, în 2-3 zile el va veni între ei și-i roagă, ca până atunci, să aprovizioneze cu pulbere de pușcă pe pârçalabii de la Bran și Piatra-Craiului³⁾.

Eră absolut necesar însă, ca Vlad să intre cu armată în Țara-Românească, căci altfel ar fi scăpat și acum scaunul domniei. Pretendenți erau, cum ne spune scrisoarea de mai sus, fii lui Dan II și astfel deasupra mormântului lui Alexandru-Aldea se începe lupta dintre Dănești și Drăculești, Basarabii legiimi co-

1) *I. Bogdan op. cit.* pag. 56, 62—3, 65—6.

2) *Ibidem*, pag. 252—254.

3) *Hurmuzaki-Iorga, Documente XV*, pag. 21-22. *Vasilescu* dă greșit data 1 Iulie, *op. cit.* pag. 55 nota 8.

borători din Dan I și Basarabii nelegitimi cu Vlad Dracul și urmașii acestuia¹⁾.

6. Lupta pentru succesiunea domnească în Țara-Românească.

Basarab și Dan, fiii lui Dan II, formulau pretenții asupra succesiunii. Am văzut, că cel dintâi ca mai bătrân dintre frați avea șanse să rămână domnitor. Ca să împiedice așa ceva, se ridică și mișcă în interesul lui Vlad, adăpostit în Ardeal, toate expositurile politice ale lui Sigismund. Vlad cu armată intră de fapt în țară și ocupă scaunul domnesc. Era firesc însă, ca Turcii să nu admită, ca rezolvirea domniei în Țara-Românească să se facă fără aprobarea lor. În Septemvrie chemați poate de Basarab, ei fac o expediție de răzbunare în contra Ungariei, care se amestecase: întreg sudul Ungariei e pustiit cumplit de Turci²⁾. Atunci au fost zdrobite resturile coloniei teutone³⁾. Știm de lupte date

1) Relativ la rivalitățile dintre coboritorii lui Dan II, Vlad Dracul și urmașii acestuia v. A. D. Xenopol, *Lupta între Drăculești și Dănești* (An. Acad. Rom. Seria II. Tom. XXX, 1907). Referitor la domnia lui Aldea, mai vezi C. Kogălniceanu, *Alexandru II, zis Aldea*, domniul Țării-Românești, pag. 44-51, Vol. XII, din Revista pt. istorie, arheologie și filologie 1911. Conjectura dată pentru data documentului din 25 Iunie, prin care se confirmă mării Cozia posesiunea tuturor satelor, ce avea etc., nu poate fi primită față de informațiunea categorică a Brașovenilor. Anul nu poate fi 1436, cum s'a propus (A. Vasilescu, *op. cit.* pag. 54 și nota 1). Anul documentului se descifrează cu anevoie și poate fi 1434, cum a propus St. Nicolaescu. V. traducerea dela Arh. Stat. M-rea Cozia și *Revista din Iași* I. nr. 5. Două prețioase hrisoave dela Alexandru-Aldea, fiul lui Mircea cel Bătrân. Și indicțiunile se potrivește cu anul 1434. În ce privește indicțiunile hrisovului din 17 Noemvrie 6940 ar trebui să se revadă data originalului, care poate fi și o copie slavonă. Este greu de crezut că Calciu scriitorul nu știa să calculeze indicțiunile; pentru indicțiunile dificilăat al celorlalte documente vezi notele respective de mai înainte.

2) *N. Iarga*, Acte și fragmente cu privire la istoria Românilor III, București 1897, pag. 82-83.

3) Nicolae de Redwitz mai e amintit, după 1432, ca ban în 1434 Iulie 23. *Hurmuzaki-Densisianu. Documente* I, pag. 591, 1435 Martie 8 (*Ibidem*, pag. 599 și *Katona, Historia critica* XI pag. 691). Avem cunoștință de un cavaler Matthes Kykczka, care duse cu sine în Germania lepra din Serbia „die grosse Krunkheit, do got in yderman vor beware (*Mitteilungen* I. c.). În 1436 Franco de Tallovetz e amintit ca ban de Severin (*Hurmuzaki-Densisianu, Documente* I, pag. 608 și *Katona op. cit.* pag. 763), apoi în

în Hațeg, la cari au luat parte frații români Cândea, pentru care ispravă Sigismund, în 1436, le dăruiește Poarta de fer¹⁾ și vama dela transporturile de sare din Oțna-Sibiului spre banat: aveau 5.000 bucăți de sare. Orașul Caransebeș a fost atunci de asemenea pustiit și multă lume dusă în robie²⁾.

În Iulie 1436 Vlad era din nou pribeag în țara Făgărașului. Din Făgăraș scrie, la 16 ale luni, Brașovenilor în chestia unor învoeli încheiate prin boierii săi, (barones) Dimitrie spătarul, Ștefan logofătul, Coica și Ioan cetățean din Brașov. El, Vlad, a aprobat învoiala făcută și cât va trăi, tot recunoscător va fi Brașovenilor pentru ajutorul, ce i-l vor da³⁾. Sigismund însuși își adusese aminte de promisiunile de mult făcute și scrisese guvernului ardelean să ajute pe Vlad, ca să poată lua domnia. La 2 Septembrie era o consfătuire în Bod, unde sunt poștiți și Brașovenii, ca să se ia măsuri «pentru ajutorarea domnului voevod Vlad», conform scrisorii lui Sigismund⁴⁾. Vlad însuși la 5 Septembrie 1436 era în Boița cu castea gata de plecare⁵⁾. Nu mult după aceasta a trebuit să se întâmple intrarea lui Vlad în țară, când reuși să se instaleze în domnie.⁶⁾

Trupe noi turcești vin însă și întocmai ca'n 1431 invadară țara. În Octombrie 1436 a fost acest atac puternic de pradă și jaf în contra Țării-Românești, care avusese pace, cât timp fusese

1437 (*Monumenta Hungariae hist*, dipl. XXXV pag. 289, 290 și vol. XXXIII pentru Sept. 27, pag. 119), apoi în 1438 (*Ibidem* pag. 125) și 20 Mai 1440 (*Ibidem* pag. 134-135). Reminiscențele Teutonilor despre starea lor acum în Severin au găsit răsunset și în totentanz-urile teutone (*Scriptores rerum Prussicarum* II, pag. 177 și 803).

1) Századok pe 1868 pag. 22 și urm: Szabó Károly, *A Kendefiek* a XIV és XV-ik században.

2) *Hurmuzaki, Documente* II, pag. 44-45.

3) *Hurmuzaki-Iorga, Documente* XV, pag. 22.

4) *Ibidem*, pag. 23-24.

5) *Ibidem* pag. 23.

6) *Pray, Annae* II, pag. 323: „Magnum ad victoriam momentum a Pancratio allatum, qui Myrzae Waywodae, fili sui errorem corrigens cum bona Valachorum parte nostris suppetias venerit: fractum tamen magis hostem quam debellatum videri, quod ab accepta clade mutilatas copias instauret et novam ad detergendum cladis dedecus aggressionem moliretur: esse tamen periculo ita cautum, ut spes fit, barbarum nihil impune moliturum”. — *Pray nu spune de unde ia informația.*

închinată Turcilor¹⁾. Vlad nu lăsă să-i scape însă ocazia de a ajunge Domn. La 8 Aprilie 1437 Vlad Dracul întărea vechile așezăminte relative la comerțul Brașovenilor, sau în general al Bârșenilor în Țara-Românească recâștigată influenței bătrânului rege și împărat. Recâștigarea se datoră mai mult însă stăruinții pre-tendentului Vlad, decât deosebitului interes al protectorului regal și imperial. Vlad știa foarte bine, cât de cu mult greu înlăturase primejdia, de a pierde și acum tronul.

La 17 Iulie 1437 veni solie solemnă la împărat, ca să-i anunțe în Praga, unde eră, că trupele regale au învins pe Turci, în număr cam de 40.000. Pentru vara acestui an Sigismund plănuise o expediție generală creștină în contra Turcilor. Armistițiul din 1433, cu Veneția devenise în 1435 pace definitivă; cooperarea Venețienilor eră deci asigurată. Deaceea în 1436 Sigismund propunea conciliarilor dela Basel să-și mute sinodul la Buda, unde s'ar face poate mai ușor uniunea cu biserica constantinopolitană și mai bine pune la cale soarta popoarelor din peninsula balcanică. Prin pacea dela Arras ar fi putut fi disponibili pentru participare și Francezii și Englezii, iar împăcarea cu Boemii se făcuse. Solii ai împăratului bizantin erau în continuu împrejurul lui Sigismund. La dieta din 1435 se reorganizase puterea armată a Ungariei. Cu toate acestea nimic n'a mai făcut creștinătatea. Victoria din 1437 eră victoria trupelor conduse de Vlad Dracul, care va căută apoi ținând cont de inacțiunea creștinilor, să-și consolideze domnia cu alte mijloace.

Când ajutorul imperial eră așa de mic, când Ungaria ferbea de anarhia neputinței bătrânești a lui Sigismund, căci acum eră în fermentație răscoala țăranilor ardeleni nemulțumiți cu procedurile stăpânirii oligarhice, ce putea face Vlad, ca să aibă pace în țară? Cum să-și asigure o domnie și pace mai lungă decât poate numai ziua de mâne? Ca și Alexandru-Aldea merse la sultan să i se închine. Sultanul îl primi bine, îl dăruie bogat pe el și însoțitorii lui, după ce Vlad i-a făgăduit, că-l va însoți totdeauna în contra Ungariei, cu care Murad vroia să dea lupta cea mare²⁾.

1) N. Iorga, *Acte și fragmente cu privire la Istoria Romanilor III*, București 1897 pag. 82—3; *Katona, Historia critica XI* pag. 789.

2) *Dukas, op. cit.* ed. Bonn, pag. 204, prezintă lucrurile, ca și când închinarea s'ar fi făcut în 1435. El încearcă să explice și porecla *Dracul*

În Țara Românească Turcii aveau astfel triumful asupra politicii imperiale. La sfârșitul vieții sale Sigismund trebuia să fie martor al dezastrului politicii sale orientale. Norocul îi împărțise prea multe onoruri, prea multe sarcini, iar el nu fusese omul potrivit pentru atâtea greutăți. Moldova de mult eră în sfera de influență polonă.

Excurs.

Rolul jucat de Vlad uzurpatorul este baza istorică a primei închinări a Țării-Românești către Turci, așa cum o găsim în isvoarele turcești, cari pentru vremea aceasta nu cunosc de cât domnia lui Mircea «principe între creștini cel mai viteaz și cel mai ager».

Isvoare slave, precum am văzut Constantin Filosoful, isvoarele bizantine în unanimitate, isvoarele turcești așijderea afirmă, că Mircea a făcut pace cu sultanul Baiazid și i-a promis tribut. Avem și un document, care ar cuprinde condițiile închinării. Isvoarele acestea însă nu sunt contemporane. Cel mai vechiu, opera lui Constantin Filosoful, a fost scrisă pe la 1431, deci într'o vreme, când de fapt existaseră în Țara-Românească Domni, cari s'au închinat Turcilor. Prin urmare față de toate putem avea bănuială, că ne prezintă situația politică din Țara-Românească loruși contemporană. Pretinsul document al primei capitulații a rămas până azi o copie stingeră, al cărui original nu s'a putut găsi. Însăși copia a fost dată la iveală abia în secolul XIX. La sfârșitul secolului XVII, când se spera atât de mult dela ofensiva habsburgo-polonă în contra Turcilor, se știă după documente — Dimitrie Cantemir a notat și tradiția istorică în această privință — felul, cum s'a făcut închinarea Moldovei către Turci. Despre Țara-Românească se amintea, că nu se cunosc împrejurările închinării, se adăoga însă, că închinarea s'a făcut în condiții mai grele¹⁾.

Din aceste motive decurg deosebirile de expunere, ce le întâlnim la cei mai de seamă reprezentanți ai istoriografiei române.

din vorba rău (pag. 102): οὕτω γὰρ ἐκαλεῖτο πανούργος τοῖς τρόποις ὧν καὶ γὰρ τὸ Δραγοῦλιος ὄνομα πονηρὸς ἐργησέεται. Eder în *Observationes* etc. Cibinii 1803 pune închinarea lui Vlad în 1434.

1) Cf. opere apărute cu prilejul păcei dale Carloviț, precum *Curiose Beschreibung*, etc.

Incepem cu cei mai mari și mai noi, ca să terminăm cu cei vechi, tocmai în vederea expunerii, către care se năzuește în aceste rânduri.

În *Studii istorice asupra Chilieii și Cetății-Albe*¹⁾, d. N. Iorga susținea, că domnul muntean avea „poate nu fiind-că le cucerise, ci fiindcă fusese date de Turci vasalului lor» acele «orașe turcești», despre cari într'o scrisoare către ruda sa, regele Poloniei, Mircea spunea, că le stăpânea la sud de Dunăre. În a sa *Geschichte des rumänischen Volkes*²⁾, găsim următorul pasaj: «acum se știe, că fiul tânăr al lui Mircea, Dan cel al doilea născut, a servit mai înainte în armata turcească și aceasta ar fi o confirmare, că supunerea din 1417 a fost desăvârșită și adaogă, că «după povestitorii turci ai acestor evenimente Mircea ar fi plătit, pentru întâia oară Turcilor tribut și le-ar fi dat ca cheazășie a fidelității chiar pe unul din fiii săi ca ostatic». *Geschichte des osmanischen Reiches* cuprinde relativ la pretinsul tribut al lui Mircea, numai că Mircea posibil să fi promis, că va plăti haraciu și adecă cu ocazia campaniei turcești din primăvara anului 1417, dar se adaogă că, cu Mircea, a murit „ultimul reprezentant al neatârării creștine războinice la sud de Carpați»³⁾. În «Notele unui istoric cu privire la evenimentele din Balcani»⁴⁾ ni se spune că «orașele turcești» i-au fost cedate lui Mircea ca feud, dupăce Mircea instalase pe amicul său Musa în scaunul sultanilor.

În *Istoria Românilor*⁵⁾ A. D. Xenopol susținea o închinare trecătoare a lui Mircea în 1391, dar mai târziu, când sultanul Mahomed I năvăli în Țara-Românească, de cuprinse cetățile

1) București 1900 pag. 63.

2) Vol. I. Gotha, 1905, pag. 303.

3) Vol. I. Gotha, 1908 pag. 375.

4) An. Acad. Rom. Seria II. Tom XXXV (1913) pag. 151 (35). Cf. *Idem*, mai nou în *Istoria comerțului românesc* I. Vălenii de Munte 1915 pag. 60, unde cetim: «Mircea avea pe lângă Silistra și pe lângă dracuul la „Marea cea mare” o seamă de „cetăți turcești” la Dunăre, căpătate după moartea lui Baiazid, în cursul luptelor pentru moștenirea lui, ca o feudă din partea lui Musa, care cu sprijinul lui își căpătase moștenirea împotriva lui Soliman».

5) A. D. Xenopol, *Istoria Românilor* II, Iași 1889, pag. 98 și 108. Cf. și ed. II, vol III, pag. 101, 115 și urm. Cf. și părerea, ce-o avea față de materialul istoric, de atunci al chestiunii I. Bogdan în *Luptele Românilor cu Turcii până la Mihai Viteazul*. București 1898, pag. 11 și 15-16.

Severinul, Giurgiu, etc. Mircea făcù cunoscuta capitulație. Mai târziu Mircea sprijinește pe Mustafa pretendentul. Sultanul ridică pretenții mai mari, ca să-și potolească mânia pe Mircea, care refuză categoric; sultanul pornește din nou cu armată și e bătut la Rovine.

Conceperea ca «feud turcesc» a posesiunilor transdanubiene, pentru care Mircea ar fi plătit Turcilor tribut, o găsim mai întâi în studiile d-lui profesor *D. Onciul*. «După o nouă isbândă asupra unei oști turcești, ce năvăli în țară (1400) Mircea făcù în cele din urmă pace cu Turcii învoindu-se să plătească tribut în schimbul posesiunii transdanubiene recâștigată ca feud turcesc¹⁾. Rezultatele mai detaliate ale cercetărilor d-lui *D. Onciul*, le găsim în cursul ținut la Universitate. Aci discută pe larg chestia închinării și haraciului, ce Mircea ar fi plătit Turcilor. Rezumarea în acest loc a acestor cercetări se impune și e următoarea: Croniciarii turci amintesc, că Mircea a plătit tribut Turcilor și înainte de marea luptă, ce s'a dat între Mircea și Baiazid. Dacă știrea aceasta neconfirmată prin alte mărturii nu e aprocrifă, ea se poate referi numai la un tribut promis de Mircea pentru posesiunile transdanubiene. La sfârșitul anului 1393 și după războiul din 1394—5 Mircea nu mai plătește tribut, decât în a doua jumătate a domniei sale, când iarăși are posesiunile transdanubiene. După anul 1400, în care e ultima luptă victorioasă a lui Mircea cu Turcii, Domnul român încheie pace cu aceștia și adică cu urmașii lui Baiazid, care atunci eră în închisoare după lupta dela Angora (20 Iulie 1402). Tratatul poartă data 805, luna Rebiulevel, ceea ce e egal cu 1402 Septemvre 29 până în Octomvre 29. Textul original al tratatului nu-l avem.

Din 1402 (așa transformă d-l Onciul pe 1403 al diplomei) când Mircea reînnoește alianța cu Polonia, avem un act dela Mircea, prin care se apără de acuzele regelui polon, că prin și dela Domnul român, Sigismund ar fi aflat intențiile Poloniei. În acest act Mircea își zice între altele «și al multor orașe turcești domn». Scrisoarea de justificare și apărare a lui Mircea față de ruda sa, regele din Polonia, are ca dată numai ziua de 10 August, fără an.

Cum au ajuns aceste «orașe turcești» în posesiunea lui

1) *D. Onciul, Din Istoria României*, ed. II. București 1914, pag. 40.

Mircea? In vremea certurilor pentru succesiunea otomană, Soliman, care mai întâi ajunge sultan peste partea răsăriteană încheie un tratat de pace și prietenie cu Manuil împăratul bizantin, renunță la tributul, ce acesta se obligase a-l plăti tatălui său Baiazid. Acelaș sultan trimite un frate și o soră ca ostateci la curtea din Bizanț, iar împăratul îi dădu o nepoată a sa de soție. Să nu fi încheiat Soliman un tratat egal cu Mircea, de care mai mult aveà să se teamă dintre vecinii europeni? Poate tocmai văzând deosebitele calități și puterea de temut a lui Mircea «poate de aceea Baiazid, după ultimul război cu neînvingutul Domn român a făcut o învoială înainte de a pleca în Asia în contra lui Timur. Presupunerea aceasta poate fi confirmată de textul lui Phrantzes, din jumătatea a doua a secolului XV-lea, care vorbește de un pact încheiat între Mircea și Baiazid, căruia să-i plătească tribut «și el (Mircea) a primit multă țară în partea Bulgariei și Serbiei».

Cronicarii turci spun, că Mircea e tributar din 1391, când ei pun expediția lui Baiazid în Țara-Românească. D-l *Onciul* însă admite expediția lui Baiazid, numai în toamna 1394 după căderea Bulgariei târnovene. Pe timpul expediției lui Baiazid Țara-Românească ajunge tributară, nu însă cu Mircea, ci cu Vlad pretendentul, cum am văzut noi în cele de mai înainte; căci învoiala lui Mircea cu Turcii putea fi numai la sfârșitul luptelor sale în cenra Turcilor.

Autenticitatea actului, așa cum ni s'a păstrat, nu este sigură Existența unui asemenea act însă nu poate fi trasă la îndoială având în vedere mărturia lui Phrantzes. Mircea a încheiat un asemenea act cu Baiazid. Chiar și data tratatului se potrivește cu a pactului lui Phrantzes, care spune, că pactul s'a încheiat după bătălia dela Nicopole.

Soliman ținea domnia în numele tatălui său, când s'a încheiat învoiala cu Mircea înainte de a pleca în Asia și apoi după această învoială să se fi făcut tratatul de Soliman în numele tatălui său. Cronicarul Phrantzes și cronicarii turci spun, că Mircea s'a închinat lui Baiazid, ceea ce a putut să fie numai după 1400 și înainte de 1403. Aceasta s'ar potrivi cu data 1402, pe care o găsim în actul reprodus la Fotino. «Negreșit această concordanță este surprinzătoare și până la proba contrară trebuie să admitem data 1402 pentru închinarea lui Mircea». Textul lui Fotino este făcut

după condițiile coprinse în «Genealogia Cantacuzinilor», după condițiile, pe cari boierii le-au prezentat contelui Orlof.

În *Genealogia Cantacuzinilor*, cum și în *Istoria Țării-Românești* a lui Mihail Cantacuzino, suma tributului e fixată la 3.000 bani roșii, ca și la Fotino.

Phrantzes adaogă, că cu ocazia capitulației Mircea a primit mai multe teritorii în Bulgaria și Serbia. D-l *Onciul*, vede în acestea posesiunile transdanubiene ale lui Mircea. În titlul lui din hrisoave posesiunile de peste Dunăre nu le mai găsim după 1393, pe când cele de peste munți și Severinul sunt numite. În anul 1406 reapare din nou în titulatură posesiunea transdanubiană. Reintrarea lui Mircea în posesiunea lor o vedem confirmată și de Phrantzes. Scrisoarea lui Mircea din August, scrisoare anterioară celei din Septembrie 1403 ne spune, că Mircea era stăpân «și al mai multor cetăți turcești». Prin mai multe cetăți turcești, se înțeleg negreșit posesiunile transdanubiene ale lui Mircea. Deci în mod indirect se confirmă anul 1402 ca an al capitulației.

Evoluția interpretărilor expuse a derivat din varietatea generică a izvoarelor, cărora le lipsește contemporaneitatea și cari au mai putut fi și adaose de interpretatori. Lipsa documentelor hotărâtoare a făcut, ca în această chestiune și expunerea cronicilor să fie împărțită.

Cronica țării nu amintește nimic despre o închinare a lui Mircea la Turci, nici de haracin plătit de Mircea. ¹⁾ La Basarab Laiotă însă precizează: «Laiot Basarab vodă cel Bătrân, care au închinat țara Turcilor, domnit-au ani 17».

Constantin Căpitanul Filipescu, cunoștea pe Phrantzes, când își scria «Istoriile Domnilor Țării-Românești». Dar cum Phrantzes ne vorbește numai de o învoială și un tribut fără să-i se precizeze suma, și Constantin Căpitanul a însemnat în cronica sa, că Mircea după două războaie victorioase «văzând obrăsnicia Turcilor s'au împăcat cu ei și i-au fost dând plocon, pentru ca să se odihnească Țara cu pace» ²⁾. Despre închinare, după același Phrantzes, Căpitanul mai vorbește odată, la urmașul lui Baiazid, Mehmed. «Acest Mehmed împărățind n'au pă-

1) Magazin istoric IV, p. 233.; ed Ioanid Bacurești, 1858 paj 3—4

2) *Ibidem* I pag. 95

zit pacea, ce făcuse tatăl său Baiazid, și vrea să mărească ploconul Românilor și al Moldovenilor, ci unindu-se Românii cu Moldovenii au avut război cu Mehmet și l-au biruit pe turc și iar au lăsat ploconul, precum au fost așezat de tată său». ¹⁾ Și A. D. Xenopol susținea, că Mircea în 1413 s'a închinat Turcilor obligându-se să plătească tribut.

Dimitrie Cantemir, în *Istoria imperiului otoman*, ²⁾ așează închinarea lui Mircea cu începutul plății unui tribut la anul 1418. Cunoscând pe scriitorii turci, el povestește campania turcească din 1418 contra Țării-Românești. Ca și în cronicarii turci Mehmed ocupă Severinul «unde e podul lui Traian», apoi «Sakcia» și «Calea», fortifică Giurgiul și lasă în el garnizoană. Istoriograful-domn adaogă: «Românii îi opuseră armată frumoasă, dar strămtorați ei se supuseră să plătească tribut. Sultanul luă ostatici doi fii ai principelui și trei dintre cei mai de frunte ai țării». De unde ia aceste amănunte? În *Chronicul Româno-Moldo-Vlahilor* ne trimete la un izvor, pe care istoriograful nostru nu l-au ratificat, nici identificat. Din acest izvor și-a putut lua informații pentru istoria Țării-Românești, căci iată, ce spune: «Avut-am noi încă la Țarigrad fiind hronicul muntenesc și aceeaș cu singură mâna lui Șerban Logofătul pe proasta limbă grecească scris, ce acela cu alte multe ale noastre acolo, la Țarigrad, au rămas» ³⁾

M. Carra scriind pe la 1781 parafrazează, cu fantazie și în mod poetic, cum se cuvine unui așa moment istoric, aceeaș idee, când scrie «Românii s'au supus Turcilor prin puterea armelor. În 1418 Mohamed al II-lea, fiul lui Baiazet, după ce a făcut o năvălire în Asia, trecu în Europa, pustii România, luă Severinul și Kale..... întări Giurgiul și puse o număroasă garnizoană, ca să poprească trecerea Dunărei. Românii i-se împotrăviseră cu o armie, care fu îndată bătută; astfel încât văzându-se strămtorați fără nădejde de a putea să aducă altă oaste și neavând a alege de cât moartea sau pierderea libertății, ei voiră mai bine să trăiască și se supuseră la un tribut anual. Pentru păstrarea credinței lor sultanul primi ca zălog pe fii prințului și ai

1) *Ibidem* pag. 96. Cf. și ed. N. Iorga.

2) trad de dr. Ios. Hodosiu I. București, 1876 pag. 98

3) Tom II. Iași 1836 pag 361

altor trei boieri mai însemnați ai țării¹⁾ Necunoscute i-au rămas lui M. Carra, toate lucrările istorice, întreprinse pentru a documenta plenipotențiarilor puterilor interesate la rezolvirea chestiunii orientale în cursul războiului de 6 ani, situația internațională a principatelor până la 1768. Războiul terminat cu pacea dela Cuciuc-Cainargi provocase adică întinse cercetări istorice.

Turcii începuseră războiul, ca să salveze Polonia strâmtorată de Ruși; dar, fiindcă erau slabi, au provocat tocmai împărțirea Poloniei. Nici Rusia nu voia să lase curs curentului de regenerare pornit, în Polonia, după moartea lui August III (5 Oct. 1763). Atitudinea echivocă a Austriei, care legase la carul intereselor sale politica continentală a Franței începând din 1 Mai 1756, a ajutat desfășurarea sans reproche a primului act din tragedia polonă. Franța mâna pe Turci să sprijine tendințele naționaliste din Polonia. La 1 Iunie Kaunitz știa, că Poarta sprijinește cu parale pe confederații de la Bar, în tabăra cărora totdeauna se aflau soli ai pașei de Hotin și pe teritoriul turc se promitea loc de retragere răsculaților și confederaților, deși Turcia oficială asigură mereu la Constantinopol pe Obrescov, trimisul țarinei, că Turcia păstrează neutralitate. Confederația avu nesuccese, Bar este luat. Massa răsculaților se refugiază în serhatul Hotin. Trupele rusești violează frontiera la Balta. Sub presiunea Franței și văzând că o înțelegere separată cu Rusia aliata Ecaterinei e exclusă, Kaunitz prin internunciul său Brognard, în Oct. 1768, dedea revers Turciei, că Austria va păstră veșnică neutralitate în războiul rusoturc, care a și fost declarat la 6 Octomvire, după ce Rușii ocupaseră Cracovia²⁾.

Rusia era aliata Prusiei și cum Austria avea tratat de alianță cu Franța, erau iarăși perspective de un război general european. Ce profit ar fi avut Prusia și Franța dintr'un astfel de război? Franța forțase spre război mâna Turciei, fiindcă nu putea privi cu nepăsare prăbușirea Poloniei, care făcuse parte din sfera politicii orientale franceze. Dar Frideric II va lupta pentru mărirea Rusiei? Austria înțelegea alianța cu Franța numai spre profitul

1) M. Carra, *Istoria Moldaviei și a României*, trad. de N. T. Orașeanu. București 1857 pag. 19. Cf. și ed. Iorga.

2) Mejbaum Waclaw, *Polityka Ks. Kaunitza a Konfederaczya barska* B. W. III. pag. 62—90; cf. și N. Iorga, *Acte și fragmente I*. București 1895 pag. 399—400.

intereselor habsburgice. Noul război apropia pe cei doi dușmani: La 14 Oct. 1768 ministrul Austriei la Berlin primi ordinul să declare regelui Prusiei, că Austria a renunțat la Silesia pentru totdeauna. Față de chestiunile ridicate prin războiul ruso-turc, trebuia găsită o bază, o sferă de interese, unde să fie posibilă o înțelegere între Prusia, Austria și Rusia. Frideric II, care știa, ce voește și ce se poate, întrevăzu imediat, că înlăturarea antagonismelor se poate ajunge prin înbucătățirea Poloniei. El avea cel mai urgent interes să-și rotunjească țara. Austria avea drepturi istorice asupra Zipsului și învățații lui Iosif II vor dovedi, că se poate lua chiar mai mult după dreptul istoric, iar Rusia nu prepara oare aservirea Poloniei? Ecaterina II voia însă întreagă Polonia, așa că Rușii fură cei din urmă, cari adoptară ideea sugerată cu genială dibăcie de Frideric II. Cancelarulului austriac din Decembrie 1768 nu-i repugna o desmembrare a Poloniei.

Rusia ar fi dorit mai bucuros împărțirea imperiului otoman cu concursul monarhiei habsburgice și convența regelui Prusiei. Din 1767 Rușii dăduseră de știre „cum că Rusia va să deschiză oaste cu Turcii pentru izbăvirea neamului creștinesc celui de supt jugul turcesc“. Dar Maria Theresia ținea mult la alianța cu Franța confirmată și prin căsătoria fiicei sale. Austria prin urmare fără o totală schimbare de front în politica externă nu putea colabora la distrugerea imperiului otoman, a cărui importanță pentru menținerea echilibrului de forțe o susținea de altfel și Frideric II cu fărîe.

Austria nu zădărniciu războiul ruso-turc, ba ce e mai mult luase și întinse măsuri militare. Pornind dela principii identice Frideric II și Austria în Februarie 1769 sub pretext de cordoane sanitare își întindeau granițele spre Polonia arătând loturile, cari le voiau. De acum înainte politica prusiacă și austriacă a fost să caute cel mai mare profit posibil din împrejurările date. S'au pus la cale două întrevederi la Neisse (August 1769) și Neustadt (Septembrie 1770) între Frideric II și împăratul Iosif II, pentruca înțelegerea austro-prusiacă să fie mai desăvârșită, mai sinceră.

Înțelegerea austro-prusiacă și afișarea ei îngrijoră mult pe cei dela Petersburg și diplomații Ecaterinei II devenită mai concesivă față de Prusia în chestiunea polonă. Scopul lui Frideric II era de a obține maximul de concesiuni și de a face Austria com-

plice. Evenimentele i-au dat tot concursul. Războiul se prelungea tot defavorabil pentru Turci, cari nu știură să se folosească nici de puținele succese, ce le avură.

După 10 Septembrie 1769 întreaga Moldovă eră în mâinile Rușilor și drumul spre București eră deschis. Cu un corp de voluntari întărit maiorul Karazin fu trimis spre București. Populația primi pe Ruși ca pe niște liberatori. Agenții ai țarinei de mult preparaseră terenul. Boerimea dela Ruși așteaptă liberarea Cantacuzinii, Pârful și Mihai, starețul din Argeș, un ardelean, bătrânul Nicolae Brâncoveanu, mitropolitul Grigorie, învățatul Chesarie și Filaret erau căpeteniile partidului rusofil. Cu toată înfrângerea dela Comana, Bucureștii rămăseră în mâinile Rușilor. Afară de linia fortificată a Dunărei numai în Oltenia s'a opus la început oarecare rezistență organizată de banul Manolachi Geani.

Încă la 19 Ianuarie, împărăteasa scrisese lui Pârful Cantacuzino, că în lupta începută contează pe ajutorul creștinilor din imperiul turcesc. Ii trimitea și portretul, precum și arhimandriților Sofronie și Damaschin, cari de asemenea împărțeau planurile împărătesei¹⁾. Pârful scrie feldmareșalului prinț Galitzin, care la 10 Iulie 1769 eră în lagărul Hotinului, să vină cu armata și să scape țara de necazuri, căci în armata turcească e foarte mare dezordine și dezertări²⁾.

La 10 Septembrie Pârful e încunoscînt at de caderea Hotinului³⁾, iar la 27 Noembrie, din Iași, generalul von Stoffeln îi scrie, că a trimis armată în Țara-Românească și va mai trimite. Domnul Grigorie Ghica ținea cu creștinii⁴⁾.

La 16 Noembrie Bucureștii fuseseră ocupați de Ruși. La întrevăderea dela Neisse Iosif II declarase, că Austria nu va permite niciodată, ca Rusia să rămâna în posesiunea liniei Dunărei. În legătură cu acest principiu al politicii austriace Kautitz dădu ordin trimisului austriac la Constantinopol să înduplece pe Turci, a cere mediațiunea Austriei pentru pace. Pentru mediațiune Austria își va cere nu peste mult timp recompensa dela

1) N. Iorga, *Genealogia Cantacuzinilor*, București 1902, pag. 423, 425.

2) *Ibidem*, pag. 428.

3) *Ibidem*, pag. 433—4.

4) *Ibidem*, pag. 441 2, 445—7.

Turci. Turcii căutau însă aliați. Kaunitz la 21 April 1770 le respinge însă oferta.

Ofensiva turcă dela începutul acestui an n'are nici un rezultat. Noul Domn «Manoli-Vodă» nu poate relua Bucureștii, la Focșani altă armată turcă e respinsă, Rușii ocupă Brăila, apoi Ismail, Chilia, Tighineă, Cetatea-Albă, Tulcea, Isaccea¹⁾. In Martie următor căzù și Giurgiul. La 5 Iulie 1770 între insulele Hydra și Zea, înainte de Nauplion flota rusă, care făcuse înconjurul Gibraltarului, atacase și distrusese flota turcă (bătălia zisă dela Cesmè). La 12 August 1770 s'a decis a cere mediația de pace a Prusiei și Austriei. Rusia nu va fi îngăduită să se folosească de succesele obținute și va fi constrânsă să se reîntoarcă în Polonia, de unde a plecat, ca aci să-și caute despăgubiri pentru cheltueli și prețul victoriilor sale.

Avertizată de Englezi despre mediațiunea adresată Prusiei și Austriei, Ecaterina voi să pună pe mediatori înaintea faptului împlinit. La 26 Septemvre ordonă generalului Rumanzov să scrie marelui vizir, că e dispus a trată pacea, îndatăce Obreskov va fi pus în libertate. Și Austriacii și Prusiicii voiau să oprească pe Ruși a trece Dunărea.

La 20 Dec. 1770, când armatele biruitoare rusești, țineau, retrase în tabere de iarnă, tot țărmlul stâng al Dunărei, Ecaterina II comunica condițiile de pace lui Frideric II. Intre acestea eră și independența Moldovei și Țării-Românești sau menținerea principatelor sub dominațiunea rusă timp de 20 ani, cu titlu de indemnitate.

Rușii prin propaganda lor, prin succesele lor, ajutați și de purtarăa barbară a trupelor turcești neputincioase în fața dușmanului își câștigaseră multe simpatii în principate. Boierii și clerul român sătul de împilările Turcilor, preferă față de situația de atunci să fie încorporați imperiului moscovit. Arhieriei Țării-Românești, nedându-și seamă, că numai ar schimbă stăpânul, în scrisoarea lor către împărăteasa se gândesc cu bucurie la vremea, când îi «va coprinde acoperirea Impărăției tale, ce dela D-zeu, dela Impărăția ta o așteptăm cu multă pohtă, cu dragoste, și bucurie să o dobândim»²⁾.

1) V. A. Urechia, *Documente dintre 1769—1880*. An. Acad. Rom. S. II, tom. X (1888) pag. 26-7.

2) N. Iorga, *Genealogia Cantacuzinilor*, pag. 440 și urm.

Intre cei ce au mers la Petersburg să solicite grația împărătească, din partea Țării-Românești erau mitropolitul Grigorie, arhimandritul Chesarie, vistierul Mihai Cantacuzino și logofătul N. Brâncoveanu. Aceștia spuneau acolo: «Și nici chiar în timp de pace să nu se mai lase de acum supt stăpânirea Turcilor, sau altor neamuri străine, ci să rămânem sub stăpânirea Rosiei»¹⁾. În acești termeni eră și manifestul Ecaterinei din Februarie 1771²⁾. Ar fi preă mare decădere aceasta, dacă nu am lua în considerare faptul, că principatele se arătaseră în cursul războiului așa de sătule de Turci și dornice după liberatori, încât cu drept s'ar fi putut aștepta fioroasa răzbunare din partea Turcilor, dacă principatele ar rămâne în vechea lor situație fără să le garanteze cineva cel puțin liniștea. Numai așa putem judecă insistențele pe lângă puteri ale boierilor și clerului. Teama cea mai mare eră, că țara va fi redată Turcilor.

Nu a putut fi însă necunoscut boierilor negociatori, că Austria nu va admite de loc independența principatelor, cu atât mai puțin încorporarea lor la Rusia. Dacă Rusia la început nu se învoia la împărțirea Poloniei, nu însemnă, că vrea să-i mențină integritatea din pur sentimentalism, ci nu admitea împărțirea Poloniei, voind să și-o rezerve întreagă pentru sine; la fel, Austria nu admitea încorporarea principatelor române, nici independența, deoarece nu perduse nădejdea, că se vor mai prezenta prilejuri, ca să le anexeze. La 5 Ianuarie 1771, Frideric II scria țarinei, că dacă vrea să evite un război cu Austria, va trebui să șteargă din condițiile de pace articolele relative la Moldova. Țara Românească, la independența Tătarilor și la insula din Arhipelag.

Vor trece Rușii Dunărea? Curtea din Viena desfășură o activitate diplomatică foarte intensă, ca să oprească așa ceva, ori de se va întâmplă, să tragă din aceasta cele mai mari foloase. Din 9 Decemvre 1770 armata împăratului ocupase Zipsul și eră gata să ocupe și Oltenia, dacă Rușii trec Dunărea.

Intr'o scrisoare din 20 Ianuarie 1771 Ecaterina II către regele Prusiei preconiza numai independența principatelor și adaogă, că nu înțelege, de ce Austria nu se învoește ca hotarul imperiului turcesc să înceapă la Dunăre și nu la Nistru. La 24 Decemvre

1) *Ibidem*, pag. 448, 456,

2) P. Teulescu, *Documente istorice*, Seria I, București 1860, pag. 123 și urm.

căzu Choiseul, așa că Austriacii rămân liberi la Constantinopol: împărțirea Poloniei se va face de bună seamă. Când la 30 Aprilie 1771 Alexe Orlof declara cabinetului din Viena, că țarina se mulțumește cu independența Tătarilor și independența principatelor dunărene, Kaunitz observă că aceste condiții nu erau absolut contrare intereselor austriace.

După campania rusă victorioasă, din primăvara anului 1771, după ce la 1 Iulie Tătarii făcuseră supunerea față de Rusia, ce mai rămânea Turcilor? Să iscălească tot, ce le spune și dictează Thugut internunciul austriac în Constantinopol. Astfel în noaptea de 6 spre 7 Iulie se iscăli tratatul austro-turc. Austria se obliga să libereze imperiul turc de Ruși pe calea armelor, fie prin negociațiuni; independența Poloniei va fi salvgardată. Turcii se obligă a da Austriei un subsidiu de 20.000 pungi a 500 piaștri, cam 11, 250,000 fl. Poarta va acorda supușilor austriaci tratamentul comercial al națiunii celei mai favorizate, va regula frontierele litigioase către Transilvania spre satisfacerea curții imperiale, însăfârșit vor ceda Austriei teritoriul Țării-Românești cuprins între Transilvania, Banatul de Timișoara, Dunăre și Olt. Kaunitz prin urmare declara la Petersburg și la Berlin, că Austria va lua armele, dacă Rușii vor trece Dunărea și nu se vor învoi la desmembrarea Poloniei.

Dar planul austriac era făcut fără Frideric II. Acesta cunoștea foarte bine starea rea a armatei austriace, așa că o intervenție războinică a Austriei o considera absolut exclusă fără voia sa. Turcii au trimis prima rată de parale, dar Austria nu se grăbi să ratifice tratatul de alianță. Austria nici nu va ratifica acest tratat, ci ea va propune în Ianuarie 1772 Prusiei și Rusiei desmembrarea Poloniei și împărțirea Turciei.

Frideric II e marele regisor al evenimentelor. Curtea din Viena prefera să ia de la Turci, aliații ei, de cât dela Poloni. Kaunitz, la 13 Fevruarie, propune să-i dea întregă Țară Românească. partea de sud a Moldovei și a Basarabiei. Restul celor 2 provincii să fie atribuit Poloniei ca reparațiune pentru ceea ce perde față de Prusia și Rusia. Iosif al II eră și mai puțin scrupulos: el voia, provinciile dunărene în întregime cu Dunărea și Prutul ca graniță, apoi chiar Belgradul și Orșova-veche. Frideric II voia însă să facă și pe Austria complice la împărțirea Poloniei, căci prin cedarea principatelor ar fi jignit pe Ruși. Astfel se ajunse la is-

călirea învoelii pentru desmembrarea Poloniei, unde toți trei puteau fi împăcați (25 Iulie 1772).

Înainte de aceasta, la 22 Ianuarie Kaunitz comunicase lui Thugut, că luând regele Prusiei partea Rusiei, Austria nu poate lupta pe două fronturi, că prin urmare Poarta n'are altceva mai bun de făcut, decât să încheie armistițiul și apoi pace, ceea ce se spuse marelui vizir și ministrului prusiac von Zegelin. Rușii renunțaseră la pretențiunile lor asupra Țării-Românești și Moldovei. Turcii se încred în Austriaci; la 10 Iunie st. v. se iscălește armistițiul lângă Giurgiu. Deoarece Turcii lăsaseră pe Austrieci să aprecieze pretențiile rusești, cabinetul din Viena își făcu aprecieri așa, ca să silească pe Ruși a le ceda cât mai mult în Polonia.

Tratatul de pace fură deschise și conduse în Golești de jos, nu departe de Focșani¹⁾. La 18/29 Iulie sosiseră acolo Thugut și von Zegelin și s'au prezentat să ia parte la conferințe. Dar Rușii nu au admis, zicând, că nu e vorba decât de «bune oficii» și că prin urmare admiterea acestor plenipotențieri la conferințe ar fi contrar dreptului public. Von Zegelin nu a insistat, iar Thugut s'a ținut în rezervă știind, că nu e acum momentul să provoace conflict cu Rusia reprezentată prin contele Grigorie Orlof și Obreskof. Din partea Turciei luă parte Jenișerli-Osman Efendi asistat de șeicul Jasintșizadeh. Dar când Rușii cerură independența absolută a Tătarilor, reprezentantul turc replică, că sultanul nu poate renunța nici la suzeranitatea nominală, nici la investitura hanului, așa că congresul se disolvă, după ce durase 20 zile.

Deputația boierilor și clerului înalt român înaintează memorii atât plenipotențiarilor ruși, cât și plenipotențiarilor Austriei și Prusiei. Jalba către cei 2 din urmă e datată «în Golești, 24 Iulie». În ambele deputațiunea își exprimă teama, că țara va fi înapoiată Turcilor. Plenipotențiarului «elciului» austriac i se expunea pe larg, cum Țara-Românească a avut totdeauna ajutorare de la Ungaria și Transilvania și aceasta i se proba cu acte, ale căror originale erau în mâinile cneazului Cantacuzino, adică Mihai. Nu

1) Dumitrache biv vet stolnic, *Istoria evenimentelor din Orient din anii 1769-1774*, ed. V. A. Urechia în An. Acad. Rom. Ser. II, Tom. X, apoi Bauer, Carra, Tunusli, trad. Sion pag. 168. Sulzer, partea II în mss. Acad. V. 612, dupe C. Giurescu, *Capitulațiile Moldovei cu Poarta Otomană*, București 1908.

era oare o ironie pentru cei inițiați să spui Austriei, care admisesese împărțirea Poloniei că «strălucita Casă a Austriei totdeauna a stătut ocrotitoare celor nevinovați»¹⁾). Mai lungă, mai plină de încredere este jalba înaintată contelui Orlof²⁾). Rugăciunile către D-zeu ale Românilor au pornit la război oștile împărătești. Boerii la vestea războiului s'au și crezut liberi și s'au purtat cu Turcii ca cu niște dușmani. Ei cer acum încorporarea la Rusia, iar dacă aceasta nu se poate, «domn de aceeași credință cu noi și să fim asigurați supt ocrotirea celor mari trei avtocați: al Rusiei, al Austriei și al Prusiei». Porții vor plăti «suma din vechime». Banii să fie predați Turcilor de solii puterilor protectoare. Jalba poartă data de 6 August 1772.

La 30 August st. n.³⁾ deputația muntenească prezintă contelui Orlof următoarele acte: supunerea Țării-Românești la Turci sub Mircea, a doua supunere sub Laiot și firmele, cari întăresc privilegiile.

În loc de textul supunerii găsim însă expunerea condițiilor, în cari s'a făcut, dimpreună cu situația generală internațională a țării. Fiind-că de la această expunere pornește un fel specific de a prezenta evenimentele, cum îl găsim până la Dionisie Fotino, dăm textul în întregime:

»Prințipatul Țării-Românești eră de sine stătător și avtonom, până în zilele lui Mircea Vodă, care a domnit pe la anii 1383.

Prințipatul se cuprinde din 18 județe, adică 13 dincoace de apa Oltului împreună cu Brăila și 5 dincolo de Olt. În timpurile acelea, fiindcă Prințipatele erau adeseori bântuite de vecinii de prin prejur, Mircea Vodă a închinat țara Turcului, care eră pe atunci mai tare de cât ceilalți vecini. Și pentru că stăpânise tot pământul Tătarilor și marginile Dunării, făgăduindu-i haraciul, sub cuvânt de supunere, 3000 de bani roșii pentru singura numai apărare, fără ca să aibă un amestec sau drept de stăpânire în țară. Însă Turcii nu s'au ținut de învoială, ci au cerut cinci sute de băeți și zece mii de galbeni, (precum se vede în Vizantida); deci, după doi ani, a stricat și Domnul învoiala supunerii.

Sultanul Murat al II de atunci, a trimes pe un seraschier,

1) N. Iorga, *Genealogia*, etc. pag. 487-488.

2) *Ibidem* pag. 492 și urm.

3) C. Giurescu, *Capitulațiile Moldovei* pag. 25, nota 2.

ca să bată pe Mircea Vodă și s'a biruit seraschierul la Cirolași din Ilfov. După trei luni venind și sultanul însuși a pornit războiul la Rovine de pe Ialomița, unde, nu numai, că s'a biruit, ci a fost și alungat până la hotarele Adrianopolii în anul 1386.

De atunci țara a rămas slobodă și avtonomă în curs de 77 ani, până în zilele lui Laiotă Vodă Basarabă, poreclit cel Mare. Toate aceste împrejurări despre război și alungarea Turciilor, se văd într'un hrisov al mănăstirei Tismana».

Acest hrisov al m-rei Tismana nu l-a apucat sau n'a ajuns la cunoștința istoriografiei române contemporane.

După ce apoi în aceeaș condică se povestesc întâmplările anului 1462 și lupta pretinsului Laiotă-Vodă cu oștile lui sultan Mehmet, se spune că acest Laiotă-Vodă s'a învoit să se supună, să plătească haraciu zece mii galbeni, băești să nu dea și s'au mai stipulat următoarele:

«Turcii să nu aibă nici o parte sau amestec la stăpânirea țării, nici să intre de fel pe pământ românesc.

Să vie numai un singur Turc, ca să primească tributul și acela cu voia domnească și însoțit de un om domnesc, de la marginea Dunării și până la scaun.

Țara să fie avtonomă și volnică de a porni război în potriva vecinilor, ori când va voi, precum și de-a încheia pace; asemenea are deplină putere de viață și de moarte asupra supușilor.

Câți creștini se vor fi turcit pe pământul turcesc și viind iarăși după aceea în Țară, se vor întoarce la credința lor părintească, să fie slobozii a o face fără nici o primejdie.

Românii, cari vor trece în Turcia pentru trebuințele lor, să fie nesupărați atât de haraciu, cum și pentru ori ce fel de haine ar purta.

Domnii să fie credincioși pământeni, aleși de Mitropolitul, de episcopii și de boierii țării.

Dacă vre un Turc va da judecată cu un Român, să se judece la județele locului după legile țării; și hotărârea dată să-și aibă țarie.

Turcii, cari vin în țară pentru negoț, să intre cu voie anume și cu dovadă, din ce parte de loc sunt; fără mai multă zăbavă, cumpărând și vânzând marfă cu ridicata, numai pe la bâlciuri, iar nici cum prin alte locuri și plecând numaidecât din țară.

Negustorii aceia n'aveau voie a luă dincolo nici argat, nici femeie româncă, precum asemenea nici de a aveă în țară deosebit loc de închinăciune.

Nici un pământean, nu poate face igzar (apel) cu jalbă la Constantinopol, nici în altă parte a Turciei¹⁾.

Nu e destul de potrivită această expunere a situației Țării-Românești, pentru ca să se aranjeze un tratat, cum a publicat Dionisie Fotino? După expunerea stipulațiilor pentru a doua închinare, în condica aceeaș se adaogă: «Toate acestea se pot vedea chiar și în firmele ce se făceau și până în cei de pe urmă ani». Nu e aceasta o aluzie, că tratatul în forma prezentată de Dionisie Fotino e numai o reconstituire istorică?

În *Genealogiă*²⁾ găsim următoarele:

«Mircea Basarab Voevod, frate cu Dan Vodă. A domnit la anul 1383. El a zidit mănăstirea Cozia în malul apei Oltului, la anul 1386 și el întâi a făcut în București case domnești și a mutat acolo a fi scaunul domnesc cel ce mai înainte eră în Târgoviște, iar mai din vechime la Radu-Negru, întâi a fost scaunul în Câmpu-Lung, deacolo la Curtea de Argeș, apoi la Târgoviște, iar dela Mircea Vodă până astăzi în București. Acest domn s'a supus întâiași dată la Turci, legându-se a le plăti haraciu pe an 3.000 de bani roșii. După aceasta Turcii nestând la al lor cuvânt și mai cerând peste haraciu să le deă țara pe an și câte 500 de copii și nevoind el să deă, a venit asupra lui sultan Murat, cu care lovindu-se la satul Rovina și biruindu-se Turcii, au fugit peste Dunăre».

Dorul de libertate, provocase întinse cercetări istorice. Aricescu, când a dat spre publicare lui C. Boliac materialul cunoscut, i-a adaogat, că sunt după condica pierdută a banului Mihai³⁾. Dar o comparație a materialului condicii pierdute cu opera istorică a învățatului Cantacuzin e cea mai dreaptă cale, spre adevăr.

În *Ἱστορία τῆς Βλαχίας*⁴⁾ atribuită aceluiaș ban Mihai⁵⁾

1) *Banul Mihai Cantacuzino, Genealogia Cantacuzinilor*, publicată ed. N. Iorga, București 1902, pag. 495—99.

2) *Ibidem*, pag. 61.

3) *Trompeta Carpaților* VII. (1869) nr. 761-2 din 18 și 21 Septembrie.

4) ed. frații *Tunusli*, Viena 1806, pag. 12 și urm. (traducerea lui G. Sion, Buc. 1863, pag. 66 și urm; cf. și pag. 70).

5) N. Iorga. *Istoria lit. rom.* II pag. 128-31. Cf. *Idem, Adunarea și tipărirea isvoarelor privitoare la Istoria Românilor în Prinos lui D. A. Sturdza*. Buc. 1903, pag. 12, nota 1.

găsim acelaș material istoric referitor la prima închinare, ca în expunerea din condică. Iar pentru ca textul să vorbească il dăm în întregime :

«La anul 1383 domnia Mircea Vodă singur domn și stăpânitor peste cele 18 județe, adică 13 dincoace de Olt cu Brăila și 5 ale Banatului Craiovei. Fiindcă pe atunci țara aceasta eră sbuciumată, de neîncetatele răsboaie ce aveă cu vecinii, Mircea Vodă, văzând că împărăția Turcilor eră prea puternică, stăpânind pe Tătari și toată laturea de dincolo a Dunărei, a închinat și el Țara-Românească, promițându-se să deă ca semn de supunere câte 3000 de bani roșii pe an, numai ca să fie protejată, fără ca să aibă împărăția Turcilor vreun amestec în guvernul țarei.

Turci nu și-au ținut promisiunea, că peste puțin timp au sporit tributul cerând câte 10.000 galbeni, pe fiecare an, și câte 500 băeți, precum se vede în Bizantida. Aceasta neputând suferi Mircea vodă, după doi ani s'a revoltat și a stricat tocmeala. Dar peste 3 ani, la 1386 a venit însuși sultanul cu răsboi asupra lui Mircea vodă și lovindu-se la Rovine județul Ialomiții, sultanul nu numai că a fost învins, dar a fost și gonit până la otarele Adrianopolei.

După aceasta țara a rămas iarăși liberă în curs de 77 ani până pe timpul lui Laiot vodă cel mare numit Bassaraba. Bătălia, despre care se vorbește mai sus și gonirea Turcilor, se văd dintr'un hrisov al m-rii. Tismana.

Banul Mihai așa-dară nici aci nu cunoaște un tratat formal, după cum numai amintirea sumei haraciului o găsim și la expunerea întâmplărilor politice de sub Mircea. Și aci ¹⁾ Mircea începe domnia la anul 1383.

«Acest domn a închinat mai întâi Țara-Românească Porții otomane, îndatorându-se a-i da haraciu (tribut) câte 3000 bani roșii pe fiecare an. Dar Poarta nerespectând condițiile capitulațiunei și cerând să adaoge haraciul și încă să mai dea țara câte 500 de copii sclavi pe fie care an, Mircea vodă nu a primit și a ridicat răsboi în contra Turcilor; și bătându-se chiar cu sultanul Murad al II lea, în județul Ialomița, la locul ce se chiamă Rovine, a învins pe Turci și i-a gonit până la otarele

1) *Tunusli*, trad. *Sion*, pag 129.

Adrianopolii, rămăiând Țara-Românească iarăși liberă și independente».

După opera banului Mihai Cantacuzino așadară Mircea a plătit tribut Turcilor până aproape de lupta dela Rovine, după care țara a rămas independentă, Mircea fiind biruitor.

Aceste erau rezultatele cercetărilor istorice, dela cari delegațiunea boerilor și clerului Țării-Românești spera un temei pentru cererile lor de restituțiune în vechea stare de drept. Cercetările au mai putut continua, dar nu cunoaștem alte rezultate ajunse afară de cele amintite. Căci tratativele pentru a aranja chestiunea orientală, precum și luptele, au mai continuat.

Dacă Austria își vedea făcut interesul prin faptul, că tratativele de pace de la Goleștii de jos s'au suspendat, egal mare interes avea, ca să se reia tratativele. În aceeaș toamnă armistițiul s'a prelungit până 'n 21 Martie viitor, iar convorbirile de pace fură reluate la București.

Deputațiunea munteană se prezintă din nou, la 15 Ianuarie cu jalbă înaintea lui Obreșkof arătând, că Români voesc să ajungă sub cârmuire rusească. Dacă aceasta nu s'ar putea, să fie pus principatul sub protecția puterilor. 1)

Plenipotențiarilor turci trebuiră să vază, că Rusia acum și-a mărit pretențiile. Eră aproape sigur adică, că Austria nu va mai interveni în favoarea Turciei; iar Prusiei, care doria Danzigul, iar fi părut rău, ca Rusia să scape așa de încurcăturile cu Turcii. Se poate, că această cooperare de atitudine uniformă a Austriei și Prusiei a făcut pe Ruși să-și schimbe pretențiile. Referitor la principate Obreșkof propune pe rând următoarele modalități: să fie cedat Bugeacul Rusiei pe timp de 30 ani. În ultimatul din din 15 Februarie 1773 se cere: reinstalarea lui Grigorie Ghica, care era în tabăra rusească, ca principe creditar al Moldovei, poate chiar al ambelor țări cu privilegiul să trimită haraciul stabilit odată pentru totdeauna, odată în 3 ani, și să-și aibă reprezentantul său în capitală imperiului otoman.

Austriecii erau foarte neliniștiți, căci în Polonia nu se putea face regulă definitivă, până ce Rușii nu sunt gata cu Turcii. Lui Kaunitz îi veni ideia să-și asigure cel puțin profit de la Turci. La propunerea iscoditorului cancelar împărătesc se hotări și

1) N. Iorga, *Genealogia* pag. 508 și urm, 512 și urm.

oferi Tucilor un ajutor de 5 sau 6 milioane florini, cu cari să obțină condiții mai bune dela Ruși, iar Turcii să dea în schimb Austriei, Oltenia. Dar când Thugut primi la Constantino-pol unele instrucții, tratativele erau pe cale de a se rupe și la 22 Martie s'au și amânat fără termin. Socoteala iui Frideric II se potrivea de minune.

Turcii trebuiesc constrânși a iuți atari tratative. In Iunie armata însă trecea Dunărea. Turcii ar fi putut avea o victorie, dar marele vizir nu se știu folosi de prilej. Lupta se dete la Silistra, la Bazargic, Varna, Cernavoda, pe mare, nu cu multe succese pentru Ruși. La finele anului armata rusă trebui să-și facă tabăra de iarnă pe malul stâng ai Dunărei. Austriacii se preparau să seară Turcilor prețul pentru intervențiile lor trecute și viitoare.

La 20 August și 6 Sept. 1773 cancelarul austriac scrisse lui Thugut să prepare pe Turci, că în cazul unei păci cu Rușii, să cedeze Austriacilor teritoriul moldovenesc, botezat apoi de ei Bucovina.

Austriacii și Prusiicii erau foarte nerăbdători să-și vadă odată realizate pretențiile în Polonia. Prelungirea războiului cu Turcii și pentru anul 1774 ar fi putut aduce surprize. Turcii trebuiau prin umare sfătuiți să încheie odată pace, pe de altă parte situația rea militară a Rusiei prin nesuccesele campaniei de toamnă, apoi revolta Cazacilor de la Don sub Pugacef, falșul Petru III, stingerea revoltei mamelucilor erau de natură să făcă Rusia mai îngăduitoare și mai darnică față de pretențiile aliaților. In primăvara anului 1774 deplin înțeleși Austriacii și Prusiicii făcură invaziile preventive pentru a-și asigura porțiunile lor mărite. Rușii reținuți de război și de revolta Cazacilor nu aveau, cum să protesteze.

Intr'aceea în Turcia sultanul Abdul-Hamid și mai războinic urmă sultanului Mustafa mort la 14 Ianuarie. Trupe noi plecară pe câmpul de operațiuni și Kapudan-pașa se îndreptă cu poftă spre Varna. Turci intenționau chiar o debarcare în Crimea. Dar la 20 Mai armata estică turcească e distrusă de Ruși O armată rusă pătrunde până la Bazargic, iar alta sub conducerea generalului Soltikov trecu Dunărea la Tutucaia, învinge de 2 ori trupele pașei din Rusciuc și impresură orașul. Când sosiră și trupele lui Rumiantzof la Silistra, însemna, că trupele marelui

Vizir sunt investite la Șumla. La 10 Iulie se prezentară la cartierul general al lui Rumiantzof plenipotențiarilor turci să ceară pace. În 4 ore s'au și învoit asupra condițiilor. La 21 Iulie pacea era semnată de ambele părți în satul Cainardji. Rusia primea posesiunile reclamate mai înainte, se recunoaștea independența Țătarilor, iar comerțul pe Marea Neagră deveni liber. Rusia ajunse protectora principatelor dunărene și a religiei ortodoxe în imperiul otoman. Numai cu permisia Rusiei vor putea fi schimbați principii români și Români nu vor plăti de acum înainte de cât haraciul. Orice alte greutăți și monopolul comercial sunt șterse.

Ce mai câștigaseră principatele? S'a înlăturat, ce ar fi fost în cazul unei înfrângerii rusești, Goana în contra patrioților, cari vedeau în Ruși mântuirea patriei lor, ar fi fost escesivă; s'ar fi ajuns poate la dependență mai de aproape observată dar nici a zecea parte din speranțele ruse nu se realizară.

A doua zi după semnarea actului de pace boerii și mitropolitul țării scriau contelui Rumiantzof. Contele le comunicase verbal, că în tratat s'a pus ca temei pentru principate starea de sub Mohamed IV. Boerii alcătuiseră din materialul istoric, ce-l aveau la îndemână, situația țării și cereau, ca drepturile stabilite de ei istoricește să fie înserate «prin deosebit articol o descriere a acestei stări, încât să nu mai poată fi primitoare de deosebite tălmăciri¹⁾. Dar Rușii voiseră în tratatul de pace tocmai termeni vagi, pe cari să-i poată explica după aprecierea puterii lor din viitor în favorul noilor intervenții rășboinice în contra imperiului otoman. Moldova pierdù partea nordestică răpită de Austrieci. «Austria achiziționă în urma unei negociații misterioase un ținut de 178 mii patrate geografice și o populație de 132.000 suflete». La 6 Septembrie 1774 Kaunitz scriă lui Thugut, că imediat după depărtarea Rușilor, vulturii imperiali vor fi înfipti în „Bucovina“. Ordinul de ocupație fu dat la 20 ale lunii. Pentru regele Prusiei acest fapt eră pretext bine venit să păstreze în Polonia, ceea ce ocupase dincolo de linia de demarcație. Rusia închise ochii, fiindcă Prusia și Austria sfătuiseră pe Turci să ratifice tratatul dela Cainardji, (24 Ianuarie 1775). Turcii nemai putând spera nici un ajutor, la 7 Mai 1776 trebuiră să iscălească

1) N. Iorga, *Genealogia*, pag. 537 și urm.

cedarea „Bucovinei“ către Austria¹⁾). Românii plăteau decadența Turcilor și lăcomia Austrieacilor, cari după vorba lui Frideric II căutau să se umfle, ca să nu fie înăbușiți.

Țările române ayură însă câștigul moral: toți fură cuprinși de dorul după libertate. Gândurile tuturor celor buni priveau cu nerăbdare bine înțeleasă la timpul lui Mircea cel Bătrân în Țara-Românească și al lui Ștefan cel Mare în Moldova. La capătul puterii turcești europene, pentru Românii din ambele țări, răsărea un ideal, care lipsise timp de decenii în secolul al XVIII-lea, redobândirea grabnică a libertății. Noua aristocrație a țărilor relua firul generației, pe care o înlocuise prin silnicia vremurilor. Vrând să dovedească situația veche a principatelor, boerii și clerul din ambele țări trebuiră să scruteze trecutul, să studieze documente și hrisoave, în cari până acum erau obișnuiți să caute numai drepturi pentru moșile, ce le aveau sau le reclamau. Intre trecutul vitejiei demne plin de războaie victorioase, plin de jertfe când Baiazid Fulgerul eră învins, le apărea viitorul neatârnat trezindu-le dorul de libertate. Inceputul regenerării morale în principate eră un fapt. Curentul pare a fi fost mai intens în Țara-Românească, care prin deputații trimiși la reprezentanții marilor puteri avea un cap luminat cu mult dor de bine și cunoscător al istoriei naționale, Mihai Cantacuzino.

Materialul istoric eră puțin, hrisoave, cronicarii bizantini, istoriile turcești, opera istorică a lui Dimitrie Cantemir și documentele referitoare la raporturile cu Ardealul și Ungaria. De aci își luaseră informațiile lor, pe cari le înaintară plenipotențiarilor puterilor interesate, la felul cum se va rezolvi chestia orientală.

Deputația munteană adăogă: „cele ce sunt înscris se vor arăta însuși scrisorili, unde se cuprind, iar cele ce se țin minte dupe paradosis, puind cinstea noastră înaintea Domnii Mării Tale cu simfonie de obște vom da supt iscălituri; la care și de D-zeu tēmându-ne și cinstea noastră ferindu-o nu vom strămută ade-vărul, în ce chip s'a urmat²⁾).

1) Relativ la evenimentele din anii 1768—1774. Cf. *Albert Sorel, La question d'Orient au XVIII siècle*, ed. IV, Paris 1902 și *N. Iorga, Geschichte des osmanischen Reiches IV*. Gotha 1911. cap. VIII, pag. 485 și urm. Cf. și *Geschichte des gegenwärtigen Kriegs zwischen Russland, Polen und der ottomanischen Pforte*, Frankfurt u. Leipzig 1771; *Papadopol, Ἱστορία τοῦ παρόντος πολέμου* ed. Veneția.

2) *N. Iorga. Genealogia* pag. 540—1.

Deputații n'au găsit și n'au putut arăta un tratat cu puncte mai multe sau mai puține. „Pretinsele tratate vechi cu Poarta în sediul 14 15-lea ieșiră la iveală pentru a sprijini privilegiile principatelor pe anexe documentare“ — zice d-l. Iorga. Trebuia întregit hotarul sudic prin retragerea serhaturilor, haraciul scăzut, trebuia formată o armată națională de 20.000 oameni pentru Țara-Românească, elementul străin intrat în slujbă trebuia îndepărtat și Domnul trebuia ales pe viață. Toate acestea le documenta deputația munteană. Dar textul tratatului lui Mircea cu Turcii nu-l găsim între documente în formă de tratat, ci ca expunere istorică. Deputația nu putea prezenta textul unui tratat, care, cum vom vedea, n'a fost nici odată.

În cartea sa intitulată *Ιστορία πάλαιης Δακίας* neobositului Dionisie Fotino ¹⁾ ne prezintă următorul tratat, care după anul, când e dat, firește numai Mircea cel Bătrân l-a putut încheia cu Turcii și anume cu sultanul Baiazid Fulgerui. Textul prezintă un tratat formal, cum urmează:

«Memleketul (țara) Românesc, carele acum s'a supus neînvinș puterei noastre îl așezăm prin înalta noastră milostivire ca să se guverneze după legile sale proprii, și Eflak Voevodasi (Domnul), să aibă deplină putere, ca să facă război vecinilor săi sau să încheie pace, când va voi; și prin urmare să aibă drept de viață și de moarte asupra supușilor săi.

Creștinii, cari după ce ar primi legea lui Moamet ar trece iarăș din ținuturile noastre în Țara-Românească și ar îmbrățișa iarăși creștinismul, nu vor putea fi urmăriți sau supărați.

Câți din Români ar trece în vreo parte din ținuturile noastre pentru trebuinți particulare, vor fi nesupărați de haraci, (contribuțiune personală) și necercetați pentru portul lor.

Domnii creștini se vor alege de către mitropolitul și de către boieri.

Dar pentru înalta noastră milostivire și pentru că am înscris pe această raija (supus) în catalogul celorlalți supuși ai noștri, el va fi dator a da la împărătescul nostru miri (teaur) în fiecare an câte 5000 bani de ai țarei sau 600 lei de argint în moneda noastră.

1) Viena 1819 pag. 369—70 (=trad. de G. Sion Tom III Buc. 1860 pag. 216)

S'a dat aceasta în Nicopole, la 805 în luna Rabiul-evvel și s'a înscris în chiutucurile (condicele) noastre».

În sensul acesta ticluiește acelaș Fotino domnia lui Mircea: Domnul român trimite trupe de ajutor Sârbilor în bătălia dela Cossovo. Nu amintește participarea lui Mircea în bătălia dela Nicopole, pe care el o așează în anul 1393. Dar după acelaș autor Mircea temându-se de Baiazid învingător la Nicopole s'a dus de bunăvoie la sultanul, a făcut supunere, păstrându-i-se țării autonomia și a promis anual 3000 de bani roșii. Dar după doi ani Baiazid cere 10.000 galbeni și cinci sute copii. Domnul refuză. Sultanul supărat vine asupra Țării-Românești cu mare armată trecând Dunărea pe la Silistra și face tabără la Rovinei în județul Ialomița. În lupta, ce s'a dat, Românii înving pe Baiazid, care cu rușine trece Dunărea înapoi urmărit de Mircea până la Adrianopol. De atunci țara a rămas liberă până la Laiot-Vodă, adică 67 ani, în care timp firește nu au lipsit luptele cu Turcii.

Banii de-ai țării din tratat sunt aici numiți bani roșii, cum am văzut și în opera banului Mihai Cantacuzino¹⁾.

1) În corpul povestirii istorice acelaș Fotino iarăș amintește: „κατ' ἔτος τρεῖς χιλιάδας κόκκινα ἀσπρα“ (op. cit. vol. II. Viena pag. 27.) ceea ce G. Sion traduce: „pe fiecare an câte 30) de bani roșii“ [vol. II. pag. 17] Acelaș tratat îl publică traducând pe Fotino și M. Mitilineu [*Collectionne de tratatele și convențiunile României cu pūterile streine*. București 1874.) Mitilineu transformă anul turcesc în 1391, pe când Fotino are 1393, deși nu schimbă data turcescă, care e aceeaș la ambii. Mitilineu exprimă suma tributului de 3000 bani roșii de țară în 300 lei argint de ai monetăriei noastre. În originalul lui Fotino este Κατ' ἔτος ἀνά 6000 (greșit la tipar în loc de 3000) ἀσπρα κόκκινα τοπικά, εἰς πρόσια 500 ἀργυρᾶ τῆς ἡμετέρας σφραγίδος“ (vol. III. Viena 1819 pag. 369—70 cf. și pag. 367. Traducere românească a tratatului, așezându-l în anul 1391 găsim și în *Acte și documente relative la Istoria României*. Vol. 1 2. București 1888. pag. 1. cf. și Félix Çolson, *Précis des droits des Moldaves et des Valaques fondé sur le droit et sur les traités*, Paris 1839 și traducere română D. A. Sturdza. Iași 1856, unde închinarea lui Mircea e pusă în anul 1393 și 795 al erei turcești. Tot în 795/1393 îl prezintă încheiat și N. Bălcescu în traducerea sa arătând, că suma plătită de țară eră: „trei mii bani roșii de țară sau cinci sute de lei de argint de moneda noastră“. E cea mai bună traducere a pretinsului tratat (Conv. lit. XXVI pag. 1 28-1029). Ubicini în *Provinces Danubiennes et Romaines* Paris 1856 pag. 35, așează așisderea în 1393 tratatul, iar suma tributului e: „3000 piaștri roșii de țară sau 500 piaștri de argint în moneda noastră“.

Se observă deci constanta tendință de a da anul corespunzător celui 1393 al erei noastre. Fotino însă dă anul 805, pe care greșit îl transformă în 1393.

Fotino ne spune și de unde are acest tratat, care a fost prezentat și congresului dela Paris. El afirmă, că a găsit primele două capitulațiuni ale Țării-Românești într'o cărticică, ce i-o dase Alex. Văcărescu, care o avea dela tatăl său, banul Enache Văcărescu, carele și acesta le-au căpătat cu mare cheltuială de bani copiindu-le după condicele împărătești, pre când se află la Constantinopole ¹⁾.

Enache Văcărescu a scris însă o istorie turcească, în care expune în modul următor împrejurările închinării ²⁾. Și întocmind trebile împărăției în Asia, au trecut în Evropa și făcând gătire de război a purces. (Mehmed I) asupra Valachiei și trecând Dunărea o parte de oaste pe la Mehedinți, au stăpânit Turnu-Severinului, altă parte trecând pe la Rusciuc, a luat Giurgiuvu. Românii au adunat oști și s'au diafendevsit în toate părțile întâi după datoria firii și a slobozeniei și mai vârtos având temere de supărarea legei. Dar în cea după urmă văzând, că împăratul s'au arătat purtător de biruință și au întemeiat și Giurgiuvu cu un garnizon nu de puțin număr, înțelepțește s'au socotit, că de vor închină țara la stăpânirea otomanicească fără război, vor dobândi privilegiile, ce nădăjduia și de care se înveslesc și astăzi; iar împotrivindu-se și rămâind supuși prin biruință, vor fi urmate cele împotrivă, știind căci capul plecat, după paremie, de sabie nu va fi tăiat. Au hotărît și cu sfat de obște la leat 1418 și 820, domnul cu boerii au închinat Țara-Românească fără război la împăratul Mehmed cel dintâi și s'au făcut tributarii și primiți cu bucurie la împăratul, le-au făcut multă cinste, atât domnului dându-i cabaniță sau hlamidă împărătească și cucă și sangiac și două tuiuri, paia de trei, căci are voie a face toate, ale pompei, câte fac cei cu trei tuiuri, adică nouă calcanuri, nouă dauluri, șase satări, ciauși gavazi și altele încă mai multe, de vreme ce i-a dat și peici împărătești, cum dă numai hanului și divan ciauși, capigii și mecterhané împărătească și cal cu divan tacâmi și hai ahirlji; cum și pe boeri îmbrăcându-i cu caftane le-au hărăzit toate privilegiile, adică a rămâne la toate principatul, cum au fost și până atunci, cu obiceiurile și orânduielele

1) Trad. Gh. Sion III pag. 218 nota 1.

2) *Iannache Vacarescu Istorica, preputerniciloru imperași othomani* (A. Papiu Ilarianu, Tesauru de monumente istorice pentru Romania. Tom. II, București 1863 pag. 255).

sale cele dinceput și cu a nu se putea face măcar o geamie în țară și cu de va și veni vreun pământean la legea turcească să-și peardă patria, robii și toate cele nemîșcătoare și acela să iasă din țară și țara să-și dea numai tributul sau dajdea, care atunci s'a legat a fi pe an tl: cincisprezece mii (precum am auzit) și doisprezece șoimi și la vreme de oaste, când ar avea devletul cu altă împărăție război să aibă datorie a merge și principul cu oștile românești spre ajutor. Principul să se facă dintre boeri cu alegere de către boeri și împărăția să aibă a cunoaște pe cel ales trimițându-i spre cinste călăciu-caftan și toate darurile ce s'au zis mai sus. Le-au hărăzit și locuri două în Odriiu, unul împotriva mitropoliei peste uliță să facă saraiu dând voie să facă și biserică de piatră, ce stă și până astăzi, iar unul afară din Odriiu pentru ciftlic. Și așa făcând principatul mefruzul-calem adică deosebit condei, s'au reîntors în pace spre otcărmuirea țării toți, rămânând Turnul, Giurgiu și Brăila a fi serhaturi, cum în urmă și Hotinul luat de la Moldavia».

Dacă Enache Văcărescu a fost în posesiunea mult deplânsei cărticele, de ce ne dă o cu totul altă expunere contaminată din cronicarii turci și din cele auzite? Sau a ajuns autorul în posesia textului tratatului, după ce-și scrisese definitiv opera, pe care n'a mai avut timp să o transforme în sensul noilor știri? Se observă, cum folosește tradiția, care în parte se deosebește de aceea, pe care o prezentau reprezentanții Țării-Românești plenipotențiarilor marilor puteri în legătură cu pacea dela Cuciuc-Cainardgi.

Nu în Constantinopol se puteau lua atunci știrile necesare istoricului, căci or nu erau, or Turcii le țineau sub obrocul despotismului lor ignorant. Și Cantemir a fost redus numai la cronicarii turci și la tradiție. De aceea pune închinarea și primul tribut moldovean sub Bogdan cel Orb¹⁾ pe când se știa că Petru Aron a plătit mai întâi la 1455 dajde Turcilor, 2000 de galbeni.²⁾

1) D. Cantemir. *Scrisoarea Moldovei* (prima ediție română a Descrierii Moldovei), M-reia Neamțul 1825. pag. 251. (Scrisoarea Moldovei e o traducere din nemțește terminată în 1806).

2) Bisaccioni, *Historia delle guerre civili*, Veneția 1664 pag. 412. Cf. și *Curiose Beschreibung*, etc. l. c.

În acelaș fel împrumută Constantin Căpitanul și de la unii și de la alții, când expunea supunerea țării către Turci. Din Phrantzes sau „alt istoric” al cărui nume nu-l dă acest autor scrie, că după ce «au făcut Mircea Vodă aceste izbânde văzând obrăznicia Turcilor s’au împăcat cu ei și i-au fost dând plocon pentru ca să se odihnească țara în pace». Apoi povestește marea bătălie de la Nicopole; iar când e vorba de Mohamed I, continuă: «Acest Mehmet împărățind n’au păzit pacea, ce făcuse tatăl său Baiazid și vreă să mărească ploconul Românilor și al Moldovenilor, ci unindu-se Românii cu Moldovenii au avut război cu Mehmet și l-au biruit pe Turc și iar au lăsat ploconul, precum au fost așezat de tată-său¹⁾».

Rezumând cele spuse până acum ajungem la următoarele constatări generale: Istoriografia noastră veche știe despre o închinare a Țării-Românești către Turci. Cronica veche a Țării o atribuie lui Laiotă-Vodă, pe când istoriografia secolului al XVIII-lea afirmă, că Mircea a făcut închinare Turcilor. Această localizare s’a putut face pe baza operei istorice a lui Mihai Cantacuzino și Cantemir pornind de la istoriografia bizantină și turcească. Dacă s’ar fi luat ca bază numai cronicile turcești, s’ar fi făcut altă localizare în timp și nu anul 1383 cu care istoriografia secolului al XVIII-lea începe domnia lui Mircea. E mai probabil, că a fost cunoscut Phrantzes, secretarul lui Mohamed, care rezumă în opera sa evenimentele orientale între 1258-1476.

La Phrantzes, Baiazid după ce bate de două ori pe Unguri (se subînțelege lupta dela Nicopole) pleacă în contra Țării-Românești a lui Mircea. «Tot acesta (Baiazid)—scrie Phrantzes—pornind în contra lui Mircea, principele Vlașiei îi pustiește multe locuri, dar când Mircea ieși la luptă dreaptă, într’un oarecare loc greu cedând neprielniceii locului, fără luptă s’a întors înapoi. După aceea s’a ajuns la învoială, prin care Mircea a făgăduit că va plăti sultanului tribut și s’a încheiat pace. Tot acesta a primit nu puține²⁾ din locurile celelalte ale Bulgariei și Serbiei

Acelaș Phrantzes la Mohamed I spune, că imediat ce a ajuns în domnie a cerut tribut foarte greu dela Moldova³⁾. Nu e aici un anachronism, căci Mohamed al II-lea fu acela,

1) *Magazin* etc. I. c. pag. 45, 96.

2) *Ed. Bonn libr. I cap. XXVI pag. 82 și urm.*

3) *Ibidem libr. I cap. XXX pag. 89.*

care primi tribut dela Petru Aron în suma de 2000 galbeni pe an? ¹⁾ Acestor galbeni ungurești Moldovenii le ziceau și «roșii de aur ungurești» cum reiese dintr'un document al lui Alexandru cel Bun (1421) ²⁾.

Dar Phrantzes nu amintește suma, ce s'a obligat Mircea să o plătească, după cum nu o spune nici Chalkondyles.

Dacă Dukas ³⁾ vorbește despre tributul Țării-Românești, când îi compune lui Mohamed I panegiricul, aceasta eră o licență oratorică, ca și aceea, că Ungurii ar fi plătit atunci tribut Turcilor. Aceeaș cronică la suirea lui Mohamed I pe tron amintește, că s'au prezentat noului sultan solii trimiși de Sârbi, Români Bulgari etc. Ce să fie adevărat din această știre, când Bulgarii atunci nu aveau un stat, care să trimită soli? ⁴⁾.

Cronicarii bizantini nu ne dau nici suma, nici data primului tribut, ce s'a plătit Turcilor. Cronicile turcești împlinesc una din aceste lacune. Seadeddin ne spune că, din 1391 Țara-Românească e însemnată în condicile împărătești ca provincie tributară ⁵⁾. Acelaș cronicar, când povestește prima expedițiune a lui Baiazid în Țara-Românească (793), după ce arată, că sultanul a rămas biruitor, continuă afirmând că Mircea s'a obligat să plătească tributul obișnuit și să ajute și să se afle prezent în războaie și serviciile sultanului. ⁶⁾.

Ne punem însă întrebarea, de ce n'au fost și Românii lui Mircea în bătălia de la Angora, cum au fost Sârbii? După acelaș cronicar, apoi Mircea în timpul turburărilor de sub interregn, n'a mai plătit tribut. Deaceea Mohamed luând domnia în anul 819 al erei turcești cu armată pornește în contra Domnului român. Rezultatul expediției fu, că principele român căindu-se a plătit tributul ce datora pe 3 ani și atunci s'au ratificat condițiunile și

1) Vezi lucrarea mea. *Din trecutul stăpânirii românești* pag. 41 etc. și nota 82.

2) *Hurmuzaki-Haluzniacki. Documente* 1, pag. 835 și urm.

3) *Historia Byzantina* ed, Bonn. pag. 130.

4) *Ibidem* pag. 97.

5) *Zinkeisen, Gesch. des osmanischen Reiches* 1 pag. 284.

6) Seadeddin, *Chronica dell'origine e progressi dela casa Ottomana* trad. de Vincenzo Bratutti 1 Viena 1648 pag. 165 și urm.

capitulațiunile de pace¹⁾). După cronicarii turci deci Mircea e de 2 ori silit să plătească tribut.

Suma tributului o găsim însă numai la scriitorii români ai secolului al XVIII-lea și încă într'un loc. Djevdet-Effendi în o carte a sa are următorul pasagiu: Principele va vărsa în fiecare an în tezaurul nostru imperial 3000 gyzylguruși de Valahia sau 500 guruși, de moneda noastră²⁾. Rebi-evvel 796 (=1393). Astfel de galbeni însă nu se amintesc între monetele găsite dela Mircea, care nici n'a plătit vreodată această sumă, care i-a rămas ponos. Căci atunci, când a fost bătut de către Turci, a fost înlocuit într'o parte a țării și dacă s'au putut găsi însemnări în condicile imperiale turcești despre un tribut al Țării-Românești din această vreme, acesta a fost opera nefastă a intrusului Vlad, dela care ni s'au păstrat și monete³⁾.

Și anul 1393 dat de însemnarea condicei amintite se poate potrivi la Vlad, care în acest timp făcea poate făgăduieli la Constantinopol. Dacă însă cercetăm anul 805, vedem, că capitulațiunea s'ar fi încheiat alădată, deci nici în 1391, nici în 1393, cum greșit s'a transformat⁴⁾. Ce nevoie avea Mircea în 1403 să facă supunere sultanului, când după bătălia dela Angora, cum vom vedea, el a rămas arbitrul situațiunei în Balcani? Toată lumea își avea asupra lui ațintiți ochii. Și dacă ar fi murit ca un principe închinat Turcului, de ce ar fi atacat sultanul Țara-Românească imediat după moartea marelui Domn? Conform stipulațiunilor Mihail în situațiunea creată de tatăl său ar fi urmat în mod legal și dacă capitulațiunea ar fi fost, țara ar fi rămas ferită de atacul turcesc. Tocmai atacul acesta arată, că pe timpul lui Mircea această capitulațiune nu exista. Totul provine de acolo, că în condicele împărtești era o însemnare despre plata unui tribut al Țării-Românești în 1393. Iar cum istoriografia veche

1) *Ibidem*, pag. 343-4. Cf. și *Io. Lenuclavii Historiae Musulmanae Turcorum de monumentis ipsorum exscriptae*. libi XVIII. Frankfurt 1591, lib VI col. 319 și urm. Mircea înainte de 1393 promisese tribut, căci aci se povestește campania așezată de cronicarii turci în 1393; cf. și col. 473.

2) *Belin, Essais sur l'histoire économique de la Turquie*. Paris 1865, pag. 20 și Max Latrie, *Chronologie* etc.

3) *C Moisil, Considerațiuni asupra monetelor lui Mircea cel Bătrân*, Bul. Soc. numismatice X. 1913 nr. 20 pag. 37-56.

4) *Von Gumpack, Practical tables for the reduction of Mahometan dates to the Christian Kalendar*. London 1856 pag. 18.

nu cunoștea vremea de uzurpare a lui Vlad, de comùn acord tributul s'a pus în contul Domnului ratificat de istoriografie pentru acel timp și acest Domn era Mircea.

Inchinare a fost, dar nu sub Mircea. O amintește și un document al împăratului Sigismund¹⁾). Nu avem nici o urmă însă, ca să credem, că a existat un *tratat formal*. Inchinarea Țării-Românești, ca și a Moldovei, precum și plata unei dajdii, înseamnă la început numai necontrazicerea puterii turceșii și răs-cumpărarea prăzii, ce Turcii ar fi făcut-o în țară.

— F I N E —

1) Hurmuzaki-Denssianu, Documente I, pag. 760-1

ERATĂ

Prescurtările: r. = rând; pag. = pagina; () închide greșelile de tipar *).

Pag. 3 r. 15: n'au (n'a), li-a (i-a).

Pag. 4 r. 14—15: profesor (profosor).

Pag. 7 r. 24: aceleași (aceleiași), r. 25: eşuat (eșust); nota 1 Hurmuzaki-Densușianu (Hurmuzachi-Densușianu).

Pag. 8 r. 5: statele (satele), r. 12: giuvaericelele (givaericelele); nota 1 r. 2: Belles (Bellet), r. 11: Dumitrescu (Dumitrescu).

Pag. 9 r. 3: Aceleași (Aceleași); nota 1 r. 2: etc. (ect.), nota 2 r. 7: universitar (univesitar), nota 4 r. 3: stăpânirei (stăpânirii), nota 5. r. 2: Fragment (Eragment).

Pag. 10. r. 22—23: Șiștovului (Șiștovulul), r. 27: dându-i (dându-i); nota 2 r. 8: Reiches (Riches), nota 3 r. 2: etc. (ect.).

Pag. 12 nota 2 r. 1: Századok (Tzázaoók), nota 3 r. 2: 1887 (1787).

Pag. 13 r. 16: teritoriul (teritoriorul).

Pag. 15 r. 5: deslega (deslepa), r. 13: arată (arătă).

Pag. 16 r. 15: că (ră), r. 18: celelalte (celelialte); nota 2 r.

1: Constantinopolitani (Constantinopolitanj).

Pag. 33 r. 10: pomelnicul (Pomelnicul); nota 1 r. 1: Archiva (Archlva), nota 2 r. 2: 125 (181), r. 3: Vechile (Vechle), r. 4: Stryj- (Siryj-); nota 3 r. 3: chiar (char), r. 9: Malo-rușii (malo-rușii), r. 10: păstrându-și (păstrânduși), r. 14: lithuanienne (lithuanieni), r. 15: admite (admife).

Pag. 34 r. 5: ceeace (aceea); nota 3: I₁ (I).

Pag. 35 r. 4: namiestnicul (namiesnicul); nota 1 r. 1: l-a (l'a), r. 8: Documente (documente).

*) Lista aceasta cuprinde toate acele greșeli, cari ar altera interpretările date în această lucrare.

Pag. 36 r. 7: l-ar (l'ar), r. 16: a (au); nota 2 r. 3: Hodinka (Hodtka).

Pag. 37 r. 9: mitropolitul (Mitropolitul); nota 3. r. 1—2: Παλλη-
Ποτλη, Συναγμα των Θεϊων Και Ιερων Κανόνων V Athena 1855 pag.
497 și urm.

Pag. 38 r. 3: constantinopolitane (Constantinopolitane), Me-
letie (Meletu); nota 4 r. 6: Revista (Revista).

Pag. 39 nota r. 11: Constantinopole (Coustantinopole).

Pag. 40 r. 5: polone (Polone), r. 24: atunci (afncni); nota 3
r. 4: Auner (Aumer), r. 7: Omagiu (omagiu).

Pag. 41 r. 7: Petru (Petre), r. 13: moldovenesti (Moldove-
nești); nota 1: I₁ (II).

Pag. 42 r. 14: Se (Să), r. 36: hotarele (hotarul); nota 2 r.
1: data (dafa).

Pag. 43 r. 1: Fogaras (Fogaraș), r. 8: frontiere (fronturile),
r. 9: turcești (Turcești), r. 24: politicei (politiceî), r. 29: dove-
dește (dovedesc), r. 34: silea (sileau); nota 4: Vratislaviae (Vra-
tislavie).

Pag. 44. r. 5: jupan (junân), r. 12: pan (panu); nota 1 r. 1:
do (a), nota 3: fil. (fl.)

Pag. 45 r. 10: Ladislau (Ladislav), r. 11: sultanului (sultanlui);
nota 2: Monumenta Hung. (Donumenta Dung.), nota 4 r. 2: Die-
(Dte); nota 5: Hung (hung).

Pag. 46 r. 26: neintrerupt (neintrecut)

Pag. 48 r. 11: cum (cuu), r. 16: moldovean (Moldovean).

Pag. 49 r. 6: Schimbările (Schimbrările), r. 13: Pentru (Penfru).

Pag. 50 r. 2: moldovean (Moldovean), r. 17: Hudici (Hudiei),
r. 21: Turcilor (Turclor); nota 1 r. 4: l. (f.), nota 2 r. 3: Elovsehi
(Elovsehi).

Pag. 51 r. 9: moldovean (Moldovean), r. 14: Sigismund (Si-
gismud), r. 15: Baiazid (Baiazed), r. 33: l-a (l'a).

Pag. 52 nota 2 r. 1: X₃ (X₂), nota 3 r. 2: Hungar. (Húngar.);
Thwroc (Theorocz), r. 4: Supl. (dipl.), r. 7: 1396 (1395).

Pag. 53 r. 1—2: Basarabia, (Basarabia), r. 8: Colomea (Co-
lomeea), r. 23: ne (nu), r. 25: Sigismund (Sigismud), Kaniša
(Koniša), r. 26: ar (va); nota 1: I₂ (I), nota 2 r. 2: Vechiul
(vechiul), r. 5: 6 (8), r. 9: XXXI (XXX).

Pag. 54 r. 7: Kaniša (Koniša), r. 19: cronică (condică); nota
2 r. 1: din col. (din), nota 4 r. 1: Densusianu (Densusinu), Do-
cumente (Documente), r. 6: VI₂ (VI₁), omagial (omagiai).

Pag. 55 r. 13: exista (exsta), r. 32: l-a (l'a); nota 2 r. 3:
Istoria comerțului (istoria Comerțului).

Pag. 56 r. 16: zaherea (zacherea).

Pag. 57 r. 7: Murad (Murat).

Pag. 58 r. 2: sud-dunărene (Sud-Dunărene), r. 8: sud- (Sud),
r. 15: Baiazit-bei (Baiajit-Bei), r. 16: pre (pe), făr' (fără), r. 17:
Baiazit-bei (Baiajit-Bei), r. 20: „unul (unul), r. 21: pre (pa); nota
2 r. 2: 1858 (1838); nota 3 r. 1: 13 (B).

- Pag. 59 r. 3: Baiazit (Baiazet), fără de (fără); nota r. 2: Tomici (Tomie), nota 2 r. 1: crit. (crit.), r. 7: din (diu), nota 3: Glasnik (Glaznik), nota 5: Acad. (acad.), nota 6: Iagici (Iagic).
- Pag. 60 r. 17: aceștia (acestea), "Cronica (, Cronica).
- Pag. 61 r. 1: sultanul (Sultanul), r. 18: bătut. (bătut.), r. 19: Turci (Turci); nota 2 r. 1: Ragusa, (Ragusa;), nota 4 r. 2: Vincenzo (Vicenzo); nota 5: Turcicis (turcicis).
- Pag. 62 r. 27: sud-du (sud-Du-).
- Pag. 64 r. 1: a (au), r. 15: Europei (Eropei), r. 17: eei (acești), r. 21: regelui și regi- (Regelui și Regi-), r. 23: contra (locul), r. 26: insistență (insistentă), r. 29: urmașii (urmașii); nota 1 r. 1: Studii (studii), nota 2: I₂ (I₁).
- Pag. 64 r. 3: Cirolași (Ciroloși), r. 12: Strigoniu (Strigoriu), r. 18: paulină (Paulina), Gataia (Gațaia), r. 31: contumaciter (contumatieter); nota 2 r. 2: Hungariae hist. (Hungarioe).
- Pag. 65 r. 3: Ia (l'a), r. 35: s'au (s'a).
- Pag. 66 r. 23: bosniac (Bosniac), r. 25: Hozymezeu (Hozy- mezen); nota 2: și (n), nota 5: X₂ (XI₁).
- Pag. 67 r. 18: distinși (dlistinși); nota 2: Mantovai (Mauto- rai, nota 3 XXXVIII (XXVIII).
- Pag. 68 r. 9: evidență (evdentă), r. 14: greșit (greșt), r. 26: Jăcmont (Jăcmont); nota 1: Densusianu (Densusianu), Documente (Documentul), nota 3 r. 2: cap. (corp).
- Pag. 69: r. 2 și 9: Jăcmont (Jăcmont), r. 5: stoluri (ocoluri), r. 13: Nicopoiul (Nicopolul), I-au (l'au), r. 32: dinaintea (dinalntea).
- Pag. 70 nota r. 1: Chilandar (Chilandon), r. 6: Petra (Pe- tru), r. 7: 17 (7), r. 13: Dragas (Dragos); nota 2 r. 12: Zur (zur), nota 3: Hungariae (Hugarine).
- Pag. 71 r. 11: Losonch (Lösonch), r. 26: că („că); nota 2: bānság (bānsáy); nota 4: Densusianu (Densusianu).
- Pag. 72 r. 9: noilor (marilor).
- Pag. 73 r. 3: începuseră (incepuse), r. 5: Sigismund (Sigi- mud); nota 2 r. 2: 108 (158), nota 3 r. 2: loca (loco), Bouci- caut (Boncicaut), r. 5: Βίον Παλατολόγου ἐν Εὐρώπῃ Καὶ Ἀσίᾳ.
- Pag. 75 r. 4: Ioan (Ivan); nota 1 r. 2: Ștefan (Ștefan C), r. 3: Zur (zur); nota 2 r. 1: , 389 (1389), r. 6: Zur (zur).
- Pag. 76 r. 18: intrus (întors), r. 19: Românească. (Româ- nească-), r. 20: până la (până în); nota 2 r. 3: Silistra (Silistria).
- Pag. 78 r. 8: sud-dunărene (sud-Dunărene).
- Pag. 79 r. 20: 1389 (1390).
- Pag. 80 nota 4: Genovezii (genovezii), r. 2: acolo (acolo);
- Pag. 81 r. 11: 1408 (1608), r. 14: genoveze (Genoveze). nota r. 2: nordul (nordul).
- Pag. 82 r. 2: 1393 (1893), r. 16: nu a (a), r. 17: îndepăr- tate (îndepărtate), r. 22: pierde (pierde); nota 2: Kaluzniacki (Kaluzniaki), nota 5: Lyubici Zagreb (Syubic Zagrab).
- Pag. 83 r. 22: să-i (să-l); nota 2: N. (N.), osm. (osm.).

- Pap. 84 r. 3: amenințate; (amenințate), r. 14-15: organiza
rea apărării (apărarea organizării), r. 30: tinerețe; (tinerețe);
nota 1: Magyarország (Magyarország), ap. (op.), nota 3: VI (XI).
Pag. 85 nota 1: Arad vármegye története (Arad-vomtör-
ténéte), nota 2: Densusianu (Densusianu).
Pag. 86 nota 1 r. 1: 405-8; (405-8), nota 6: Iorga (Iorgu),
r. 2: Eltűnt (Eltrünt).
Pag. 87 r. 6: creștină (Creștină); nota 1 r. 1: osmanischen
(ormanischen).
Pag. 89 r. 16: 1399 — 1402 (1399 — 1400); nota 1 r. 1:
328 (325), r. 5: Idem, (Idem), nota 3 r. 1: slavo- (slavono-).
Pag. 90 r. 6: 1-a (1'a), r. 8: preocupățiunile (preocupățiunile);
nota 4 r. 1: vajda, Magyar Tud. (vajda).
Pag. 91 r. 5: Tvrtko (Tártko), r. 14: Ladislau. (Ladislau);
nota 3 r. 2: Densusianu, Documente (Densusianu, Documente).
Pag. 92 r. 33: sud (Sud); nota 3: patr. (patr.).
Pag. 93 r. 11: scripturas (screpturas); nota 1 r. 3—4:
Pag. 94 r. 15: moldovean" (moldovean); nota 3 r. 3: ed (et).
Pag. 95 r. 8: 1-a (1'a), r. 9: bătația (Bătația).
Pag. 96 r. 25 1-au (1'au), r. 6: ap. (op.).
2 (c.); nota 3 r. 2: 49 (69), r. 6: ap. (op.).
Pag. 113 r. 9 și 17: Tvrtko (Twrtko), r. 12: Bobovaci (Bo-
bovac); nota 1 r. 1: herczeg (herezeg), Turul (Turui), nota 3:
Klaici (Klaic).
Pag. 114 r. 1: Tvrtko (Twrtko), r. 20: Bosnei (Bosniei);
nota r. 2: Klaici (Klaic), nota 5 r. 1: Reiches (Reciches).
Pag. 116 r. 15: Tvrtko (Twrtko).
Pag. 118 r. 9: Firește („Firește”).
Pag. 122 nota 1 r. 3: urm. (urm.), nota 4 r. 3: Iagici (Iagic).
Pag. 124 r. 22: imperială (imperială).
Pag. 126 r. 22: mult (mutt); nota 1: Raczynski (Raczinski),
urm., 377 (urm.), nota 2: pag. (pap.); urm. și Caro, Gesch. Po-
lens III pag. 366 (urm.).
Pag. 129 r. 5: spano (Spano).
Pag. 130 r. 2: Buda, (Buda.), r. 22: Moldovei" (Moldovei),
nota 1: Densusianu (Densusianu).
Pag. 132 r. 21: săi (săi?); nota 1: Densusianu (Densusianu),
r. 3: XIV₁ (XV₁).
Pag. 133 r. 23: intrevederea (intervederea).
Pag. 134 r. 26: altfel (astfel); nota 1 r. 1: Cf. (S.).
Pag. 135 r. 3: tronul (fronul), r. 14: pe (pu); nota r. 5:
Stanojevici (Stanoevic).
Pag. 136 r. 11: Helthau (= Cisnădie) [Helthau], r. 19: Co-
ziei? (Coziei); nota 3 r. 1: Densusianu (Densusianu).
Pag. 137 r. 4: trupe, (trupe.), r. 8: cronicari (cronicari), r.
24: apoi (spoi).
Pag. 138 nota 2 r. 3: Klaici (Klaic).

- Pag. 142 r. 2: sultanul (Sultanul), r. 26: 12 (22), r. 29: Turci (Turce).
- Pag. 143 r. 10: definitivă (definitivă).
- Pag. 144 r. 1: felicitându-l îi (felicitându-l); r. 10: spano (Spano), r. 29: mai (ma); r. 30: în (în), r. 33: creștină (creștină i)
- Pag. 145 r. 22: mâinile (măinile).
- Pag. 146 r. 10: Raguzani (Ragazani), r. 22: trebuie (trebut), r. 24: care (cacare), r. 28: Amlaşului (Almaşului).
- Pag. 148 r. 5: nelegitim (neligitim), r. 13: incoloră (incoloră), r. 39: azi (azi).
- Pag. 149: în (iu); nota 4 r. 2: Radonici (Radonic).
- Pag. 150 r. 7: învățatului (fnvățatului).
- Pag. 151 r. 4: lui (lut), r. 6: nelegitim (nelligitim), r. 28: câte (câfe), r. 30: strănsă (sfrănsă), r. 34: creștină (creștini-).
- Pag. 152 r. 8: aceea (accea), r. 14: imperiului (imperiuful)
- Pag. 155 r. 21: begilor (legilor).
- Pag. 158 r. 6: ingenuncheze (ingenucheze), r. 12: făgăduit (făgăguit); nota 2 r. 4: Densusianu (Densuşianu).
- Pag. 160 r. 24: Domnului (Domnuui), r. 29: spanul (Spanul)
- Pag. 168 nota 3 r. 19: susține (puține).
- Pag. 174 r. 10: Vitold (vitold).
- Pag. 180 r. 23: cheia (Cheia).
- Pag. 183 r. 23: Melno (Melino); nota 2 r. 2: Eberhard (Eberhard).
- Pag. 186 nota 1 r. 18: dipl. (diple), r. 30: Windeke (Windedek), r. 32: mai (ma).
- Pag. 187 r. 28: că (ca).
- Pag. 189 nota 2 r. 13: Varjú (Varjú).
- Pag. 191 r. 8: Țării (Țării).
- Pag. 208 nota 2 r. 2: Thallóczy (Tallóczy).
- Pag. 210 r. 11: Halici (Haleci); nota r. 3: napiglan Husz (nopiglan), r. 5: fost (fosi).
- Pag. 211 r. 15: polon, (polon), r. 16: Octomyre (Octombrie).
- Pag. 212 r. 2: polon, (polon), r. 11: 7 (6).
- Pag. 216 r. 15: Lybko, (Lybko).
- Pag. 217 r. 5: Timișoara (Temișoara), r. 22: Nürnberg (Nürnberg).
- Pag. 220 r. 8: Daud (Dand), r. 17: Nicopole (Nicopoli).
- Pag. 225 r. 3: da lui (da).
- Pag. 230 nota r. 26: crónologii (cronologice), r. 36: indictionul (indicațional).
- Pag. 231 r. 15: presumpțiv (presumtiv).
- Pag. 236 r. 4: document (dpcumnt).
- Pag. 237 r. 1: Polonilor (Poionilor), r. 6: Iliș (Iliși).
- Pag. 238 r. 13: Piperesti (Piperestl), r. 23: Ștefan (Ștefan)
- Pag. 240 r. 3: politice (politice).

- Pag. 242 r. 11: rezolvirea (rezolvirca); nota 3 r. 5: Krankheit (Krankheit).
- Pag. 248 r. 33: tratatul (trataturi).
- Pag. 249 r. 21: interpolatori (interpretatori).
- Pag. 250 r. 8: începutul (inceputul).
- Pag. 251 r. 26: Ruşii (Ruşii).
- Pag. 252 r. 25: tărie (fărie).
- Pag. 256 r. 7: victorioasă (victorioasă), r. 27: ratifica (ratifica), r. 28: Rusiei (Rusie).
- Pag. 257 r. 12: în (fn).
- Paş. 260 r. 12: reconstruire (reconstituire).
- Pag. 265 r. 18: principate (principate), r. 20: printre (prin).
- Pag. 266 r. 13: τῆς πάλαι (πάλαι τῆς), neobositul (neobositului), r. 16: Fulgerul (Fulgerul).
- Pag. 267 r. 12: Rovine (Rovinei), nota r. 13: Colson (Çolson).
- Pag. 268 r. 11: purces (purces).
- Pag. 272 nota 1 r. 1: Leunclavii (Lenuclavii), r. 2: libri (libi).

CUPRINSUL

	<u>Pag.</u>
Introducere	
I. <i>Mircea cel Bătrân și rivalitățile politice din sud-estul Europei, până la lupta dela Angora.</i>	
1. Vremea planurilor mari ale lui Mircea, până la tratatul dela Brașov	3
2. Alianța lui Mircea cel Bătrân cu Sigismund de Luxemburg și ofensiva sultanului Baiazid	51
3. Defensiva generală a aliajilor față de Turci până la bătălia dela Angora	78
II. <i>Timpul hegemoniei lui Mircea cel Bătrân (1403—1418).</i>	
1. Recucerirea malului drept al Dunării	88
2. Mircea cel Bătrân și noile turburări interne din Ungaria în ajunul noii orientări politice a lui Mircea.	90
3. Mircea cel Bătrân și luptele pentru tronul Moldovei până la Alexandru cel Bun	93
4. Mircea cel Bătrân și luptele pentru succesiunea lui Baiazid etc.	104
II. <i>Hegemonia politică a lui Alexandru cel Bun.</i>	
1. Considerațiuni generale asupra vremii după Mircea cel Bătrân.	147
2. Împăratul Sigismund și luptele pentru tronul lui Mircea cel Bătrân; Mihai I și Radu II Pleșuvul	156
3. Stăruința lui Sigismund de a rezolvi definitiv chestiunea orientală în 1423 — 1427: Dan II.	171
4. Prăbușirea vechilor planuri de politică orientală a lui Sigismund	188
5. Alexandru (II) Aldea și puterile vecine (1431 — 1435)	207
6. Lupta pentru succesiunea domnească în Țara-Românească . . .	242
Excurs	245
<i>Erata.</i>	
<i>Cuprinsul.</i>	

